FERİDÜDDİN ATTÂR

İLÂHİNAME

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FERİDÜDDİN ATTÂR
İLÂHİNAME

ÖZGÜN ADI
İLÂHİNAME

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

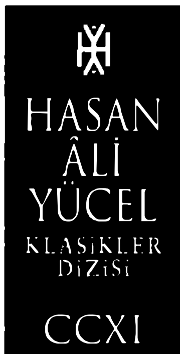
1. BASIM, ŞUBAT 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-058-6 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-332-059-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

FERİDÜDDİN ATTÂR

İLÂHİNAME

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Birinci Basıma Önsöz

Hicretin altıncı yüzyılının (XII) son yarısıyla yedinci yüzyılının (XIII) ilk yarısında yaşayan Mehmet Feridüddin Attâr, tasavvuf tarih ve edebiyatında başlı başına bir âlemdir. Eserlerinin çokluğu ve tasavvufta âdeta ayrı bir mezhebi temsil edişi, kendisine haklı bir şöhret kazandırmıştır. Tasavvufu klasik şiirde eşsiz bir varlık olan ve kendisinden sonra yazılan bütün tasavvuf kitaplarında Kur'an ve Hadis'ten sonra *Mesnevî*'sinden beyitler alınarak, lüzumuna göre hikâyeleri nakledilerek istişhadlarda bulunulan Mevlânâ bile Attâr hakkında:

Attâr, aşkın yedi şehrini de gezdi de
Biz henüz bir sokağının dönemecindeyiz

diyecek kadar büyük bir saygı göstermiştir. *Gülşen-i Râz* sahibi Şebüsterli Mahmud da kitabında:

Yüzlerce yıl geçer de yine Attâr gibi bir şair gelmez

diyerek onu över.

Attâr, vahdet-i vücudun (varlık birliği) en ileri taraftarlarından olduğu, eserlerinde sık sık her şeyi Tanrı'dan bilmek ve Tanrı'ya teslim olmak lüzumundan bahsettiği

hâlde *Mantık Al-Tayr*'da eczacı olup kendi sanatıyla geçindiğini (Milli Eğitim Bakanlığı, Şark Klasikleri, B. 4786), büyüklerle padişahlara hiç ehemmiyet vermediğini, saraya mensup olmadığı gibi, saygıya layık olmayanlara bağlı bulunmadığını, kafasında padişah lokmasının havası esmediğini, bu yüzden kapıcının sillesinden de emin bulunduğunu, aşağılık kişilere efendi adını takmadığını, hiçbir zalimin ekmeğini yemediğini, hatta divan kâtiplerine ait bir mahlası bile kullanmadığını övünerek söyler (B. 4794-4797). *İlâhiname*'nin sonlarında da kanaatini ve istiğnasını, kimseye boyun eğmediğini bildirir. Bizce vahdet-i vücut inanışıyla hiçbir yönden bağdaştırılmasına imkân bulunmayan bu infial ve bundan doğan geniş istiğna, padişaha, hatta en küçüğüne varıncaya kadar bütün divan kâtiplerine, tek sözle devlet mekanizmasına dahil olan herkese karşı beslediği derin nefret doğrudan doğruya devrinin kritik bir ifadesidir. Zaten şunu da söylemek zorundayız ki o devirde tasavvufun yayılmasındaki amillerin başında eski iltizamcılığa rahmet okutacak derecede halkı canından bezdiren ve en küçük ve önemsiz vesilelerle canından eden büyük Moğol istilasının meydana getirdiği hudutsuz iktisadi buhran, bunun meydana getirdiği içtimai düzensizlik ve halkın müzminleşmiş ıstırabıdır. Attâr, bunu zaman zaman gördüğü içindir ki vahdet-i vücut inanışına candan bağlı olduğu hâlde tezatlara düşmededir. Ancak şunu da söyleyelim ki bu tezat onun inanışında da vardır ve ömrünce sürüp gitmiştir. İlk eserlerinde Ali'ye ve Ehl-i beyt imamlarına karşı daha içten bir saygı göstermekle beraber ilk üç halifeyi de över, hatta *Pend-Nâme*'sinde dört Sünnî müçtehitten de bahsederken *Üştur-Nâme*'de Muhammed'le Ali hakkındaki kanaatini büyük bir coşkunlukla açıklar, *Mazharü'l-Acayip*'te Ali'yi ve on iki imamı tam bir Şiî, hatta Gaalî bir Şiî gibi över, on ikinci imamı, mehdi olup zuhur edeceğini uzun uzun anlatır. Son eseri olan *Lisanü'l-Gayb*'daysa:

Oğul, Attâr, tertemiz bir Şiîdir.
Sen bu Şîa taifesini canlar ver de al.
Biz, sizin Faruk'unuzdan vazgeçtik,
Zinnur'unuzun izinden ayrıldık.
Bırak Ebu-Hanife'yi elinden, vazgeç ondan da
Kerrar'ın izini izle, onun yolundan yürü

der. Ancak gerek inanışında, gerek görüşünde beliren ve şiirlerine de akseden bu tezatlara rağmen Attâr vahdet-i vücut inanışından ayrılmak, yahut o felsefenin herhangi bir telakkisine dayanmak suretiyle ve hiç olmazsa kendisine uyanlar arasında nispi bir nizam yaratacak teşkilatçılık kudretinden mahrumdur. Aksiyon adamı değildir o. *İlâhiname*'nin sonlarında dünyadakilerden vefa görmediğini, ihvan-ı safadan eser kalmadığını söyleyip, ölümden başka bir isteği bulunmadığını anlatır ve Tanrı'dan rahmet dilerken ruhi temayülünü pek güzel anlatmaktadır. Onca hakiki huzur önce isteklerden, sonra da varlıktan geçmektedir. Fakat bu "ölmeden önce ölüş" de tam ve hakiki varlığa erişmeyi sağlamaz. Çünkü beden büyük bir hicaptır. Onun da ortadan kalkması lazımdır. Yemeden, içmeden kesilmek, uykuya veda etmek, Tanrı derdiyle dertlenmek ve nihayet bütün isteklerden ve varlıktan geçip hakikaten ölmek gerektir. Hatta bazı hikâyelerinde intiharı bile hoş gördüğünü hayretle görmekteyiz. İşte Attâr'ın tasavvufu bu esas üzerine kurulmuştur. Bu bakımdan ondan Mevlânâ'nın hakiki varlığa bürünmüş ihatalı ve coşkun nazarlarını duymak imkânsızdır. Zaten Hicri altıncı asırda Senai ve Feridüddin Attâr'la başlayan tasavvufi İslam edebiyatı Mevlânâ'da en yüksek mevkiini bulmuş, ondan sonraki sûfî şairler ancak Mevlânâ'nın izinden yürümüşler, bu edebiyata ne bir coşkunluk, ne bir hususiyet, ne de yeni bir telakki getirebilmişlerdir. Mesela Câmi'nin silik tasavvufu, Mevlânâ'nın yalnız ölmez şiiriyle değil, geçmişi ve zamanını tamamiyle kavra-

yıp sunan ve geleceğe de hâkim olan pasajları ve sözleriyle mukayese edilemeyecek kadar sönüktür.

***

Attâr'ın hususiyetlerinden biri hikâyecilik, öbürü de dildir. Velilere ait bin kadar kitap okuduğunu, birçok yerler gezip yıllarca sûfî hikâyeleri topladığını söyleyen Attâr, anlatacağı fikri bir hikâyeyle belirtir, sonra ondan hükümler ve neticeler çıkarır. Bu hikâyelerin bir kısmı eski sûfîlere aittir. Bir kısmı da doğrudan doğruya halk hikâyeleridir. Bunların içinde hâlâ söylenen Bektaşî hikâyelerini, sarhoş fıkralarını, hatta Nasreddin Hoca'ya izafe edilen latifeleri bulmaktayız. Aynı zamanda eski bir sûfîye isnad edilen bir hikâyenin, bir kerametin çok yeni, hatta zamanımızda denebilecek kadar yeni sûfîlere isnad edildiğini de görüyoruz. Bu suretle halk hikâyelerinin nasıl zaman zaman muhitine uyarak, şahsiyetlerini değiştirerek, hatta esprilerini muhite ve zamana uydurarak yenilendiğini, aynı zamanda evliya kerametlerinde aynı motiflerin nasıl devir devir sürüp gittiğini anlamaktayız. Bu bakımdan Attâr'ın bütün eserleri folklor itibarıyla da çok, pek çok zengin ve henüz tam bilinmeyen bir kaynaktır. Onun yalnız tasavvuf tarihi ve klasik tasavvuf edebiyatı bakımından değil, bu bakımdan da incelenmesi için bütün eserlerinin, hem de kısa bir zaman içinde Türkçeye nakli gerektir. Çünkü açıkça söyleyelim, esprisi ister İran'dan gelsin, ister başka yerden, kuvvetli bir halk adaptasyonuyla tamamen bizim olan ve meclislerimizde söylenegelen o güzelim hikâyelerimizi bilenler birer birer hayat sahnesinden çekilmededir. Bunlar çekildikten sonra ne Attâr'ın bir hikâyesinin Bektaşî veya sarhoş fıkrası olarak söylendiğini bilen kalacak, ne filan veliye isnad edilen kerametin bundan seksen doksan yıl önce ölen filan şeyhe de isnad edildiğini duyan bulunacak. Bu yüzden Milli Eğitim Bakanlığı'nın, bilhassa Şark

klasiklerinin, fakat tam olarak Türkçemize nakli işine önem ve hatta hız vermesi gerektir bizce.

Attâr'ın diline gelince: Onun dili hiçbir vakit Unsurî, Ferruhî, Ascedî ve Firdevsî'nin, yahut Enverî, Sadî ve Camî'nin dilleri gibi edebî ve bedî, beyan ve meanî kaide ve hususiyetleriyle yüklü bir dil değildir. Hikâyelerini halktan toplayan, bilgisini halka duyurmaya, inanışını halka yaymaya çalışan Attâr, kendisine has bir üsluba sahip olmakla beraber halk diliyle ve halkla konuşmuştur. Nitekim Mevlânâ'nın *Mesnevî*'deki dili de böyledir. Attâr ve Mevlânâ'nın dilleri tam bir halk Farsçasıdır. Zamanlarındaki dil hususiyetlerinden başka, onlarda yersiz kelime ve eklerle vezin doldurmak, yahut halkın kullandığı bir sözü gelişigüzel kullanıvermek gibi hususiyetler de vardır. Attâr halk dilinden yalnız herhangi bir güzeli vasfederken ayrılır. Artık orada sevgilinin kaşı, gözü, ağzı, yüzü, saçı, boyu, cilvesi, edası, tam klasik edebiyatın kalıplaşmış mecazlarına göre övülür. Bu övüşlerden başka yerlerde dil, tekrar edelim ki tam bir halk dilidir ve Attâr âdeta yazmaz, konuşur.

* * *

İlâhiname yirmi iki makaleden meydana gelmiştir. Tanrı'yı, Peygamber'i, miracını, ilk dört halifeyi övüşten sonra bir başlangıç gelir ve asıl kitap bu kısımdan sonra başlar. Kitabın mevzuu şudur: Bir halifenin altı oğlu var. Her biri zamanlarındaki bilgilerde eşsiz. Halife bir gün bunları yanına çağırıp denemek üzere istediklerini sorar. Birinci oğlu peri padişahının kızını ister. Babası şehvetin manasızlığını, aşkın doğruluğunu anlatır. İlk dört makale bu suretle biter. İkinci oğlu büyücülüğe merak sarmıştır. Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci makaleler, babasının oğluna büyücülüğün abes bir şey olduğunu anlatmasıyla tamamlanır. Üçüncü oğlu, Cem'in kadehini elde etmek niyetindedir. Dokuz, on,

on bir ve on ikinci makaleler de bu çocuğa verilen öğütlerden meydana gelmiştir. Dördüncü oğlu abıhayatı elde etmek hevesindedir. On üç ve on dördüncü makaleler bu husustaki fikirlerle doludur. Beşinci oğlu, Süleyman Peygamber'in yüzüğüne kapılmıştır. On beş, on altı, on yedi ve on sekizinci makaleler de bu bahse aittir. Nihayet altıncı oğlu kimya öğrenmek emelindedir. On dokuzuncu makaleden son makale olan yirmi ikinci makalenin sonuna kadar da kitap bu esas üzerinde yürür. En sonda bir bitim bölümü vardır, onunla biter.

Attâr her makalede o makaledeki fikirleri çeşitli hikâyelerle belirtir ve her hikâyeden sonra yukarıda işaret ettiğimiz gibi kendi fikirlerini yürütür.

Mantık Al-Tayr gibi *İlâhiname* de Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini besleyen kaynaklardandır. 1772'nci beyitten sonraki hikâyeyle 1995'inci beyitten sonraki hikâye ve on dokuzuncu makalede Helû' adlı doymaz öküzün hikâyesi, Mevlânâ tarafından cüzi tasarruflarla ve tabii kendi fikir sistemine ve anlatış tarzına uygun olarak alınmıştır ki bunları kitaba eklediğimiz açılamada anlattık. Ayrıca 1797 ve 2797'nci beyitlerle başlayan hikâyeler Nasreddin Hoca fıkraları arasında söylenegelmiştir. Bunları da açılamada belirttik.

***

Tercümemize esas olan nüsha Prof. Hellmut Ritter tarafından 1940'ta Maarif Matbaası'nda bastırılan metindir. Profesör bu metni İstanbul Fatih Kitapsarayı'nda bulunan ve bir kısmı 4 Cumadessânî 729'da (1329) yazılmış olan nüsha ile aynı kütüphanede bulunan ve 863'te (1458-1459) istinsah edilen nüshayı ve Ayasofya Kitapsarayı'nın 816 (1413-1414) tarihli nüshasıyla Londra'da India Office ve British Museum'daki 807 (1404-1405) ve 813 (1410-1411) tarihli nüshaları karşılaştırarak hazırlamıştır. Kitaba yazdığı Farsça

ve Almanca Önsöz'de bu nüshaları tavsif eder. Metinde nüsha farkları da gösterilmiştir. Tercümemizde bazen bu nüsha farklarından istifade ettik ve 394'üncü beyti, mana onunla tamamlandığı için bu notlardan aldık. Böyle mükemmel bir metin hazırlayan Sayın Profesör'e teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Tercümemizin tamamiyle hatasız olduğunu iddia etmiyoruz. Hatadan kurtulmak, insanlıktan çıkmaktır. Yalnız metne tamamiyle sadık kalıp siygaların zamanlarını ve lisan hususiyetlerini bile değiştirmeyecek kadar Türkçenin istiklalini inkâr eden medrese mütercimlerine yaranamayacağımızı burada söylemeden geçemeyeceğiz. Bizce tercüme mananın inceliklerini kaybetmeden başka bir dille ve o dilin bütün incelik ve hususiyetleriyle söylenişidir. Son söz olarak:

Ve ayn-al riza 'an kullî 'aybin keli etün
Ve lâkinne ayn-al suhti tubdil mesâviyâ

beytini okumakla iktifa edeceğiz.

İstanbul Üniversitesi
İslam-Türk Tasavvuf
Tarih ve Edebiyatı Doçenti
Abdülbâki GÖLPINARLI

İkinci Basıma Önsöz

Feridüddin Abû-Hamid Muhammed b. Abû-Bakr İbrahim b. İshak-ı Nîşabûrî, Devletşah'a göre 6 Şaban 513'te (1119-1120), o zaman Nişabur'a, şimdi Türbet nahiyesine bağlı olan Kedeken karyesinde doğmuştur; fakat kendisi şiirlerinde altmış yaşına geldiğini, yetmişe bastığını, nihayet yetmiş küsur yaşına vardığını, doksanlık bir ihtiyar olduğunu söylemekte, yüze ulaştığını, yüzü aştığını hiçbir şiirinde bildirmemektedir. Bu doğum tarihi doğru sayılırsa Attâr'ın 114 yıl yaşaması gerekir. Bu kadar uzun bir ömür nadir olmakla beraber, Attâr gibi velûd bir sûfî şairin doksanından sonra tam yirmi dört yıl hiçbir şiir söylememesi imkânsızdır. Bütün bunlar bize Devletşah'ın kaydettiği tarihin yanlışlığını apaçık anlatır. 627 Hicri'de öldüğüne ve doksan yaşına geldiğini söylediğine göre doğumu 542 (1147) yahut bu yıldan birkaç sene evvel olabilir.

Feridüddin Attâr'ın adının Muhammed olduğunu 583 Hicri'de (1187) yazdığı *Mantık Al-Tayr*'dan (Tercümemiz, İst. Millî Eğitim Basımevi, 1963; c. II, ikinci basım, s. 203, beyit 5025-5027) öğrenmekteyiz (aynı, c. I, ikinci basım, İst. Millî Eğitim Basımevi 1962, s. 32, beyit 407). Devletşah'la *Mecâlisa'l-Uşşak*'a ve Devletşah'ı kaynak edinen diğer kitaplara göre babası İbrahim b. İshak, 618'de (1221) ölen ve menkabevî bir rivayete göre Moğol akınını haber verip

sır olan Kutbüddin Haydar'ın dervişidir. Attâr da ona mensuptur ve bugün meydanda olmayan *Haydar-Nâme*, yahut *Haydari-Nâme*'yi onun adına yazmıştır. *Nafâhâta'l-Uns* onu Necmeddin-i Kübra halifesi Mecdeddin-i Bağdadî'nin (617 H. 1220) müridi göstermekte (*Nafâhât* Terc., İst. 1289, s. 668) ve *Tezkiretü'l-Evliya* mukaddimesindeki sözlerini âdeta buna delil tutmaktadır. *Tezkiretü'l-Evliya*'daki ibarenin Türkçesi şudur:

Bir gün İmam Mecdeddin-i Harezmî'nin yanına gittim; onu ağlıyor gördüm. Dedim ki: Hayrola? Şöyle cevap verdi: Bu ümmetten, ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberine benzer hadisince peygamberler mesabesinde olan nice ulular gelip geçmiştir. Sonra dedi ki: Şunun için ağlıyorum; dün gece Yarabbi demiştim, senin işin bir sebebe bağlı değildir; beni ya bunlardan et, ya bunlara benzeyenlerden: Başka bir bölükten olmaya tahammülüm yok. Şimdi belki duam kabul edilmiştir diye ağlamaktayım (Reynold A. Nicholson basımı; Londra 1905, c. I, s. 6-7).

Bu ibareden Attâr'ın Mecdeddin'e mensup olduğunu anlamaya bizce imkân yok. *Tezkiretü'l-Evliya*'da büyük sûfîler pek mübalağalı vasıflarla övüldüğü hâlde, burada Mecdeddin'e yalnız "İmam" denmekte. Ondan bir arkadaştan, bir tarikat kardeşinden bahsedilir gibi bahsedilmektedir. *Nafahât* Attâr'ın Mecdeddin'e mensup olmakla beraber Üveysî olduğunu ve Mansur'un ruhaniyetinden feyz aldığını kaydeder (s. 668-669).

Seyyid Süleyman-i Delhi (1293 H. 1876), *Yanâ bîü'l-Mavadda*'sinde Attâr'ı Şeyh Necmeddin-i Kübra (618 H. 1221) müridi olarak gösterir (Arapça, 2 cilt; İst. 1301-1303, c. I., s. 95, 137). Said Nefîsî merhum, Seyyid Süleyman-ı Belhî'nin, bu kitapta, Attâr'a atfedilen *Mazharü's-Sıfat* adlı kitabına dayanarak bu kanaati güdüyor ve Attâr'ın böyle bir kitabı olabileceğini ve bu kitabın *Yanabî* yazılırken mevcut olduğunu, belki de bir nüshasının Türkiye'de bulunduğunu

söylüyor (*Cust u cû der ahval u âsâr-ı Feridüddin-i Attâr-ı Nîşaburi*; İkbal Kütüphanesi ve Mat. Tehran-1320, Ş. H. s. لد - لو = 34-36, 126). *Mazharü's-Sıfat* adı verilen bu kitap, İstanbul'da Millet Kütüphanesi'nde, Ali Emîri kitaplarının Farsça yazmaları arasında 888 no'da kayıtlıdır. Birçok yerleri Seyyid Süleyman-ı Belhî'nin elyazısı olan ve 86 yapraktan ibaret bulunan bu kitap *İntihab-ı Kitab-ı Mazharü's-Sıfat-ı Hazret-i Şeyh Attâr-i Velî Kuddise Sırruhu* başlığını taşımaktadır ve Attâr'a isnad edilen *Mazharü'l-Acaib*'den bir seçmedir. İst. Üniv. K.'de, Farsça yazmalar arasında 213 no'da kayıtlı ve *Tezkiretü'l-Evliya*, *Mazharü'l-Acaib*, *Gül ü Husrev*, *Cevahirü'z-Zat*'ı muhtevi 1058'de yazılmış mecmuada 163.b 248.a yapraklarını kaplayan *Mazharü'l-Acaib*'le karşılaştırdığımız bu kitapta araya giren Arapça ibareler ve hadisler Seyyid Süleyman-ı Belhî'nin eklentileridir. Attâr'ın kitapları arasında, hatta ona atıf ve isnad edilenler içinde *Mazharü's-Sıfat* adlı ne Arapça, ne Farsça, ne manzum, ne de mensur bir eser vardır.

Husrev-Nâme de denen *Husrev-u Gül*, yahut *Gül ü Husrev* de Attâr, 650'de (1253) vefat eden ve Necmeddin-i Kübra halifelerinden olan Hace Sadeddin Muhammed'i "Dînin gönlü olan Hace Sadeddin'in gönlü bugün âlemi aydınlatan bir güneştir. Gerçekten de bugün erenlerin kutbu odur; Tanrı harimine girenlerin katında Tanrı'nın en has velisidir o. Evtâd olsun, Abdal olsun, hepsi de onun lütfuyla hâl ehli, keşif ehli olmuştur bugün. Şeriatta Peygamber'e dost olduğundan tarikatta da gerçekten yol gösterendir o. Bütün fıkhın ve usulün sırrını Peygamber'in nuruyla tastamam bilir. Kur'an'ın bütün sırları, apaçıktır ona; mutlak bilgiye erişmiştir o..." gibi sözlerle övmektedir (Said N., *Cust u cû*; s. م - ما = 40-41. Sadeddin'in vefat tarihi s. 41'de 650 yerine mürettip hatası olarak 605 çıkmıştır. Sadeddin'in hâl terc. için *Nafâhât* terc. bkz. s. 485-487). Attâr'ı bu sözlerine dayanarak biz Kübreviyye'den ve Sadeddin'in müridi

kabul etmekteyiz ki bu kanaat aynı zamanda *Tezkiretü'l-Evliya*'sında Necmeddin'in halifesi Mecdeddin'le hususiyetini de izah eylemektedir.

Attâr *Tezkiretü'l-Evliya*'sında bu kitabı 617'de (1220) yazdığını bildirdiğine göre bu tarihte sağdır. Bu bakımdan onun 627 yılının Cumadelahırasının 10. günü (27.IV.1230) vefat ettiğini kaydeden kaynakların beyanlarını kabul etmek gerektir. Eserlerinde doksan yaşına geldiğini bildirdiğine göre de, bu yaşı geçtiği kabul edilse bile doğumu 542'den (1147) birkaç yıl önce olabilir. Kabri Nişabur'dadır ve merkadini 891'de (1486) Alişîr Nevaî yaptırmıştır; bu kabirdeki kitabede kaydedilen tarihler tamamiyle yanlıştır (*Cust u cû*; s. کد - کا = 21-24). Ölümünün şehadetle olduğu hakkında da menkabevî bir rivayet mevcuttur (aynı; s. سط - سو = 66-69); hatta *Bîser-Nâme* adlı düzme manzume de bu menkabeye dayanılarak meydana getirilmiştir.

Attâr, *Muhtar-Nâme*'nin mensur mukaddimesinde *Husrev-Nâme*, *Esrâr-Nâme*, *Musibet-Nâme*, *Şerhü'l-Kalb* ve *Dîvân*'ını anmaktadır. Aynı kitapta *Musibet-Nâme*, *İlâhî-Nâme*, *Esrar-Nâme*, *Muhtar-Nâme*, *Makaamat-ı Tuyur* (*Mantıku't-Tayr*) ve *Husrev-Nâme*'den bahsetmektedir. Böylece *Tezkiretü'l-Evliya* ile "*Husrev-Nâme*, *Esrâr-Nâme*, *Cavahir-Nâme*, *Şerhü'l-Kalb*, *İlâhî-Nâme*, *Muhtar Nâme*, *Mantıku't-Tayr*, yahut *Makaamat-ı Tuyur*, *Musibet-Nâme*" ve "*Dîvân*" olmak üzere on eser kesin olarak Attâr'a aittir. Bunlardan başka bir de "*Pend-Nâme*" si vardır ki "*Pend-i Attâr*" diye de anılır. Bu eserlerden "*Cevahir-Nâme*" ve "*Şerhü'l-Kalb*"in nüshalarına rastlanmamıştır.

Prof. Ritter, İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı Attâr maddesinde onun hayatını üç devreye ayırmakta, birinci devrede üstad bir hikâyeci, ikinci devrede planı zayıf, heyecanı üstün bir şair, üçüncü devredeyse plansız, tertipsiz eserler yazan ihtiyar bir nazım olduğunu kabul ederek ona atfedilen bütün eserleri bu üç devreye göre sıralamaktadır (Cüz. 11,

s. 7-13). Fakat Sid Nefîsî, bütün bu eserleri incelemekte ve yukarıda arz edilen eserlerden başka ona atfedilenlerin kesin olarak ona ait olmadığını, hatta ondan sonra yaşayan ve Attâr mahlasını kullanan şairlere ait olduğunu delilleriyle bildirmektedir (*Cust u cû*; s. 95, 197. *Mantık Al-Tayr* tercümemizin Önsöz'üne de bakınız; s. 17-71)

***

Attâr hemen her kitabında Allah'a hamd ü senâ edip Hz. Peygamber'i methettikten sonra ilk üç halifeyi ve Ali'yi över. Ancak *İlâhiname*'de, "Doğu'dan Batı'ya dek imam olsa Emîrü'l-Mü'minîn Haydar bize kâfidir," dediği gibi Ali'ye karşı başka türlü ve üstün bir sevgisi vardır; bu her kitabından anlaşılabilir. Şu hâlde ilk halifeleri övmesi bir takıyye midir? Attâr *İlâhiname*'de olduğu gibi, yine hemen her kitabında ashaba buğzetmeyi kınamakta, taassubu yermektedir. O tam bir sûfîdir; bu yüzden de mezhep ve mezhep mücadelesi onda geri plandadır. Ehli Sünnet imamlarını da övmekten çekinmez; fakat *Tezkiretü'l-Evliya*'sında imam Caferü's-Sadık (148 H. 765) ve mezheplerin çoğu, onun zamanında çıktığı için ona uyanlara Caferî, On İki İmam tanıdıkları için İmamî ve İsna-aşeri dendiğinden Caferiyye hakkındaki sözleri Attâr'ın mezhebini bize tamamiyle gösterir. *Tezkiretü'l-Evliya* mukaddimesinde, "Peygamber'le Sahabeyi ve Ehli Beyt'i de alsaydım, ayrı bir kitap olması gerekirdi. Allah'ın ve Allah elçisinin andığı, Kur'an'da ve hadislerde övülen topluluğu övmek benim dilime nasıl sığar? Onları övmek ayrı bir âlemdir, apayrı bir dünya. Peygamberler, Sahabe ve Ehli Beyt, üç topluluktur ki Tanrı dilerse onları anmak için ayrı bir kitap yazarız," der (Nicholson, c. I, s. 3) ve ilk olarak İmam Cafer'i alır ve şöyle över: Mustafa şeriatının padişahı, o Peygamber'in kesin delili, o gerçekle iş gören, o gerçeği tam bilen, o erenler gönlünün

meyvesi, o peygamberlerin canı, Ali'nin makamında olan, o Peygamber'in varisi bulunan, o arif âşık Caferü's-Sadık, Allah ondan razı olsun; önce de söylemiştik; peygamberlerle Sahabeyi ve Ehli Beyt'i anarsak ayrı bir kitap olması gerekir; bu kitapsa erenleri anlatmaktadır ki derece bakımından onlardan sonradır; fakat teberrük sebebiyle Sadık'tan başlıyoruz ki o da peygamberlerden sonra gelir; fakat Ehli Beyt'ten bulunduğundan, tarikata ait sözleri pek çok olduğundan ve ondan pek fazla rivayet edildiğinden ona dair birkaç söz söyleyeceğiz; çünkü onların hepsi de birdir; onu anınca bütün Ehli Beyt'i anmış oluruz. Görmez misin ki onun mezhebine uyan topluluk On İki İmam'ın mezhebindedir: Yani onların biri on ikidir, on ikisi bir. Onu nasıl dille anlatabilirim ki o bütün bilgilerde, remiz ve sözlerde tekellüfsüz en yüce derecededir ve bütün şeyhlerin uyduğu zattır; hepsi ona dayanır; o mutlak olarak uyulan zattır. O hem Allah haslarının şeyhiydi, hem Muhammed'e uyanlara imam. Hem zevk ehlinin en önde gideniydi; hem aşk ehlinin uyduğu zat. Hem kullukta bulunanların önderiydi, hem zahitlerce en büyük er... Şunu bilirim ben ki Muhammed'e inanıp evladına iman etmeyen Muhammed'e de iman etmemiştir..." Ve ondan sonra Ehli Beyt'i seven kişilere Rafızî diyenlere karşı Şafiî'nin meşhur beytini zikreder (aynı basım. I, s. 9 ve devamı). Kitabını Caferü's-Sadık'ın babası Muhammedü'l-Bakır'la (114 H. 733) bitirirken de, Cafer'le başladığını, Muhammedü'l-Bakır'la bitirdiğini söyler (aynı basım, II, Londra 1907, s. 339). Bu sözler Attâr'ın îsna-aşeri olduğunu açıkça gösterir.

* * *

Attâr'ın eczacı ve doktor olduğunu da biliyoruz. *Esrar-Nâme*'siyle *Husrev-Nâme*'sinde bunu açıkladığı, gece gündüz tıpla uğraştığını bildirdiği gibi (*Cust u cû*; s. خ - ل

= 51-53; *Mantıku't-Tayr*'da da, "Attârım, tiryak veriyorum ama yanmış yakılmış bir ciğerim var, tertemiz kan sunmadayım" beytiyle mesleğine işarette bulunmaktadır (II. s. 192; beyit 4883). Yine aynı kitapta büyüklere, padişahlara hiç ehemmiyet vermediğini, saraya mensup olmadığını, saygıya layık olmayanlara bağlı bulunmadığını, başından, padişah lokmasının havası esmediğini, bu yüzden de kapıcının sillesinden emin bulunduğunu, aşağılık kişilere efendi adını takmadığını, hiçbir zalimin ekmeğini yemediğini, hatta divan kâtiplerine ait bir mahlas bile takınmadığını, yüzlerce belalar içinde olmakla beraber yine de neşeli olduğunu, birbirlerinin kötülüğünü isteyen topluluğa boşverdiğini, kendisine iyi veya kötü demelerine aldırış bile etmediğini, ancak kendi yüce himmetiyle övündüğünü..." büyük bir istiğna edasıyla anlatmaktadır (II. s. 192-193, beyit 4884-4891). "*İlâhiname*"nin sonlarında da kanaatini, istiğnasını, kimseye boyun eğmediğini söyler. Şüphe yok ki bunda devrinin karışıklığı, Moğol akınının meydana getirdiği ahlak düşkünlüğü, büyüklerin birbirleriyle uğraşmaları, iktisadî çöküntü ve içtimaî bünyenin bozuluşu büyük bir rol oynamıştır.

***

Attâr'ın hususiyetlerinden biri hikâyecilik. Öbürü de dildir. Erenlere ait bin kadar kitap okuduğunu, birçok yerler gezip sûfî hikâyeleri topladığını söyleyen Attâr, anlatacağı fikri bir hikâyeyle belirtir. Bir kısmı doğrudan doğruya halk hikâyeleridir. Bunların içinde hâlâ söylenen Bektaşî hikâyelerini, sarhoş fıkralarını, hatta Nasreddin Hoca'ya izafe edilen latifeleri bulmaktayız. Aynı zamanda eski bir sûfîye isnad edilen bir hikâyenin, bir kerametin çok yeni, hatta zamanımızda geçmiş denecek kadar yeni sûfîlere isnad edildiği de görülmektedir. Böylece halk hikâyelerinin, menkıbe ve kerametlerin nasıl zaman zaman muhitine

uyup şahsiyetlerini değiştirdiğini, aynı zamanda evliya kerametlerinde aynı şeylerin nasıl devir devir sürüp gittiğini anlamaktayız. Bu bakımdan Attâr'ın bütün eserleri folklor itibarıyla da çok, pek çok zengin ve henüz tam eleştirilmemiş bir kaynaktır. Onun yalnız tasavvuf tarihi ve klasik tasavvuf edebiyatı bakımından değil, bu bakımdan da incelenmesi için bütün eserlerinin Türkçeye çevrilmesi gerektir. Çünkü açıkça söyleyelim, espri ister İran'dan gelsin, ister başka bir yerden, kuvvetli bir halk adaptasyonuyla tamamen bizim olan ve meclislerimizde söylenegelen o güzelim hikâyelerimizi, o güzelim fıkralarımızı bilenler birer birer hayat sahnesinden çekilmektedir ve bu hikâyelerin, bu fıkraların yerine, içtimaî bünyemize uymayan, hayatımızı ilgilendirmeyen, insana "gıdıkla da güleyim" dedirtecek Batı fıkraları yerleşiyor; işin daha kötüsü, geçmişimizi bugüne bağlamayan, bünyemizi, düşüncemizi, görgümüzü, tek sözle varlığımızı aksettirmeyen yabancı fıkralar içinde varlığımızı yitiriyoruz. Bize bizi bildirenler içimizden çekildikten sonra ne Attâr'ın bir hikâyesinin Bektaşî veya sarhoş fıkrası olarak söylendiğini bilen kalacak, ne filan erene isnad edilen kerametin bundan şu kadar yıl önce göçmüş falana da isnad edildiğini duyan bulunacak. Bu yüzden Millî Eğitim Bakanlığı'nın bilhassa Şark İslam klasiklerini fakat tam olarak Türkçeye nakil işine önem ve hız vermesi gerektir bizce.

Attâr'ın diline gelince: Onun dili hiçbir vakit Unsurî, Firdevsî, Ascedî, yahut Enverî, Hakanî, Sadî ve Câmî'nin dilleri gibi ededî, bedî, beyan ve maanî kaide ve hususiyetleriyle yüklü bir dil değildir. Hikâyelerini halktan toplayan, bilgisini halka duyurmaya, inancını halka yaymaya çalışan Attâr, kendisine has bir edaya, bir üsluba sahip olmakla beraber halk diliyle ve halkla konuşmuştur. Nitekim Mevlânâ'nın *Mesnevî* ve *Dîvân-ı Kebîr*'deki dili de böyledir. Attâr ve Mevlânâ'nın dilleri tam bir halk Farsçasıdır. Za-

manlarındaki dil özelliklerinden başka onlarda yersiz kelime ve eklerle vezin doldurmak, yahut halkın kullandığı bir sözü sırası düşünce kullanıvermek gibi özellikler de vardır. Attâr halk dilinden yalnız bir güzeli överken ayrılır. Artık orada sevgilinin kaşı, gözü, ağzı, dudağı, yüzü, saçı, boyu bosu, cilvesi, edası, vuslatı, firkati tam klasik edebiyatın kalıplaşmış mecazlarına uygun olarak övülür. Bu övüşten başka yerlerde dil, tekrar edelim ki tam bir halk dilidir ve Attâr âdeta yazmaz, konuşur.

Halka bilgisini, inancını hikâyelerle sunan, halkla halk diliyle konuşan Attâr'a Mevlânâ uymuştur ve ona büyük bir saygı göstermiştir. Mesela *Dîvân-ı Kebîr*'de, "Ona yüz döndüren can, Bâyezid'in huylarıyla huylanır; yahut yüzünü Senaî'ye çevirir, parlatır; yahut da Attâr'a kokular verir," diye onu anar (Tercümemiz; c. I, İst. Remzi K. 1957, s. 44, beyit 371); "Senaî'nin anlattığı o ışığı Attâr'ın içinde Ferid buldu da onunla eşsizliğe, tekliğe erişti," beytiyle onu över (c. IV, 1959, s. 180, son beyit). Yalnız burada Said Nefîsî merhumun, "Attâr aşkın yedi şehrini gezdi, dolaştı; bizse henüz bir sokağın dönemecindeyiz," meâlindeki,

هفت شهر عشق را عطار گشت   ما هنوز اندر خم یك کوچه ایم

beyti (*Cust u cû*, s. عو = 76), Mevlânâ'nın en sağlam ve doğru Dîvân nüshalarında yoktur; nitekim yine Mevlânâ'ya atfedilen, "Attâr ruhtu; Senaî onun iki gözü; bizse Senaî ile Attâr'dan sonra geldik," meâlindeki,

عطار روح بود سنائی دوچشم او   ما از پی سنائی وعطار آمدیم

beyti de (aynı, s. عو = 76) Mevlânâ'nın değildir; Sultan Veled'indir; fakat nakledildiği gibi de değildir; şöyledir:

عطار روح بود وسنائی دو چشم دل   ماقبلهٔ سنائی وعطار آمدیم

(Dr. Feridun Nafiz Uzluk basımı *Sultan Veled Dîvânı*; İst. 1358 H. s. 277, beyit 5700) Türkçesi şudur:

"Attâr, gönlün canıydı, Senaî iki gözü; bizse Senaî ve Attâr'ın kıblesi olarak geldik."

Mevlânâ yine *Dîvân*'ında, "Attâr âşıktı ama Senaî padişahtı, daha üstündü; bense ne buyum, ne o; başımı, ayağımı kaybetmişim ben," beytiyle kendisini bu iki şairle kıyaslar (Terc. c. V, İst. 1960, s. 390, beyit 5152). *Menâkıbü'l-Ârifin*'de Mevlânâ'nın, "İlâhi, hakîm Hoca Senayî ve Ferîdeddîn-i Attâr, Tanrı ikisinin de sırrını kutlasın, dinin ulularından oldukları hâlde çok defa ayrılıktan dem vurdular; bizim sözlerimiz ise hep vuslat hakkındadır," dediği bildirilir (Tahsin Yazıcı terc. *Ariflerin Menkıbeleri*; c. I, Ankara 1953, M. Eğt. Basımevi, s. 239).

Mevlânâ, Attâr'ın bütün eserlerini okumuştur. Mesela *Mantıku't-Tayr*'dan bir padişahla kölesi arasında geçen olaya ait hikâye *Mesnevi*'de uzun ve pek güzel bir tarzda anlatılır (Tercümemiz, c. II, s. 17 ve devamı; *Mesnevi* terc. IV. basılış, c. II, s. 112 ve devamı). Bu hususta daha pek çok örnek verilebilir. *İlâhiname* de Mevlânâ'ya kaynak olan kitaplardandır. 1772. ve 1995. beyitlerden sonraki hikâyeler, XIX. Makale'deki Helû' adlı doymaz öküzün hikâyesi Mevlânâ tarafından tasarruflarla *Mesnevi*'de anlatıldığı gibi, 1797. ve 2797. beyitlerle başlayan hikâyeler Nasreddin Hoca fıkraları arasında söylenegelmiştir ki bunları tercümemizin "Açılama"sında yazdık (*Mantık Al-Tayr*'ın Açılama'sına da bakınız).

Attâr'ın tahkiye tarzıyla Mevlânâ'nın tahkiye tarzı arasında mühim bir fark vardır. Attâr'ın naklettiği hikâyeler çok defa fıkra mahiyetindedir; iki üç beyitte bitenleri bile vardır, *İlâhiname*'nin en uzun hikâyesi 410 beyittir; fakat bir müstesna olan bu uzun hikâyede de Attâr mevzudan ayrılmaz; onda hikâyeden hikâyeye geçiş, hikâye içinde sûfîlerin "maarif-i ilâhîyye" dedikleri tasavvufî bahisleri tahlil ve ten-

kid, hele kelâm, fıkıh, hadis vs.ye temas hemen hiç yoktur. Hikâyesini bitirir, neticeye gelir ve diyeceğini der. Hemen her hikâyesi yokluğu telkinle, dünyaya, dünya malına önem vermemeye dair bir öğütle, kendini yok bilmek, herkesten, hatta köpekten bile aşağı görmek hususunda bir sonuçla biter. Mevlânâ'nın dediği gibi gerçekten de Attâr dünyada hep ayrılıktan bahseder; yok olmayı öğütler. Bu bakımdan Attâr'ın tasavvufu tamamiyle mistiktir.

Mevlânâ'daysa fıkralar hikâye hâline gelir. Hikâyeyi anlatan Mevlânâ, hikâyedeki kişilerden biri oluverir; artık kendi ruhî hâletlerini anlatmaya başlar; derken o hikâye başka bir fıkrayı, o fıkra da bir başka hikâyeyi hatırlatır; bütün bunları anlatırken içtihatlara girişir, kelâm, fıkıh meselelerine temas eder; devrinden bahseder; muhitine ve dünyaya gözünü yummaz; tenkidi icap eden şeyleri tahlil ve şiddetle tenkit eder; neden sonra ilk hikâyeye döner; fakat o bitmeden bir başka hikâyeye, ondan da başka bir hikâyeye atladığı, sonra ilk hikâyeye döndüğü vardır. Bu coşkunluğu, bu amelî tasavvufu, bu dünya görüşünü Attâr'da bulmaya imkân yoktur. O, ancak bir münasebetle, o da kendinden bahsederken, istiğnasını anlatarak birkaç beyitle zamanını ve zamanındakileri müphem bir tarzda kınamıştır.

Epeyce uzayan bu "Önsöz"ümüzü *İlâhiname*'ye geçerek bitirmeye çalışalım:

İlâhiname klasik tarza uygun olarak hamd ve na'tle başlar; ilk halifeler övülür. Sonra sözün üstünlüğünden bahsedilerek asıl kitaba girilir.

İlâhiname'nin mevzuu şudur:

Bir padişahın altı oğlu vardır. Her biri hüner ve edepte ileridir. Bir gün babaları hepsini toplayıp dileklerini sorar. Büyük oğlu, peri padişahının kızına kulaktan âşık olmuştur; onu ister. Babası şehvetin kötülüğünü anlatır. İkinci oğlu büyü öğrenmeye merak sarmıştır. Baba ona da büyünün kötülüğünü, asılsızlığını söyler. Üçüncü oğlu her şeyi gösteren

kadehi elde etmek sevdasına düşmüştür: Baba ona da bu kadehin akıl olduğunu söyler. Dördüncüsü, abıhayatı istemektedir: Baba ona da ebedî hayatın yoklukta olduğunu ispatlar. Beşincisi, Süleyman Peygamber'in yüzüğünü istemekte, bununla insanlara, cinlere hükmetmeyi kurmaktadır. Baba gerçek saltanatın yoklukta olduğunu, dünya saltanatının zevalini izah eder. Altıncısı, kimya bilgisini elde etmek, altın yapmak isteğindedir. Baba ona da, "Sen bedenini gönül hâline getirmeye, gönlüne de Hak derdini yerleştirmeye bak; erler, erenler, bu çeşit kimya yaparlar," der.

Diğer bir nüshadaki dibaceyle 395 sahife olan (Ritter basımı) bu kitapta 261 hikâye vardır. Bu hikâyelerin bir kısmı üç dört beyitten ibarettir ve meçhul birinin öğüdünden, sözlerinden meydana gelmiştir. 18 hikâye Mahmud-ı Gaznevî'ye (Saltanatı 387-421 H. 997-1030) aittir. Hindistan savaşıyla büyük bir ün kazanan bu hükümdara ait hikâyelerin 8 tanesinde kölesi Ayâz'ın da adı geçmektedir. Bu 8 hikâyeyle beraber 11 hikâyede Attâr'ın zamanında pek yaygın olan Yunanî aşkı görmekteyiz. Ancak bu aşkta şehvet ve tatmin hiç yoktur. Klasik İslami edebiyatta esas unsurlardan biri olan Mecnun'a ait hikâyelerin çoğunda Leyla da anılmaktadır. "Al deliden uslu haber" muktezasınca Harunü'r-Reşid'in (Hilafeti 170-193 H. 786-809) kardeşi sanılan Behlûl'ün (Bühlul) hikâyelerini de katarsak bu kitapta 39 tane meczûp hikâyesi var. Attâr'ın meczûp hikâyelerine ehemmiyet verişi de yukarıda arz ettiğimiz kanaatimizi kuvvetlendiren bir delildir sanırız.

İlâhiname de *Mantıku't-Tayr* gibi makalelerden meydana gelmiştir ve bu mesnevi baştaki tahmîd, na't ve medhiyelerden sonra 22 makale ve bir hâtimeyi muhtevidir. Tahmîd, na't ve medhiyeler kısmında 1, I. makalede uzun 1, II. makalede 9, III.'de 10, IV.'de 5, V.'de 10, VI.'da 8, VII.'de biri "temsil" başlıklı 18, VIII.'de 13, IX.'da 13, X.'da 14, XI.'de 13, XII.'de 12, XIII.'de biri "mev'ize" başlığını taşıyan 19,

XIV.'de 24, XV.'de 12, XVI.'da 5, XVII.'de 11, XVIII.'de 11, XIX.'da 14, XX.'de 12, XXI.'de 1, XXII.'de 11, hâtime'de 14 hikâye vardır.

***

Tercümemize esas olan nüsha Prof. Helmut Ritter'in 1940'ta, İstanbul Maarif Matbaası'nda bastırdığı metindir. Prof. H. Ritter bu metni İstanbul Fatih Kütüphanesi'nde bulunan ve bir kısmı 4 Cumadessanî 729'da (1329) yazılmış bulunan nüshayla aynı kütüphanede bulunan 868'de (1458-1459) yazılmış nüshayı, Ayasofya Kütüphanesi'deki 816'da (1413-1414) istinsah edilmiş nüshayı ve Londra'da, India Office ve British Museum'daki 807 (1404-1405) ve 813 (1410-1411) tarihli nüshaları karşılaştırarak hazırlamıştır. Kitaba yazdığı Farsça ve Almanca Önsöz'de bu nüshaları tavsif eder; metinde nüsha farklarını da gösterir. Tercümemizde bazı nüsha farklarından faydalandık ve 394. beyti mana onunla tamamlandığı için bu notlardan aldık.

Kitap hacimli olacağı için *Mantık Al-Tayr* tercümemiz gibi bunu da ikiye ayırmamız münfisib görüldü.[1] Bu cilt XII. makalenin sonunda bitmektedir. 2. cildi de nasip olursa yakında sunacağımızı okuyuculara bildirir, hatalarımız olduysa bağışlamalarını dileriz.

3/VIII/1967
Abdülbâki GÖLPINARLI

1 Yayınevimizin basımında *İlâhî-Name* de *Mantık Al-Tayr* gibi tek ciltte toplanmıştır. (ed.n.)

Başlangıç

Acıyan ve yarlıgayan Tanrı adıyla

Yedi göğü yaratan ve insanı bir avuç topraktan meydana getiren Tanrı adıyla.

Bir Tanrı'dır, zatına zeval yok. Akıl onu övmede sağırdır, dilsizdir.

Yer, gök ondan meydana gelmiştir. Cisim ve can ondan vücut bulmuş, lütfuyla var olmuştur.

Ay, güneş, varlığının nurudur. Gök, hükmüyle yücedir, yer, keremiyle aşağı.

Canlılar onu övmede hayrete düşmüşlerdir; akıl, parmağını dişleyip kalakalmıştır.

Zevalsiz sıfatlarını kimsecikler bilmedi gitti. Ne çeşit översen öv; o, o övüşten de ileri.

İki âlem de onun neliksiz, niteliksiz kudretidir. Canlarda ona ait bahisler vardır.

Zatının kereminden kimsenin haberi yoktur. Onun hakikatinden başka hiçbir şey mevcut değildir.

Hakikatte her şey onu aramadadır. Her şey onun gizliliğinden meydana çıkmıştır.

Âlem, zatının nuruyla bezenmiştir. Sıfatlar zatıyla aydınlanmada, görünmededir.

Bütün bunları bir avuç topraktan meydana getiren odur. Dumandan pergele benzeyen gökleri yaratıp, bezeyen odur.

Sanatıyla Âdem topraktan yüz göstermiş, her an ondan yüzlerce sözler duymuş, cevaplar işitmiştir.

O makamda ilmiyle sırlara sahip olmuş. Tanrı da kendisini Âdem'in gözüyle görmüş, Âdem'de bulmuştur.

Ne kimse ondan doğmuştur, ne o kimseden. İki âlemde de bir zat var, işte o kadar.

Birliğiyle hakikaten neliksizdir, niteliksiz[dir]. Hakikatte iç âlemi, görünmeyen âlemi kaplayan da odur, görünen dış âlemi kaplayan da o.

Hakikatte küllî bilgi ancak ona aittir. Sevgili dilediğine tevfikini ihsan eder.

Gizlilikler âleminde bir karıncanın bile ihtiyacını bilir, hacetini derhâl reva eder, dileğini verir.

Ateş, celalini dilemiş, anbean vuslatıyla mahvolagelmiş;

Yel, hükmüyle başı dönmüş bir hâlde her yere esip tozmuştur. Kâh aşağılarda eser, kâh Süreyya yıldızına dek çıkar.

Su, lütfuyla her yere akar, insanıyla cana ve ruha kuvvet verir.

Toprak, ululuğunu görünce pek zavallı düşmüş, bu yüzden de yüceliğe ve temkine ulaşmıştır.

İştiyakıyla dağ, ayağı balçıkta, yürümeye kalkışmış, hayran bir hâlde kalakalmıştır.

Deniz, zevkiyle coşup köpürmüş, feryada başlamıştır. Bu yüzden de daima inciler saçar durur.

Sanatını bir parçacık toprakta göstermiştir. O bir parçacık toprağın içinde arş da vardır, ferş de, yedi kat gök de.

O bir avuç toprağın içine mâna hazinesini koymuş, onu zat âlemine kılavuz yapmıştır.

Bütün peygamberleri ondan meydana getirmiş, bilgisini bütün bilip anlayanlara göstermiş, bildirmiştir.

Çünkü Âdem kudretinin kemâliydi; âlemde Tanrı'nın yüceliğini o bulmuştu.

Tanrı iki âlemi de ondan izhar etmiş, bu kavgalı, gürültülü coşkunluğu onun yüzünden meydana getirmiştir.

Hey yüce Tanrı hey! Ne eşsiz, örneksiz tek varlık. Bütün ulular, sana ulu demede, senin kudretini tasdik etmededir.

Kutlu Tanrı! Evvel de sensin, âhir de sen. Batın da sensin, zahir de sen!

Binlerce yüzyıl ihtiyar ve tecrübeli akıl koştu durdu da bu yolda kemâlinden bir zerre bile tanımadı, anlamadı.

Seni çok aradı, istedi, ama göremedi; sana dair dedikoduların peşine takılı.

Sen bütün yaratılış âleminde öyle bir nursun ki görüş gözü seninle görüşe sahip olmuştur.

Öyle şaşılacak şey ki apaşikârsın da gizlenmişsin, can içindesin de candan münezzehsin.

Sevgili! Bütün canlar senden meydana gelmiştir. Hakikatte öz yalnız sensin, her şey kabuktan ibaret.

Sen her şeyin, herkesin canının içindesin. O yüzden apaçık meydandasın da her şeyden ve herkesten gizlisin.

Daima içte olduğun için içsin. O makamda sıfatlarınla yol göstermedesin.

Burada seni kimsecikler apaçık görmedi. Onun için burada evvel de sensin, âhir de sen.

Âlem adınla dolu da senden bir nişane yok. Akıl seninle görüş sahibidir, ama sen ortada değilsin.

Akıldan gizlisin, varlık âleminde aşikâr. Zatının nurundan bir akistir gösterdin işte.

Suret senin görüşünden bir nişane bulmuştur. Fakat o kalmaz, sen ebedî olarak kalırsın.

Öyle bir zatsın ki cismin yok. Bütün canlar senden ibaret, fakat sen candan münezzehsin.

İkiliğin sana yaklaşmasına yol yok. Hakikaten pak zatın "Söyle, o Tanrı tektir," ayetiyle bildirilmiştir.

Mekânı ve varlığı bir kıla bile tartmazsın, sence onların bir kıl kadar bile değeri yoktur. Bütün âlem tılsımdır, defineyse sensin.

Canda ve gönülde bir gizli hazinesin sen. "Ben bir gizli hazineydim" diyen de sensin, bu sözü anlayan da sen.

İki âlem senden meydana gelmiştir, sen can içinde gizlisin. Her an gizli sırlar söyler durursun.

Akıl hakikaten seni bir hayli övdü, ama dertlerle dolu bir canla sonunda aciz kaldı.

Nun ve kâf'tan ne de yüz göstermiştir ya. Nuru yedi kat göğe aksetmiştir.

Dilim, dudağım seninle ne sözler söylemede. Aşikâr varlığım da sensin benim, gizlim de sen.

50 Gözlerin nuru seninle neler de neler görmede. Seni perde ardında görüp durmada.

Hey gidi hey! Âlem senin nurunla aydınlanmış. Âdem zatının aksiyle tasvir edilmiştir.

Hey gidi hey! Canda, gönülde ne de yüzünü göstermiştir ya. Sonra da tutmuş, kendi cemalini kendisi dilemiş, aramıştır.

Sen varlık âleminin de nurusun, mekân âleminin de. Sen bir cevhersin, ama bilmem ki hangi madenin cevherisin?

Sen bir zatsın ki sıfatlarda görünmedesin. Bütün canlar sana bakmada, seni görmededir.

55 Nikabını at, yüzünü göster. Cüze de bir görünüver, külle de.

Âşıkların gönlü senin yüzünden kanlarla doludur. Bundan dolayı da senin yüzünden perde dışına çıkmışlardır.

Herkes seni aramada, sen de seni aramadasın. Herkesin içinde aşkla söyleyip durmadasın.

Güzelliğin âleme bir ışıktır saldı. Âdem'in gönlüne bir coşkunluktur verdi.

Âdem önce seni burada aradı, istedi. Çünkü o senin yüzünden dertlere düşmüştü.

60 Âdem'e cemalini gösterince her an ona sırrını söyledin durdun.

Aşinalıkla ona keremler ettin, o da senin nurunla bu âlemde nurlandı.

Sırrını kim bilir? Onu bilen ancak sensin. Kâh aşikâr olursun, kâh gizlenirsin.

Kâh yüceliğinle meydana çıkarsın, kâh yakınlık âleminde tutar gizlenirsin.

Kâh sıfatlarınla zuhur edersin, kâh zatınla gizli kalırsın.

65 Kâh güneşin nuru gibi görünür durursun, kâh ebedî aşk içinde gizlenirsin.

Kâh aşk yüzünden ay gibi meydana çıkarsın, kâh yedi otağ içinde gizlenir durursun.

Zuhurunla gizli kalır, gizliliğinle gizliliğin ta kendisi olursun.

Hangi elbiseye dilersen bürünür, hangi suretten istersen görünürsün.

Ey canda hakikat olan Tanrı! Sen canın canısın. Hakikat senin perdende gizlidir.

70 Nesin sen ki her nefeste bize cevap verirsin de yüzünü göstermezsin.

O nursun sen ki yedi gökle bu yuvarlak toprağın çevresinde dolanıp durmadasın.

O nursun sen canım efendim ki güneşte parlayıp durmadasın. Bu yüzden cüzüde de ebedîsin, küllde de.

O nursun ki aydasın, yıldızlardasın. Nurundan ay da kapkara olmadadır, yıldızlar da.

O nursun ki "Ateş dokunmadan parlamışsın." Canda ve gönülde hem dertsin sen, hem derman.

75 O nursun sen ki kıskançlığından parlar, âşıkların varlığını yakar yandırırsın.

O nursun sen ki varlığın suretlerisin. Bu yüzden varlıktaki aşikâr olan şeyler de sensin, gizli olan şeyler de sen.

O nursun sen ki parladın mı, gayretinden yedi pergeli de yakar, yandırırsın.

O nursun sen ki peygamberlerin canısın, dostlarla temiz kişilerin varlığısın.

O nursun sen ki yolcuların ışığısın, hakikatte her ruhun aydınlığısın.

80 Burada akıl nurundan şaşırmış kalmış, utancından bilgisiz bir hâle gelmiştir.

Baharda zuhur ettin, yüzündeki nikâbı açtın mı,

Yüzünün nurunu toprağa aksettirir, topraktan şaşılacak suretler peyda edersin.

Bahar olur, yabangülleri açar, yüzünden çiçekler coşar, âleme bir coşkunluktur gelir.

Gül, baharda senin yüzünden güler. O yüzden sayısız renklerle bezenir.

85 Nergisin başına bir altın taç koyar, üstüne bulutlardan inciler saçarsın.

Menekşe, tapında hırka giyinmiş, yoluna çektiği iştiyakla başını göğsüne eğmiştir.

Süsen, her diliyle ayrı ayrı sana şükür eder de bu yüzden senin âleminde başını yüceltir.

Lale, her an aşkınla gönlünün kanını içmede, o yüzden gönlü kanlarla dolmada, yüzü sapsarı olmadadır.

Hepsi de iştiyakla hayran bir hâlde açılmada, senin toprağına saçılmadadır.

90 Seni nasıl översem öveyim, sen ondan ilerisin, yücesin, iyice biliyorum ki cana cansın sen.

Sensin... burada başka bir şey bilmiyorum. Senden başka tek bir şey bile tanımıyorum.

Yok, var... her şey sensin sevgili, iki âlemde de senden başka bir şey görmedim ben.

Seninle uyanığım, kendimden haberim yok. Yarabbi, beni kendine ulaştırmaya kadirsin.

Aşkının derdiyle mecruhum, ağlayıp inlemedeyim. Sevgili, hakikatte ruha kuvvet de sensin.

95 Zatına karşı şaşkınım, başım dönmede. Sıfatlarının denizine batmışım ben.

Vuslatının incisini dilemekteyim, bu denize dalmış, bu denizde kalmışım ben.

Ansızın bu denize dalıp kaldım. Senden başka kimseye yolum yok.

Bana yol göster de ululuğunun denizinden vuslatının incisini elde edeyim.

Şüphe yok ki denizin içindeki inci de sensin, aşktaki lütuf da sensin, kahır da sen.

100 Ey zat cevheri, hepsi senin varlığından. Bütün zerrelerde yüz gösteren sensin.

Her şey aşkınla hayrettedir, ağlayıp inlemededir. Hepsinin de bütün dünyada senden başka kimseleri yok.

Sen gönülde hem gizlisin, hem aşikâr. Her yerde sen varsın ve yerin yok, ancak gönüldesin.

Bu âlemde gönül, zatının evidir, bütün zerreler orada görülür.

Bu âlemde gönül senin sır evindir. O yüzden de aşkınla yanar, yakılır.

105 Sevgili! Âşıkların gönlünde hazinesin sen. Sevgili! Herkes senin hazinene iştiyak çekmededir.

Yoksula hazinenden bir nasip ver. Çaresize lütfunla bir ihsanda bulun.

Attâr aşk hazinenin yoksuludur. Ona sırlar hazinesini sen bağışladın.

Canım! O hakikaten senden seni istemededir. Çünkü hakikaten onu kendi varlığında gizlemedesin sen.

Her an ağlayıp sızlayarak senden seni istemede. Onun işini burada düzene kor, muradım verirsen değer.

110 Neşeyle senden seni istemede. Gönlü bu yaşayışa doydu artık.

İki âlemde de senden seni istemede. Her an aşkınla senin sırlarını sana söylemede.

Senden seni istemede, ona yüzünü göstermeni, candan gönülden cevap vermeni dilemede.

Bu dünyada senden seni istemede, hakikati apaçık göstermeni niyaz etmede.

Sırları görmek, can hazinesinde seni apaçık seyretmek için senden seni istiyor.

115 Bu dünyada senden seni istemede. Bu dünyada yüzünü görmeyi dilemede.

Sonunda cemalini göstermen için bütün sırlar da senden seni istemede.

Ey keyfiyete sığmaz Tanrı! Ey can! Zatını neliksiz, niteliksiz olarak görmek için senden seni istiyor.

Tapında öyle aciz kalmışım ki yakınlığına ermeye, o makamı görmeye bile kudretim yok.

Gece gündüz aşkınla inlemede, pergel gibi ancak kendi etrafımda çizginmedeyim.

120 Canda ve gönülde seni aramaktayım. Bir an bile senin yâdından gafil değilim.

Sevgili! Sen daima canımda hazır nazırsın, iç sensin, bu makamda deriyim ben.

Bu yolda Attâr'ın gönlü, kanlarla doldu da nihayet sevgilinin vuslatından haberdar oldu.

Mademki yakıyn âlemine yol verdin, bu dünyada hakikatten haberdar bir gönül ihsan ettin,

Ben de artık seni övmeden başka bir iş yapmam; bu suretle de aşkında tek olarak kalırım canım efendim.

125 Bu dünyada muradımı vermezsen burada senin elinden feryada gelir, figan ederim.

Bana aşkında vuslatını ihsan edeceğine dair bir ümit verdin, kereminle beni ümitlendirdin.

İşte senden o vuslatını istiyorum; gönlümü, canımı seninle aydınlatmak için vuslatına erişmek diliyorum.

Sen güneşsin, ben ancak bir gölge olabilir, o suretle bu âlemde seninle komşuluk edebilirim.

Hayır. Sonunda gölgeyi de yok edersin sen. Çünkü ebedî nur senin nurundur.

130 Gönlüm ümit denizinde kan kesildi. Ağlayıp sızlıyorum, ümide de bel bağlamaz bir hâle geldim artık.

Vuslatınla bir an bana ihsanda bulun, bir nefes beni derdimden kurtar, rahatlaştır.

Vakitli, vakitsiz ümidim sensin, sendedir. Yaptıklarıma tövbeler olsun artık!

İbadetten ümidim sensin, bana nurunla kutluluk bağışla.

Kıyamette ümidim sende. Dertten, nedametten başka bir şeyim yok, ama keremini ummadayım.

135 Sırat köprüsünde yine ümidim sende. Beni kereminle ancak sen kurtarırsın.

Mizan dibinde yine ümidim sende. Lütfunla suçumu, isyanımı bağışlarsın.

Nefsin eline öyle bir düşmüşüm ki tıpkı doğan eline düşmüş serçeye benziyorum.

Bu azgın nefis beni hor hakir bir hâle koydu, gece gündüz gamla perişan etti.

Beni bu yolda şu köpekten kurtar. Lütfet de kendini görsün, kadrini anlasın.

140 Bilirsin, aşkının derdine kapılmışım, gece gündüz bu dertteyim.

Aşkının derdiyle ağlayıp sızlıyorum, o dertle aciz bir hâle gelmişim. Bu aşk derdiyle kanlara batmışım.

Bu derde bir deva ver, bizi lütfundan mahrum bir hâlde geri döndürme.

Son nefesimi verirken de bana ancak sen gereksin, vuslatın gerek.

O anda bana cemalini göster, işlerimdeki düğümü birden çözüver!

145 Burada ölmeden önce öldüm ben. Yarabbi, bu sır âleminde de elimi tut.

O zamanda da önüme bir ışık tut. Çünkü beni bu âlemden göçürecek sensin.

Bilirsin ki senden başka hiç kimsem yok. Ey canım! Senin zatından başka bir şeye sahip değilim.

Bu dünyada da bana sen yetersin, o dünyada da. Bundan da bütün maksadım ancak sensin, ondan da.

Tanrım, herkesin sırrını sen bilirsin. Kereminle hiçbir kimseye niyazın yok.

150 Tanrım, kapından başka bir yerimiz yok bizim. Ayağımız yok ki nereye koşalım?

Tanrım, bu dünyada kimim ben? Bir yoksul, dostlarının arasına katılmış bir bildik.

Tanrım, bu yoksul pek kudretsizdir. Senin kapında bir avuç kemikten ibarettir.

Tanrım, Attâr'ın canı hayrettedir. Şaşılacak şey, senin sevginin ateşine düşmüş, yanıp yakılmadadır.

Gönlüm, bilirsin ki iştiyaktan kan kesildi, beni yok et, artık ötesini sen bilirsin Yarabbi.

Bizim yokluğumuz nihayet senin varlığındır. Sen daima cüze de nazırsın, külle de.

Ebedî olan sensin, ben değilim. Ben kalmam, sonunda sen kalırsın yine.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamberler Ulusunu Övüş

Görüş erbabının yücesini, baş köşeye layık olan, yaratılışın dolunayı bulunan Peygamber'i öv.

Muhammed öyle bir zattır ki bedenin de nurudur, canın da. Peygamberlerin seçilmişidir, ulusudur.

Keyfiyete sığmaz, büyükler büyüğü yaratıcı Tanrı'nın sevgilisidir. Cüzülerin içinde de padişah ve başbuğdur, küllün içinde de.

Güneşle ay onun nurundan bir zerredir. Bütün zerrelerin dayancı ve sığınağı odur.

Gökyüzü, dergâhının bir yoksuludur. Yolunun toprağına müştak, başı dönmüş bir hâlde dönüp durmadadır.

Bütün peygamberlere öncü, hakikaten bütün âşıklara yol göstericidir o.

Arşın aslı da onun nurundandır, kürsinin aslı da. İster Tanrı'ya en yakın melekler olsun, ister öbür melekler... hepsi de onun nurundandır.

Dünya da onun yüzü suyu hürmetine durmadadır, ahiret de. Âlem onun zatının nuruyla neşelenmiştir.

165 Pak nurunda akıl da kaybolmuştur, can da. İki cihan da zatının aksiyle kaybolup gitmiştir.

Hakikaten peygamberlerin sonuncusudur o. Varlık ve mekân âlemi, nurundan bir zerredir.

Yaratılışın vücudundan maksat odur. Yokluk âleminde mutlak var ancak odur.

Yaratılış bil ki zatının aksinden ibarettir. Hakikatte görüş gözünün nuru odur.

Hakikatte Âdem gibi binlercesi onun hürmetine yaratılmıştır, onun maiyetinde aciz bir hâlde kalakalmıştır.

170 Güneş gülümsemesine kuldur. Ay ışığı hakikatte onun bir zerresidir.

Ay her ay başı onun yüzünden utanarak erimekte, onun yolunda eridiğinden yücelip şerefi artmadadır.

Âlemin gözü onun gibi açık ve aydın bir göz görmemiştir. O yüzden de başı en yüce, kaderi en artık padişah odur.

Sen nesin ki âlem mislini görmemiştir. Âdem devrinden beri kimse sana benzer birisinden bir nişane bile vermemiştir.

Toprak yuvarlağı çevresinde senin gibi sayvanı yedi kat gök olan bir padişah görülmemiştir.

175 Dünya ayağının tozuna kuldur, köledir. Hakikatte bu dünya senin yurdun değildir.

Varlık âleminin sahib-kıranısın sen. Putları puthaneyle beraber yıkıp birbirine geçirdin.

Bütün varlığı dine davet ettin, her an ümmetinin derdine düştün.

Peygamberler bu yüceliği görmemişlerdir. Hepsi de senden nakletmişler, senin sözünü duymuşlardır.

Yaratılışın aslında asıl olan hakikat sensin. Tanrı yüce makam ve dereceyi sana vermiştir.

180 Lamekân âlemini kendi zatında gördün. Orada apaçık gördüğün küllî âlemdi.

Açıkça lamekân âleminden dem vurdun. Tek varlığı gördün de onun için "Kim beni gördüyse Hakk'ı görmüştür" dedin.

Hakikatte iki âlemin de aslı, hakikati sensin. Hepsi candır, canlara can olan sensin.

Akıl, yolunda bir süt emer çocuktur. Şeriatına karşı aciz bir hâldedir.

Ey rütbesi yüce padişah! Şeriatının sırrından bahsetmek kimin ne haddine?

185 Hakikatte küll kapısını sen açtın, bu yolda adalet ve ihsanı sen yaydın, sen izhar ettin.

Ne ulu ersin ki peygamberlerin padişahısın. Velilerle temiz kişilerin sığındığı zatsın.

Cebrail bile ey can, senin kulun olmuş, senin gevherinin nurundan şeref bulmuştur.

Gönül! Mustafa'nın yolunu tut, başka yolu değil. Hakikat âlemine ondan başka kılavuz yoktur.

Hakikat âleminde onun pak canını kılavuz bil. Urlarla dopdolu gönlüne yakıyn denizi kâfi.

190 Güneşin gölgesi yoktur, ama onun güneş gibi bedeni de bu yüceliğe sahiptir işte.

Miraç gecesi Tanrı zatına ulaştı, tek varlığı gördü; bu yüzden de başına Tanrı zatından ululuk tacını urundu.

Sırlar ona her an apaçıktı. Makamı varlık âleminin dışındaydı, mekânsızlık âlemiydi.

Mucizeyle gökyüzündeki ayı ikiye böldü. Neliksiz, niteliksiz Tanrı'dan mutlak bir sır gösterdi.

Kâh elinde taş söz söyledi; kâh ceylan ondan medet istedi.

195 Kâh taştan hurma fidanı bitti, hemencecik hurma verdi.

Mucizeleri övülemez. Zatını etraflıca vasfetmeye imkân yoktur.

Musa Tevrat'ta, onun Tanrı'ya ne derece yakın olduğunu gördü de ümmetinden oldu.

O olmasaydı âlem olmazdı, melekler vücut bulmazdı. Âdem yaratılmazdı.

Yeryüzü de yok olurdu, gökyüzü de. İki âlem de rahmetinden mahrum kalırdı.

200 Pak nuru zat ışığındaydı da bütün zerrelere onun için nazar saldı.

Arş ve kürsi, nurundan meydana geldi. Levhle cennet de onun nurundan yaratıldı, ferş de.

O nur zatını aramadaydı. Her şeyin matlubu olunca bütün âlemde şöhret kazandı.

Devranın ne yaman sahib-kıranısın sen. İki âlemin de neliksiz, niteliksiz nuru sensin.

İyice bilirim ki kâinatın sırrı sensin. Zat nurunun sıfatlarında görünüp durmadasın.

205 Güzelliğin âleme bir ışıktır saldı, insanın gönlünde bir coşkunluktur kopardı.

Kim burada seninle biliştiyse şüphe yok ki sonunda Tanrı eri oldu.

Ebedî vuslata erişen sensin. Sahib-kıranlık ancak sana yaraşır.

Miraç gecesi Tanrı'yı apaçık gördün, âlemin Tanrı'sına ulaştın.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber'in Miracı

Bir gece Cebrail sürünerek kapısına geldi, ey âlemin en ulusu dedi, hadi hazırlan.

210 Bu karanlık yurttan kalk, geçiver. Tanrılık saltanatı yurduna sefer et.

Bu gece mekânsızlık âlemine ayak bas. O halkayı tut, gir içeri.

Bu gece koca bir âlem senin için coşup köpürmüştür. Tanrı'ya en yakın meleklerin hepsi de kulaklarında küpe, kölelerindir.

Bu gece şeriat sahibi olsun olmasın, bütün peygamberler yüzünü görmek için beklemedeler.

Cennetin kapıları da açıldı, göklerin kapıları da. Nice gönüller, senin yüzünden neşelendi.

215 Bu gece ne varsa iste ondan. Bu gece şüphe yok, Tanrı'yı göreceksin sen.

Bu gece ümmetinin derdine düş. Bilirsin ki sen baştan başa sırdan ibaretsin.

Şimşek gibi de bir burak gelmişti. Tanrı onu pak nurdan yaratmıştı.

Baştan ayağa kadar Tanrı nuruydu. Yürüklükte yelden bile öndülü kapmıştı.

Peygamber hemencecik bindi. Mekân âlemini geçti, mekânsızlık âlemine yürüdü.

220 Ulu arşa bir gürültüdür düştü; iki cihan ulusu geldi diye melekler birbirlerine girdiler.

Bütün melekler ona âşık bir hâlde saçılar saçmak üzere ellerine tabaklar aldılar.

Yolda bütün peygamberleri gördü. Birer birer hepsini de sırlara agâh etti.

Önce Âdem gül yüzünü gösterdi; ona vuslattan bir elbise verdi.

Derken Nuh ona küllî sırrı haber verdi; o da bu yüzden sırlara sahip oldu.

225 İbrahim'den küllî dostluğa ulaştı da küllî yakınlık ona aşikâr oldu.

İsmail onu yetiştirdi; İshak candan kuvvet ve kudret verdi.

Sonra Yakup onu gamdan azat etti de varlığı aşkla mamur bir hâle geldi.

Derken Yusuf ona doğrulukla sırlarını açtı, sevgiliye iştiyakını anlattı.

Musa gibi o da nurlara iştiyak çekmedeydi. Bu yüzden Musa onu küllî aşk âleminde eşsiz, örneksiz bir hâle getirdi.

230 Davut da ona nice sırlar açtı. Süleyman da ona nice şeyler anlattı.

İsa o yüce sultanı görünce onu yoklukta tek bir hâle soktu.

Birer birer bütün peygamberlere cömert eli ihsanlarda bulundu, yol gösterdi.

Sevgilinin yakınlığını anlayınca sevgilinin tapısına yürüdü, bu âlemden geçti.

Ahmed, Sidre'ye doğru yürüdü, sevgilisinin zatıyla birleşti, ondan göründü.

235 O sırada Cebrail-i Emin yoldaşıydı. Onun bir kanadı gökle yer arasını kaplamıştı.

Cebrail o makamda kaldı. Mustafa padişahın yakınlık yurduna yürüdü.

O padişah, Cebrail'e neden burada dayanıp kaldın diye sordu, bu yola sen de ayak bas dedi.

Cebrail dedi ki: Ey sırları bilen padişahım, bana bundan ileriye gitmeye izin yok.

Ey âlem padişahı! Buradan ileriye bir adım bile atmaya kudretim yoktur. Sen gidebilirsin, gitmelisin de.

240 Yücelik âlemine bir kıl ucu kadar uçarsam tecelli nuru kanadımı yakar.

Dosta kadar senin gitmen gerek. Sevgilinin yakınlığı sana yaraşır.

O ulu padişah yürüdü, Cebrail'i bıraktı. Gönlünü Hakk'tan başka her şeyden arıttı.

Öyle bir yüceldi ki yücelerden bakınca Cebrail gözüne bir serçe kuşu kadar göründü.

Yüceldi, yüceldi, bu makamdan da geçti. Gayb perdesinin ardından baktı.

245 Ne yer gördü, ne cihet. Ne akıl gördü, ne idrak. Ne arş kaldı, ne ferş, ne de yeryüzü.

Mekânsızlık âleminin varlıklarını bedensiz, cansız orada gördü; kendisini o âlemde gizlenmiş buldu.

Bedenden geçti, candan sefer etti. Kendinden geçince kendisinde Tanrı'ya baktı.

Sonundaki varlıkları başlangıçta görünce sevgiliden gelen küllî haberi duydu.

O küllî varlıktan ses geldi: Yok ol da gel! Bedeni ve canı bırak da öyle gel buraya!

250 Maksadımız da sensin, maksudumuz da. Gel! Vuslatımıza eriş, zatımızı seyret!

O dehşet âleminde Muhammed'in dili tutuldu. Muhammed, Muhammed'den bezdi.

Muhammed görmedi onu zaten. Gören o canlara can olandı. Varlığı ve mekânı yaratanı gören oydu.

Orada Ahmed yoktu. Tanrı vardı. Orada apaçık vuslat gözüydü gören.

Ona, "Ey cihanın ulusu, nasılsın?" diye ses geldi. O da "Şimdi keyfiyetsiz bir hâldeyim.

255 Sen keyfiyetten münezzeh Tanrı'sın. Artık burada ben kim oluyorum ki? Hakikatte sen varsın, ben neyim ki?

Sen varsın, senden başka hiçbir şey yok. Akıl da sensin, kalp de sensin, can da sen" dedi.

Tanrı'dan, "Ey her şeyin varlığı! Her şeye emniyet de sendendir, fayda da.

Her şeyi senin için yarattık. Ey basiretin ta kendisi! Dile ne diliyorsan!" diye hitap geldi.

Muhammed dedi ki: "Ey keyfiyetsiz Tanrı! Her şeyi bilirsin, içteki sır da sensin, dıştaki sır da sen.

260 Sırrımı zaten bilirsin sen. Niyazım ancak ümmet içindir.

Hakikaten de günahkâr bir ümmetim var. Fakat hepsi de senin ihsan ve kerem sahibi olduğunu bilir.

Lütuf ve ihsan denizinden haberdardırlar. Hepsine de rahmet etsen ne olur ki?"

Tapıdan yine nida geldi: "Ey tertemiz Peygamber'im! Baştan başa hepsini de bağışladım.

Ümmetin için gam yeme sen. Rahmetimiz onların suçlarından artıktır.

265 Hakikaten de rahmetimiz sayıya sığmaz bizim. Yarattıklarımızdan ancak seninle işimiz var bizim.

Bütün âlemde yalnız seninle işimiz var. Âlemde ben seni seçtim, seni tek ve eşsiz bir hâle getirdim.

Mahlukat içinde teksin sen. Her şeyin basireti sendedir."

Sonra küllî sır ona sırlar açtı, tam üç kere otuz bin sır bildirdi.

"Ey keyfiyete sığmaz sevgili" dedi, "bu üç otuz bin değerli ve gizli incinin,

270 Otuz binini dostlara söyle, otuz binini söyleme. Üçüncü otuz bini dilersen söyle, dilersen söyleme.

Muvafık görürsen aç, ama muvafık görmezsen kendine sakla."

Bu sırlar zuhura geldikten sonra mekânsızlık âleminden aşağılık âleme döndü.

O tapıdan acele ayrılıp yurduna geldi, henüz yatağı sıcaktı.

***

Hikâye

Birisi Ekkâf'a ey yüce er dedi, Peygamber'in miracından bir remiz aç.

275 Nasıl miraç etti? Anlat. Ekkâf dedi ki: O hem sır âlemindeydi, hem bu âlemde.

Zatı zaten o mekânda eşsiz, örneksizdi. Orada Tanrı'yı apaçık görüp duruyordu.

Hakikatte mekânı lamekân âlemiydi. Neden? Çünkü zaten o apaçık canlara candı.

Her şey oydu. Fakat dudağını yumdu, hakikatten bahsetmedi, şeriatten bahsetti.

Sen de sırlara vakıf olursan, onun şeriatı sayesinde vuslata layık olursun.

280 Sevgiliyi sen de kadrince görebilir, birlik erleriyle birleşirsin.

Şeriatinden dışarı çıkma da belki himmetiyle sırlara sahip olursun.

Fakat herkese, yüzüne bir kapı açılması için, kadrince bir sır söylemek gerek.

Attâr, Muhammed'in nuruyla ne de kutlandı, ondan ne de yardım gördü, kudret buldu!

Onun sayesinde canında, gönlünde bir sır, bir hakikat var. O yüzden değerli incilere sahip.

285 Dilin o yüzden inciler saçmada. Can denizinin dibinden her an inciler saçılmada.

Şüphe yok ki ona kulluk etme sayesinde muradına erer, onun sayesinde iki âlemde de ad şan sahibi olursun.

Ey Peygamber! Attâr'a yol gösteren sensin. O sayende aşk sırrına sahiptir.

Mâna incilerini senden elde etti. Sen de bilirsin ya, senden başka kimseciği yok.

Şüphe yok ki sen beni şair saymaz, bana şair gözüyle bakmazsın.

290 Sen bilirsin zaten. Ben daha fazla ne söyleyeyim? Bundan önce de burada seni arıyordum ben.

Seni bu âlemde görünce aczimden yerlere döşendim, toprak kesildim.

Sen Hakk'ın makbulüsün. Beni kabul et. Sen yakıyn sırrında vuslat sahibisin, o sırra ulaşmışsın.

Hakikaten beni pak tapından sürme sen. Ben zaten tapında toprağım senin.

Bu toprağa bir ayak bassan ne olur ki? Başında Tanrı'dan "Levlâk" tacı var zaten.

295 Attâr'ın gönlünü sen aydınlat. Onu lütfunla sen berhudar et.

Ey iki gözümün ışığı! Dört seçilmiş dost hakkı için beni kendinden uzaklaştırma.

***

Tanrı razı olsun,
Sıddıyk'ın Ululuğu

Din erlerinin başı, ulu Sıddıyk. Doğru imam, ulu önder.

Hidayete ermiş ümmetin en ulu rahmeti oydu. Dinde hayırlara önayak olan oydu.

Halvet gecesi Peygamber'in dostu, mağarada eşiydi. Onun yoluna önce kırk bin altın saçtı o.

300 Ebu-Bekr bu işe girişir girişmez bütün cihanın ecri ona açıldı.

Onun için de yaratılıştan onun imanı bütün imanlardan üstündü.

On yıl dişi ağrıdı da bu hâli Peygamber'e söylememişti.

Tanrı bunu Peygamber'e bildirince Peygamber, ey hilm âlemi Sıddıyk dedi,

Neden bunu bana söylemedin? O da Tanrı'dan şikâyet etmek iyi bir şey değil diye cevap verdi.

305 Hakk dinini bu derecede görüp gözeten kişinin canındaki sırra Hakk'tan başka kim yol bulabilir?

Dili inciler saçmasın diye ağzında daima bir taş bulunurdu.

Taş arasında inci bulunur, bunu işittim; fakat inci arasında taş olsun... bunu görmedim.

Ruhu Tanrı'ya öyle bir dalmıştı ki diline pek az laf gelirdi.

Canı ayetle meşgul olduğundan ondan on sekiz hadis rivayet edilmiştir.

310 Âlem on sekiz bin tane bile olsa ondan armağan olan o on sekiz hadise değer.

Rivayet ettiği hadis âlemin aslına ait olduğundan kâinatın sonradan yaratıldığına dair deliller pek kuvvetlidir.

Bir gör hele, ne aklı vardı, ne görgüsü. Anasının karnındayken ve çocukken bile kendini bilirdi.

Aciz bir köre dua etti, gözünün görmesini diledi; Tanrı muradını verdi.

Üstünlükten hiç bahsetmez, beni siz halife yaptınız, dilerseniz vazgeçin sözünden başka bir şey söylemezdi.

315 Ölümünde onu kaldırıp Mustafa'nın huzuruna, Mustafa'nın mezarına götürdüler.

Sıddıyk gelince o sır âleminin kilidi düştü, kapısı açıldı, perdesi kalktı.

İştiyakiyle kilit, zincirini kırdı. Perde onu karşılamak için açıldı.

Doğruluğuna demirin bile inandığı bir kimseye düşman olanın gönlü neden demire döner, katılaşır?

Kilit bile onun doğruluğu yüzünden açılır da düşmanın gönlündeki kilit neden açılmaz?

320 Sahabe o mezara girince bir de baktılar ki bir mezar kazılmış, hazırlanmış.

Yılanın ısırmasına dayanan, dostuna fedakârlıkta bulunan bir zata elbette en yakın dost denir.

Peygamber, Ebu-Bekr'le Ömer'in birine göz dedi, öbürüne kulak.

Peygamber ikisine göz ve kulak dedikten sonra artık bunları sevmeyen kördür, sağırdır.

***

Tanrı razı olsun, Faruk'un Ululuğu

Mutlak imam, iki âlemin ışığı, inananların ulusu, en büyük Faruk...

325 Tanrı'nın kelâmı, onun adına uygundur. Faruk kelimesi furkandan gelir. Bu delil kâfi!

Gönlü vuslat makamında Tanrı'yı gördü de o zaman gönlü tam adalete ulaştı.

Gönlü adaletle uzlaşınca iki âlem de adaletinden coştu, dalgalandı.

Ebedî olarak zulmün kapısını kapadı da adaletiyle Acem ülkesini fethetti.

Önce Arap onun sayesinde kuvvetlendi, sonra bütün Acem halkı onun yüzünden dindar oldu.

330 Onun salâbetinden mum demire döndü. Rum ülkesinin Rumluk kilidini açtı.

İki gömlek bedenine öyle bir düşmandı ki Müslüman olunca birini bıraktı, bir gömlekle kaldı.

Müslüman olunca bir gömlekle kanaat etti, birini giyindi, öbürünü kefen olarak sakladı.

O gömleğe o kadar yama yamadı ki gömlek tam on yedi batman oldu.

On sekiz bin âlem parça parça ancak onun on yedi batman gömleğine değer.

335 Neden böyle on yedi batmanlık eski gömlek giyiyor diye on sekiz bin âlem ona yas tuttu.

Varı yoğu o bir tek gömlekti. Bu yüzden imanı halavetlenmişti.

Münker'le Nekir onun erliğinden, onun zorundan mezarının çevresine bile gelemediler.

Elbette yüce Faruk hesapçı olursa civarda hiçbir münkir kalmaz.

İyiliğe emretme hususunda bile hesap soran, elbette kötülüğü men etmeyle de övülür.

340 Peygamber ona gözüm demiştir. Bu ne yüce kadir! Cennet mumu da demiştir, ne yüce er!

Işığı doğuyu da aydınlatmıştır, batıyı da. Fakat yağı ne doğudandır, ne batıdan.

O Tanrı tapısının gözüdür, ışığıdır. Artık sen gözsüz ve ışıksız nasıl yürüyebilirsin?

Gözün ve ışığın olmazsa külhanla bahçeyi ayırt edemezsin ki.

Sana her an göz gerek. Önünde de bir ışık lazım.

345 Yolda göz ve ışık olmazsa yolla kuyuyu göremez, bunları birbirinden ayırt edemezsin.

Bu ikisi olamadan yola düşersen nihayet körlüğünle kuyuya düşer gidersin.

O Mustafa'dan böyle bir göz bulunca dili de Tanrı sözüne sahip oldu.

Körlerden değilsen aklını başına al; böyle göze, böyle dile kulak ver.

Beyninde o nur olmayan, cennetlik bile olsa ışığı yoktur.

350 Gökyüzünün ışığı aydın güneştir, cennetin ışığı da Faruk.

Yarın ebedîlik için sûr üfürülünce gökyüzündeki ışık baş aşağı düşer, söner.

Fakat bu cenneti aydınlatan ışık her gün biraz daha parlar durur.

* * *

Tanrı razı olsun, Zin-nûreyn'in Ululuğu

Hayayı imana esas yapan, inananlar ulusu Osman'dır.

Gökyüzü onun bilgi denizinden bir buhardır, yeryüzü onun hilm dağından bir toz.

355 Peygamber'in iki nurundan meydana gelmiş iki sır. Marifet âlemi, bezenmiş, surete bürünmüş can.

O iki nurla Kur'an'dan, bu nurlardan meydana gelen üç hakikat. Artık ne diyeyim? Bu ne iş?

Bu üç nurun hariminde bulunan kişiyi aydın göremeyen düşman kördür.

Güneşin elde ettiği nur, olsa olsa iki nur sahibinin nurundandır.

Peygamber'in iki kadri yüce kızını almak, bütün âlemde ondan başka kimseye nasip olmamıştır.

360 Kur'an mihnetle indi. Kur'an ehli olana bu delil yeter.

Dünyadan da yine mihnetle uzaklaşır. O nur sahibi güneş de böyleydi işte.

Tanrı'dan bu kerameti bulan, Mustafa'nın iki gözüne ve gözünün ışığına sahip olan nerede?

Zin-nûreyn aynı zamanda Peygamber ailesindendi de. Artık onun doğruluğu nasıl inkâr edilebilir?

Tanrı'dan bu iki nura sahip olana ayla güneş bile tapı kılar.

365 Gönülden buğzunu giderirsen ayla güneş bile sence toprak parçası kadar değersiz olur, onlara bile sahip olursun.

Onun asasını dizine dayayıp kıran, dizüstü yere düşüp kaldı.

Mâna bakımından böyle olan, yılan gibi düşmanlara yılan kesilen asası bile böyle olursa.

Artık varlık âleminde ona bir düşman belirir, birisi tutar ona düşman olursa kim olabilir bu adam? Firavun'un vekili!

"Biat zamanı elim Tanrı Peygamber'inin eliyle bir sayıldı" dedi.

370 O andan itibaren Peygamber'in eline hürmeten eli bir kötülüğe uzanmadı.

Gönlü bilgiden meydana gelmiş bir büyük denizdi. Bedeni bilimden yapılma oturaklı bir dağdı.

Hakikatte Kur'an'ı toplayan onun gönlüydü. O gönül âlemin bütün sırlarına sahipti.

Kur'an'ı toplamış olduğundan daima derli toplu ve düzenliydi. Furkan yüzünden de halkın ileri gelenleriyle gerilerini fark ederdi.

Kur'an'da ileri gelenlerle geri kalanların imamı sayıldı; neden akrabası hakkında verdiği hüküm doğru sayılmasın, noksan olsun?

375 Bütün ömrünce Kur'an'ı her gece hatmetmedikçe ne uyurdu, ne yerdi.

O kargaşalıkta da savaşmak için köleleri birden silaha el attılar.

Onlara dedi ki: Silahını elinden atan her kulu bugün azat edeceğim, kutlayacağım.

Kur'an, daima onun sevgilisiydi, gözünün önündeydi. Daima işi gücü Kur'an'laydı.

Sonunda sevgilisinin yakınında şehit oldu. Kur'an kanının aktığı bir leğen kesildi.

380 Bütün âlemde sevgilisi Kur'an'dı. Nihayet o âşıklar ışığı, varlığını Kur'an'a verdi, mahvoldu.

Faruk cennetin ışığıydı, ama sevgilinin yolunda mum gibi başından geçen Osman'dı.

***

Tanrı razı olsun, Murtaza'nın Ululuğu

Dünya doğudan batıya dek imamla dolsa Emîrü'l-Mü'minîn Haydar bize kâfidir.

Bu dünyayı mızrağının zahmi zapt etmiş, o âlemde de üç parça ekmeğin övülüşüyle üstün olmuştur.

İhsan ve kerem sırrında ihlas ona mahsustur. Üç parça ekmeğe tam on yedi ayet inmesi onun hususiyetidir.

385 Üç parça ekmeği ayla güneşin iki değirmisine benzer. Bu üç parça ekmekle ebedî olarak iki dünyayı da sofrasına oturtmuştur.

Sana oklar yağmur gibi yağıp dursa "Ali'nin sevgisi kalkandır" sözü kâfi, gam yeme.

Peygamber, "Ey iki gözümün ışığı? İkimiz bir nurdan yaratıldık" demiştir.

Bilgi şehrine öyle bir kapıdır ki cennette de hakkıyla kapıcı olmuştur.

Yoklukta öyle bir ıtlâk sahibidir ki altını, gümüşü üç kere boşamıştır o.

390 Altınla gümüş değerlidir, ama bu ümmetin tapındığı öküzdür onlar.

Fakat nerede bir öküz kuvvet, kudret sahibi olacak da böyle bir aslanla pençeleşmeye kalkışacak?

Şöyle rivayet edilmiştir: Bir zırhı vardı, arka tarafı apaydındı, yoktu yani.

Zırhın arkası yüzü gibi açıktı. Onu o aydın bedenine giydi mi,

* Şöyle derdi: Arkamı gören öldürsün. Fakat savaşta hiç kimse arkamı göremez ki benim.[1]

395 "Bir mimber dikseler, üstüne çıkıp Tanrı izniyle adalet icrasına kalksam,

Halk arasında kıyamete dek hükmeder, dört kitabın hükmüyle hakkı yerine getirirdim" dedi.

Her ne söylerse yakıyn ile söylerdi. Bir gün dedi ki:

"Perde kalksa bile yakıynim artmazdı" makamını elde etmişim, "Tanrı'yı görmeseydim tapmazdım."

Ne göz, ne bilgi, ne iş bu! Ne bilgi güneşi, ne coşkun deniz!

400 Tanrı aslanının nefesi ta Çin'e kadar gitti de onun bilgisi yüzünden misk ceylanının göbeği miske döndü.

O yüzden de din ve adalet eri ol; "Bilgiyi aramak için Medine'den kalk, ta Çin'e kadar git" dediler.

Güneş yurdunun misk keçisi olan aslan burcunun nefesi bile o ceylan yüzünden halis miske dönmüştür.

Onu Hıtay ülkesindeki misk ahusuna benzetmekle hata ettim ben. Çünkü o hem misk ahusudur, hem Tanrı aslanı.

Bilgisi bir deniz olsaydı şu yeşil umman, o deryaya bir katra olurdu ancak.

405 Hiç kimsenin minnetine katlanamaz, bir Yahudi'ye amelelik ederek geçinirdi.

Birisi, "Neden şu işi yaparsın?" dedi de hiddetlenip ağzını açtı, kılıç gibi keskin olarak şu sözü söyledi:

"Dağların tepelerinden taş taşımak, insanların minnetine katlanıp çalışmadan geçinmekten sevgilidir bence.

---

1 Yıldız ile işaretlenen beyit, haşiyeden alınmıştır. Mâna onunla tamamlandığı için almak zaruretinde kaldık.

Halk bana çalışıp kazanmak ayıp der. Hâlbuki ben, ayıp dilenmek, istemek alçaklığına düşmektir derim."

İki kaynatayla iki damadın çalışmaları yüzünden dünyanın dört direği daima mamurdur.

Kitabın Başlangıcı

410 Ey can miski, açıl, açıl! Halifelik yurdunun vekili sensin.

Tanrı emrinin özü sende. Ruhanî saltanat tahtı senin.

İki âlem de bir avuç topraktan ibaret. Saltanat yurdunun mukaddes fezasıysa tertemiz.

Bütün âlem bir uğurdan sana mahkûm. Yer, gök sana ram olmuş.

Sen daima bizimlesin, ama bizden de uzaksın. Gözden uzaksın da gözün içindesin âdeta!

415 Cennet, cehennem ve kıyamet günü. Bütün bunlar senin adın, sanın için bir alametten ibaret.

Melekleri bir remizle bilgi sahibi eder, halka yüzlerce suretle sıfatlar bağlarsın.

Sen yüzlerce güneşe bedelsin. Bir doğdun, bir parladın mı, her zerren yüzlerce güneş kesilir.

Senin güneşinin nuru daima artar durur. Bu yüzden de zerrelerinden biri kadri yüce arştır.

Ne suretsin sen? Daima Tanrı hasısın. Ne söyleyeyim ben? Sen zaten malumsun.

420 Şaşılacak bir kuşsun. Nasılsın? Bilmem ki. Bizim ispatımızdan da müstağnisin, nefyimizden de.

Ne göktesin, ne yerde, neredesin? Âlemlerin Rabbinin ta yanında!

Her şey sensin, hiçbir şey sen değil. Ne diyeyim? Doğru da sensin, eğri de sen.

İhlasla gönülden bir nefes et. Ömür, nefesinle görülmemiş bir buhurdan kesildi.

Ebedî padişah da sensin, halife de sen. Altı oğlun var, her biri eşsiz.

425 Her oğlun bir sahib-kıran. Her biri kendi sanatında bir âlem.

Bir oğlun nefis, makamı duygu âlemi. Birisi Şeytan, reyi mevhum şeylere dair.

Birisi akıl. Akılla anlaşılacak şeyler söyler. Birisi bilgi. Bilinen şeyleri arar.

Birisi yokluk, yokları diler. Birisi tevhit, her şeyi bir zat olarak görmek ister.

Bu altısı emre uyarlar, buyruğa göre yola girerlerse o zaman ebedî huzura ererler.

430 Ezelden ebede kadar halife sensin. Âlem bu yüzden lütfunla latif bir hâle gelmiş, latif şeylerle dolmuştur.

Âdem gibi daima halifeliğin siyah elbisesini giyin. Âlem gibi daima kendi içine doğru sefer et.

Hızır gibi erlerin yollarına ayak bas da şu dönüp duran felek izinin tozunu bile bulamasın.

Ey yüceler yücesi! Mekânın Nuh'un gemisidir. Zamanın da "Vedduha" ve Kadir gecesi.

Süleyman gibi tahta geç, yan gel. Fakat parmağına da yüzüğünü tak.

435 Yusuf gibi güzelliğinle cilveler sal. İbrahim gibi yedi uzvun da göz kesilsin.

Davut Peygamber gibi şu perdeyi okşa. İsa gibi aşkla demsaz ol, nefes ver.

Mademki İmranoğlu Musa ile elin bir, can kadehiyle abıhayat içedur.

Simurg sayesinde iki kanadını aç, İdris'in kucağına otur, kimya yapmaya giriş.

Sayısız çabalar, adamakıllı çalışırsan Mustafa nurundan yardıma nail olursun.

440 Dinde bu yüceliğe sahip oldun mu, artık söz söylemek sana helal olur.

Söze aşağılık bir gözle bakma sakın. İki âlem de "Kün" sözünden dışarı değil.

İki âlemin esası da ancak söz. "Kün"den var olmuştur, "Lâ tekün"le yok olur çünkü.

Söz ulu Tanrı'dan inmiştir; gönderilen peygamberlerin övündüğü zat bu sözü söylemiştir.

Musa âlemin Kelîm'i olmuşsa, onun bu kelimliği Tanrı kelâmından ileri gelmedir.

İsa Hakk kelimesi olmasaydı, mutlak ruhtan o yüceliği nasıl bulurdu?

"Kün"den, âlemin yaratılışından maksat olan Muhammed bile miraç gecesi söz sultanıydı.

Az olsun, çok olsun, söz iki âlemin de elindeki kârdır. Nikâh da sözledir, boşanma da, alım satım da.

Âşıkların zürriyetleri Âdem'in belinden çıkarılınca yapılan ahit ve misakın aslı yine sözdü.

İster görülen şeyi ara, ister duyulan şeyi. Diler duyulanı iste, diler akıl edileni.

İster dokunulanı tut, ister vehme geleni, ister duyulana yapış, ister bilinene.

Düşüncene yahut hayaline gelen; sence mümkün yahut muhal olan şey,

Söze düşmedikçe hep mahduttur. Levhi mahfuz bile sözle kaplanmış, sözle anlatılmıştır.

İster var olsun, ister yok; her şey sözün avucunda muma döner.

Bu çeşitli şeylerden zevke ve remze ait her şey yüzlerce çeşitte söze gelebilir.

Bu delille akıl apaçık anlar ki bütün bu sözler Tanrı adlarından meydana gelmiştir.

Mademki asıl olan sözdür, şu hâlde söze başla. Söz iste, söz sor, söz söyle!

Birinci Makale

Dostunu kaybetmiş, gönlü perişan, işi dağınık, cihanı gezmiş dolanmış birisi,

Haberdar birisinden şöyle rivayet etmiştir; vaktin birinde bir halife vardı, o halifenin de altı oğlu vardı.

Hepsinin de himmeti yüceydi. Kimseye boyun eğmeyi huy edinmemişler, bu huylarından da vazgeçmemişlerdi.

460 Zamanlarında ne kadar bilgi varsa hepsi, her birinde tekti, eşsizdi.

Her biri âlemdeki bütün bilgilerle sanat ve hünerlere sahip olduğundan, iki âlemde de tek ve eşsiz bulunduğundan,

Babaları bir gün hepsini birden huzuruna çağırdı. Dedi ki: Her biriniz âlemdeki bilgilere vakıfsınız.

Halife oğullarısınız, padişahsınız. Dünyada ne istiyorsunuz?

Dileğiniz ister yüz tane olsun, ister bir tane. Birer birer bana söyleyin de

465 Hepinizin dileğini, inanını bileyim, her birinizin işini muradınca düzüp koşayım.

Önce bir oğlu söze geldi, dedi ki: Yücelerden rivayet edilmiştir;

Peri padişahının bir kızoğlankızı varmış ki ay bile ona eşit olarak anılamazmış.

Aklının güzelliği, ruhunun letafetiyle yeryüzünün de güzeliymiş, gökyüzünün de.

Eğer bu kızı alır, bu dileğime ulaşırsam iş biter. Kıyamete dek bu muradıma nail olmam yeter bana.

470 Birisi böyle bir güzele sahip olduktan sonra artık bundan öte bir yücelik diler mi?

Güneşe yakın olan, bu yakınlığa erişen, nasıl olur da zerreye yaklaşma ümidini besler?

Muradım budur. Bu muradıma erişemezsem delilikten, divanelikten başka bir yol yordam kalmaz bana.

***

Babanın Verdiği Cevap

Babası dedi ki: Ne de şehvete tapıyorsun ya; şehvete tapmadan âdeta berbat bir sarhoş olmuşsun!

Ferce gönül veren erin bütün varlık parası harcolur gider.

475 Fakat ercesine hareket eden kadın, bu şehvete tamamiyle yabancıdır.

Hani o kadın gibi... O da kocasından ayrıldı da Tanrı tapısındaki erlerin başı oldu.

***

Kocası Sefere Giden Namuslu Kadın

Pek güzel bir kadın vardı. Geceyle gündüz âdeta onun saçlarıyla yüzünün bir örneğiydi.

Pek güzeldi, pek hoştu. İyiliği, Tanrı'dan korkup çekinmesi de bu güzelliğine, bu hoşluğuna eşti.

Güzellikle bütün dünyaya bir bayrak olmuş, her tarafta şöhret kazanmıştı. Alımlıydı, alımlılığıyla beraber tatlıydı da.

480 O güzelin saçlarının her kılında elliden fazla kıvrım, büklüm vardı; hatta belki de altmış tane.

Gözüyle kaşı, Sad'la Nun'a benzerdi. Çekinme, Nun olduğuna nass-ı kaatıı delil getir.

İnciler saçan akikini açtı mı, serkeşleri Hızır'ın abıhayatıyla öldürürdü.

Sedef sanki onun gülümseyen dudaklarıydı da dişleri de sedefin içindeki inciler.

İnci dişleri gülümseyen lâlinin içinde parlar dururdu.

485 Çene topağı gümüşten bir elmaydı âdeta. O elma yüzünden bir bölük halk dertlere düşmüştü.

Yüzündeki güzellik âşıkları gibi feleğin de başını döndürmüştü, o da onlar gibi canından bezmişti.

Sözle inciler saçanlar ona "Merhume" adını takmışlardı, öyle çağırırlardı onu.

Öyle bir kadındı ki dönüp duran felek onu aslan gibi erlerden sayardı.

Kadının kocası hac etmek üzere sefere çıkacaktı.

490 Bir küçük kardeşi vardı. Fakat pek kötü bir adamdı. âdeta adamlıktan dışarı bir herifti.

Ona karısını görüp gözetmesini, ihtiyacı olursa para vermesini tembih etti.

Bu tembihleri yapıp hacca gitti. Kardeşi de onun bu buyruğunu kabul etti.

Hükmüne canla başla uydu. Kardeşinin karısını görüp gözetti.

Gece gündüz onun işiyle meşgul oldu. Her an ona yeni bir şey bulur, yollardı.

495 Günün birinde kadını nasılsa gördü. Perde ardından o gönüller yakan güzelin yüzü gözüne ilişti.

Gönlü elden çıktı, baş aşağı yıkıldı. Hayır, yanlış söyledim, ne hâle geldi, nasıl anlatayım?

O gönüller alan güzelin tuzağına öylesine tutuldu ki,

Aklıyla alt üst, bir hayli güreşti, ama her an aşkı biraz daha kızışmadaydı.

Kadından murat alamıyor, işi düzenine giremiyor, onun için de bir an bile kendisine gelemiyordu.

Aşk üstün olunca akıl alt oldu. Derhâl kadına hâlini açtı.

Onu zorla, parayla, ağlayıp sızlanarak kendisine ram etmeye çalıştı. Fakat kadın onu horlayıp defetti.

Dedi ki: Tanrı'dan utanmaz mısın? Kardeşine böyle mi hürmet edersin sen?

Dinin, diyanetin böyle midir senin? Kardeşinin emanetine böyle mi riayet edersin?

Yürü, tövbe et, Tanrı'ya dön, bu kötü düşünceden vazgeç.

Adam kadına, bu sözlerin faydası yok dedi, beni herhâlde hoşnut etmelisin.

Yoksa derdinden vazgeçer de sana öyle bir kötülük ederim ki halk içinde rezil rüsvay olursun.

Şimdi seni helak eder, başına seni mahvedecek bir iş açarım.

Kadın dedi ki: Beni mahvedeceğinden hiç korkum yok. Bu cihanda helak olmam, o cihanda helak olmamdan yeğdir.

O kötü herif, kadın bu hâli kardeşime anlatır diye korktu,

Kendisinden böyle bir şeyi defetmek için derhâl gidip para ile dört adam tuttu.

O nursuz pirsiz herifler de bu kadın kötülükte bulundu, zina etti diye tanıklıkta bulundular.

Kadı şehadetlerini kabul edip kadının taşlanarak öidürülmesini emretti.

Kadıncağızı sahraya çıkarıp yol başına götürdüler. Halk dört yandan taşlamaya koyuldu.

Kadına sayısız taşlar atıldı. Artık ölmüştür dediler,

Halk ibret alsın diye orada öylece bırakıp gittiler.

Biçare kadın ovada, topraklar içinde kanlara batmış bir hâlde kaldı.

Gece geçip sabah olunca birazcık kendine geldi.

Ağlayıp inleyerek feryat etmede, nergis gibi gözlerinden erguvana benzer yüzüne lale gibi kanlı gözyaşları dökmedeydi.

Sabah çağı bir çöl arabı devesine binmiş, bir yerden gelmedeydi.

520 O feryadı duyup kendinden geçti. Deveden inip kadına doğru gitti.

Kadına, sen kimsin ki âdeta bir ölüsün, fakat yaşıyorsun. Bu ne hâl? diye sordu.

Kadın, ben hastayım, dermansızım dedi. Arap, ben seni iyileştiririm diyerek,

Hemencecik onu devesine bindirdi, evine götürdü.

Gece gündüz onunla uğraştı; nihayet o gönüller aydınlatan güzel iyileşti.

525 Yeni baştan güzelleşmeye, güzelliği artmaya, âşıklara hâldaş, sırdaş olacak hâle gelmeye başladı.

Nar çiçeğine benzeyen yüzü yine tazeleşti. Zünnara benzeyen saçları yine halkalandı.

Katı taşın içinden lâl nasıl çıkarsa o da taşların altından öyle çıktı.

Arap onun güzelliğini görünce nihayet kanına gireceğini anladı.

Yüzünün aşkıyla kendinden geçti. Derdinden bedenindeki gömlek kefen kesildi.

530 Kadına, "Gel, benim helalim ol. Öldüm, beni vuslatınla dirilt" dedi.

Kadın dedi ki: Benim kocam var. Nasıl olur da başka bir kocaya varabilirim?

Fakat sevgi haddini aşınca Arap kadını gizlice kendisine çağırdı.

Kadın, a dinden baş çeken dedi, adil Tanrı'nın hışmından korkmuyor musun?

Beni Allah rızası için bakıp iyileştirdin. Şimdi aşağılık Şeytan'ın emrine uyuyorsun ha!

535 Mademki bir hayırda bulundun, ziyan etme hayrını. İman kâbesini yıkmaya kalkışma.

Ben bu çeşit bir teklife razı olmadığımdan neler çektim, ne taşlar, topaçlar yedim.

Şimdi sen de bana böyle bir teklifte bulunuyorsun. Biliyor musun ki ben dini pak bir kadınım?

Beni yüz parça etsen tertemiz vücuduma yine bir leke gelmez.

Bırak. Bir anlık şehvete uyup ebedî azabı satın alma!

Arap o temiz yaratılışlı kadının doğruluğunu görüp onu kendisine kız kardeş edindi.

O düşünceye düştüğüne pişman oldu. Çünkü o iş Şeytan işiydi.

Arap'ın bir zenci kölesi vardı. Bir yerdeydi, ansızın çıkageldi.

Kadının yüzünü görünce gönlünü kaptırdı. Gönlü ve canı yandı, bedeni de mahvoldu gitti.

Gönlü kadının vuslatını diledi, ama bu dileğe ulaşmasına imkân yoktu.

Kadına, "Ben geceyim, sen de aya benziyorsun. Neden benimle beraber olmayı istemezsin?" dedi.

Kadın dedi ki: Buna imkân yok. Efendi de benden bu dilekte bulundu, bir hayli ısrar etti.

O ay yüzlü birisiyken vuslatıma nail olamadı da sen nereden bunu elde edeceksin a kara yüzlü!

Köle, beni mahrum ediyorsun, ama sen beni bu dertten kurtarmadıkça benden kurtulamazsın.

Sana öyle ercesine bir düzen düzerim ki hemencecik bu yerden, bu yurttan ayrılır, avare olur gidersin dedi.

Kadın, ne korkum var dedi, dilediğini yap. Öleceğimi bile bilsem takdirimmiş derim, düşünmem, ürkmem bile.

Köle ona pek kızdı. Sevgisiyle o hâldeydi, şimdi bu hâle döndü, ateş kesildi.

Bir gece kızgınlığından, kininden kalktı, Arap'ın karısının güzel bir çocuğu vardı.

Gidip o çocuğu beşikte kesti, öldürdü. Kanlı palayı da götürüp

Kadının yastığının altına koydu, gizledi. Bu suretle çocuğu kadının öldürdüğünü anlatmak istiyordu.

Seher çağı zavallı yavrucuğun anası çocuğuna süt vermek için uyanınca

Başını kesilmiş gördü, dertli yüreğinden bir feryat kopardı.

Âleme bir feryattır saldı, ikiye ayrılmış saçlarını kesip beline bağladı

Bu işi kim işledi, böyle suçsuz bir masumu kim canından etti diye araştırdılar.

Kadının yastığı altında kanlı bir pala bulundu.

Hepsi, bu işi kadın yaptı. O masumu böyle ağlatıp inleterek öldüren bu nâbekârdır dedi.

Köleyle çocuğun anası onu öyle bir dövdüler ki anlatmaya imkân yok.

Arap gelip dedi ki: A kadın, ben sana ne kötülük ettim ki sonunda

Benim ay parçası yavrumu öldürdün; suçsuz bir masumun kanına girmeden korkmadın?

Kadın, kardeş dedi, bunu âlemde kim görmüş, kim işitmiştir? Tanrı sana aklı onun için verdi ki

Onunla bir işi düşünüp taşınarak yapasın, akıldan bir fayda elde edesin.

A temiz kişi! Akıl gözüyle bir bak. Sen bana bunca iyiliklerde bulundun.

Beni Tanrı rızası için kardeş edindin; bana birçok lütuflar ettin.

Ona karşılık bu mudur? Bir düşün. Çocuğunu öldürmemle hürmetim, itibarım mı artacak?

Arap akıllı bir adamdı. O da kadının dediği şeyleri düşünmüştü zaten.

Anladı ki kadının kabahati yok. Fakat artık orada oturması da mümkün değil.

Dedi ki: Ne olduysa oldu. Bundan sonra seni görmeyi gönül istemez.

Karım bunu senden biliyor. Seni gördükçe daima oğlunu hatırlayacak.

Her an derdi tazelenecek, yası haddinden aşacak.

Sana kötü sözler söyleyecek, seni hoş tutmayacak. Ben iyi tutsam bile o iyi muamele etmeyecek.

575 İyisi mi, artık sen buradan git. Ona gizlice üç yüz dirhem verdi.

Bunu kendine yol nafakası yap dedi. Kadın parayı alıp yola düştü.

Dertli kadıncağız yolda âdeta paramparça olmuş, perişan bir hâlde giderken uzaktan bir köy belirdi.

Yol kenarında bir darağacı kurulmuştu. İnsanlar her yandan gelmişler, darağacının dibinde toplanmışlardı.

O gün meğerse bir genci gönlü kanlara bulanmış, ciğeri yanmış bir hâlde asacaklarmış.

580 Kadın adamın birine "Bu kimdir, suçu ne? Söyle bana" dedi.

Adam dedi ki: Köy bir emîrin hası. Emîr de zulümde eşsiz bir herif.

Bu köyde âdet budur: Kim haraç veremezse

Bu zalim onu darağacına çektirir. Şimdi bu genci de asacaklar işte.

Kadın, muhtaç olduğu para, vermeye mecbur bulunduğu haraç ne kadar acaba? dedi.

585 Bu yıldan yıla belli olur. Şimdi onun vermeye mecbur olduğu haraç tam üç yüz dirhem dediler.

Kadın gönlünden hadi bakalım dedi, merhametliysen şimdi onu canla başla satın al!

Sen taşlanmadan, darağacına asılmadan canını kurtardın. Şimdi canla başla onu darağacından kurtar!

Onlara, bu parayı ben verirsem dedi, onu bana bağışlarlar mı? Adamlar, derhâl dediler.

Onlara hemencecik üç yüz dirhemi verdi. O genç de dertten, beladan kurtuldu.

590 Kadın parayı verip yola düştü. Çocuk da darağacına çekilmeden kurtulunca ok gibi kadının ardından seğirtti.

Kadının yüzünü uzaktan görünce canı ağzına geldi, feryadı göklere ulaştı.

Aklı başından gitti. Beni neden darağacından azat etti? diyordu.

Darağacında can verseydim çekeceğim dert yine bu ay yüzlünün aşkına benzemezdi. Bu ondan da beter!

Kadına bir hayli sözler söyledi, yalvardı yakardı, ama fayda etmedi. Kadın ateş değildi, o duman nasıl olur da ondan çıkardı?

595 Kadınla bir hayli gitti, ağlayıp sızladı. Fakat utangaçlıktan başka eline bir şeycikler girmedi.

Kadın ona dedi ki: Bana böyle mi riayet ediyorsun? Ben sana bunu yaptım, canını kurtardım. Şimdi bu mu mükâfatım?

Genç, "Gönlümü de aldın, canımı da. Nasıl olur da senden ayrılabilir, bir an olsun baş çevirebilirim?" dedi.

Kadın dedi ki: Benden vazgeçmezsen sen bilirsin. Fakat şunu bil ki bir kıl ucu kadar bile vuslatıma nail olamazsın.

Bir hayli gittiler, söylediler, işittiler. Nihayet ikisi de bir deniz kıyısına vardılar.

600 Kıyıda bir büyük gemi vardı, içi malla, tüccarla doluydu.

O genç, kadından ümidini kesince tacirlerden birini çağırdı.

Dedi ki: Ay parçası gibi bir halayığım var. İsyankârlıktan başka bir suçu yok.

Onun gibi asi görmedim. Nice bir onun isyanını çekip duracağım!

Eşi yok. Yok ama, kötü huyundan da hiç memnun değilim doğrusu.

605 Bir hayli uğraştım, savaştım ama artık niceye dek çekeyim? Usandım ben. Dilersen sana satayım.

Kadın, tacire sakın dedi, beni alma.

Kocam var. Hürüm ben. Bu adamın elinden neler çektim. Nasıl feryada geldim? Bilmezsin.

Tacir kadının sözlerini işitmedi bile. Yüz dinara onu satın aldı.

Yüz çeşit hakaretle gemiye bindirdi. Gemi de derhâl hareket etti.

610 Satın alan tacir kadının boyunu bosunu, yüzünü gözünü peçesinin altından görünce candan âşık oldu.

O deniz ortasında gönlü coştu, coştu, köpürdü. Şehvet timsahı azdı azdı, kabardı.

Kadına yaklaşıp saldırdı. Kadın bağırdı: Ey halk, feryadıma yetişin!

Siz Müslümansınız, ben de Müslümanım. Sizin imanınız var, benim de imanım var.

Ben hürüm, kocam var. Doğru tanığım da bu anda ancak Allah.

615 Sizin de ananız, kız kardeşiniz vardır. Sizin de perde ardında kızınız vardır.

Birisi onlar hakkında böyle bir kötülük düşünse elbette hâliniz perişan olur.

Onlara böyle bir şey yapılmasını istemezsiniz de neden bana böyle bir şey yapılmasına razı oluyorsunuz?

Garibim, kadınım, yoksulum, hor hakirim. Zayıf, aciz, hasta ve perişanım.

Bu yanan canımı daha fazla incitmeyin. Bugünün önünde bir de yarın var muhakkak!

620 Kadın güzel sözlü, güzel özlü olduğundan gemi halkının yüreği yandı, ona acıdılar.

Hepsi birden ona dost oldular, o dertli kadıncağızı korumaya başladılar.

Fakat kim yüzünü görürse yüzlerce gönülle ona âşık oluyordu.

Nihayet gemidekilerin hepsi birden ona âşık oldu.

Birbirlerine bir hayli ondan bahsettiler. O aşkı bir hayli müddet ondan gizlediler.

625 Her gönülde ona bir iştiyak olduğundan nihayet hep birden birleştiler.

Ansızın o kadını ortaya alacaklar, zorla diledikleri şeyi yapacaklardı.

Kadın o şom kişilerin hâlinden haberdar olunca gönlünün kanıyla denizi buladı âdeta.

Ey sırları bilen Tanrı diye dilini açtı, beni bu kişilerin şerrinden sakla.

İki âlemde de senden başka kimsem yok. Bu kafalardan şu hevesi çıkar!

630 Kadirsin, dilersen bana ölümü nasip edersin. Zaten ölüm bu yaşayıştan daha iyi.

Bugün beni ya kurtar yahut da öldür. Bu yanıp yakılmaya tahammülüm yok benim.

Beni ne vakte kadar kanlara boyayacaksın? Benden daha hor, benden daha başı aşağıda bir kimseyi bulamıyor musun?

Bu sözleri söyleyip kendisinden geçti. Deniz kadının derdinden dalgalandı.

O yanan suyun içinden bir ateştir çıktı. Deniz âdeta cehennem gibi apaydın bir hâle geldi.

635 Gemidekileri bir an içinde hep birden yaktı, yandırdı; silip süpürdü gitti!

Hepsi de bir an içinde kül oluverdiler. Fakat bütün mallar kaldı, onlara bir şey olmadı.

Bir uçtan bir yeldir zuhur etti, gemiyi kıyıdaki bir şehre doğru sürdü.

Kadın o külü gemiden attı. Erler gibi bir erkek elbisesi giyindi.

Halkın aşkından kurtulmak için erkek kıyafetine girdi, o kıyafetle başını yüceltmek istedi.

640 Şehirden bir hayli halk geldi. Ay gibi bir oğlan gördüler.

Yapayalnız bir gemiye oturmuş, yanında da dünyalarca mal; denk denk bağlanmış, yığılmış.

O güneş yüzlüden bu hâli sordular. Bu kadar malla yapayalnız nasıl geldin dediler.

Onlara, padişah gelmedikçe hâlimi kimseye söylemem dedi.

Padişaha, bugün pek gönül aydınlatıcı, pek güzel bir çocuk geldi.

645 Yapayalnız, bir gemi dolusu da mal var, beraber getirmiş, hâlini söylemiyor.

Ahvalini anlatmak için seni istiyor. Gemiye ve gemideki mallara ait sana söylenecek sözleri var dediler.

Padişah bu hâle şaştı. Yola düşüp zamanede ay gibi güzel kadının yanına vardı.

Akıllı padişah onun ahvalini sorup soruşturdu. Kadın dedi ki: Biz çokluktuk.

Gemiye bindik. Bir hayli yol aldık, yürüdük.

650 Gemidekiler beni görünce hepsi de şehvetle âşık oldular.

Tanrı'ya dua ettim. Tanrı duamı kabul etti, o bir avuç kötü düşüncelinin şerrini defetti.

Bir ateş zuhur etti, hepsini yaktı. Beni kurtardı, canımı aydınlattı.

Bir bak da gör. Şuracıkta hepsi de durmada. Fakat adam namına bir şey yok, kapkara kömür.

Ben bundan bir ibret aldım, bana bu yeter. Ben dünya malını istemem.

655 Hepsini al, sayısız mal bu. Yalnız senden bir dileğim var benim.

Bana bugün şu deniz kıyısında ibadet için gönüller aydınlatan bir mabet yaptır.

Emret, kötü, iyi, hiç kimsenin benimle alışverişi olmasın.

Kısmet oldukça burada oturayım, gece gündüz Tanrı'ya ibadet edeyim.

Padişahla asker onun sözlerini duyup kerametleriyle makamlarını görünce,

660 Hep birden öyle bir inandılar ki hükmüne aykırı hareket etmez oldular.

Oraya öyle bir mabet yaptırdı ki görsen Kâbe dersin.

Kadın oraya gidip ibadete başladı. Ömrünü kanaatle geçirmeye koyuldu.

Padişah ecel tuzağına düşünce vezirlerle askerleri çağırdı.

Onlara dedi ki: "Bana şu fikir uygun gelmede: Dünyadan yüz çevirince,

665 Bu zahit genç yerime geçsin, size hükmetsin, padişah olsun.

Onun yüzünden halk da rahata kavuşsun. Ey kavim, bu vasiyetimi tutun."

Bu sözleri söyleyip pak canını teslim etti. Yeryüzü onu içine aldı, gizledi.

Vezirler halk ve beyler, hep bir araya gelip

Beraberce o kadının yanına gittiler; ahvali anlattılar, padişahın vasiyetini söylediler.

670 Ona dilediğin hükmü buyurabilirsin. Çünkü padişahlık senin dediler.

Kadın saltanata rağbet bile etmedi. Zahit nasıl olur da cihana hükmeder, padişah olur?

Dediler ki: Ey Tanrı'ya ibadet eden, cihana hükmet. Bu bahaneler ne vakte dek sürecek?

Kadın, "Mademki çaresiz bunu kabul etmem lazım. Peki. Fakat bana ay parçası gibi bir kadın lazım.

Bana eş ve helal olacak bir kız gerek. Yalnızlıktan usanç geliyor bana" dedi.

675 Ulular ona, padişahım dediler, bizim hangimizin kızını istiyorsan iste.

Kadın onlara, yüz kız yollayın dedi, ama hepsi de analarıyla beraber gelsin de

Ben hepsini göreyim, içlerinden dilediğimi seçeyim.

Ulular gönül isteğiyle hemen o gün yüz tane gönül aydınlatan güzel kız gönderdiler.

Kızlar analarıyla huzura vardılar. Utançlarından âdeta kendilerinden geçerek geldiler.

680 Kadın onlara kendini gösterdi. Kadın olduğunu anlattı: "Padişahlık kadına nasıl yaraşır?

Bu sözü kocalarınıza söyleyin de beni de bu ağır yükten kurtarın artık" dedi.

Kadınlar şaşırmış bir hâlde yola düştüler, büyüklere hâli anlattılar.

Küçük, büyük, bunu duyan herkes, kadının hâline şaşıp kaldı.

Bu sefer kadına bir kadın göndererek, mademki sen ulu veliahdımızsın dediler,

685 Bize birisini padişah yap. Yok, buna imkân bulunmazsa ercesine padişahlık et.

Kadın padişahlık etmesi için makbul kişilerden birini seçti, sonra yine ibadetiyle meşgul oldu.

Kendi eliyle birisini padişah yaptı da saltanat için yerinden bile kımıldamadı.

Oğul! Sen bir ekmek için âlemi altüst edersin.

Oysa bir kadınken saltanat için yerinden bile kımıldanmadı. Erkeklerden bir tane böylesini bul da göster bakayım.

690 Kadının şöhreti âleme yayıldı. Herkes filan yerde birisi var;

Ona benzer duası makbul kimse yok. Bir kadın, ama erkekler içinde bile onun nefesine sahip, onun gibi ağzı dualı birisi bulunmaz.

Nice inmeli onun nefesiyle iyileşti, yürüdü, ayağı tuttu diye herkes adını sanını işitti.

Âleme adı sanı yayıldı. Kimse onun eşini benzerini bilmiyordu.

O kadının kocası hacdan gelince hiçbir yerde karısının yüzünü görmedi.

695 Bir de baktı ki evine sahip olan kalmamış. Evi barkı yıkılmış. Kardeşi de kör olmuş, şaşkın bir hâlde kalakalmış.

Ne eli oynuyor, ne ayağı. Kötürüm olmuş, oturduğu yere yığılmış!

Gecesini gündüzünü o kadının derdi tutmuş; cehennem azabı eteğine sarılmış!

Kâh kardeşinin hakkı canını yakmada, kâh dermansız derdinden yanıp yakılmada.

Kardeşi karısını sorunca söze başlayıp dedi ki:

Bir sipahiyle zina etti. Şaşılacak şey de şu ki bir topluluk da şehadette bulundu.

Kadı bu şehadeti duyunca taşlanmasına hükmetti.

Horlukla taşladılar. Sen sağ ol, o geçip gitti.

O dosttan ayrılmış er bu sözü duyunca karısının hem ölümüne, hem de kötülüğüne pek üzüldü.

Hem ağlıyor, hem de dövünüyordu. Bir bucağa çekilip yas tutmaya koyulmuştu.

Kardeşini de öyle perişan bir hâlde, dilinden başka hiçbir azası tutmaz görünce

Dedi ki: Ey elden ayaktan kalmış kişi! Ben şimdi duydum, filan yerde

Gün gibi meşhur bir kadın varmış. Tanrı yanında duası makbulmuş.

Duasıyla nice körlerin gözleri açılmış. Nice aciz inmeliler, himmetiyle yürümüşler.

Dilersen seni oraya götüreyim. Belki o kadın seni yürütür, derdine derman olur.

Kardeşinin gönlü bu sözden hoşlandı. Aman durma dedi, hemen gidelim. Ben elden çıktım. Eğer beni istiyorsan çaresini bul.

O iyi kalpli adamın bir eşeği vardı. Kardeşini eşeğe bağlayıp yola çıktı.

Yolda tesadüf bu ya, mukaddermiş, bir gece vakti o Arap'a rastladılar.

Arap pek cömertti. İkisini de o gece evinde konukladı.

Konuşurken, "Nereye gidiyorsunuz?" dedi.

Adam dedi ki: Bir şey naklettiler. Zahit bir kadın varmış. Duasıyla,

Birçok körlerin gözleri açılmış, hastalar iyi olmuşlar. Verdiği muskayla, ettiği duayla dertlere derman oluyormuş.

Bu benim kardeşim. Hastalandı, kendisine inme indi, gözleri kör oldu.

O kadına götüreyim de belki duasıyla iyileşir. Eli ayağı tutar, gözleri açılır, görür.

Arap dedi ki: Bir zaman önce buraya pek akıllı bir kadın gelmişti.

Kölem onu adamakıllı bir dövdü. Onun yomsuzluğundan kendisine inme indi, gözleri kör oldu.

Ben de şimdi sizinle onu götüreyim bari. Belki de duasının bereketiyle iyileşir.

Hep beraber yola düştüler. Bir hayli konaklık yol aldılar. Bir köye gelip konakladılar.

Hani bir genci darağacına çekiyorlardı ya, o köye vardılar işte. Orada bir oda vardı, orada misafir oldular.

Oda tam o kervana layık bir odaydı; sahibi de cefacı gençti.

Gençti ama, ne tuhaf! Kötürüm olmuş, yatalak bir hâldeydi. Ne gözü görüyordu, ne eli ayağı tutuyordu.

Birbirlerine hâlimiz bu dediler, mataımız bu, gamımız da bu.

Mademki bu yolu elde ettik, burada konaklayalım bari.

Gencin bir anası vardı. O iki elsiz ayaksızı görünce

Dertlerini, uğradıkları belayı sordu. Onlar da hâllerini anlattılar.

Kadıncağız bir hayli ağlayıp dedi ki: Benim de bu ikisine benzer bir oğlum var.

Ben de sizinle geleyim. O da yerinden davrandı. Oğlunu bir katıra güzelce bağladı.

Üçü de beraberce yola düzüldüler. Nihayet bir seher çağı o kadının huzuruna vardılar.

Seher çağı, devlet sabahı nefes almıştı. Zahit kadın halvetinden dışarı çıktı.

Uzaktan kocasını gördü, sevincinden secdeye kapandı.

Bir hayli ağladı; şimdi utancımdan dedi, nasıl dışarı çıkayım?

Kocama ne yapayım? Yahut ne diyeyim? Yüzümü göstermeye kudretim yok.

Biraz geri bakınca o üç kişiyi, canının kanına düşman olan o üç adamı gördü.

İçinden hah dedi, işte bu bana kâfi. Kocam şahitleri kendisiyle beraber getirdi.

Bu üçünün pek suçlu olduğuna elleriyle ayakları şahit.

Her üçünün de gözlerini görmedeyim... Ne isteyeyim, ne diyeyim ben? Bana bu şahitler yeter ey Tanrım!

Kadın geldi, kocasının yüzüne baktı, fakat kendi yüzünde bir peçe vardı.

Dedi ki: Ne istiyorsun? O ilâhi er cevap verdi:

Buraya bir dua istemeye geldim. Gözleri kör olmuş, belalara uğramış bir hastam var.

Kadın, bu adam günahkâr dedi; günahını söylerse

Bu çaresiz dertten kurtulur. Yok, söylemezse öyle kör, kötürüm kalır.

Hacı kardeşine "Neden böyle aciz bir hâle geldin, dermana muhtaç oldun?

Günahını söyle de kurtul. Yoksa gamla eş olup kalırsın böyle" dedi.

Kardeşi dedi ki: Yüz yıl derde, mihnete düşüp çekmek, bunu söylemekten daha iyi bence!

Bir hayli ısrar ettiler. Nihayet baştan sonuna kadar yaptıklarını anlattı.

İşte ben dedi, bu suç yüzünden böyle kötürüm olup kaldım. Artık sen beni ister öldür, ister bağışla.

Kardeşi bir müddet düşündü. Bu hâl ona çok ağır geldi ama

Gönlünden, karım ölüp gitmiş, bari kardeşimi kurtarayım dedi.

Nihayet onu bağışladı. Kadın da dua etti, derhâl onu yüzlerce beladan kurtardı.

Ayağı yürümeye, eli tutmaya, gözleri görmeye başladı.

Ondan sonra o Arap, köleden suçunu doğruca söylemesini istedi.

Köle, beni öldürsen dedi, yine suçumu söylemem.

Bunun üzerine Arap, doğru söyle dedi, bugün benden korkmana lüzum yok.

Ben seni affettim zaten. Neden korkuyor, niçin bahaneler buluyorsun?

Hâsılı köle de sırrı açıkça söyledi. Çocuğunu beşikte ben öldürdüm.

O katlde kadının hiçbir suçu yoktu. Kendi şom fiilimin cezasına uğradım dedi.

Kadın onun da doğruluğunu görünce dua etti, hem gözleri açıldı, gördü, hem dileği kabul oldu.

O kocakarı da oğlunu getirdi. O da günahını söyledi.

Bir kadın derdime çare bulmuş, beni darağacından satın almış, ölümden kurtarmıştı.

Kadın canımı satın aldı da ben tuttum onu sattım diye hikâyeyi kısa anlattı.

Kadın ona da dua etti. O genç de bir anda gördü, yürüdü.

Ondan sonra hepsini dışarı çıkardı, kocasına sen dur dedi.

Onun karşısında yüzündeki peçeyi açtı. Adam kadının yüzünü görünce bir nara attı.

Kendisinden geçti. Kendine gelince kadın yanına gelip

Ne oldu sana dedi, neden birden nara atarak yerlere düştün?

Adam, bir karım vardı dedi, seni o sandım.

Her tarafın tıpkı tıpkısına o. Arada kıl kadar bile bir fark yok sanki.

Sözde, yüzde, boyda, yürüyüşte tıpkı osun sen.

Eğer o toprakta çürümemiş olsaydı, bu dertli adam sana karım derdi!

Karısı dedi ki: Ey er! Müjde olsun sana ki o kadın ne yanlış bir harekette bulundu, ne zina etti.

O kadın benim işte. Kendimi din yoluna teslim ettim. Ne taşla öldürüldüm, ne de öldüm.

Tanrı beni birçok zahmetlerden kurtardı. Lütfuyla nihayet bu bucağa eriştirdi.

Şimdi de, Tanrı'ya her an yüzlerce hamdolsun, bana bunu kısmet etti, beni sana kavuşturdu.

Adam topraklara kapanıp secde etti. Dilini açıp ey pak Tanrı dedi;

Dilim sana nasıl şükretsin? Bu gönlümün bile haddi değil, canımın bile harcı değil.

780 Gidip yoldaşlarını çağırdı. Hikâyeyi anlattı, iyi kötü o macerayı nakletti.

Hâsılı bir coşkunluk, bir feryattır koptu, her dilden ta göklere dek yüceldi.

Köle de, kardeşi de, o genç de utandılar, ama sevindiler de.

Çünkü önce o kadın onları utandırmıştı, ama sonunda onları iyi etmiş, onlara hakkını helal eylemişti.

Kadın kocasını padişah yaptı, Arap'a da vezirlik verdi.

785 O yapının temelini kutlulukla kurdu. Kendisi de yine oracıkta ibadetine koyuldu.

İkinci Makale

Çocuk dedi ki: Bu şehvet olmasa karıyla koca birleşmez. Âlem halkı devam etmez. Bütün dünyada bir düzen kalmaz.

Bu hikmet, bu nizam olmayınca da saltanat yaygısında bir nizam görülmez.

Bir lokmayı doğruca ağzına koyabilmen için bin bir bedeni düzüp koşmak gerek.

790 Bu yolun buyrukçuları, hikmetle balıktan ta göğe kadar bütün varlıkta iş yürütürler, hükmederler.

Yeryüzü köpükten, gökyüzü dumandan doğmuş, parlamıştır. Eğer bir hikmeti olmasaydı var olmazdı bunlar.

Arada şehvet olmasaydı, zamanede ne sen olurdun, ne ben olurdum.

Hâlbuki sen erlerden şehveti yok etmedesin. Bana bu sırrı aç, söyle!

***

Babasının Verdiği Cevap

Babası dedi ki: Sakın bunu düşünme; şehvet hayalini büsbütün gideriyorum sanma.

795 Fakat sen âlemde yalnız bunu seçtiğinden bunu söyledin, bunu işittin.

Bu şuna benzer: Yüzlerce sır âleminden bir şehvetten başka hiçbir şeyden haberin yok.

Ben sana gizlice bu sözü şunun için söyledim: Şehvetten bir adımcık olsun kendini geri al, vazgeç bu şehvetten.

İsa ile sır söyleşmek varken şekle eş olmayı kim ister?

İsa ile halvete girmek mümkünken neden şehvetle eşeğe ortak olmadasın?

800 Bu şehvetten bir an için zevk alınır. Mademki böyledir bu, ebedî halvet elbette ondan iyidir.

Halvetteki zevk ebedîdir mademki, sen de bari bir zamancık şehvetten vazgeçiver.

Şehvette halvet aranmaz. Bu sırra sahip olmayan da ayıplanır doğrusu.

Fakat şehvet son hadde vardı mı, ondan sonsuz bir aşk doğar.

Aşk da son dereceyi bulunca arada bir muhabbettir zuhur eder.

805 Muhabbet de son haddine vardı mı, varlığın sevgilide yok olur.

Vazgeç şehvetten. O istenecek bir şey değildir. Çünkü her şeyin aslı sevgilidir, sevgili.

Onun yolunda ağlayıp inleyerek öldürülmen şehvete tutulmandan yeğdir.

***

Şehzadeye Âşık Olan Kadın

Bir padişahın çok güzel bir şehzadesi vardı. Ay bile onun saçları yüzünden tuzağa düşmüştü.

Onun yüzünü görüp de gönül yüzünü o aya çevirmeyen kimse yoktu.

810 Âlemde öyle bir şaşılacak güzeldi ki bütün cihan ona âşık olmuştu.

Kaşları yay gibiydi, can padişahının kapısında bekleyen iki kapıcıydı onlar âdeta.

Birisinin gözü onun ok gibi kirpiklerine düştü mü, gönlünü ona kurban eder, onun mezhebini kabul eylerdi.

O gönüller alan güzelin kaşlarını kim gördü de o sevgiliye gönlünü kurban etmedi?

Ağzı otuz iki inciyi dizmiş, iki latif lâlle de onları çerçevelemişti.

815 Yanağındaki tüyler aşığın ölümüne fetva vermedeydi. Güzellikte kaşları gibi eşsizdi sanki.

Çene çukuru erlerin başlarını vurmuş, erlikle topu meydana atmıştı.

Bir kadın o güzelin aşkına baş aşağı batmış gitmişti. Gönülden bir hayli feryat etti, gönlü kan kesildi.

Sevgilisinin ayrılığı kendisine saldırınca başı dönmüştü, gönlü yaralanmıştı.

Oturduğu yere küller saçmış, ateş kesilerek o külleri yurt edinmişti.

820 Her gece o ay yüzlünün derdiyle feryat etmekte, kâh kanlar dökmekte, kâh ahlar çekmekteydi.

Gündüzün o ay yüzlü ovaya çıkarsa, çaresiz kadın da yola düşer, koşardı.

Atının önünde top gibi koşar, yanından sarkan saçları iki çevgan gibi salınırdı.

Ardından o ay yüzlünün yüzüne bakar, yollara yağmur gibi gözyaşları saçardı.

Yüzlerce çavuştan durmadan sopa yer, ne feryat eder, ne bağırırdı.

825 Bir âlem dolusu halk onu seyre çıkar, o kadını erlere gösterirlerdi.

Bütün erler onu görüp şaşırmışlardı. O çaresiz kadın da başı dönmüş bir hâlde kalakalmıştı.

Nihayet iş işten geçti. Şehzadenin gönlü de bu işten bıktı usandı.

Babasına dedi ki: Bu hâl niceye bir sürecek? Beni bu kadından kurtar, utanıyorum artık.

Bunun üzerine yüce padişah böyle ferman etti: O atı yalnızca meydana götürün.

Kadının saçlarını atın ayağına bağlayın. Atı da dört yandan sürün.

O şom paramparça olsun, âlem de bu işten kurtulsun.

At onu sarhoş bir fil gibi öldürür gider. Piyade elbette şaha karşı duramaz.

Hâsılı padişahla şehzade meydana gittiler. Bütün halk da seyre çıkmıştı.

Herkes kadının derdiyle kan ağlamakta, kanlı gözyaşlarıyla toprak gül gibi kızıl bir renge boyanmaktaydı.

Asker kadının saçlarını atın ayağına bağlamak üzere koşup birbirine karışınca

Zavallı kadın padişahın huzuruna düştü, muradını istemeye başladı.

Dedi ki: Mademki beni horlukla öldüreceksin, bir dileğim var, bari onu yerine getir.

Padişah, eğer dedi, canını bağışlamamı istiyorsan nafile. Çünkü zaten canına kastetmişim senin.

Yok, eğer saçımdan sürükleme diyeceksen ahdettim, kanını atların ayağı altında dökeceğim.

Hayır, bu da değil, bir zaman için olsun bana aman ver diyeceksen, bu da mümkün değil. Sana bir an bile aman vermem.

O da değil de şehzadeyle bir müddetcik beraber kalmayı diliyorsan imkânsız. Artık onun yüzünü göremezsin.

Kadın dedi ki: Hayır, canımı bağışlamanı istemiyorum, bir an için bile mühlet istemiyorum.

Ey her yaptığı iyi ve yerinde olan padişahım! Beni baş aşağı atların ayakları altında öldürme de demiyorum.

Ey âlemin padişahı! Müsaade edersen söyleyeyim, benim bu dört hacetten başka bir hacetim var.

Muradım ancak o hacetimin reva edilmesidir, o kadar. Padişah, peki dedi, söyle bakalım, nedir hacetin?

Bu dört hacetten başka bir hacetin varsa, bu dördünden başka bir şey istiyorsan iste. Yapayım.

Kadın dedi ki: Bugün beni çaresiz öldürecek, atların ayağı altında hor hakir bir hâlde kanımı dökeceksin.

Padişahım, senden istediğim şu: Beni onun atının ayağına bağlat.

Mademki at ayağı altında ezileceğim, bari onun atı beni öldürsün.

Çünkü ben o ay yüzlünün yolunda ölürsem, daima bu yolun dirisi olurum.

Evet... sevgilim tarafından öldürülürsem aşk miriyle yücelere çıkarım ben.

Nihayet bir kadınım, o kadar erliğim yok benim. Gönlüm kan kesildi, sanki hiç canım yokmuş!

Böyle bir zamanda öldürülmeye layık olan benim gibi bir kadının şu muradını veriver. Bu zaten pek ehemmiyetsiz bir şey.

Onun doğruluğundan, onun yanışından padişahın gönlü yumuşadı. Ne söylüyorum ben? Padişahın gönlü şöyle dursun, onun gözyaşlarından toprak bile gül rengine boyandı.

Bağışladı, saraya yolladı onu. Yeniden can verdi âdeta, onu sevgilisine gönderdi.

Ey er, bizimle yoldaşsan gel de hakiki aşkı bir kadından öğren.

Yok, eğer kadınlardan daha aşağıysan başını ört. Çünkü bu takdirde sen bir puşttan ileri sayılmazsın. Şu hikâyeyi dinle de bak:

***

Rum Ülkesinde Esir Düşen Bir Alevi ile Bir Âlim ve Bir Puşt

Bir Alevi ile bir âlim ve bir puşt, Rum ülkesine bir şeyler götürüyorlardı.

Kâfirler, üçünü de ansızın esir edip horlukla putun önüne çektiler.

860 Her üçüne de dediler ki: Çare yok, puta secde edeceksiniz.

Yoksa üçünüzün de kanını dökeriz. Hatta size aman vermeyiz, şimdicek öldürüveririz sizi.

O üç er kâfirlere dediler ki: Bize bu gece aman vermeniz lazım.

Bu gece düşünelim. Belki puta tapmamız gerek. Belki bu işi iş ediniriz, olur ya.

Kâfirler üçüne de bir gececik aman verdiler. Herkes ne yapacak, hele bir düşünsün dediler.

865 Alevi çaresiz bir hâldeydi. Söze gelip putun önünde zünnar bağlamak gerek dedi.

Ben ceddime güveniyorum. Yarın benim için şefaat eder elbette.

Âlim de dedi ki: Ben de canıma, tenime kıyamam doğrusu.

Puta secde eder, başımı yere korsam, bana da din bilgisi şefaat eder.

Puşt, ben dedi, yolumu yitirdim, hiçbir şefaatçinin imdadı yok bana.

870 Sizin şefaatçiniz var, benimse yok. Şu hâlde benim secde etmem doğru olmaz.

Mum gibi başımı bile kesseler ne korkum var? Secde edersem helak olacağım. Şu hâlde puta secde etmem ben.

Pervasızca başımı bedenimden kesip ayırsalar, yine puta karşı başımı yere eğmem.

Can her ikisine de tatlı geldi. Fakat böyle bir yerde puşt adam çıktı.

Şaşılacak bir iş ki sınama zamanı erlik puşta nasip oldu, erlikle o övüldü.

875 Karunlar bile bu yolda çırçıplak kalırlar. Aslanlar bile karıncanın himayesine sığınırlar.

Gönlünün istediği sevgiliye karşı duyduğun aşkta bir puşttan aşağı olsan bile bir karıncadan da aşağı değilsin ya.

***

Tanrı ikisine de esenlik versin, Süleyman ve Davut'la Âşık Karınca

Süleyman o kadar kuvvet ve haşmetiyle bir gün giderken bir yan[ın]dan bir alay karınca geçti.

Karıncaların hepsi tâzim etmek üzere huzuruna vardılar. Bir an içinde binlerce, hatta daha da fazla karınca huzura vardı.

Bir karınca hemencecik huzura gelmedi. Yuvasının önünde bir toprak tepesi vardı.

880 O karınca o tepeyi düzeltmek için yel gibi toprak zerrelerini birer birer taşımaktaydı.

Süleyman bu karıncayı yanına çağırıp dedi ki: Ey karınca, görüyorum ki güçsüz kuvvetsizsin.

Nuh'un ömrüyle Eyyûb'ün sabrına sahip olsan yine bu tepeyi kaldırmaya kudret bulamazsın, yine işin başa çıkmaz.

Bu iş senin gibisinin koluyla, kuvvetiyle yapılamaz. Bu tepeyi sen kaldıramazsın ki.

Karınca dile geldi de, padişahım dedi, bu yolda ancak himmetle yürünebilir.

885 Sen benim yaratılışıma filan bakma. Himmetimdeki yüceliğe bak.

Benden ayrı bir karınca var, göremiyorum onu. Fakat beni aşk tuzağına çekti.

Bana dedi ki: Sen şu toprak tepeyi buradan atar, bu tepeyi dümdüz yol yaparsan

Ben de senin yolundan bu ayrılık kayasını kaldırır, o zaman seninle düşer kalkarım.

Şimdicek ben de bu işe bel bağladım. Bu toprağı taşımaktan başka işim gücüm yok.

890 Bu toprağı kaldırır, dümdüz bir hâle getirirsem, vuslatını elde edebileceğim.

Bu hususta çalışıp çabalarken ölürsem, hiç olmazsa yalan yere davaya girişmiş sayılmam ya.

Azizim, aşkı karıncadan öğren. Böyle bir göz sahibi oluşu körden belle.

Karıncanın kilimi çok karadır, ama yolda gayret kemerini kuşananlardandır.

Karıncaya bile hor bakma sakın. Onun da gönlünde bir aslan yatmada.

Bilmem ki bu yolda ne hâldir bu? Bir karınca aslanın kulağını çekmede!

***

Tanrı yüzünü ulu etsin, Emîrü'l-Mü'minîn Ali ile Karınca

Ali bir gün hızla giderken yoldaki bir karıncayı incitti.

Karınca elini ayağını oynatıp çırpınmadaydı. Ali karıncanın aczini görünce müteessir oldu.

Ürktü, pek mustarip oldu. Öyle bir aslan bir karıncanın hâlinden perişan bir hâle düştü.

Karıncanın kendine gelip yürümesi için bir hayli ağladı, birçok çarelere başvurdu.

Geceleyin rüyasında Mustafa'yı gördü. Mustafa ona dedi ki: Ya Ali! Yolda acele etme.

İki gündür bir karınca yüzünden gökler yasa battı, buna da sebep sen oldun.

Yolculuktan haberin yok galiba ki yoldaki karıncayı incittin.

Öyle bir karıncayı incittin ki hakikatten haberdardı. İşi gücü Tanrı'yı zikretmekti.

Ali'nin vücudu titremeye başladı. Tanrı aslanı bir karınca yüzünden tuzağa düştü.

Peygamber dedi ki: Merak etme, dertlenip coşma. Tanrı indinde yine şefaatçin o karıncadır.

Yarabbi, Haydar bu işi kasten yapmadı. Bana bir düşmanlık değil bu der.

Ey yiğit er! Bil ki öyle bir aslanın bir karıncaya karşı şu hâle düşmesi din derdindendi.

Haydar gibi yiğitlikte aslan kuvvetine sahip olan biri bile gördün ya, bir karınca yüzünden nasıl derde düştü;

Ne mutlu o cana ki Hakk'tan haberdar oldu, Tanrı emrine uydu, o emre göre hareket etti.

910 Sen tam bir bilgisizlikle yolculuk edersen, padişah bile olsan mutlak bir yoksulsun.

Önce bakmalı da sonra yola ayak basmalı. Çünkü yolu görmeden yolculuk edilemez.

Görmeden yola ayak basarsan sonunda baş aşağı gelirsin.

Eşekler gibi körü körüne gidersen başka mahlukattan akıl bakımından seçilmiş ve üstün sayılmazsın.

Yol eriysen ayağını hesapla bas. Çünkü aydan balığa kadar her şey hesaplıdır.

915 Eğer fermansız adım atarsan, birçok dermansız dertlere uğrarsın.

Burada bir zamancağız adım atar, yol yürürsen mezarında koca bir âlemi yürüyüp geçmene lüzum yoktur.

Fakat burada bir an yürüyüp giden, o âlemde yüzlerce cihan aştı saymalı.

Buradaki şaşkınlık bir andan ibarettir, ama orada yüzlerce âleme bedeldir bu.

Burada temiz bir hâlde bugün bir adım attın mı, toprak içinde yüz fersah yol aşman lazım değil.

920 Yazıklar olsun, sen çok bol kârı göremiyorsun. Görsen bir an bile işten kalmaz, oturup durmazsın.

Bugün adım attıkça her adım başında Tanrı tapısından gönüller aydınlatan bir hediye bulursun.

Mademki her an böyle bir kâr, böyle bir sermaye elde etmen mümkün, niçin tembellikle ziyan etmeli?

***

Adalet Sahibi Nûşirevân'la İhtiyar Bağcı

Nûşirevân bir gün yola düşmüş, atını ok gibi sürüyordu. Yolda yay gibi beli bükülmüş bir ihtiyar gördü.

O ihtiyar birkaç meyve fidanı dikiyordu. Padişah dedi ki: Saçın sakalın süt gibi ağarmış

925 Ancak birkaç günlük ömrün var. Neden buraya ağaç dikiyorsun?

İhtiyar, padişaha, fazla söyleme dedi, bizim için birçok kişiler fidan diktiler.

Bu yüzden biz de bugüne kadar meyvelerini yedik, devşirdik. Bizim de başkaları için dikmemiz lazım.

Elden geldiği kadar adım atmalı, her adımda da bir düzen gerek.

İhtiyarın sözü padişaha hoş geldi. Bir avuç altın verip al dedi.

930 İhtiyar, kutlu padişahım dedi, ağacım şimdiden meyve verdi.

Ömrüm yetmiş yıldan fazla uzasaydı, bu mahsulden daha iyi bir mahsul elde edemezdim. Bunu sen de bilirsin.

Hâlbuki bugün ektiğimi on yıl beklemedim. Bugün ektiğim bugün altın meyve verdi.

Padişah ihtiyarın sözünden daha ziyade memnun oldu. O yeri de ona bağışladı, oradaki suyu da.

Sana da bugün bir iş başarmak gerek. Bir iş başarmadıkça meyve elde etmene imkân yok.

935 Din yoluna ayak atman, o yolda ayak diremen, ululuğunu yere atman gerek.

Ersen erler gibi temizlik yerini sakalınla süpür, gururlanma.

Kolunun bu gücüyle, bu kuvvetiyle taşını teraziye koymaktan utanmıyorsun.

Şu sözü duy: Kendini bir köpekten daha yüce, daha ileri sayarsan köpekten de aşağısın sen.

***

Cendli Hoca (Kemâl) ile Köpek

Birisi Cendli Hoca'ya "Sen mi daha yücesin, köpek mi?" diye sordu, hiç kimseden ürkmedi, çekinmedi.

Müritleri apaçık koşuşup yanına geldiler. Herifi paramparça etmek istiyorlardı.

Pir onları men etti de adama dedi ki: Takdiri bilmem ki.

Babasının yavrusu! Kaza ve kader malumum değil. Nasıl söz söyleyeyim, sana ne cevap vereyim ben?

Yol hırsızından imanımı kurtarabilirsem, köpekten yüceyim, üstünüm, iyiyim diyebilirim.

Yok, hırsızdan imanımı kurtaramazsam keşke köpeğin bir kılı olsaydım!

Mademki önündeki perde açılmamıştır, kendini köpekten bir kıl kadar bile üstün tutma.

Köpek yoldaki tozlara, topraklara bulanmıştır, ama seninle bir makamdadır, bir yurttandır.

***

Mâşuk-ı Tûsî ile Köpek ve Atlı

Mâşuk-ı Tûsî bir zaman kendisinden geçmiş bir hâlde aceleyle bir yola gitmekteydi.

Yolda önüne bir köpek çıktı. Kendisinde olmadığından Mâşuk-ı Tûsî ona bir taş attı.

Uzaktan yeşiller giyinmiş bir atlı gördü. Atlı çıkageldi, yüzü tamamiyle nur gibiydi.

Mâşuk-ı Tûsî'ye şiddetle bir kamçı vurdu da dedi ki: Ey bihaber! Kendine gel, kendine.

Kime taş atıyorsun, bilmiyor musun? Asıl bakımından onunla aynı renkten değil misin sen?

Onunla bir kalıptan değil misin? Neden onu kendinden aşağı tutuyorsun?

Mademki köpek kudret kalıbına göre senden ayrı değil, kendini köpekten üstün sayman yerinde bir iş olmaz.

Dostum, köpekler perde altında gizlidir, için temizse bu deriden ileriye bak, ileriyi gör!

Köpek suret bakımından güzel değildir, ama sıfat bakımından canı yücedir.

Köpekte birçok sırlar vardır. Fakat görünüşte o, yola bir mâni gibi görünür.

* * *

Şeyh Ebu-Said'in Bir Sûfîyle ve Bir Köpekle Konuşması

Sûfînin biri bir yere giderken yol başındaki bir köpeğe ansızın sopasıyla vurdu.

Köpeğin eline şiddetli vurduğundan köpek bağırıp sızlanmaya başladı.

Coşa köpüre Ebu-Said'in huzuruna vardı, gönlünden kin coşarak yerlere döşendi.

Ona elini gösterip kalktı, o gafil sûfîden kısas istedi.

Şeyh, sûfîye dedi ki: Ey vefasız er! Bu ağzı var, dili yok hayvana kim bu cefayı eder ki?

Bak, elini kırdın. Yerlere döşendi, aciz bir hâle geldi, elden oldu.

Sûfî, ey pir dedi, kusur bende değil, köpekte.

Elbiseme süründü. Artık o elbiseyle namaz kılamam. Laf olsun diye rastgele değil, bu yüzden benden bir sopa yedi.

Köpek orada duruyor, feryat edip dolanıyordu.

O eşsiz şeyh, köpeğe sen hatırını hoş tut, aldırma dedi;

Ne dilersen hükmet, onun cezasını ben vereyim. Yalnız bu cezayı kıyamete bırakma.

Dilersen ona ben ceza vereyim, sana yaptığına karşılık burada onu cezalandırayım.

Yalnız senin kızgınlığını istemem, hoşnut olmanı dilerim.

Köpek o vakit dedi ki: Ey eşi bulunmayan şeyh! Onun elbisesini sûfî elbisesi gördüm de

Bana bir zarar vermez diye emin oldum. Ne bilirdim, beni böyle her boğumumdan yakıp yandıracakmış meğerse.

Ağır elbiseler giyinmiş birisini görseydim, ondan çekinir, yanına bile yaklaşmazdım.

Fakat selamet ehlinin elbisesini görünce emin oldum, başıma gelecekleri bilmedim.

Ona ceza vereceksen şimdicek ver. Ondan erlerin elbisesini soy

975 Da herkes şerrinden kurtulsun. Çünkü bu ziyanı rindlerden bile görmedim ben.

Ondan selamet ehli hırkasını soy; bu ceza kıyamete dek yeter ona.

Tanrı yolunda köpek bile böyle bir makama sahip olursa, senin kendini köpekten üstün sayman haramdır.

Kendini köpekten üstün biliyorsan, iyice bil ki bu bilgin köpekliğindendir.

Seni böyle hor hakir bir hâlde toprağa attılar mı, şüphe yok ki daha ziyade baş aşağı gidersin.

980 Sende bu dikbaşlılık varken şüphe yok daha fazla aşağılıksın.

Bir avuç topraktan ibaretken bu lafın nedir ki? Toprağa gömmek için göbeğini kestiler senin.

Burada daha fazla toprak olan, iyi bil ki orada daha temiz olacaktır.

Erler kendilerini toprak ettiler de erlikte canlarını da temizlediler, bedenlerini de.

Bu yolun uluları tamamiyle ululuğu bıraktılar da o yüzden yüceldiler.

***

Ebu'l-Fadl Hasan'ın Can Verirken Söylediği Sözler

985 Ebu'l-Fadl Hasan ölüm hâline gelince birisi dedi ki: Ey şeriatı mamur bir hâle getiren er!

Can Yusuf'u kuyudan kurtulunca seni filan yere gömelim.

Şeyh dedi ki: Sakın ha sakın. Orası büyüklerin, hayırlı kişilerin yeridir.

Ben kim oluyorum, benim gibi yüzlerce elsiz, ayaksız kim oluyor ki mezarımızın öyle bir yerde olmasını isteyelim?

Ona, ey temiz gönüllü er, nereye gömelim, neresini istiyorsun? dediler.

990 Dertli bir hâlde cevap verdi: Mezarımı şu tepenin üstüne kazın.

Orada bir hayli sarhoş var. Elinde hiçbir hayır ve sevap olmayan hırsızlardan bir hırsız da orada gömülü.

Kötü kişilerden birçoğu orada. Oradakilerin hepsi günahkârdır.

Beni de onların yanına gömün. Başımı onların ayağına koyun.

Ben daima onlara layıkım, hakikatte ben de hırsızlara benzerim.

995 İşim bu günahkârların arasındadır. O kâmil kişilere karışmaya kudretim yok benim.

Bu kavim pek kara, pek karanlıktır, ama Tanrı'nın rahmet nuruna yakındır.

Susuzluk bir yerde son hadde vardı mı, nihayet susuz suyu bulur, suya kavuşur.

Acizlik de nerede fazlaysa, rahmet nazarı oraya daha ziyade gelir.

Üçüncü Makale

Oğlu dedi ki: Kadın, babasına layık ve değerli bir çocuk
1000 meydana gelsin diye alınır. Evlenmeden maksat odur.

Birisinin eşsiz bir oğlu oldu mu, ebedîyen hayırla anılır.

Oğlum hakikatten haberdar olursa, yarın kıyamette bana şefaatçi olur.

Babasının yerine kalacak hayırlı bir oğul vücut buldu mu, herkes böyle bir evlada yüzlerce canla talip olur.

Herkese böyle bir evlat lazımdır. Benim de böyle bir evlada sahip olmam yaraşır.

***

Babasının Verdiği Cevap

Babası dedi ki: İnsan oğul ister, ister ama, adam ayıplı ve
1005 kötü huylu olmamalı.

Kötülüklere müptela olan adam bir oğula sahip olsa bile,

Oğlu önce yaptığı işten utanır, sonra da namussuzun biri olur, bilgi sırrından haberi bile olmaz.

İbrahim sırrına sahip olmak istersen, oğlunu kurban etmeyi öğrenmelisin.

***

İbrahim Edhem'in Dervişten Suali

Günlerden bir gün İbrahim Edhem dertli bir dervişten sordu,

Dedi ki: Hiç evlendin mi, çocuğun oldu mu? Derviş hayır deyince, ne yücelik dedi.

1010 Derviş, ey erlerin eri, neden böyle söyledin? Anlat bana deyince

İbrahim, ey er dedi, aciz bir yoksul evlendi mi,

Âdeta aç ve uykusuz bir hâlde gemide kalmışa benzer. Fakat oğlu oldu mu, boğuldu gitti.

Gönlün çocuğa bağlandı mı, çocuk yüzünden gönlün tuzağa düştü mü, oğlun tatlı, sevimli bir düşmanın kesilir.

Edep ve terbiyede sahib-kıran bir er bile olsan, oğlun oldu mu, geçti gitti, artık sende ne edep kalır, ne terbiye.

1015 Ulu bir zahit bile olsan oğlun oldu mu, tamamiyle bir rind oldun gitti.

***

Şeyh Gürgâni ile Kedi

Bir doğruluk âlemi olan Şeyh Gürgâni mânalar bakımından vaktinin kutbuydu.

Tekkesinde bir kedisi vardı, her gün o kediyi birkaç kere görür, okşardı.

Kedinin ellerine, ayaklarına deriden yapılma birer çedik geçirmişlerdi.

Bulunduğu yerden dışarıya çıktı mı, ne eli kirlenirdi, ne ayağı.

1020 Bir müddet şeyhin kucağında oturur, bir zaman seccadesinin üstünde uyur,

Bir müddet sonra da zamanı geldi, dışarıya çıkmak istedi mi miyavlardı. Hizmetçi gelir,

Kendi eliyle çediklerini giydirir, ondan sonra onu tutar, dışarıya yollardı.

Mutfakta bir yeri vardı. Ondan et filan gizlemezlerdi.

Pişmiş, çiğ... Hiçbir şeye saldırmaz, zamanı gelince ne verirlerse onu yerdi.

Tekkenin de eminiydi, sofranın da. Hiç kimse onun bir şey aşırdığını görmemişti.

Günlerden bir gün akşam vakti mutfaktayken birdenbire tavadan bir et parçasını kapıverdi.

Hizmetçi kediyi yakalayıp adamakıllı kulağını çekti, dövdü.

Kedi bundan sonra Şeyhin yanına gelmedi. Kızgınlığından bir bucağa gidip oturdu.

O sırada şeyh onu hizmetçiye sordu. Hizmetçi olup bitenleri söyledi.

Vefalı şeyh kediyi çağırdı, "Neden böyle yaptın?" dedi.

Meğerse kedi o vakitler emzikliymiş. Üç yavru doğurmuş. Onları bulundukları yerden alıp getirerek

Şeyhin önüne, toprak üstüne bıraktı; orada ulu bir ağaç gördü, kendisi dertli bir hâlde

Hizmetçinin öfkesinden ürkerek o ağacın üstüne çıktı. Gözünü açtı, ağzını yumdu, hiç miyavlamadı.

Şeyh kedinin hizmetçiye dargınlığını görünce şaşıp kaldı. Kendi kendisine dedi ki:

Şüphe yok ki kedi mazurdu. Herhâlde yemeği kalmamıştı, karnı pek acıkmıştı.

Bu hâli herhâlde terbiyesizlik değil, ihtiyacından bu işi yaptı mutlaka.

Birisi zarurete düştü mü, haram olan şeyler bile ona mübah olur.

Örümcekten daha aşağı bir hayvan bile yavrusu için aslanın ağzından gıdasını kapar.

Kedinin yaptığı hareket şaşılacak ve görülmemiş bir şey değil. Asıl yavru muhabbeti şaşılacak şey.

1040 Bir yavrun olmadıkça onun derdi nedir, hatırına bile gelmez.

Tecrübeli şeyh hizmetçiye dedi ki: Bu dilsiz hayvan, bakımlı, sevimli bir hayvandır.

Seni görünce ağaca tırmandı, yaptığına tövbe etmede.

Hizmetçi bu söz üzerine başından sarığını çıkarıp yere koydu. Kedi için istiğfara koyuldu.

Fakat ne hizmetçinin istiğfarı tesir ediyordu kediye, ne de kedi dönüp ona bakıyordu.

1045 Nihayet şeyh kediye birkaç söz söyledi, şefaat etti, ağaçtan indirdi.

Kedi ağaçtan iner inmez şeyhin ayakları altında yuvarlanmaya, yerlere sürünmeye başladı.

Oradakilerden bir feryattır koptu. Her gönülden mum gibi bir ateştir yükseldi.

Bir kedi yüzünden hepsi de bir renge boyandı. O şekere şükrederek aynı çuvala sahip oldular.

Yüzlerce âleme bağlantın olsa bir çocuğa bağlanmana benzemez.

1050 Oğul derdine düşmeyen, oğlu kızı olmayan, Tanrı gibi eşsiz bir hâle gelir.

***

Hristiyan Çocuğu

Zengin bir Hristiyan tacir vardı, bir ülkede ticaretle meşguldü.

Tacirin pek güzel bir oğlu vardı. O Hristiyan çocuğu âdeta dünyanın ışığıydı.

Menekşe miskler saçan zülfünü onun yüzünden elde etmiş, nazik gül gülümseyen dudağa onun sayesinde sahip olmuştu.

Yüzünden nikabını kaldırdı mı, âdeta dünya geceyken gündüz olurdu.

1055 Mis gibi saçlarını ördü mü, bütün âşıklar zünnar bağlanırlardı.

Saçları öyle eğriydi ki bir tek kılında bile doğruluk niyeti yoktu.

Kirpikleri savaş için ellerine harbe aldılar mı, iki vuruşta iki âlemi de yıkar, yere sererdi.

Kaşları yaylarını kurdu mu, âlem can korkusuna düşerdi.

Dudağından şekerler saçmak o güzelin yolu yordamıydı. Tatlılık saltanatının merkezi dudaklarıydı.

1060 Gülen lâlleri yüzünden âşıkların kucakları inci dişleriyle âdeta bir denize dönmüştü.

Hayatın ta kendisi olan o güzel hastalandı, gençliğinde ölüp gitti.

Babası derdinden kendisini öldürecek bir hâle geldi. Canından da oldu, aklından da.

Nihayet onu yıkadı, arıttı. Müslüman oldu, onu götürüp gömdü.

Bugün bu çocuğun ölümü yüzünden bize Hakk dini aşikâr oldu dedi.

1065 Elbette Tanrı'nın oğlu yoktur. O kadından da münezzehtir, akrabadan da, evlenmeden de.

Bir oğlu olsaydı nasıl olurdu da benim çektiğim gönül dağına uğrar, bu eleme müstahak olurdu?

Bildim, anladım ki bu işte bir hikmet var. İnanmayan adamda hiçbir devlet, hiçbir ululuk yok.

***

Güzel Bir Oğlu Bulunan İhtiyar

Bir ihtiyarın ay gibi bir oğlu vardı. Huyu güzel, ahlakı hoştu. Hünerli, marifetli bir çocuktu.

Babası onu bir hayli yaşayacak, hatta hiç ölmeyecek sanmıştı.

1070 Nihayet öldü, babasının canını yaktı. Ciğerini yaktı yandırdı desem de söz mü? Yüzlerce ciğer onun derdinden yandı yakıldı.

Babası kendinden geçmiş, şaşkın bir hâlde tabutun arkasından gitmekte,

Başına topraklar saçmakta, feryat etmekteydi. Dertli bir gönülle başını gökyüzüne kaldırdı da

Dedi ki: Senin hiçbir şeyle alakan yok ki. Oğlun yok, mazursun.

Perde ardında her şeyden münezzehsin de o yüzden benim derdime aldırış bile etmiyorsun.

Sonsuz tövbe ve istiğfarı duymadıysan bile külbe-i ahzana ait söylenen sözleri duymuşsundur ya.

Oğul orada kuyuya, zindana düşmüş, babası burada külbe-i ahzana girmiş.

O da senin gibi alakasız olsaydı, şüphe yok ki eşsiz, örneksiz bir hâle gelirdi.

Oğul, babasıyla kırk yıl bir arada yaşadı da neden babanın çalışması bir an bile fayda vermedi?

Öyle yazılmışsa bu yazı, mutlaka yanlış bir yazı. Böyle söylenmişse, bu söz de yerinde bir söz değil!

***

Tanrı ikisine de esenlikler versin, Yakup ve Yusuf

Yakup'la Yusuf, o iki sevgili, en sonunda birbirlerine kavuşunca

Babası dedi ki: Ey gözümün nuru, gözümün ışığı! Ağlamadan beni öldürdün, bitirdin.

Beni külbe-i ahzana kapadın, canıma bir âlem dolusu ateş saldın.

Bunca zamandır sen rahatça yaşadın. Sanki beni bir gün bile görmemişsin!

Neden böyle zulmettin? Neden bana bir mektupçuk olsun göndermedin?

1085 Babanın bunca zamandır senden habersiz bir hâlde kalmasına gönlün nasıl razı oldu?

Yusuf hizmetçiye, koş dedi, o mektupları getir bana.

Hizmetçi gidip binlerce mektup getirdi. Hepsi de aynıydı.

Hepsinin de başına yalnız "Bismillah" yazılmıştı. Öbür tarafları kar gibi bembeyazdı.

Yusuf babasına dedi ki: Ey benim için cennet mumu olan baba! Bütün bunları sana yazdım ben.

1090 Hâlimden, selamette olduğumdan bahsedip ahvalimi yazarken

Mektubun başındaki Tanrı adından başka bir şey kalmaz, mektubum baştan başa silinirdi.

Bütün mektup kar gibi bembeyaz olurdu. Ne yazı kalırdı, ne harf!

O sırada Cebrail, Tanrı selamıyla gelir, sakın ona mektup gönderme.

O ihtiyara mektup yollarsan yazın uçar gider, mektubun da bembeyaz süte döner derdi.

1095 İştiyakım vardı, ama mektup göndermemekte mazurum, hâl böyleydi işte.

Ben istedim, ama Tanrı istemiyordu. O iş benim elimden çıkmıyordu vesselam.

Sen de oğul sevgisine düşersen, gönlün bir hayli derde düşer, çok ciğer kanı yutarsın.

Oğul insana Yusuf gibi güzel gelir, ama sen de Yakup gibi gam yersin.

Kim Yusuf gibi bir oğula sahip olabilir? Onun yüzünden çok Yakuplar dertlendiler.

1100 Hiçbir baba da Yakup'a benzemez. O güzel Yusuf'undan ayrılınca nice kanlar yuttu.

Oğul olursan babanın canı yanar. Yok, baba olursan oğul gözlerini kör eder.

Sana bu hususta bu hikâye, delil yeter oğlum, başka arama.

***

Tanrı esenlikler versin, Yusuf ve İbni Yâmin

İbni Yâmin, Yusuf'un yanına gelince Yusuf onu derhâl altın tahtına kendisiyle beraber oturttu.

Yusuf'un yüzünde nikab vardı. Fakat güneşi gizlemeye imkân yoktur ki.

1105 İbni Yâmin ne bilirdi ki tatlı can yanıbaşcağızındadır.

Onu Mısır Azizi sanmaktaydı. Ne bilirdi ki o aziz değil, aziz candır.

O azizlikte, yücelikte can olmasaydı ebedîlik Mısırı'na Aziz olur muydu hiç?

Yusuf onu yanı başında oturtmuştu, ama o hürmetinden başını bile kaldırmıyordu.

Yusuf orada güzel güzel sözler söyledi, Yakup'u sordu, soruşturdu.

1110 İbni Yâmin, Yakup'un ahvalini bildirir bir mektubu gizlice Yusuf'a verdi. Ona Yakup'un candan yanıp yakılışını anlattı.

Yusuf mektubu alınca yerinden kalktı, oğullarının yanına gitti.

Ne söyleyeyim? Mektubu açtılar nihayet. Bir hayli öpüp gözlerine sürdüler.

Onlara bir iştiyak coşkunluğudur düştü; coştular, feryada başladılar.

Birçok hasret gözyaşları döktüler, kan ağladılar. O hasretten yüzlerce hayrete daldılar.

1115 Sonunda Yusuf tekrar gelip yüzlerce izzetle, ikramla tahtına oturdu.

Bir zaman geçti, halk toplandı. Sofaya sofra serdiler.

Yusuf, o güzel padişah, Yakup'un oğulları gelsinler,

Yalnız her biri birini seçsin, iki kardeş bir sofraya beraber otursunlar diye emretti.

Nasıl emrettiyse öyle oturdular, oturdular ama İbni Yâmin'i de yaslara boğdular.

1120 Çünkü İbni Yâmin, orada tek başına yapayalnız kalmıştı. Yusuf'u hatırlayıp dertlendi.

O mihnetle bir hayli ağladı, onun ayrılığıyla bir hayli acıklandı.

Yusuf, o hürlerin padişahı, İbni Yâmin'den sordu: A çocuk, neden böyle ağlar, sızlanırsın?

İbni Yâmin şöyle cevap verdi: Ben yalnız kaldım. Bu dertten kan ağlasam yeri var.

Aziz bir kardeşim vardı. Babamız, anamız birdi.

1125 Hayli müddettir kayboldu. Kimse nerede olduğunu, ne hâlde bulunduğunu bilmiyor.

Şimdi o da benimle olsaydı, sofraya beraber otururduk.

Bu sözü söyler söylemez yine coştu, önünde bulunan kâseyi tamamiyle gözyaşlarıyla doldurdu.

Öylesine ağladı ki kimse böyle ağlayış, bu çeşit gözyaşı görmemişti.

Yusuf onu o çeşit ağlar, kendisi gibi yüreği yanar görünce

1130 Dedi ki: Ağlama delikanlı! Beni Yusuf say şimdi.

Yusuf say da seninle beraber yemek yiyeyim. Benden daha iyi sofra arkadaşı mı bulacaksın?

O sırada sofracı dedi ki: Padişahım, bu kâse gözyaşlarıyla doldu.

Söyle, bu kanlı gözyaşını sen nasıl yiyeceksin? Ekmeğini kanla yemeyi reva görüyor musun?

Yusuf, o sırada sus dedi, sus. Benim kanım da bu dertle coşup köpürmede.

1135 Gönlüm sanki bu kanda can gıdasını buldu. Böyle bir kan ancak kan içmekle elde edilebilir.

O yetimdir, onunla yemek yersem canım gıdalanır benim.

Yakup'un oğulları, o güzeldir, ama küçüktür.

Padişahlar huzurundaki muamele adabını bilmez. Huzurda nasıl iyi bir tapı kılacak?

Küçük bir çocuk en ince ve küçük şeyleri bile gören, fark eden padişahın huzurunda nasıl muamelede bulunur? Biz ondan korkuyoruz, korkmamız da yerinde dediler.

1140 Güzel Yusuf: Yakup'un oğlu nasıl muamele edileceğini bilir. Padişahla yemek yemeye layıktır o.

Bir kimsenin babası Yakup olursa, o ne yaparsa iyidir, güzeldir dedi.

Ondan sonra: Ey İbni Yâmin dedi, söyle, neden yüzün sararmış!

İbni Yâmin dedi ki: Yusuf beni ayrılığıyla öldürdü, iştiyaktan yüzüm sarardı.

Yusuf: Peki dedi. Yüzün sarardı, ya misk gibi saçların neden dağınık?

1145 İbni Yâmin: Anam yok. O yüzden de saçlarım dağıldı, günlerim perişan bir hâle geldi dedi.

Bundan sonra Yusuf dedi ki: Babanı nasıl gördün? Ne âlemde? Bir oğlu kaybolmuş diyorlar.

İbni Yâmin: Gözleri görmüyor, Yusuf yok, yapayalnız kaldı.

Gönlü bir âlem dolusu ateşlere yandı, külbe-i ahzana geçti oturdu.

Gözlerinden öyle kanlı yaşlar dökmede ki kanlı suların girdabına düştü.

1150 Yusuf'u düşündü, hatırladı mı, o anda beni huzuruna çağırır.

O anda ne kararsız bir hâle düşer, nasıl ağlayıp inler? Anlatamam ki.

O anda bir taş olsa hemencecik erir, kan kesilirdi dedi.

Yusuf, Yakup'tan haber alınca nikabı gözyaşlarıyla ıslandı.

Acıklanmada, gözyaşını da gizlemedeydi. O sırada Tanrı çavuşu Cebrail geldi.

1155 Neden bu kadar eziyet çekmedesin? Yüzünü göster. Sen tatlı sözlü, güçlü kuvvetli bir ersin diye emir getirdi.

Nikabı gözyaşlarıyla dolup ıslanınca yüzünden yere düştü.

Hâsılı İbni Yâmin onu görünce bir hâle geldi ki görsen tatlı canından ayrıldı derdin.

Gönlü deniz gibi coştu, köpürdü, bir nara atıp yere düştü.

Yüz türlü tedbirlerle gücüyle kendisine geldi. Yusuf ona, ey iyi huylu, güzel ahlaklı,

Ne oldun da aklın başından gitti, kendinden geçtin, coşup köpürdün? dedi.

İbni Yâmin: Bilmem ki nesin dedi. Azizsin, ama tıpkı Yusuf'a benziyorsun.

Seni Yusuf sandım. Sanki bundan önce de görmüşüm seni.

Yusuf'a benziyorsun. Tanrı hakkı için Yusuf'san söyle, neden beni incitiyorsun?

Ben kimsesizim. Ne kolum var, ne kanadım. Bilemiyorum, ama sen biliyorsun ya, bu hâl nedir? Söyle.

Birisi bu hikâyemi masal sayarsa aklı yoktur, delidir.

Senin de can perdesi ardında bir bildiğin var ki bundan önce onunla bir macera geçirmiştin.

Onu tekrar bir an için olsun tanısan, bütün âlem halkından öndülü alırdın.

Fakat gönlün ona bigâneyse şüphe yok ki benim hâlimi, şanımı bir masal sayarsın.

Gönlünde aşinalık yoksa hiçbir işin aydınlanmaz, aydına çıkmaz.

Aşinalıktan bir koku alan kişi Tanrı yakınlığına ulaşır. Tanrı huyuyla huylanır.

O Hakk'la hak oldu mu, ebedî bir hâle gelir. İşte güneş o gölgeden hiç uzaklaşmaz artık.

***

Günahkâr Bir Gençle Ona Musallat Edilen Azap Melekleri

Şöyle okudum: Mahşerde bir genç belirir, Tanrı'dan aman diler.

Suçu pek çoktur. Fakat ihsan sahibi hâkim ona yar olur.

Melekler orada aceleyle onu cehenneme atmak için koşarlar.

1175 O sırada: Neden onu cehenneme doğru sürüklüyorsunuz? diye hitap gelir.

Derler ki: Onu cehenneme atacağız, onun için sürüklüyoruz.

Bunun üzerine yine Tanrı'dan bir hitap gelir. Fakat bu hitap âdeta bir muammadır. Tanrı der ki: Şaşılacak şey! Biz onunlayız.

Siz bunu duyamaz, işitemezsiniz. Fakat biz ikimiz beraberiz, beraber olacağız.

Melekler bu sözü hakikaten de duymamışlar, böyle bir lütuf ve ihsanı asla görmemişlerdir.

1180 Bu sözün heybetinden hepsi de susarlar, titrerler, kendilerinden geçerler.

Tanrı'dan gence: Ey perişan adam, neden bu hâle düştün, sürünüp durmadasın? Kendine gel, kaç onlardan diye hitap gelir.

Yine der ki: Yarabbi, böyle bir yerde ne yapabilirim? Bu ovanın ne başı var, ne sonu.

Böyle bir kıyametten nasıl kurtulayım? Buradan kaçacak bir yol yok ki.

Tanrı'dan: Ey sarhoşluğun ta kendisine düşen diye hitap gelir, bize kaç. Bize kaçarsan, hepsinden kurtuldun demektir.

1185 Genç: Bende o kudret yok. Elimde çaresizlikten başka bir şey kalmadı benim.

Meğerki senin lütfun imdat etsin. Meğerki sen beni sır perdeleriyle gizleyesin, der.

Tanrı onu keremiyle örter. Kıyametteki halktan gizler.

Devletle onu sırlar makamına ulaştırır, vuslatın devlet yurduna eriştirir.

Melekler kendilerine gelince orada o genci bulamazlar, göremezler.

1190 Bir hayli ararlar, ama bulamazlar. Ercesine her tarafa koşarlar.

Tanrı'ya: Düşmanımız ne oldu, nereye gitti? Yoksa baka âleminde fani mi oldu?

Şimcicik cenneti de aradık, cehennemi de. Fakat bir türlü onu göremedik, elimizden kaçırdık gitti.

Yarabbi, sen bilirsin. Nereye gitti acaba? Bize söylemezsen mahvolduk, derler.

Tanrı'dan: Bu bizim hikmetlerimizdendir. O bizim korumamızın harimine girdi.

1195 Bizim tapımızda karar etti. Artık onunla hiçbir işiniz yok.

Bu işi bir o bilir, bir biz biliriz. Siz aradan kalktınız artık diye hitap gelir.

Tanrı inayeti adama yar oldu mu, artık ağyar araya girebilir mi?

Fakat önce doğru yolu buldurma için inayet eder, Peygamber'i bir güneş hâline sokar, onunla âlemi aydınlatır.

Tanrı inayeti, seni haslardan etti mi, bütün kusurların ihlas sayılır.

1200 Sana cemalini gösterir de işin, gücün ancak onu seyretmekten ibaret kalır.

***

Bilgi Sahibi Genç, Cennet ve Ulu Tanrı'yı Görüş

Haberlerde şöyle gelmiştir: Kıyamet koptuğu gün, o yanıp yakılma günü,

Ortaya bezenmiş bir genç gelir. Çevresinde binlerce sopalı çavuşlar vardır.

O anda her yandan yol açarlar. Bütün âlem ona yol açar.

Cennet hazinine Tanrı'dan: Onu falan köşke konaklatın diye emir gelir.

1205 Genci neşeli bir hâlde o köşke indirirler. Bütün huriler onun iştiyakıyla feryada gelirler.

O güzelim köşkün her yanında bin, iki bin pencere vardır.

O genç bu pencerelerin hangisinden bakarsa, o pencereden Tanrı'sını görür.

Köşkten her an binlerce kapı açılır. Her kapısından bir âlem görünür.

Fakat âlemlerdeki kadın ve erkeğe bakmaz da hepsinden yalnız Tanrı'sını seyreder o genç.

1210 İki âlemde de dilenen şey ancak vuslattır. Ondan başka ne varsa hepsi de kuru sevdadan ibarettir.

Herkese o makam müyesser değil. O makamın kokusunu bile alamazlar. Her çevgan oradaki topu çelemez.

Tanrı'dan korkan ve aşkıyla yanan bir gönül, yolunu arayıp soran ve o yolda ürküp titreyen bir dil gerek,

Sen sendeysen işin gücün budur. Tanrı'dan daima korkar ve Tanrı'yı sorup araştırırsın.

İçin hep bu düşüncededir. Gönül şehrin hep bu iştedir.

1215 Bir an gelir ki o kokuyu alırsın. Alırsın ama, can burnuyla alırsın.

İşte o hakiki ömre erersin. Canın, sevgilinin huzuruna varır.

Fakat ömrün bu hesaptan dışarıysa, hesabında her an yüzlerce hicap vardır.

* * *

Bir Dervişin Mecnun'a Yaşını Sorması

Bir derviş Mecnun'dan: Oğul kaç yaşındasın? diye sordu.

O ahvali perişan er: Tam bin kırk yaşındayım diye cevap verdi.

1220 Derviş dedi ki: A gafil! Ne söylüyorsun sen? Yoksa tamamiyle sapıttın, daha ziyade mi delirdin?

Mecnun dedi ki: Hayli oldu, bir an Leyla bana yüzünü göstermişti.

Kırk yaşındayım, ama bu kırk yıllık ömür ziyan oldu gitti. Bin yıllık ömür işte Leyla'yı gördüğüm o bir andı, o bir anda bin yıl yaşadım ben.

Kırk yıldır kendimdeydim, ömrümün akçesi elimde değildi, yoksuldum.

Fakat o bir anlık zaman bin yıldır. Hatta Leyla ile olduğum o an sayısız bir zamandır bence.

Binlerce yıl o makamda bir andır. Ne söylüyorum ben, bu da söz mü? Bundan da azdır hatta.

Sonsuz varlık bulununca iki âlem de yok olur gider.

Dostum, bir bak hele. Bu ne varlıktır ki tek tek her zerresi secdededir o varlığın.

Azalıp çoğalmayan varlık varlıktır. Orada her şey yok olur, yokluğu bulur.

Ne yüce varlıktır ki bütün varlıklar onda lezzetlerle yok olur gider.

İnsan o makamda yok oldu mu, bütün ziyanları kâr kesilir.

Bütün âlem halkı ona el atsa, bir tanesi bile eteğine yapışamaz.

Çünkü ne o kalır, ne öteki. Onun için halk bir an bile onun çevresine erişemez, izinin tozunu bulamaz.

* * *

Sıtmaya Tutulan Deli

Birisi, sıtmaya tutulmuş olan bir deliye: Seni sıtma mı tutuyor? diye sordu. Deli şaşırdı da:

Ya, dedi, tutuyor ama, mesela ölüverirsem kimi tutacak ki?

Dördüncü Makale

1235 Oğlu, gönlüm peri padişahının kızına vurgun; hasretiyle şaşkın bir hâlde.

O kız mademki pek yüceymiş, pek dilbermiş. Bari bana söyle, nasıl kız bu?

Onu görmediğim hâlde ayrılığıyla muma döndüm. Canım dudağımda, iştiyaklarla doluyum dedi.

Babası ona şu hikâyeyi söyledi; sanki sır perdesi ardından bir gelin cilvelendi:

* * *

Hintli Sertapek

Hindistan'da adamın birinin bir çocuğu vardı. Yaşı küçüktü, ama aklı pek fazlaydı.

1240 Bilgiye ait bir hayli şeyler tahsil etmişti. Bu yüzden de herkesten üstündü.

Her bilgide üstündü, ama bilhassa yıldız bilgisini severdi.

O ülkede herkes Çinlilerin padişahından bahsetmede, kızının güzelliğini söylemedeydi.

Çocuk birdenbire o güzelin fitnesine tutuldu. Zaten periye pek çabuk âşık olunur.

Uzak bir şehirde bir hakîm vardı. Bilgi ve tıp ilimlerinde meşhurdu.

Fakat kimseyi yanına almaz, evinde hiç kimseyle düşüp kalkmazdı.

Bilgisini kimse elde etmesin diye yapayalnız oturur, öylece vakit geçirirdi.

Çocuk bir gün babasına dedi ki: Beni o gönüller parlatan ihtiyarın huzuruna götür.

Onun yanına peri padişahıyla kızı geliyormuş diyorlar.

Gönlüm onu görmek istiyor. Belki orada sevgilimin yüzünü görürüm de,

Her bilgiyi elde eder, her ilimden haberdar olurum. Dünya halkı gibi murdar bir hâlde ölmem.

Babası dedi ki: Onun ne karısı var, ne oğlu var. Bir bölük halk onu görmek istiyor ama,

O kimseye kapısını açmıyor ki. Senin gibi birçokları ona arzu çekmede.

Fakat o birisini yanına alırsa bilgisine, hikmetine sahip olur diye korkuyor.

Çocuk: Ben oraya bir girip kapılansam, bu işin hilesini bulurum ama dedi.

Hâsılı çocuk, babasıyla beraber yola düştü. Yolda babasına düşündüğü hileyi açtı.

Sen dedi, o Hintli hakîme git. Huzuruna çık. Gönlündeki kini bırak, merhametli ol, yumuşak davran.

Ona: Bir çocuğum var, hem sağır, hem dilsiz. Hâlim, vaktim de yerinde değil. Yok yoksul bir adamım.

Ahirette sevap kazanırsın. Benden bu çocuğu al, böyle ağır bir yükten kurtar beni.

Senin tapında zamanlarca hizmet etsin, hizmetinde vakit geçirsin. Ne emredersen yapar.

Kâh ateşini yakar, kâh su getirir, hürmetle döşeğini serer.

Dışarı çıkarsan kapını kapar, evini korur. Yüzlerce hizmetine bakar durur.

Pek akıllı, pek fikirlidir. Yalnız dilsizdir. Ne olursa olsun, beni ümitsiz bir hâlde geri çevirme.

Böyle bir çocuk, bir iş başarmaya kalksa bile başaramaz. Varlığıyla yokluğu zaten müsavi, de.

Babası hakîmin yanına geldi. Bir hayli söyledi. Nihayet hakîm çocuğu kabul etti.

1265 Onun sahiden sağır ve dilsiz olup olmadığını sınadı.

Ona bayıltıcı bir ilaç verdi. Çocuk ilacı içince kendisinden geçti, yerlere serildi.

Üstat birisini tedavi etmek üzere dışarı çıktı. Çıkar çıkmaz çocuk hemen yerinden sıçradı.

Bunun sınama olduğunu anlayıp kendisini uyku sarhoşu gösterdi.

Üstat gidince sıçrayıp kalktı. Evin çevresinde yel gibi dönüp dolaşmaya başladı. Hakîm işine gitmişti.

1270 Çocuk da ilaç tesir etmesin diye koşmakta, dönüp dolaşmaktaydı.

Üstat gelip kapıyı açınca çocuk tekrar yattığı yere serilip kendisini uyur gösterdi.

Uyku arasında horlamada, uyuyan adam gibi sesler çıkarmadaydı. Fakat ne sarhoştu, ne baygın.

Üstat gelip yerine oturunca çocuğun ayağına kuvvetli bir sopa indirdi.

Çocuk yerinden sıçrayıp tekrar yıkıldı, inledi, dilsizler gibi feryat etti.

1275 Ağzından bu çeşit sesler çıkarmakla dilsizliğini anlatmış oldu âdeta.

O bağırırken üstat: Çocuk ne oldu sana, ne söylemiyorsun? diye sordu.

Fakat çocuk tınmadı bile. Hâsılı zekâsıyla işini doğrulttu.

Hilebaz üstat onu sınayıp hem sağır, hem de dilsiz olduğuna iyice inandı!

Sözü uzatmayalım, gece gündüz bu hileyle çocuk tam on yıl üstadın yanında kaldı.

1280 Üstat evden çıktı mı, onun kitabını alır, baştan başa ezberlerdi.

Üstat evdeyken birçok ilimlerden bahsederdi. O da kulak kesilir, dinler, beller.

O sözleri ezber eder, evde yalnız kalınca ezberlediklerini yazardı.

Her bilgide öyle bir üstat oldu ki artık hocasına ihtiyacı kalmadı.

Evde kilitli bir sandık vardı. Üstadı onu perde altında saklardı.

1285 Ne kilidini açardı, ne de sandığı kimseye gösterirdi.

Çocuk kendi kendisine aradığım şey mutlaka o sandığın içinde derdi.

Fakat onu açmaya kudreti yoktu, hele sabır gerek diyordu.

O sıralarda padişahın şehzadesi hastalandı. Saraydan o meşhur hakîme bir adam geldi.

Şehzadenin başında bir şey var, bu yüzden ayaktan kaldı zavallı.

1290 Canlı bir şeymiş gibi arada bir oynamada, kimse ne olduğunu bilemiyor.

Bilseniz bilseniz siz yüce üstadımız bilir, anlarsınız. Siz de derdine derman olamazsınız şehzade inleye inleye ölüp gidecek dedi.

Çocuk, bu illet nedir, bilmiyordu. Üstadı yola düşünce,

O da bir çarşafa bürünüp ardına düştü. Bu suretle saraya girmeye muvaffak oldu.

Üstat, padişahın huzuruna varınca çocuk da yüksecik bir yerde durup dikkat kesildi.

1295 Şehzadenin başında bir ur, urun içinde de canlı bir hayvan vardı.

Üstat urun üstündeki tüyleri yoldu. Orada yengece benzer bir hayvan hareket edip durmaktaydı. Deriyi de yardı.

Hayvan ayağını iç deriye daldırdı. Hakîm hemen bir alet getirdi.

O hayvanı derinin içinden bu demir aletle çıkarmaya uğraşıyordu.

Fakat demiri içeriye soktukça hayvan da pençesini daha içeriye sokuyordu.

1300 Şehzade onun pençesinin acısıyla feryat edip duruyordu.

Çocuk bütün bunları o yüksecik yerden görmekteydi. Nihayet sabredemedi:

Ey âlemin üstadı diye bağırdı, o demirle hayvanı büsbütün oraya yapıştırıyorsun.

Orayı dağlarsan hayvan pençelerini başından çekiverir.

Üstat işi anlar anlamaz derdinden can verdi, öbür âleme gitti.

1305 Adam ölünce çocuğu çağırdılar, onun yerine geçirdiler, hürmette bulundular.

Çocuk dağlama suretiyle o canavarı oradan çıkardı, yaraya da bir melhem koydu.

Şehzade derdinden kurtulunca ona Hintçe "Sertapek" adını verdiler.

Birçok altınlar, elbiseler ihsan ettiler, onu üstadının makamına geçirdiler.

Çocuk eve gelip sandığı açtı. Orada sevgilisinin resmini buldu.

1310 Yıldız ilmine ait olan kitabı tamamiyle okudu. O ülkenin üstadı kesildi.

Sonunda o gönüller aydınlatan sevgilinin arzusuyla gece gündüz, bir an bile sabrı, kararı kalmadı.

Yere bir daire çizip ortasına oturdu. Okumaya koyuldu.

Tam kırk gün azimet okudu. Kırk gün sonra gönüller parlatan peri kızı göründü.

Öyle bir güzeldi ki övmeye imkân yok. Övmeye koyulan dilsiz kalır. Ne söyleyeyim ben? Tavsifi mümkün değil ki!

1315 Sertapek onu baştan aşağıya kadar bir süzünce güzelliği gönlüne nakşoldu. Can ve gönülden aşkına tutuldu.

Bu hâle şaşırıp kaldı: Ey ay yüzlü dedi, nasıl oldu da gönlüme girdin sen?

O gönülleri aydınlatan ay cevap verdi: Ben daha ilk günden beri seninleyim.

Ben senin nefsinim, sen kendini arıyorsun. Neden aklın bir görüşe sahip değil, neden kör bıraktın onu?

Onu bir görürsen bütün âlem sen kesilirsin. Dışarıda da hemdem sen olursun, içeride de.

1320 Hakîm dedi ki: Biliriz, nefis yılandır, köpektir. O şom nesne hınzırdır.

Hâlbuki sen yeryüzünün de en güzelisin, gökyüzünün de. Bu güzellikle nefse benzemiyorsun sen.

Peri dedi ki: Emmare olursam hınzırdan, köpekten yüz kere beterim.

Fakat mutmainne oldum mu, artık kimse bana böyle bir naz gülmesin.

Nefs-i mutmainne olunca bana Tanrı'dan "Geri dön, gel bana" sesi gelir.

1325 Ey tek er! Şimdi ben senin nefsinim. Fakat Şeytan'ın izine düştün mü,

İman ehli bana emmare derler. Meğerki Şeytan'ım Müslüman ola.

Bu âlemde birisinin Şeytan'ı Müslüman oldu mu, işleri burada düzene girer.

O istekli er de bunca zahmet çektikten sonra, ruhu nefsine üstün oldu işte.

Sevgiliden can sırrını dileyen, bu yolda çok zahmet çeker.

1330 Oğul! Şimdi sen bir şeyler arıyorsun ya. Aradıklarının hepsi de sende. Hâlbuki sen tembellik edip durmadasın.

Tanrı işinde erce davranırsan her şey sen olursun, onunla aynı eve girer, aynı yerde oturursun.

Sen kendinde değilsin, ansızın kendini kaybetmişsin, bu yolda kendini arıyorsun.

Sevgilin sensin, kendine gel. Ovadan çıkma, vatana gel.

Sevgili pak gönüldedir de onun için vatan sevgisi pak imandır.

***

Güzel Bir Oğlu Bulunan Vezir

1335 Bir vezirin gayet güzel bir oğlu vardı. Ay bile onun sevgisinden perişan bir hâle gelmişti.

Cemali güzelliği hatmetmiş, dudakları Kevser Irmağı'nın arı duru suyunu tatmıştı.

Nergis gözleri de güzellikte kaşları gibi tekti. O eşsiz gözlerle âşıkların yolunu vurmuştu.

Sûfînin biri aşkıyla kudretsiz bir hâle düşmüş, anlatılamayacak bir hâle gelmişti.

Hiçbir suretle tahammül imkânı kalmamıştı. Nihayet gizli aşkını meydana vurdu.

1340 Aşkıyla öyle bir yanıp tutuşuyordu ki... Baştan ayağa kadar alev alev yanıyordu âdeta.

Ne derdinden bir anlayanı vardı, ne bir hemdemi. O mihnet âleminde dertleşecek sırdaşı da yoktu.

O sırrı gönlünde gizliyordu. Fakat nihayet aşkı üstün oldu, sırrını gizlemeye kudreti kalmadı.

Gözleri yağmur gibi kanlı yaşlar dökmeye başladı. Böyle böyle gözlerine perde indi, görmez oldu.

Kör olunca da derdi birken bin olmuştu âdeta.

1345 Sonunda sırrı tamamiyle meydana çıktı. Bütün âlem onu seyre koyuldu.

Gözleri kör olmuş, yüzü sararmıştı. Halkın çoğu onun bu hâline acıklanmakta, derdiyle dertlenmekteydi.

Büyüklerle beylerin hepsi onu görmeye rağbet ettiler.

Vezirle padişah bir yerden gelirlerken vezirin oğlu da yanlarındaydı. Dervişin bulunduğu yere vardılar.

Vezir o âşığı duymuştu. Halkın önünde atından indi.

1350 Hiçbir şeyden haberi olmayan oğlunu da yanına almıştı. Beraberce dervişin huzuruna geldiler.

Oğlu, babasının gözlerinin nuruydu, ama o âşığın hâli de başka bir hâldi.

Onun yüzünden gözden olmuştu. Babası nereden bu hâle gelecek, gözlerinden olacaktı? Buna imkân mı var?

İyi huylu vezir kızmayıp buna razı olmuş, dervişin gözlerinin iyileşmesini istemişti.

O aciz köre dedi ki: Senin gözlerin işte bu ay yüzlü yüzünden gitti.

1355 O çocuk şimdicek senin huzurunda oturmada. Ey gözlerinden olan, daha ne istiyorsun?

Âşık bu sözü duyunca yerinden sıçradı. Bir nara atıp yıkıldı, kendisinden geçti.

Öyle gözyaşları döktü ki bulut bile bunca gözü varken öyle ağlayamaz.

Vezir ona dedi ki: A gafil! Çocuk yanında, seninle. Neye böyle ağlayıp inliyorsun?

Gönlü daralmış kör dedi ki: Gönlümün derdini duysa, taş bile kan ağlar.

1360 Bu çocuk bir an olsun yanıma gelsin diye bütün ömrümce dileklerde bulundum, yalvarıp yakardım, bunun için yaşadım.

Şimdi o âşıkların ay yüzlü dilberi yanıma gelmiş. Fakat bana âlemde iki göz gerek ki onu göreyim.

Bundan önce onu arıyordum, şimdiyse gözlerimi aramadayım.

Gözlerim yerine gelse canımı verir de cemalini satın alırdım.

Fakat bende göz olmadıktan sonra o eşsiz güzeli ne yapayım ki?

1365 Âlem baştan başa mabut olsa göz olmadıktan sonra neye yarar?

Bana artık göz gerek, sevgili değil. Körün gözüne karşı ha hâlik, ha mahluk!

Bütün âlem Tanrı cemalinden ibarettir, ama kör "Tanrı'yı görmek mümkün değildir" der.

Bu yolda kör olmasan gördüğünü bilir tanırdın.

Gönlün bu zindandan kurtulsa, her cüzünden yüzlerce gül bahçesi belirir.

1370 Çorak toprağın her zerresi ay ve güneş olur, seni kaplar.

Bedenin kabirdir, canın bu kabirde görünmüyor. Bütün zerreler tek tek birer sahib-kırandır.

İki cihan da bir cevherden meydana gelmiştir. Onun için onu hangi zerreden dilersen dile, belirir.

İyi bil ki nerede bir diken varsa, altında dilber bir cennet vardır.

Fakat zuhur etti mi, gözleri kör olanlar ıstırap çekerler, bir türlü göremezler.

***

Askerlerden Kaçan Padişah

1375 Ordu bir şehre girdi. O şehrin padişahı da kaçıp bir tarafa gizlendi.

Başka bir şehre gidip kıyafetini değiştirdi. Onu ne yakınları tanıyabiliyordu, ne halk.

Bir bildiği onu evine götürdü. Dedi ki: Neden böyle yoksul bir hâldesin?

Ben onların padişahıyım desene. Neden böyle hor hakir, perişan bir hâlde oturup duruyorsun?

Padişah dedi ki: Sakın bu sözü bir daha söyleyeyim deme. Onlara kim olduğumu anlatsam beni paramparça ederler.

1380 Padişahı görecek gözü olmayanın, padişahın yanına gitmesine imkân yok.

Gözün yokken padişaha yakın olmayı diledin mi, kendi kanına girmiş olursun.

***

Bir Çavuşun Şehzadeye Âşık Oluşu

Ay parçası gibi bir şehzade vardı. Güneş bile onu kıskanmış, avaresi olmuştu.

Güneş yüzünü görse deli gibi her ay başı çıldırır, çırpınırdı.

Alnı bir gümüş levhaya benzerdi. Üstüne sanki miskle cim ve mim harfleri yazılmıştı.

1385 Zülüfleri cim ve mim gibi kıvrılıp büküldü mü, cim ve mimle Cem saltanatını elde ederdi.

Kaşıyla aya perdecilik eder, kirpikleriyle kâh gönlü, kâh ciğeri avlardı.

Fitne nergis, gözlerini gece renginde, simsiyah görünce onların içine dalıp avlanmaya, biniciliğe kalkışırdı.

Ne de güzel bir gece rengi bulmuş, ne de hoş bir av elde etınişti ya. Hakikaten biniciyi de iyi bulmuştu, avı.

Dudakları hem baldı, hem şeker. Biri öbüründen, o da bundan daha hoştu, daha tatlıydı.

1390 Arılar balına üşüşmüşlerdi de o yüzden şekerkamışı gizli kalmıştı.

Dudakları öyle güzeldi ki âdeta mercana, akike benzerdi; inci gibi otuz dişi de bunların arasında parıl parıl parlardı.

Yıldız bile yücelikler âleminin ta yücesinden, ta yedinci kat gökten onu seyrederdi.

Yüzünü gören herkes canı varsa hemen ona peşkeş çekerdi.

Bir çavuş o ay yüzlü güzele âşık oldu. Gönlü şaşkın bir hâle geldi, aklı yolunu kaybetti.

1395 Öylesine bir derde düştü ki dermanı yoktu. Çünkü çavuşta sevgiliye layık bir can yoktu.

O dertle bir hayli becelleşti, altüst oldu. Kimsecikler onun hâlini bilmiyordu.

O sitem çeken zavallı, bir derecede kanlara gark oldu ki dertlerle öldürülen bir adam bile o derecede kanlara gark olmaz.

O sırada padişaha kin güden padişahlardan biri düşmanlığına kalkıştı.

Padişah düşmana oğlunu gönderdi; aya balık gibi zırh giydirip yolladı.

1400 Şehzade büyük bir orduyla öncü olarak yürüdü. Ordunun her eri felek gibi âdeta gönül kanına susamıştı.

Çavuş bundan haberdar olunca derhâl ayağının üstüne demeyeceğim, başının üstüne basarak kalktı.

Gönlü sıkılmış, daralmış biri, neşe müjdesiyle nasıl sevinirse, o da savaş haberine öyle sevindi.

Eline bir at geçirip zırhlar giyinerek derhâl yürüdü

Şehzadenin askeri arasına katıldı. Âdeta bedeni atlıydı, canı yaya.

1405 Şehzadenin yüzüne hırsızlama bakmakta, her an gözlerinden yaşlar saçmaktaydı.

Sevgilinin yüzünü gizlice göresin... ne hoştur o lezzet, ne hoştur o hayat!

Yüzü hırsızlamacasına görülebilen sevgiliyi gönülde ve gözde görmek de mümkündür.

Hâsılı ordular karşılaşıp bir saldırışta iki saf birbirine girince

Yeryüzü iki yandan da karardı. Felek orduların kopardığı tozdan görünmez oldu.

1410 Nihayet tersine dönen feleğin zulmüyle öyle bir şehzade tutsak düştü.

Asker kaçtı, şehzade aciz kaldı, o kadar halk arasında bir çavuş kaldı, bir o.

Çavuşu kimse tutmadı, ama o kendisini derde attı.

İkisini de tutup bir zindana götürdüler. Bu hâl birisine vuslattı, öbürüne firkat.

Ayaklarına bukağı vurdular, her ikisini de bir yerde hapsettiler.

1415 Oğlan, çavuşa: Sen savaşa ne vakit geldin?

Ben seni bilmiyorum. Hangi bölüktensin? Benim askerime katılanlardan mısın yoksa? diye sordu.

O yolunu yitirmiş çavuş dedi ki: Ben âlem padişahının aşkına düşmüşüm.

Nice demdir belki padişahım beni hizmetine kabul eder ümidindeydim, dileğim buydu.

Padişah birden bu sefere düşünce bana da yola düşme gayreti geldi.

1420 Savaşta bir iyice dövüşeyim de belki padişah yanında bahtım yaver olur.

Bu suretle bir ekmek elde eder, ad şan kazanır, ömrümce sürecek bir makama nail olurum dedim.

Şehzade onun sözlerini duyunca gamdan azat oldu, sevindi.

Yüce şehzade ona bir hayli iltifatlarda bulundu. Zaten gönlü yanmadaydı, bu iltifatlar yüzünden büsbütün tutuştu!

Çavuşun gönlü neşeyle öyle bir hâle geldi ki sanki yüzlerce âlemin saltanatına nail olmuştu.

1425 Gerçi zindandaydı zavallı, ama erliği hiç yere salmıyordu.

Gece gündüz o çocuğun hizmetinde bulunuyor, her an hizmette biraz daha ileri gidiyordu.

Bütün gece sabaha dek ayaklarını ovuyor, bütün gün gönlünü hoş edecek sözler bulup söylüyordu.

O yasemin kokulu dilberle öyle senlibenli olmuştu ki bu sözle tarif edilemez.

O gönlü hasta âşık her gün: Yarabbi, bu murada erişmemeyi, bu aşkı, bu yanışı

1430 Sen ziyadeleştir de tek ayrılık olmasın. Sen bu zindandan kurtarma bizi.

Bu zindan bana bir cennet ki bir kerpicini bile yüzlerce cennete değişmem diye dua etmekteydi.

Padişah şehzadenin hâlini duyunca o ay yüzlünün ayrılığıyla âlem gözüne kapkara kesildi.

Öyle bir gönüller alan sevgilisi zindana düşer de babası nasıl sabredebilir?

Böyle bir aşılmaz taş yola düşünce o iki padişahın arasında bir hayli zaman süren bir savaş koptu.

1435 Bir zaman geçti. Uzlaştılar. Bu onu aldı, o da bunu. Sulh oldular.

O akıllı padişahın kızını zindandaki şehzadeye vermeyi de kararlaştırdılar.

Padişah şehzadenin yanına gidip o ay parçası kızı kendisine teslim etti.

Onu da, çavuşu da çağırıp, artık bizim savaşla işimiz yok dedi.

Her ikisine de öyle ihsanlarda bulundu ki ne ben anlatabilirim, ne sen anlayabilirsin.

1440 Ondan sonra kızına da öyle ihsanlar etti ki âdeta on genc-i revani onunla revan etti.

Şehzade memleketine dönüp hapisten, zindandan kurtulunca,

O âlemleri aydınlatan güzel, kendi adamlarıyla tam kırk gün, kırk gece düğün dernek yaptı.

Kucağında gönül alan bir dilberi vardı. Bu müddet içinde onu kimsecikler görmedi.

Çavuşun gönlü her an öyle bir hâldeydi ki âdeta yarı canlıydı, o hâliyle de can korkusuna düşmüştü.

1445 Bir an olsun ne sabrı vardı, ne kararı. Kanlara bulanmadaydı. Yeni yakası, eli eteği kanlar içindeydi sanki.

Kırk gün kırk gece bir mum gibi yanıp yakılmadaydı. Ne yiyip içiyor, ne dincelip uyuyordu.

Son derecede kıskançlığından kanlar içinde bocalamada, her an bir başka hâle girmedeydi.

Öyle bir sevgiliyle yapayalnız düşüp kalkmaya alışan kişinin, böyle bir hâle düşerse canı yanmaz da ne olur?

Kırk gün sonra o bahtı yaver şehzade murat alıp murat vermiş, dileğine erişmiş bir hâlde başında tacı, tahtına çıkıp oturdu.

1450 Yüce muhafızların her biri başlar uçuran kılıçlarını çekip durdular.

Kullar kirpikler gibi saf çektiler. Hepsinin de gönlü kara idi, hepsi de göz gibi serkeşti.

Bir de vezirlerin ne hâlde olduğunu sorarsan, olur ya söyleyeyim: Hepsi de arş gibi kürsilere kurulmuş, oturmuşlardı.

Fakat o günkü günde şehzadenin gönlü o çavuştaydı, onu düşünüyordu.

Çavuşu huzuruna çağırdı. Çavuş içeriye girip selam verince derhâl işi bitti.

1455 Yere yıkıldı, aklı başından gitti, kendinden geçti ve o anda ta canevinden öyle bir nara attı ki!

O yerlere serilen âşığın aklı başına gelince o tertemiz şehzade sordu:

A Çavuş dedi, bu ne hâl? İşin feryad ü figan. Vücudun kamış kaleminin içindeki kıla dönmüş.

Öyle bir hâle gelmişsin ki hasta mıydın, yoksa bensiz ciğerlerini mi dağlıyordun?

Çavuş ağzını açıp: Padişahım dedi, o zindanda senden haberim bile yoktu benim.

1460 Fakat şimdi tam kırk gündür ayrılığını çekiyorum. Kırk günden sonra seni ancak bugün görebildim işte.

Gördüm ne fayda. Bir debdebe, bir tantana içindesin. Doğudan batıya dek hükmün yürümede.

Ayrılığa düşmemiştim. Vuslatına bir alışmıştım ki seninleydim hep, hasretine takatim yok.

Tekrar zindandaki elbiseleri giyer, bana görünürsen, sana talip olabilirim.

Fakat şu büründüğün elbisede kalır, saltanat ve hükümdarlık eder durursan,

1465 Bu coşup köpüren can nasıl kudret bulur da bu salt inatla seni koşabilir, buna imkân mı var?

Bu sözü söyleyip ölüm hâline geldi. Yüzlerce feryad ü figanlarla tertemiz ruhunu teslim etti.

Sen ercesine bir himmete sahipsen bütün kâinatın padişahını kendi evinde, kendi yurdunda bulursun.

Fakat Çavuş gibi eteği yaş biriysen, himmetindeki zaaf yüzünden derhâl ayağın taşa çarpar sürçersin.

Ey yolu gören dost! Yola düşmüşsen her şeyi padişahın elbisesi gör.

1470 Padişah yüz binlerce elbise giyse onu tanır, kararsız bir hâle gelmezsin.

Yanlış işitme. Erler gibi sen de şunu bil ki padişah daima elbise değiştirir durur.

Âlem akla, karayla dolsa hepsini de padişahın elbisesi bil.

İki cihan da tek bir elbiseye benzer. Bir gör, şaşılık muğların düştükleri şirktir.

Padişahın hazinede birçok elbisesi vardır. Elbiseyi görme, tek padişahı gör.

1475 Oradan zahiri bir nişaneye malik olan, ebedîyen batına erişemez, iç yüzden mahrum kalır.

Gönülleri Tanrı feyziyle dirilmiş olanlar, ahret gözüyle bakarlar.

Senin de böyle bir gözün olursa, her şeyi ahret gözüyle görürsün.

Çünkü baş gözün görünen suretlere takılır kalır, bir kıl ucu kadar olsun nakıştan kurtulup nakkaşı göremez.

Fakat işe bak ki nakkaş da daima nakşı örter. Sanatı, hüneri budur.

1480 Yüzünün sayısız güzellikleri vardır. Yüzünün ışığı yüzüne perde kesilmiştir.

Güneşin güzelliği apaçıktır, ama yüzünün nuru kimseyi ona yaklaştırmayan bir çavuştur, bir yasakçıdır.

Bütün âlem çekilmiş bir kılıç olsa yine can gözü açık olanlar padişaha yol bulurlar.

Önde, artta gördüğün şeylerin hepsinden, hatta kendinden geçmek gerek.

Senin kılıçla, ordunun savaşı ve gürültüsüyle ne işin var? Hepsinden geç de padişahtan başka bir şeye bakma.

1485 Gözünden nakış kalktı mı, hiçbir şeyle mukayyet olmayan mutlak nakkaş sana yakınlığını ihsan eder.

***

İhtiyar Oduncuyla Sultan Mahmud

Sultan Mahmud elli atlıyla avlanmadan dönüyordu.

Yolda kendisine bir çadır kurdular. Bir avı da ateşe vurdular.

Padişah gezinirken yolda kuvvetsiz, hâlsiz bir ihtiyar gördü. Odun yüklenmişti, fakat yükü padişaha pek ağır geldi.

Ona acıyıp yanına gitti, dedi ki: Bu odun kaça?

1490 Yoluna gitmekte olan ihtiyar, oduna müşteri olanın Sultan Mahmud olduğunu bilmiyordu.

Dedi ki: Beyim, iki arpaya satıyorum, iki arpa ver, al.

İçinde yüz altın dinar bulunan bir dağarcık vardı ki içindeki tek dinar, iki arpadan ağırdı.

Padişah onu açıp ihtiyarın önüne oturdu, avucuna bir altın koydu.

Dedi ki: İhtiyar! Bu altın iki arpa eder. Razı olursan kabul et, al.

1495 İhtiyar, bu dedi, iki arpadan fazladır. Terazi de yok ki tartalım. Nasıl olacak bu iş?

Padişah ihtiyarın eline bir altın daha koyup: Bak bakalım dedi, bu iki arpa eder mi?

İhtiyar: Tartmadan bile belli. Bu daha ağır, daha fazla diye cevap verdi.

Padişah bir tane daha verip: Ya bu nasıl? dedi. İhtiyar: Bu da fazla dedi.

Bu suretle ona altınları teker teker veriyor, fakat hepsinin de iki arpadan ağır olduğunu biliyordu.

1500 Hâsılı bütün dağarcığı boşalttı. Dağarcığı da ihtiyara attı.

Dedi ki: Altınları dağarcığa koy. Bu dağarcık onların dağarcığı. Şehre götür, orada terazi vardır.

Tart, biç, içinden iki arpa al. Geri kalanını hemencecik padişahın kapıcısına götür, teslim et.

İhtiyar padişahtan altınları aldı. Padişah da ondan önce at sürüp yola düştü.

Ertesi günü padişah tahtına oturunca o bahtı dönmüş ihtiyar kapıya çıkageldi.

1505 Padişahı görünce gönlü tuzağa tutuldu, heybetinden tir tir titremeye başladı.

Dün hapahap ayna gibi karşı karşıya durup konuştuğu adamın padişah olduğunu adamakıllı anladı.

Padişah ihtiyarı görünce: Yol verin, saf önüne oturması için bir kürsü koyun dedi.

Nihayet ihtiyar oturunca padişah: A ihtiyar, ne yaptın? Bir bir söyle bakayım dedi.

İhtiyar: Ey gönüller aydınlatan padişahım dedi, dün gece sabaha dek aç yattım.

1510 Padişah: Neden? dedi. İhtiyar: Benimle yolda hiçbir alışverişte bulunmadın ki dedi.

Beni zengin sandın, dün gece öylece aç bıraktın işte.

Padişah dedi ki: Hadi, o altınları al götür. Hepsi de senin.

İhtiyar dile gelip: Padişahım dedi, mademki altınların hepsini bana verecektin,

Neden dün vermedin de bir bir avucuma koydun?

1515 Padişah: Bana beyim dedin. Padişah olduğumu bilmedin a ihtiyar.

Gönlüm istedi ki benim dünya padişahı olduğumu bilesin, anlayasın.

Benim padişahlığımı anladın ya, artık bütün hacetlerin reva oldu, sen de padişah kesildin dedi.

Azizim! Bu yolda ihtiyar oduncu sensin. Tanrı nuru da padişah.

Tanrı ihsanıyla soluk soluk nefes alıyorsun ya, işte yaşadıkça aldığın bu nefesler altınlardır. Âdeta bir bir altın elde etmedesin.

1520 Yarın ebedî ömre nail olunca tahtın önünde o dağarcığı bulacaksın.

Aziz ömrün gelip geçer; binlerce yüz yıl yaşasan bir nefes bile sayılmaz. Ham değilsen bunu böyle bil.

O bir solukluk ömrü de yaşadın sayarsan, binlerce asırlık ömür bir kıl değerinde bile olamaz.

O bir anlık ömürde yorulup zahmet çekersen, ebedî ömür zevkini elde edersin.

Fakat zaman bağı ayağını tutarsa, zaman kaydında kalırsın, olduğun yerde ölür gidersin!

Beşinci Makale

1525 İkinci çocuk babasına dedi ki: Ben büyücülükte inciler deleceğim.

Âlemde gönlüm büyücülüğü öğrenmek istiyor. Büyücülüğü elde edersem,

Her ülkede gezer, dolaşır, her yanda neşeyle yaşar, ömür sürerim.

Kâh barışta vakit geçiririm, kâh savaşta. Gezip dolaştığım yer doğudan batıya kadar bütün dünyadır.

Bir zaman kendimi kuş şekline kor, bir zaman insanlar gibi baş yüceltirim.

1530 Zaman gelir, kaplanlar gibi dağların yolunu tutar, oralarda ömür sürerim. Zaman gelir, timsahlar gibi, bulanan, dalgalanan denizlere atılır, oralarda yaşarım.

Bütün güzelleri görür, her biriyle perde altına girer, otururum.

Neyi dilersem ona yol bulur, onu elde ederim. Balıktan göğe kadar her şeye hüküm yürütürüm.

Şu dereceyi bir güzelce düşün hele. Bundan hoş makam kimde olabilir? Söyle!

***

Babasının Verdiği Cevap

Babası dedi ki Şeytan sana üst olmuş da o yüzden gönlün büyücülüğü istemede.

1535 Eğer bu Şeytan'dan olmasaydı, gönlünde böyle bir dilek meydana gelmezdi.

Şu Şeytan'dan vazgeçer, ona uymazsan kurtulursun. Yoksa geriledin, Şeytan'a tapıyorsun demektir.

Tanrı'dan haberin bile yok da onun için Şeytan'ın yaptığı işi istemede, başka bir şey dilememedesin.

Tanrı yolunda bir yoksula bir parçacık yufka ekmeği bile vermezsin de heva ve hevesine uygun bir şey için yüzlerce emekler sarf eder, didinir durursun.

Riya ve heva yolunda cömert olur, fakat Tanrı yolunda cehennemlik kesilirsin.

***

Şiblî ile Ekmekçi

1540 Bir yerde bir ekmekçi vardı. Şiblî'nin bir macerasını duymuştu.

Ününü çok işitmiş, fakat terütaze yüzünü görememişti.

Ona iştiyaklar çekerek bir hayli ömür sürmüş, ona daima âşık olmuştu.

Görüp ona vurulmuş değildi de kulaktan âdeta âşıktı.

Şiblî bir gün seher çağı uzak bir yoldan aceleyle geldi,

1545 O ekmekçiden haberi vardı, dükkânının yanından geçerken bir parçacık ekmek aldı.

Ekmekçi koşup Şiblî'nin elinden ekmeği kaptı, a yoksul dedi, ben sana bedava ekmek vermem.

Ekmeği vermedi. Şiblî de oradan geçip gitti. Ekmekçiye birisi haber verdi.

Yahu dedi, o Şiblî'ydi. Hani ona âşıktın sen. Neden bir parçacık ekmeği ondan esirgiyor, geri alıyorsun?

Ekmekçi teessüfler ederek, o elemli elini dişleyerek çöle kadar koştu.

1550 Şiblî'ye yetişip yüzlerce özürler getirerek ayaklarına kapandı. Her an bir elini bırakıyor, öbürüne sarılıyordu.

Birçok özürler getirerek onu ağırladı; gönlünü almak, hareketini affettirmek için ne lazımsa yaptı.

Şiblî onu yola gelmiş görünce: Yaptığın şeyin tamamiyle affedilmesini istiyorsan,

Şimdi git. Yarın bizi ve bizimle beraber bir topluluğu davet et dedi.

Hâsılı ekmekçi gidip hemencecik bir yüce köşkü bezedi, düzüp koştu.

Öyle mükemmel bir ziyafet hazırladı ki tam yüz altın sarf etti.

Her hususta o derece tekellüfte bulundu ki kimsecikler onun yaptığını yapamazdı.

Her çeşit halktan birçoğuna, Şiblî bize gelecek, buyurun diye haber gönderdi. Bir hayli adam çağırdı.

Hepsi sofra başına oturdu. Şiblî de gelmişti.

Davetliler arasında coşkun ve hâl ehli bir aziz vardı. O sırada Şiblî'ye sordu:

Ben ne güzel tanırım, ne çirkin. Sen bana cennetlik kim, cehennemlik kim? Onu söyle dedi.

Şiblî o Ahi'ye cevap verip dedi ki: Eğer cehennemlik birisini görmek istersen,

Bize ziyafet çekene bak. Şöhretimize kapılarak ziyafet verdi, davet yaptı da,

Tanrı için bir parçacık ekmek bile vermedi. Ama bize tam yüz dinar sarf etti.

Şiblî için yüzlerce özür getirmede, zahmetler çekmede. Fakat Tanrı için kıyamete kadar bir dilim ekmek bile vermemede.

Nobranlık etmeden bir lokma ekmek verseydi, cehennemlik olmaz, cennetlik olurdu.

Şimdicek cehennemlik görmek istiyorsan işte bak! Bütün suyunu, ekmeğini karart gitsin!

Sen de cehennemlik olmak istersen böyle yap, böyle hareket et de sana cömert adam desinler!

Tanrı'ya ihlasla tapıyorsan çalış da riyadan kurtul.

Bir köpekten kaçınabilirsin de Tanrı için kötülüklerden kaçınamazsın ha! İşte sana kâfirin ta kendisi!

***

Namaz Kılan Adamla Köpek

1570 Bir mescidin birinde iyi bir adam konaklamıştı. Din yolunda birazcık derdi vardı, bir miktar derdi azık edinmişti.

O âşık adam o gece sabaha kadar namazdan başka bir şeyle meşgul olmamak üzere mescide gitmişti.

Gece olup etraf kararınca bir ses duyuldu. Sanki birisi mescide girmişti.

Namaz kılan bir kemâl sahibi gelmiş, mescide konaklamış sandı.

Gönlünden: Böyle bir yere bu çeşit adam ancak Tanrı'ya ibadet etmek üzere gelir.

1575 Bu iyi adam bana dikkat eder, namazımı görür, ibadetimi duyar dedi.

Bütün gece sabaha dek ibadette bulundu. Bir an bile ibadeti bırakıp dincelmedi.

Bir hayli duada bulundu, ağlayıp inledi. Kâh tövbe etti, kâh istiğfar etti.

Edep ve sünnetlerini yerine getirdi. Kendisini adamakıllı iyi gösterdi.

Tanyeri ışıyıp etraf ağarınca mescit de aydınlandı.

1580 Adam bir de baktı ki mescidin bir bucağında bir köpek yatıp uyumuş.

Bu dertle canı yandı, kanı kurudu. Yağmur gibi gözyaşları kirpiklerinden damlamaya başladı...

Gönlü utanç ateşiyle öyle bir yandı ki içinden çıkan ahtan dili de yandı, damağı da.

Dilini açtı da kendisine dedi ki: A edepsiz herif! Tanrı seni bu gece şu köpekle terbiye etti.

Bütün gece köpek görsün diye ve köpek için ibadette bulundun. Ne olurdu, bir gececik de Tanrı için uyanık kalsaydın.

1585 Senin bir gece bile Tanrı için riyasızca ibadet ettiğini görmedim gitti.

Ey mürai! Nice köpek var ki senden daha iyi. Bir bak hele. Köpek nerede, sen neredesin?

Utanmazlığın yüzünden riyalara gark oldun. Tanrı'dan utanmaz mısın sen?

Öndeki perde düştü mü, Tanrı'na ne diyebileceksin ki?

Kendi kadrimi, mevki ve derecemi şimdicek gördüm ya. Artık bir iş başaracağımdan tamamiyle ümidimi kestim.

1590 Âlemde benim elimden bir iş gelmez. Gelse bile ancak köpeklere layık bir iş olur o.

Sen de neden Şeytan'a eş olursun? Niçin nakşa, sanata kapılıp sersemleşirsin?

Şeytan'ın şu zulüm yuvasından kaç. Şu şaşkınlıklarla dolu zindandan geç.

Şu Deccâl sesli adamlardan ne istersin? Şu kendilerini Mehdi gösterenlerden ne umar, ne dilersin?

Sana düşmanlık dostlardan gelmede. Senin yolundaki diken bostandan sayılmada.

1595 Nice Mehdi yüzlü Deccâl vardır ki Deccâl gibi zanla sarhoş olmuştur.

Niceye bir büyücü Deccâl'ın peşine düşeceksin? Öğüt tutacağın zaman gelmedi mi ki?

Âhir zamanda noksanı yüzünden Deccâl'ın ardına düşüp yedi adım atan kişi,

O sırları bilenden böyle nakledilmiştir, artık ondan vazgeçip geri dönemez.

Herhâlde ona uyar, ebedî olarak Deccâl'ın adamlarından olur gider.

1600 Din yolunda değil de Deccâl'ın ardında yedi adım atanın hâli budur.

Artık yetmiş yıl hile ve düzen yüzünden Şeytan'ın ardına düşüp gidene şaşılır doğrusu.

Onun Şeytan gibi bir Deccâl'ı olunca bilmem artık hâli ne olur?

Sana Deccâl gibi bir düzenci Şeytan musallat olduktan başka, bir dünya, bir de sitemci nefis musallat olmuş.

İnsan bunca serkeş Deccâl'la artık nasıl olur da rahatça bir soluk alabilir?

1605 Nice Mehdi gönüllü, hareketi temiz kişiler, bu dünya Deccâl'ına giriftar olmuşlardır.

Bu Deccâl nice kanlar dökmüştür; hem de on günceğiz değil, on binlerce yıl.

***

İsa ile Dünyanın Konuşması

Temiz Mesih dünyadan geçmişti, yücelmişti ama, dünyayı görmeyi de pek istiyordu.

Bir gün nurlara gark olmuş bir hâlde giderken yolda uzaktan bir kocakarı gördü.

Saçı ağarmış, beli bükülmüş, bütün dişleri dökülmüştü.

1610 Gözleri göktü, yüzü karaydı. Dört yanından irinler damlamaktaydı.

Sırtına yüz renkli bir elbise giyinmişti. Tırnaklarının arasında kinlerle dolu bir gönül vardı.

Bir elini yüzlerce boyayla boyamış, öbür elini daimi olarak kanlara bulamıştı.

Her kılı âdeta bir kartal tırnağıydı. Yüzüne de bir nikab salmıştı.

İsa bunu görünce: A kocakarı dedi, a hilebaz çirkin, kimsin sen?

1615 Kocakarı dedi ki: Sen çok doğru bir ersin de onun için göründüm sana. Hani o görmek istediğin vardı ya, o benim işte!

Mesih: Yoksa sen alçak dünya mısın? dedi. Dünya, evet dedi, dünyayım ben. Şimdi sen de bir yol söyle bakalım, nasılsın, ne âlemdesin?

Mesih dedi ki: Neden böyle yüzünde nikab var, neden bu elbiseni boyamışsın?

Dünya dedi ki: Kimse beni apaçık görmesin diye nikab urundum.

Yüzümü, çirkinliğimi görürlerse, bir an bile huzurumda oturmazlar.

Elbisemi boyadım da bu yüzden bir âlemin yolunu azdırdım, sapıttım.

Elbisemi böyle rengârenk gördüler mi, hepsi de çaresiz beni almak ister.

Mesih: Ey aşağılıklar zindanı, neden bir elini kana buladın? dedi.

Dünya: Ey tek ulu! Zamanede nice koca öldürdüm, onların kanı bu diye cevap verdi.

Mesih: Ey sarhoş kocakarı dedi, neden eline kına yaktın?

Dünya dedi ki: Kocamı aldattığım için suspus olarak kınalanmam gerek.

Mesih: Bütün bir âlemi nasıl öldürdün? Bir an olsun onlara acımadın mı? dedi.

Dünya dedi ki: Ben acımayı ne bileyim? Yalnız şunu bilirim ben: Hepsinin de kanını dökerim.

Mesih: Nice bir ey darmadağın dünya, onları birazcık olsun esirgemeyecek misin? dedi.

Dünya şöyle cevap verdi: Ben esirgemeyi duydum, ama hiç kimseyi esirgemedim, hiç kimseye acımadım.

Ben her an âlemin etrafında dönüp dolaşırım. Bütün bir âlem de benim tuzağıma düşer.

Herkesin boğazını sıkarım. Müridimin piriyim ben.

İsa buna şaştı da dedi ki: Ben böyle eşten vazgeçtim!

Şu bir şeyden haberi olmayan ahmaklara bak ki birbirlerinden dünyayı almak, ele geçirmek isterler.

Bu beladan ibret almazlar, teslim ve rızayı kendilerine sermaye yapmazlar.

1635 Yazıklar olsun! Halk bu mânayı görmedi gitti. Din ellerinden çıktı, dünyaya da sahip olamadılar.

O masum ve tertemiz er dünya hakkında birkaç söz söyledi. Şom dünyadan yüz çevirin dedi.

Bu gaddar dünya bir leşe benzer. Sen de köpek olduğundan leşle uğraşıp durursun.

Köpeğe ve leşe bağlanınca artık ikisinden de yüzlerce defa daha betersin sen.

Köpek bu leşe doymaz, ama sen de ondan daha ziyade açsın, bir kerecik olsun doymuyorsun.

1640 Onu bağlarsan derhâl kurtulursun. Yoksa gece gündüz onun yüzünden derttesin, musibettesin.

***

Papazla Şeyh Ebu'l-Kasım-ı Hemedânî

Bir papaz güzel bir kilise yapmış, kapısını kapatmış, yalnız bir pencere açmıştı.

Orada bir zaman işiyle gücüyle meşgul olmuş, bir hayli riyazatlar çekmişti.

Ebu'l-Kasım-ı Hemedânî bir yoldan gelirken o kiliseyi görmüş, etrafında dolaşmıştı.

Her yandan bir hayli bağırmıştı, ama papaz bir türlü görünmemiş, yanına gelmemişti.

1645 Birçok bağırıp çağırdı. Nihayet papaz yukarıdan başını çıkarıp eğildi:

A boşboğaz dedi, neden beni bu kadar rahatsız ediyorsun?

Benden ne istiyorsun sen? Doğruca söyle. Şeyh papaza dedi ki: İsteğim şu!

Dostluk et de bana söyle, burada neyle meşgulsün? Ne yapıyorsun?

Papaz dedi ki: Ey pir! Ne işi? Bırak bu sözü!

1650 Ben kendisini dalayan, beyhude yere şehrin etrafında dönüp dolaşan bir köpek gördüm.

Onu bu kiliseye hapsettim, kapısını kapattım, onu terbiyeye çalışıyorum.

Halkla çok uğraşmıştım ben. Şimdiyse işte bu kilisedeyim ve bu işle meşgulüm artık.

Karımı, çocuğumu terk ettim. Bir köpeği zindana kapatıp bağladım.

Sen de köpeğini bağla da herkesin etrafında dönüp dolaşmasın.

1655 Köpeğini bağla. Niceye bir onu salma dolaştıracaksın? Bağla da yarın senin şeklini döndürmesinler.

Peygamber, soran kişiye benim ümmetimin şekli gönül bakımından değişir demiştir.

Gönlün, mezhebi çirkin nefsine kurban olmuş. Bu mezhep yüzünden daha da nice kurbanlar vereceksin.

Nefis Efrasyab'ı seni ansızın Bijen gibi bu kuyuya atar, hapseder.

Fakat Ekvan adlı Şeytan da seninle savaşa gelmiş, bu kuyunun üstüne bir taş kapatıp koymuştur.

1660 Hem de öyle bir taş ki cihanın erleri dahi o kadar güçleriyle, kuvvetleriyle onu yerinden bile kıpırdatamazlar.

Sana bu yolda bir Rüstem gerek ki şu ağır taşı kuyunun ağzından kaldırsın.

Seni bu kapkaranlık kuyudan çıkarsın da ruhani halvet yurduna götürsün.

Hilelerle dolu Türkistan tabiatından alsın da yüzünü İran şeriatına döndürsün.

Ruhunun Keyhusrev'ine yol versin, o anda Cem'in kadehini eline sunsun.

1665 Sunsun da bu kadehin neşesiyle bir bir bütün zerreleri apaçık ebedî bir güneş gibi göresin.

Hâsılı, sana bu yolun Rüstem'i pirdir. Devlet bineği onun atıdır.

Deli köpeğin nefesi bile tesir eder, insanlarda eseri görünüp durursa,

İş eri olan büyükle düş kalk, elbette onun tesiri fazladır.

Kim, pirle dost olursa bütün noksanı kemâl kesilir.

1670 Fakat sen ne pirsin, ne mürit. Bir an Bâyezid'sin, bir an Yezîd.

Ne zamana dek ikizler burcu olacak, küfürle din arasında durup duracaksın?

Ne hırka erisin, ne zünnar eri. Sen bir uğurdan ne busun, ne o.

Pislik, murdarlık yüzünden Müslümanlıktan ayrılmış, fakat kâfirliğe de tamamiyle erişememişsin.

***

Müslüman Olan Hristiyan

Bir Hristiyan Müslüman oldu, bahta erişti. Ertesi günü o bilgisiz şarap içip sarhoş oldu.

1675 Anası onu sarhoş görünce dertlenip dedi ki: A oğlum, ne yaptın sen?

İsa senden inciniverdi, fakat Muhammed de hoşnut olmadı.

Puştcasına gidiş iyi bir şey değil. Her güzel tabiatlı ona layık er olamaz ki.

Hangi dindeysen ercesine yürü. Dinde puta tapmak, adam olmamaklıktan ileri gelir.

***

Ömer'e Ait Bir Hikâye

Ömer'in eline Tevrat'tan bir cüz geçmişti. Muhammed bunu görünce dedi ki:

1680 Tamamiyle Yahudi olmadıkça Tevrat'la oynamak, onunla amel etmek mümkün değildir.

Tam Yahudi emeline erişemez, fakat yine de böyle bir Yahudi ham kişilerden iyidir.

Sense ne busun, ne osun. İşte sana dinde haram olan şey. Çünkü dinde tamam olmayış noksandır.

Sen ne küfürde tamsın, ne imanda tam. Söyle yahu, ne makamdasın sen?

***

Köprü Yaptıran Mecusi

Pir adında bir Mecusi vardı. Bu adamın Mecusilikte tam bir gayreti, büyük bir taassubu vardı.

1685 Yolculara canla başla dostluk edip malından bir köprü yaptırdı.

Din padişahı Sultan Mahmud kutlu bir yolculuktan dönerken o köprüye ulaştı.

Yol üstündeki o güzelim köprüyü gördü. Köprü hem güzeldi, hem de tam yerindeydi.

Birisine bu yüce bir hayır dedi, kim böyle bir köprüyü yaptırdı ki?

Dediler ki: Pir adında bir Mecusi yaptırdı. Padişah hasedinden oraya konakladı.

1690 Pir'i huzuruna çağırttı. Gelince: Sen dedi, pirsin ama sanırım ki iman ehline düşmansın.

Gel de bu köprüye ne kadar altın sarf ettiysen tamamiyle benden al.

Çünkü Mecusisin. Kalbinde hamd ve minnet yoktur, dinin olmadıkça bu köprüden ne fayda var sana?

Verdiğim parayı kabul etmez, aldırmazsan köprü yapmakla benden nasıl kurtulabilirsin?

Mecusi açıkça dedi ki: Eğer padişah beni paramparça etse,

1695 Ne satarım, ne de karşılık olarak para alırım. Ben bu köprüyü din uğrunda yaptırdım.

Padişah onu hapsettirdi, ona eziyet ettirdi. Zindanda ona ne ekmek verdirdi, ne su.

Sonunda eziyet haddi aşınca Mecusi'nin gönlü yerlere döşendi, kan kesildi.

Padişaha haber gönderdi. Kalk, bir ata binip hemen bana gel.

Kendinle beraber köprüye tam bir değer biçmek üzere bir de usta getir dedi.

1700 Zamanın padişahı buna pek sevindi. Bir bölük halkla köprüye gitti.

Padişah birçok kişiyle oraya varınca o uyanık Mecusi köprü üstünde durdu.

Dedi ki: Padişahım! Şimdi bu köprünün değerini sen benden dile bakalım!

Kendimi bu köprü başında helak edeyim de öbür köprü başında karşılığını sana vereyim.

Ey yüce padişah, bak da gör. İşte köprünün değeri! Bu sözü söyler söylemez kendisini suya attı.

1705 Su onu aldı, götürdü. Canıyla başıyla oynadı âdeta.

Canına, başına kıydı da yine dininden dönmedi. Çünkü maksadı oydu, buna aldırış bile etmedi.

Bir ateşe tapan dinine ziyan gelmesin diye kaldırdı, kendisini ateşe attı.

Fakat sen Müslümansın, ama Müslümanlıkta öyle bir hâle düşmüşsün ki zaten su seni ebedî olarak kapmış götürmüş!

Bir Mecuside bile bu ateş senden fazla olursa, artık Müslümanlığı var da bir Mecusiden öğren.

1710 Âlemde kimin ne haddi vardı ki Tanrı'ya ayarı bozuk para götürebilsin!

Kıyamete sağlam para, o ayarcıya değer akçe götürmek gerek.

Bedeninden can çıkınca Tanrı'ya putlarla dopdolu bir gönlü nasıl götürebileceksin?

Bütün bu putları at, bedeninle beraber onları terk et. Dosta puthaneyle beraber gidilmez.

Birisinin ayağı uyuştu mu, artık o mimbere nasıl çıkabilir?

1715 Uyuşuk ayak mimbere çıkamazsa, olduğu yerde uyuyup kalmış gönül elbette Hakk'a erişemez.

Birisi bir an olsun uyanırsa, o uyanıklığı bir an bile olsa fazla sayılır.

Fakat sen bütün ömrünü gafletle geçirdin. Bir an bile uyanıklık yüzü görmedin.

Kimin uykusu böyle faydasız olursa, uyandı mı uyanıklığı ölüm olur.

Be adam! Sen kendi gamınla gamlanmaz, dertlenmezsen senin derdine kim yanacak ki?

1720 Serkeşlik etme de bari bir işe koyul, elinden geleni yapmaya giriş.

Çünkü kimse senin derdine yanmaz, senin için kimse gam yemez. Bir an bile hiç kimse senin yükünü çekmez.

***

Yoksul Birisinin Caferü's-Sadık'tan Sorusu

Yoksulun biri günlerden bir gün gönül doğruluğuyla Caferü's-Sadık'tan sordu:

Gece gündüz bu işin nedir senin? O gönül aydınlatan ışık cevap verdi:

Baktım, benim işimi bir başkası benim gibi yapamıyor, rızkımı bir diğeri benim gibi yiyemiyordu.

1725 İşimi kendimin başarması gerek dedim. O yüzden tembelliği boynumdan attım.

Yaratıldığımdan beri rızkım bana gelip yetişmede. Bu yüzden ne hırsım kaldı benim, ne tamahım.

Ölümüm de çaresiz gelip çatacak. Kimse benim için ölmeyecek. Ölümüme hazırlanmaya, onu karşılamaya koyuldum.

İnsanlarda bir vefa görmedim. O yüzden de canla, gönülle Tanrı vefasını seçtim.

Bundan başka ne zanna düştüysem hepsini terk ettim. Zandan ibaret olduğundan hepsinden vazgeçtim.

1730 Bilmem sen ne vakit kendine geleceksin? Bu kadar dalgınlıktan ne zaman vazgeçeceksin?

Benim dileklerim de üç taraflı, senin dileklerin de. Bir de sen tutup dört taraflı olmasını istiyorsun.

Bizdensen Kâbe gibi bir taraflı ol. Neden kâbeteyne benzersin sen?

Seni oyun için yaratmadılar; yücelik için, yücelere ulaşman için yarattılar.

Ömrünü zayi etme sakın. Ömrünü bundan böyle olsun ziyana verme artık.

1735 Bilmez misin ki her gece sabah gelip çatar, seni uykuda bulur. Ömrünün yenini, yakasını yırtar.

Korkarım, uyanınca elinde bir şeycikler bulamayacaksın. Ömrün geçmiş olacak ve sen hor hakir kalakalacaksın.

Bütün işin gücün oyundan ibaret görünmede. Namazın binamazlık sanki.

Gafletle kıldığın namaza karşılık bir yufka ekmeği bile elde edemezsin sen.

***

Bir Dilim Ekmeğe Değmeyen Namaz Hakkında Bir Meczûbun Sözü

Bir meczûp selamet âleminde gezip giderken ona dediler ki: Yarın kıyamette,

1740 Birisi yokuşta inişte tellallık edecek, on yıllık namazını satmak isteyecek de

Hiç kimse bir dilim ekmeğe bile almayacak. Her topluluğa karşı da bu tellallıkta bulunacak ha!

Meczûp dedi ki: Onun bütün namazları bir dilim ekmeğe değmez demek.

Çünkü değseydi mahşerdeki halk elbette satın alırdı, o kadar bağırmasına hacet kalmazdı.

Gelip geçici yüzlerce iş yapsan, hepsi de ancak namaz kılarken aklına gelir.

Namazın böyle mecazi olduktan sonra ha kıl, ha kılma. Zaten kılsan da kılmamış sayılırsın ya!

***

Bir Meczûbun Cuma Namazı

Sır ehli bir meczûp vardı. Daima yalnızken, kimse yokken namaz kılardı.

Birisi bir hayli yalvardı. Cuma günü cemaate katılmasını istedi.

Meczûp camiye geldi, imam tekbir getirir getirmez o da böğürmeye koyuldu.

Birisi namazdan sonra ona: Namazda Tanrı'dan korkmadın mı da,

Cemaat içinde öküz gibi böğürmeye başladın? Mumun başını keser gibi senin de başını kesmek gerek dedi.

Meczûp dedi ki: İmamım benim önüme düştü, ona uymam gerekti.

Hamd sûresini okurken bir öküz satın almaya başladı, benden de öküz sesini duydu.

Her işte onu öne aldım, ona uydum. O ne yaparsa ben de onu yaparım.

Birisi derhâl imamın yanına gidip bu hâli etraflıca sordu.

İmam dedi ki: Tekbir getirince uzakta bir köyüm vardır, orasını hatırladım.

Hamd okunurken hatırıma köydeki öküzler düştü.

Öküzüm yoktu, bir öküz almaya koyuldum. Tam bu sırada bir öküz sesi duymaya başladım!

Altıncı Makale

Çocuk dedi ki: Ne kadar yaratılmış varsa, hepsi kendi havasına gönül vermiş.

Heva ve heveslerinden bir adım bile geri kalmazlar. Riyasız bir adım bile atmazlar.

Bugünkü devir nefis devri. Ben nefsine üst gelmiş bir kişi bile göremiyorum.

Ben de heva ve hevesime uyanları elde etmek için birazcık büyü öğreneyim de

Sonunda tövbe ederim. Bundan pek o kadar ziyan etmem ya babacığım.

***

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Ey aldanmış, hakikat sırlarından uzak kalmış çocuk!

Bugün ömrünü zayi etme. Bilirsin ki yarına çıkmayacaksın.

A bunak! Hârût ve Mârût'tan büyü öğrenmek için Babil'e gidiyorsun ama,

O iki melek binlerce yıldır susuz bir hâlde baş aşağı kuyuya asılı kalmışlardır.

Onlarla kuyunun suyu arasında ancak bir arşın mesafe var. Fakat ne şaşılacak mesafe bu!

Kendilerini suvarmaya kudretleri yok. Senin müşkülünü nereden halledecekler?

Usta böyle perişan olursa, şakirtleri ne yapabilirler, ne hâlde olurlar?

Seni bugün Şeytan olmuş görmedeyim, yarın melek olamazsın sen.

Yoksa seni ölüm mü Babil'e koşturmada; başı dönmüş, gafil bir hâlde oraya sürmede?

Ölümün Babil'de olmasaydı, gönlünde bu dilek olmazdı senin.

***

Bir Adamla Azrail ve Süleyman Peygamber

Duydum ki can yakıcı Azrail bir gün Süleyman Peygamber'in sayvanına girdi.

Huzurunda bir gencin oturmakta olduğunu gördü. Ona bir göz attı.

Görünce şaşırakaldı. Genç de onun korkusundan perişan bir hâle geldi.

Derhâl Süleyman'a: Aman dedi, buluta buyur da beni hemencecik

Buradan uzak bir yere götürsün. Ölüm korkusundan bittim âdeta.

Süleyman onu Fars'tan ta Hindistan'a götürmesini buluta emretti.

Bu işin üstünden bir gün geçince Azrail tekrar Süleyman'ın yanına geldi.

Süleyman dedi ki: Ey kılıçsız kan döken! Neden o gence şiddetle baktın?

Azrail şöyle cevap verdi: O sırada bana Tanrı tapısından bu çeşit bir buyruk gelmişti.

Onu üç günlük bir yerde, ta Hindistan'da bul, ansızın canını al denmişti.

Onu burada görünce şaşırdım. Buradan derhâl üç günlük yola nasıl gider dedim.

Bulut onu Hindistan'a götürünce ben de vardım, orada canını aldım.

Bu hikâye sana daimi bir hasbihaldir, ezeli hükümden kurtulmanın imkânı olmadığını anlatır.

Mukadder olmayan şeye tedbirin ne faydası olabilir ki?

Ezeli takdire göre sen bir noktanın içindesin. İyi bak da bu işte şaşı olma.

Onun işi senin işine benzemez. Bir gül açtırsa, sana diken kesilir.

İkilikte kalan, müşrike benzer. Benim belam benlikten, senlikten ibarettir.

İkilik ortadan adamakıllı kalktı mı, birlik zuhur eder; bunu da diler, onu da. Dilek birleşir.

İstersen her kirpiğinden yüzlerce kan ırmağı akıt, gözlerini bağladılarsa nasıl açabilirsin?

Ey sayrı! Ellerini bağlamışlarsa, bağlı elle ne yapabilirsin ki?

Akıllılar din derdine uğramışlardır. Sense büyücülüğe kapılmışsın.

Âlemin bütün cüzüleri dert ehlidir; savaş meydanında başlarıyla oynarlar.

Sen bir an olsun din derdine uğradın mı? Ne gezer! İşsizlik, güçsüzlük sevdasından başka bir şey yok sende.

Din derdinin bir zerresini bilseydin, hayat isteğini bile terk ederdin.

Fakat ciğerine bir kılıç yememişsin ki! Ne derdi bilirsin, ne acıklanmayı anlarsın.

***

Mancınık Taşıyla Yaralanan Genç

Bir gencin eski bir arkadaşı vardı. Bir mancınık taşıyla yaralanmıştı.

Kanlar içinde, topraklara bulanıyordu. Canı dudağına gelmişti.

1800 Ömründen ancak bir iki solukluk bir zaman kalmıştı. Arkadaşı o dermansız, o kudretsiz hâlinde,

Ona dedi ki: Nasılsın? Söyle bakalım. Genç şöyle cevap verdi: Yahu, sen deli misin?

Sana da bir mancınıktan bir taş rastlasaydı, arkadaşının ne hâlde olduğunu bilirdin.

Fakat ömründe bir taş bile yememişsin, ne bileceksin? Bu sözleri söyler söylemez derhâl ölüp gitti.

Sen de erlerde ne dertler var? Tanımazsın bile. Fakat derdi, mert olanlar bilirler.

1805 Derdime bir deva biliyorsan yap. Yoksa yürü, bir yere yıkıl, otur!

Benim nasibim ayım gibi bulut altında. Yazık, yazık, yazık!

Benim burada yüz türlü derdim, elemim var ki her biri yüzlerce dağdan büyük.

Denize, dağa derdimden bir kıssa anlatsam.

Dağ erir, sel gibi akar; koca dağ, deniz gibi gözyaşı kesilir.

1810 Haberde sahih olarak şöyle rivayet edilmiştir: Her gün sabah ışıyınca,

Dört unsurla yedi yıldız arasında gayp âleminden yetmiş bulut zuhur eder.

Tanrı derdiyle dertlenmiş gönle o bulutların altmış dokuzundan dert ve elem yağar.

Yalnız Hakk'tan sabra nail olan gönle geri kalan bir buluttan tamamiyle neşe yağar.

Yerle gök dert denizidir. Ancak er olan gark olmaz.

1815 Denizin kıyısında ev kurdum mu, dalgadan korkar dururum.

Fakat sevgili, ben öyle bir denize dalmışım ki yüz binlerce kişilerin canları o denizde gark olup gitmiştir.

Her an bunca can dalıp giderken nasıl olur da yarım bir can zuhur eder, elde edilir?

Birden ve tamamiyle kaybolup gidersem şaşılmaz. Görünür, kurtulursam buna şaşsınlar!

***

Mısır'daki Meczûp

Mısır'da can gözü açık bir meczûp vardı.

1820 Dedi ki: Yoldaki coşkun er, sevgilinin derdiyle ölürse,

Şaşılmaz buna. Şaşılacak şey şudur ki âşık ölmez, sağ kalır.

Âşık bir gün bile diri kalırsa, mum gibi gözyaşları döker, yanar yakılır.

Âşığın işi düzene girip parlamaz. O ancak mum gibi ayrılık derdiyle yanar durur.

Âşığın yanışı yüzlerce mumdan artıktır. Çünkü ışığı kendi mumundandır.

1825 Ağlayıp sızlanan âşık, sevgiliyi bulursa bir gül gibi başı üstünde yürür, koşar.

***

Fahreddin-i Gürgânî ile Padişahın Kölesi

Gürgân'da ileriyi görür, güzel huylu, pak dinli bir padişah vardı.

Tabiatı güzel, kadir kıymet bilir bir zat olduğundan Fahreddin-i Gürgânî huzuruna gider gelirdi.

Ona methiyeler yazar, okur, padişah da Fahreddin'e pek hürmet eder, onu pek iyi tutardı.

Padişahın bir de kölesi vardı ki Yusuf gibi güzellikte tekti.

1830 İki yanına saldığı zülüfleri âdeta miskten yapılma iki balıktı. Ne diyeyim? Sanki Çin ülkesinde iki Hintli köleydi onlar.

Yüzü aya benzerdi, zülfü balığa. Balıktan aya kadar her şeye hüküm yürütür bir padişahtı o.

Bir göz kaşını görseydi, derhâl nazara uğrar, kaşı gibi iki büklüm olurdu.

İki nergis gözü kirpikleri yüzünden dikenlerle bir evde oturmadaydı. Dudakları bir nar tanesinin iki kız kardeşiydi.

Tatlı dudağında öyle bir şeker vardı ki şekerkamışı dudağının önünde kemer bağlamış, ona hizmetkâr kesilmişti.

1835 Ağzı iğne gözünden de dardı. O yüzden gözün ağzından haberi bile yoktu.

O başı yüce padişah günlerden bir gün orduyu çağırdı. Törene başlandı.

Fahreddin de o gün sevinçli bir hâlde huzurdaydı. Derken o âlemi aydınlatan köle içeri girdi.

Nerede bir can varsa, güzelliği onun yolunu kesmedeydi. Öyle bir tatlıydı ki bütün âleme şekerler saçmadaydı.

Binlerce canı kirpiğiyle avlamıştı. Her kılıyla yüzlerce can kapmıştı o.

1840 Zülfünün kemendi, yerlere düşmüş dudaklardan çıkan feryad ü figan, göklere çıkmıştı.

Onun yüzünü görünce Fahreddin'in işi bitti. Bütün hayatı elinden çıktı. Gönlünü ona verdi gitti.

Fakat padişahın korkusundan ay gibi yüzüne bakamıyordu ki.

Aklı başından gitmişti, ama akıllı davranmaya çalışıyor, erlikle gözünü koruyor, ona bakmaya uğraşıyordu.

Padişah işi derhâl fark etti, fakat anladığını açmadı.

1845 Meclistekiler sarhoş olup ayaktan düştüler.

Fahreddin ise o mecliste hem şarapla, hem de sevgilisinin cemaliyle iki kat sarhoş olmuştu.

Canı ateş deryası içinde öyle bir dalgalanıyordu ki âdeta o güzelin başucunda ruhu yanmak üzereydi.

O coşkun topluluk içinde yanıp yakıldığı hâlde, bir mum gibi yine de kendi kendisini korumakta, için için erimekteydi.

Gürgân padişahı, Fahreddin'i gönlü aşkla ateş arasında kalmış görünce,

1850 Kölesini derhâl ona bağışladı. Fahreddin öyle bir sevindi ki söz söyleyemez oldu.

Aşkın verdiği hararetle yüce padişahtan utanmasından, şaşılacak bir şey, bir anda yüzlerce renge giriyordu.

Padişah, ne oldu sana dedi, neden böyle bitiyor, ölüyorsun? Senin kölen bu, elinden tut, götür.

Köleyle Fahreddin, ikisi de sevinçle padişahın meclisinden çıktılar.

Fahreddin kendisinden geçmişti. Sarhoştu, ama işin akıbetini düşünen aklı yine kendisine yar oldu.

1855 Padişahın meclisinde büyük kişiler vardı. Hepsi de iyiyi, kötüyü bilirlerdi.

Onlara dedi ki: Bu gece padişah sarhoş. Bu köle de şarap içti. Âdeta yıkılmış, kendinden geçmiş bir hâlde.

Bu köleyi tutar, padişah tapısından alıp evime götürür, seher çağına kadar orada bırakırsam,

Belki padişah ertesi gün ayılır, yaptığından pişman olur.

Yaptığını unutması da mümkündür, kıskançlıktan kanının kaynaması da mümkün.

1860 Köle benim yurdumda olduktan sonra ne kadar özür getirsem beyhudedir.

Töhmetle suçsuz olarak kanımı dökebilir, beni yolda köpeklerin önüne atabilir.

Bana, a bilgisiz, bilmez misin ki sarhoş akıllıca konuşmaz.

Neden bir gececik olsun, sabaha kadar sabredip kutlu padişahın ayılmasını beklemedin diyebilir.

Ben şimdi onu götürmeyeceğim. Çünkü padişah sarhoş, ileride başıma ne gelecek? Bilmiyorum.

1865 Meclistekilerin hepsi de düşüncen doğru. Bu gece padişahın yanında kalsın, burada yatsın dediler.

O ulu padişahın tahtının altında taştan yapılma sağlam bir serdap vardı.

Serdapta on kat ipek kumaşlarla örtülmüş güzel bir taht vardı.

Köleyi o topluluğun gözü önünde oraya götürüp yatırdı. Yanına da iki üç mum dikti.

Orada izzetle ikballe iki mum yaktı, kendisi dışarı çıktı. Çıktı ama mum gibi de yanıp yakılıyordu.

1870 Fahreddin-i Gürgâni o ulu kişilerin gözleri önünde serdabın kapısını kapadı.

Anahtarı da onlara vererek serdabın kapısı önünde gönüller aydınlatan aşkıyla yatıp sabahladı.

Ertesi gün padişah meclise gelip oturunca Fahreddin gelip tapısında durdu.

Büyükler söze başlayıp ağız açtılar. Anahtarı padişahın önüne koyup,

Fahreddin'in hareketini, hadden artık ihtiyatını anlattılar.

1875 Padişah o köleyi sarhoşken bağışladığı için o anda hakkıyla hürmette bulunmuş, ona riayetler etmişti.

Sonradan padişah ne emredecek diye onu geceleyin on kişinin gözleri önünde serdaba kapatmıştı.

Padişah dedi ki: Edebe tamamiyle riayet etmiş. Kölem onun malıdır, ona bağışladım.

Fahreddin pek sevindi, neşesinden gönlü yalımlanıyordu âdeta.

Hâsılı serdabın kapısını açtı, gözlerinden kanlı yaşlar saçtı.

1880 Fakat bir de ne görsün? O ay yüzlü dilber berbat bir hâle gelmiş, baştan ayağa kadar kömür olmuş.

Meğerse mumdan bir ateş sıçramış, o peri gibi, güzel kölenin yatağına düşmüş.

Onu baştan başa yakmış. Ne elbise kalmış, ne taht!

Şarabın ve uykunun sarhoşluğuyla yakıcı ateşlere batıp gitmiş!

Sevgilisinin yüzünü o hâlde görünce gözüne bütün dünya ateş göründü.

1885 Sevgilisi ateşe düşmüş olduğundan onun işi de ateşlere yanmaktı artık.

Nasıl deli divane oldu? Ben nasıl söyleyeyim? Adına bir hayli divanelikler kaydedildi sanki.

O çılgınlıkla çöllere düştü. Felek gibi gece gündüz dolaşmaya koyuldu.

Aşk, haddini aşıp derdiyle baş başa kalınca "Vîse ve Râmîn" hikâyesini vird edindi.

Hikâyeyi Vîse ve Râmîn adına yazıyordu, ama orada kendi derdini döküp durmaktaydı.

1890 Yazıda gece gündüz söylenip dolaşır, topraklara, kanlara bulanıp yatar kalkardı.

Bu yolda başına bir iş çatmamış da âşıkların sırrını bilmiyorsun.

Âşığın ne işte olduğunu ne bilirsin sen? Onun secde ettiği yer darağacının yücesidir.

Önce kanınla yıkanmalısın ki o secdegâh önüne gelsin.

***

Huseyn Mansur'un Dardaki Hâli

Hallâc'ı dara çekip iki elini kestikleri zaman:

1895 Ellerinden akan kanı yüzüne, kollarına sürmedeydi.

Aşk sırrından agâh olan kişinin namaz kılması için kanla aptes alması gerek diyordu.

Ona: Ey zamanın coşkun eri! Neden vücudunu kanlara buladın?

Kanla aptes alırsan kıldığın namaz sahih olmaz, hiç kılmamış sayılırsın dediler.

Erler gibi sevgilinin civarına ayak bas, hiçbir mahlukun kınamasından korkma.

1900 Tanrı'ya ulaşmış olan gönül, kınayanın kınamasından korkmaz.

Gel de Tanrı işine ercesine giriş. Ağyarı boşla, işine bak.

Felek gibi âlemin etrafında niceye bir dönüp dolaşacaksın? Ercesine bir adım at da kendinden geç.

Aşk seni böyle namert bir hâlde bulursa, utancından bütün vücudunu dert kaplar.

Nice güçlü kuvvetli aslanlar vardır ki aşkın kuvvetine karşı karıncaya dönerler.

Sen kuvvet bakımından karıncadan da aşağıysan aşkın huzuruna nasıl gelebilirsin ki?

***

Mecnun'un Leyla'ya Aşkının Artması

Mecnun Leyla'nın tapısını görünce dayanamaz, koşmaya başlardı.

Yüzünün rengi safrana döner, vücudunun tüyleri baştan ayağa kadar mızrak gibi dikilir,

Bütün vücudunu bir titremedir kaplar, saldıran aslan görmüş tilkiye dönerdi.

Mecnun'a "Leyla yokken hiç kimse senden daha yiğit birisini görmemiştir âdeta.

Ne ormandaki aslandan korkar, ne kaplandan ürkersin.

Çöllerde, dağlarda dolaşıp durur, bütün âlemden korkmazsın.

Fakat Leyla'nın yurdu görününce sararır, aksöğüt gibi titremeye başlarsın" dediler.

Bunu duyunca dertli Mecnun dedi ki: İki âlemden korkmayan,

Bir bak da gör, aşk aslanının karşısında ne hâle geliyor? Onun kuvveti ne derecede? Biz onun ayakları altına düşmüş karıncalarız âdeta.

Herkesin içinde olan ve elinde bulunan kuvvet, aşkın kolundaki kuvvete göre bir yelden ibarettir.

Eğer bu söze mertcesine inanırsan o vakit o selvi fidanıyla düşüp kalkabilirsin.

Âşık, mehenge vurulmakla belli olur ve ebedî sevgili, onu satın alır, ona rağbet eder.

***

Ay Yüzlü Çocukla Nazar Sahibi Derviş

Ay yüzlü güzel bir çocuk vardı. Misk onun saçlarının bir teliydi ancak.

Başındaki zülfü bir daldı ki ancak şerre delalet ederdi.

Aynaya baktı mı, âdeta yüzüne ay görünür, dudaklarıyla lâli alt eder, değersiz bir hâle getirirdi.

Daima kaşlarıyla gönülleri avlar, kendisine bağlardı da bu yüzden kaşları çatıktı.

Ağzı zencefre kelimesinin bir tek harfiydi âdeta. Yirmi dokuz harf o kelimenin harekesiz okunmasından, harflerinde durulmasından meydana gelmişti sanki.

O ağız öyle küçüktü ki bir harf bile sığmazdı. Artık yirmi dokuz harften başka bir şeyle tartılması değer mi?

Sözleriyle kâh incinin kulağını delerdi, kâh ayın kulağına küpe takardı.

Bir derviş onun aşkıyla zebun olmuştu. Elinde yalnız bir gönlü kalmıştı, o da kan kesilmişti.

Hararetli aşk onu ateşlere atınca bütün mafsalları, bütün vücudu ateşlere yandı, tutuştu.

Nihayet takati kalmadı, o dünya güzelinin tapısına gelip,

Dedi ki: Derdime derman yok. Sensiz yaşamam mümkün değil.

Bir an bile sensiz yaşamayı istemiyorum. Bir tek canım var ancak. Artık sen bilirsin.

Beni bağışlarsan lütfedersin. Zaten düşkünüm ben. Öldürürsen yine hoş, durup bekliyorum.

Sensiz ne sabrım kaldı, ne takatim. Ne yapacaksan hadi yap, durma!

Oğlan bu sözleri duyup âşığın sırrını anlayınca dedi ki: Canınla oynuyorsun.

Pekâlâ, seni bir sınayayım da canının bana karşı kadrini, kıymetini bir göreyim.

Derviş bu sözü duyunca ateş gibi hararetlendi, duman gibi kalktı.

1935 Çocuk derhâl atına binip yalnızca bir ovaya gitti.

Orada dervişin boynuna bir ip attı, sonra atını sürdü.

At koşmaya başladı. Derviş de boynunda ip, arkasından seğirtiyordu.

Çocuk atı bir hayli koşturdu, her yana sürdü. Derviş bir hayli zahmetlere katlandı.

Bir hayli at sürdükten sonra onu dikenlerle dolu bir çöle yürüttü.

1940 O başsız, göğüssüz aşığı yüz yerde kırdı geçirdi. Gül dalı gibi ayağına binlerce diken battı.

Sevgili onun sırrını bilip o âşığın hakikaten kendisine tutkun olduğunu,

Doğru bir âşık olup hiç şehveti bulunmadığını, âşıklığa layık olduğunu anlayınca,

O âlemleri bezeyen güzel, atından indi, şefkat ve muhabbetle âşığının ayağını kucağına aldı.

Gönüllere sancılmış olan o dikenleri bütün gün kendi eliyle bir bir çıkarmaya koyuldu.

1945 Âşık derviş kendi kendisine ah diyordu, ne olurdu her diken yüz diken olsaydı,

Bedenimdeki yara daha fazla bulunsaydı... Gönlüm daha ziyade huzura ererdi.

Şu sözü gönlünden gizlice geçirmede, onca ayağındaki dikenlerden güller açılmadaydı.

Diyordu ki: Bu dikenler ayağımda olmasaydı, bu çocuğun kucağına yerleşemezdim.

Senin ayağına da sevgilinin uğruna diken batmışsa, o dikenler diken değildir; her biri bir gül bahçesidir.

1950 Onun adı uğruna öldürülür, bütün âzan kanlara bulanırsa gam yeme.

Kanını içen onun adı olduktan sonra kanına da elbette nazar eder.

***

Tanrı yarlıgasın,
Şeyh Nuri ile Kör

Bir gün yolda bir kör durmuş, ağzını açmış, Allah demedeydi.

Nuri ondan Tanrı adını duyunca sabredemedi, yanına koştu:

Sen onu ne bilirsin? dedi, biliyorsan neden hayattasın ya?

1955 Bu sözü söyleyip öyle bir kendisinden geçti ki göreydin. İştiyak çeken canı bedeninden çıktı, ölüp gitti derdin.

O coşkunlukla çölün yolunu tuttu. Yolda bir kamışlık vardı.

Kendini oraya öyle bir attı ki bedeni yaralandı, paramparça oldu.

Bedeninden o derecede kan aktı ki nihayet akan kanlarla beraber ruhu da çıktı gitti.

Gidip onu ölmüş, her yanı kanlara bulanmış gördüler.

1960 O Tanrı yolunda ölen erin göğsünden akan kan, her kamışın üstüne Allah yazısını yazmadaydı.

Neyi böyle dinlemek, ney sesiyle ölmek, kanlara bulanıp uyumak gerek.

Sevgilinin adını duyunca böyle ol. Zerre zerre ateş kesil, ateşten bir deniz ol.

Aşkta canınla oynamazsan aşkın mecazidir.

Aşk yolunda sırra ehil olursan, aşkın doğruluğuyla canından geçer, canınla oynarsın.

* * *

Ebu'l-Kasım-ı Hemedânî'ye Ait Bir Hikâye

1965 Ebu'l-Kasım-ı Hemedânî Hemedan'dan çıkmış, bir yere gidiyordu.

Yolda bir puthane gördü. Seyretmek için içerisine girdi. Baktı ki bir bölük halk bir yanda durmada.

Ateşte yağla dolu bir kap var. Coşup köpüren deniz gibi kaynayıp duruyor.

Bir müddet sonra bir kâfir geldi, putun önünde secde etti.

Ey secde eden! Tanrı'nın nesisin sen? diye sordular. Kuluyum dedi.

1970 Öyleyse dediler, çabuk armağanını ver. O da armağanını sundu, duman gibi süzülüp gitti.

Derken bir başkası geldi. O da böyle yaptı. Tam on kişiyi bu tarzda yolladılar.

Nihayet başka birisi geldi. Pek kuvvetsizdi. Pek kendisinden geçmişti.

Zayıftı, rengi sapsarıydı, kurumuş, arıklamıştı. Görsen âdeta yatağa döşenecek bir hasta dersin.

Ona da: Sen kimsin? Âdeta ölü gibisin, ama yine de yaşamadasın dediler.

1975 O şöyle cevap verdi: Ben bir parça deriden ibaretim. Tanrıma âşığım ben.

Bu sözü söyleyince otur dediler. Altın bir kürsüye güzelce yerleşti.

O kızgın yağ dolusu tası getirdiler. Birden başına döktüler.

Yağın kızgınlığından adamcağızın kafatası patladı, kendisi yerlere düştü.

Adamı derhâl oracıkta tamamiyle yaktılar, külünü bölüştüler.

1980 İtikatlarınca külü her derde dermandı.

Şeyh uzaktan bunları görünce kaçıp gitti amma bu hâl kendisine pek dokundu.

Gönlünden, ey oyunla uğraşıp duran diyordu; kâfirin aşkı mecazi olduğu hâlde,

Aşk yüzünden canıyla oynadı. Senin canın sır ehliyse,

Hadi bakalım, Tanrı sevgisinde böyle ol. Yok, bunu yapamazsan bari namussuzlarla düş kalk.

1985 O put sevgisinde böyle olunca, artık sen hakikaten Tanrı âşığıysan

Gayret et, ya canından geç, ya dininden. Onu yapamıyorsan bunu yap bari!

Yedinci Makale

Çocuk babasına dedi ki: Bu pek yüce bir iş. Aşkın yüceliği ne derecededir, kim bilebilir?

İnsan kudretince yücelebilir. Merdiven, basamakları birer birer aşılarak çıkılır.

Canlar yakan aşk öyle bir yücedir ki ona bir gün içinde kim ulaşabilir?

1990 Elimin erişemediği dala yapıştım diye iddiaya girişmek neye yarar?

Büyü hayalini zihnimden çıkaramıyorum. Bu işi başarmam gerek.

Gönlüm bunu istemekte, ne yapayım? Bu isteği elde edemezsem gönlümü kanlara bulayacağım.

***

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Bir şey yapılmak gerek ki o iş Tanrı tapısına yarasın, doğru bir iş olsun.

Yaptığın Tanrı'ya layık değilse, o şey sana ancak ziyan ve mazarrat verir.

***

İsm-i Âzamı Öğrenmek İsteyen Adamla İsa

Adamın biri bir gün İsa'ya: Bana Tanrı'nın en ulu adını öğret dedi.

Mesih ona: Sen buna layık değilsin. Bir fayda elde edemeyeceğin şeyi ne istersin dediyse de,

O adam: Bana bu adı öğretmelisin diye bir hayli antlar verdi.

Nihayet öğrendi de. Gönlü bu neşeden mum gibi parlamaktaydı.

O adam bir gün ovadan esen yel gibi geçerken,

Yol üstünde kemiklerden meydana gelmiş bir tepe gördü.

Düşünceye daldı, sonunda da şu mülahazaya vardı,

İsm-i âzamın nişanesini görmek, küçücek bir sınayışta bulunmak niyetine düştü.

O adla Tanrı tapısından oradaki kemikleri diriltmesini istedi.

İsm-i âzamı söyler söylemez derhâl kemikler birbirlerine çatılıp canlandılar.

Aralarından bir aslan da çıktı. Gözlerinden ateşler çıkmada, yalımlar çakmadaydı.

Bir pençe vurup o adamı öldürdü. Aslanın pençesinden herifin belkemiği kırıldı.

Aslan derhâl onu yedi. Kemiklerini yol üstüne bıraktı.

O erkek aslanın kemiklerinin bulunduğu yerde aptal herifin kemiklerinden bir tepedir yükseldi.

İsa bunu duyunca hayretlere daldı, perişan bir hâle düştü de dostlarına dedi ki:

Bir kişi layık olmadığı şeyi Hakk'tan dilerse, Hakk onu reva etmez.

Tanrı'dan her iyi şey dilenemez. İnsan ondan layık olduğundan başka ve kadrinden yüce bir şey isteyemez.

Liyakatin varsa dilediğin şey zaten derhâl önüne gelir, kendiliğinden olur.

Çünkü senin işin dua etmek, ağlayıp sızlanarak yalvarıp yakarmaktır, ama onun işi esasen lütuf ve ihsandan ibarettir.

Araya bir vesile koştun mu, alıcı varsa kendisi bağışlar zaten.

***

İbrahim Peygamber'le Nemrut

Nemrut tam sekiz yüz yıl saltanat sürmüş, nihayet günleri kararmış, acayip bir hâle uğramıştı.

2015 Büyüklükte bedeni file dönmüştü, ama bir sivrisinek onun yolunu vurup duruyordu.

Tanrı'yı inkâr yüzünden Tanrı'nın bu sivrisineği kendisine musallat ettiğini ve bir gün bununla belasını vereceğini iyiden iyiye anlamıştı.

İbrahim'e dedi ki: Bugüne bugün hazinelerim binden fazla. Bu meydanda bir şey.

Hepsi de kızıl altınlarla, mücevherlerle dopdolu. Bütün bunları sana bağışlayayım da sen bana bir dua et.

Dua et de ulu Tanrı inayet ve merhamet etsin; iman nurundan bana bir yücelik ihsan eylesin.

2020 Halil oracıkta yüzünü toprağa koyup dilini açtı, dedi ki: Ey pak Tanrı!

Bu hiçbir peyden haberi olmayan kulun gönlünden kilidi aç, zinciri harekete getir, kapıyı aç!

Sarhoş canını imanla tazele. İnayetinle onu putperest olarak öldürme.

Tanrı'dan: Ey peygamber diye hitap geldi. Sen vazgeç ondan. Kendine fazla eziyet verme!

Bizim imanımız para ile verilmez. Bu iman mücevheri tarafımızdan parasız ihsan edilir.

2025 Diledik mi, bir ferman ederiz, küfürden iman zuhur eder, kâfir Müslüman olur gider.

Ulular onun istiğnasını gördüler de ne gece uyudular, ne gündüz rahat ettiler.

Esrar noktasından kör olanlarsa pergel gibi başları döndü, etrafında dönüp dolaştılar.

Son demden kimsenin haberi yoktur. Bu yüzden de o demden hissemiz ancak korkudur, ürküntüdür.

***

Bir Hristiyanla Şeyh Bâyezid

Beline zünnarını bağlamış bir Hristiyan bir gün pazar yerinden kalktı, Bâyezid'in huzuruna geldi,

2030 Müslüman oldu, şüpheden kurtuldu. O anda zünnarı koparıp attı.

Müslüman olup zünnarını koparınca şeyh oracıkta zari zari ağlamaya koyuldu, bir hayli ağladı.

Birisi: Şeyhim dedi, neden ağlamaya koyuldun? Şimdi neşe çağı.

Şeyh dedi ki: Bana şu yüzden ağlama geldi: Yetmiş yıldan sonra bu iş oluyor.

Bir Hristiyan belindeki zünnarı koparıp atıyor, bir anda bütün zararını kâra çeviriyor.

2035 Ya o zünnarı benim belime bağlarlarsa ne yaparım, ne ederim? İşte bunun için ağlıyorum.

Hristiyanın kopardığı bu zünnarı Tanrı bir başkasına bağlarsa çare nedir?

Zünnarı çözmek hata değil de bağlamak neden doğru ve yerinde bir iş olmasın?

Bu işin hakikatini anlamak için, bu işin sırrı meydana çıksın diye binlerce öd erimiş, binlerce gönül kanlara bulanmıştır.

O tapıda canın bir kadri olsaydı insan ölmez, hayvan kesilip öldürülmezdi.

2040 Başını göklere kadar yüceltsen, yahut kuyuya girip orasını kendine yurt edinsen,

Başını kırsan, yahut serkeşliğe kalkışsan, hiç ama hiç faydası yok. Ne sonunu değiştirir senin, ne önünü!

Sen diler başsız ol, diler başını yücelt. Benim bî-niyazlığıma, istiğnama karşı bir pul bile etmez!

* * *

Başını Kâbe Kapısına Vuran Meczûp

Ağlayan, gönlü yanık bir meczûp, bir gece sabaha kadar Kâbe'nin yanında kalmıştı.

Tatlılıkla diyordu ki: Kapıyı açmazsan bu kapıya halka gibi başımı vurup duracağım.

2045 Nihayet başım kırılır, gönlüm de bu daimi yanlıştan kurtulur.

O anda bir hatif seslendi: Bu ev nice zaman putlarla dolu durdu.

Sonra içindeki putlar kırıldı. Başını kıracakmışsın ne çıkar? Dışında da bir put kırılmış sayıver!

Kapının dışında başını kırarsan bir put sayılırsın, baş aşağı düşer gidersin.

Bu yolda bu çeşit baş eksik olmaz. Deniz de bir çiy tanesiyle artmaz.

2050 Ululardan biri hatifin bu sesini duyup gizlice o sırrı anlayınca

Yerlere düştü, topraklara döşendi, gözlerinden kanlar akıttı. Nice canlar bu çeşit gamla kan kesilir.

Mademki ona karşı çalışıp çabalamamıza imkân yok, şu hâlde yüzlerce feryad ü figanla coşmak gerek.

* * *

Eyyûb Peygamber'e Ait Bir Hikâye

Rivayet ederler ki: Eyyûb Peygamber ömrünce belalara uğramış, aciz bir hâle düşmüştü.

Dünyadaki kurtlardan zahmetler görmüş, bedenine üşüşen kurtlardan da sıkıntılar çekmişti.

2055 Cebrail gelip, ey pak kişi dedi, ne oluyorsun? Dertli canından sızlan.

Her an bir kere helak olsan Tanrı'ya hiçbir ziyan yok.

Ömrünce sabredip dursan, hatta daha da fazla sabretsen faydasız. Hakk değilsin ki.

Takdir pergeli böyle takdir etmiş. Kimsenin ondan bir nokta bile bildiği yok.

Ne gönlün gönülden haberi var, ne canın. Fakat bunsuz da iş yürüyüp durmada, onsuz da.

***

Tanrı rahmet etsin, Yusuf Hemedânî'ye Ait Bir Hikâye

2060 O gönüller aydınlatan ışık, Hemedanlı Yusuf günün birinde şöyle dedi:

Hür kişiler Yusuf Peygamber'e: Ey Zeliha'nın gönlünü alıp onu perişan bir hâle getiren dediler.

Bir kadın senin yüzünden acze düştü, yarsız kaldı. Onun derdine derman olmadın. Hasta bir hâlde kalakaldı.

Daha hayattayken gönlünü aldın. Yine versen ne olur? Buna kadirsin.

Bunu duyunca Yusuf dedi ki: Ben o aciz ve yaşlı kadının gönlünü asla almadım.

2065 Ne onun gönül verdiğinden haberim var, ne gönlünü almaya kastettim, buna bir yol aradım,

Ne de onun gönlüyle bir işim var. Bende bu kast asla yoktu.

Sen bana bunu söylüyorsun, ama imkânsız. Çünkü ben yirmi yıldır kendi gönlümü kaybetmişim bir kere.

Kendi gönlünden haberdar olmayan kişi, nasıl olur da başkasının gönlüne yol bulabilir?

***

Zeliha'ya Ait Bir Hikâye

Bir aziz de Zeliha'ya şunu sordu: Yusuf senin gönlünü nasıl aldı? Doğruca söyle.

2070 Gönlün sendeyse de Yusuf'tan tekrar gönül istiyorsan naz mı yapıyorsun?

Zeliha adamakıllı yemin etti de dedi ki: Vücudumdaki bir kılın bile gönlümden haberi yok.

Neden âşık oldu gönlüm? Âşık olduysa bile bari şunu bir bilsem, nereye gitti? Hiç, hiç bilmiyorum.

Yusuf'un gönlü yok, ama bu gönül Zeliha'da da yok.

Bu da o işte değil, o da. Ne bu gönül almış, ne o gönle sahip.

2075 Peki, şu hâlde bu gönül aradan nasıl kayboldu, nereye gitti öyleyse? Bu tılsıma, bu işe ait ne söyleyeyim ki?

Bu ne çevgandır ki topa vurmada, onu doğudan batıya koşturmada!

Ondan sonra da ey çevik top, aklını başına al da topraktaki çukura düşme.

Ey top! Yolda eğri gidersen ebedî olarak ateş içinde kalır, kuyuya yuvarlanırsın demekte.

Top çevgansız gidemez ki. Başı dönmüş topun suçu yoktur ki.

2080 O suçu artık sen yapmadın. Yapmadın amma o suç yine de senin boynunda.

***

Temsil

Bir ulu dedi ki: Ezel yaya benzer. Her an ondan binlerce ok atılır.

Öte taraftan ebed de bir hedeftir. Ne bu yandan o yana gitmeye imkân var, ne o yandan bu yana gelmeye.

Okçu diledi de yaydan ok doğruca vardı, hedefe saplandı mı, bu bir lütuftur.

Fakat ok eğri gitti mi, hemen oka lanet yağar, kötü sözler söylenir.

2085 Bundan daha şaşılacak bir şey bilmem. Gönlüm kan kesildi, başka bir şeycikler bilmiyorum ben.

Ebu-Bekr Sefâle'ye ait hikâye

Daima tecelliye mazhar olan Ebu-Bekr Sefâle şöyle dedi:

Beni daima suya daldırırlar, sonra da, "A geri kalan, sakın ha sakın ıslanma.

Gerçi sulara gark olmuşsun, amma ıslandın mı, eteği bulaşıklardan sayılırsın.

Gerçi daima su içindesin, fakat sakın ıslanma" derler. Artık ormandaki aslanın bile burada bir değeri olamaz.

2090 Erlerin bu dertle nasıl sızlandığını, nasıl kanlar içinde dönüp durduklarını kim bilecek?

Bu dert sende olsaydı, bütün bir âlem senin gönlünden kan kesilirdi.

* * *

Sultan Mahmud'la Meczûp

Sultan Mahmud bir gün meczûbun birinin yurt edindiği bir viraneye uğradı. Gördü ki meczûp yanıp yakılmada.

Başına bir keçe külah urunmuş, âlemin iyisine kötüsüne boşvermiş.

Padişah onun yanına oturdu, bir zaman durdu, bekledi. Meczûp sanki bütün bir âlemin derdine dalmıştı.

2095 Ne bir lahzacık padişaha baktı, ne bir an kendi derdini bıraktı.

Padişah ona dedi ki: Ne gamın var? Sanki gönlünün üstüne yüzlerce dağ yığılmış.

Meczûp sır perdesi ardından dile gelip dedi ki: Ey yüzlerce naz perdesi ardında beslenip gelişen!

Senin böyle bir keçe külahın olsaydı bu derdi anlardın.

Fakat padişahlık âlemindeyken sıkıntı nedir, ayrılık ne? Ne bileceksin sen?

2100 Mum yüzlerce naz ü naim içinde balla beraber yatarsa, ne ateşten haberi olur, ne yanıp yakılmadan.

Ama ondan mum yaptılar, yaktılar da bir topluluğu onunla aydınlattılar mı,

Başına ateşten külahı giyip gözyaşı dökmeye başlar. O vakit başına gelenleri bilir.

Senin de şimdi kendinden haberin yok. Fakat seni yoldan kaptıkları vakit,

Diriyken asıl ölü bulunduğunu apaydın bilir, bir anda hepsini anlarsın.

***

Kesilmiş Ağaç

2105 Adamın biri bir yeşil ağacı kesti. Oradan bir dert ehli geçerken,

O dalı görüp dedi ki: Bu yemyeşil dalı ağaçtan kesmişler, ağaçla bir alakası kalmamış.

Şimdi kesildiğinden haberi bile yok. O yüzden de taze, yeşil bir hâlde yol üstünde yatmada.

Şimdilik uğradığı derdi bilmiyor, ama bir hafta sonra anlar.

Senin de şimdi hâlinden haberin yok. Fakat can kuşun dudağına geldi mi,

2110 Can kuşunun tane yüzünden tuzağa tutulduğunu, bu tanenin öyle bir kuşa kıymış bulunduğunu görürsün.

Âdem can kuşuna tane verdi de o yüzden ebedî cennetten ayrıldı, yeryüzüne düştü.

Fakat Âdem buğday yemeseydi, insanlar insan etinden başka bir şey yemezlerdi.

Senden kuşlar, canavarlar kaçıyorlar ya. Onları yiyorsun da onun için kaçıyorlar.

***

Tanrı ikisinden de razı olsun, Hasan-ı Basri ile Rabia

Hasan günün birinde Basra'dan çıktı, çölde Rabia'nın yanına gitti.

2115 Her yandan gelen dağ keçileriyle av hayvanları ve ceylanlar, etrafında saf düzmüşlerdi.

Uzaktan Hasan'ı görünce birden Rabia'nın yanından kaçtılar.

Hasan'a bu hâl tesir etti. Bir müddet kıskançlıktan yandı, yakıldı, altüst oldu.

Rabia'dan doğru bir yürekle sordu da dedi ki: Bu ovanın hayvanları neden

Senden kaçmadılar da benden kaçtılar? Yoksa beni naehil mi gördüler ki?

2120 Rabia ona ne yedin diye sordu. Hasan, birazcık içyağıyla soğan.

Ey gönlü temiz kadın! Biraz soğanım, bir miktarcık da yağım vardı.

Gönlümün kanıyla yağı ıslattım, dışarıya çıkmadan bunları yedim dedi.

Rabia onun bu sözünü duyunca ercesine bağırdı: Şaşılacak şey!

Bu bir avuç perişan hayvancıkların yağını yedikten sonra senden nasıl kaçmazlar?

2125 Karınca gibi gıdan az olur, yemeği az yersen, kabrinde de seni kurtlar az yerler.

Her gün bir hurmayla gıdalanırsan, kabrindeki kurtlardan emin olursun.

Kurtlar seni didik didik didecekler, her ekini mademki yiyecekler; bu kurtlardan bir hurmayla kurtulman elbette takdir edilecek bir şeydir.

Fakat sen karnını şişirmişsin, suyla ekmekle semirmişsin de o yüzden kurtlara giriftar olmuşsun.

Be adam! Apteshaneyle mutfaksız olamıyorsun; gönlün şu iki cehennemden geçemedi gitti.

2130 Bir cehennemden çıkıyor, öbür cehenneme geliyorsun. Heladan çıkıyor, mutfağa giriyorsun.

Yemeden, içmeden bir an bile duramıyorsun. Bu sevda ile niceye dek hayallere dalacaksın?

Sana canını temizle dediler, sense daima bedenini yapıp durmadasın.

Daima içe hürmet etmen gerek. Seninse dışa hizmetten başka işin yok.

Birisi "Kendini ateşe at, başkasını değil. Bir lokma yedin mi otur, sus artık" demiştir.

***

Musa Peygamber'e Ait Bir Hikâye

2135 Tanrı Musa'ya, ey sırların eri dedi, yalnız oturunca gönlünü gözet.

Halkla olunca merhametli ol, o anda da diline dikkat et.

Yolda yürüyorsan başını önüne eğ, daima gözünün önüne bak.

Halk önüne on tane sofra getirse, yine sen boğazına bak, ne kadar yiyebileceksin? Onu düşün.

Sense öyle bir yemek âşığı noksan kişisin ki her yemek için belini bağlamışsın.

2140 Nitekim şaşkın çocuk da doğunca rızıklanması için anasının memesindeki süt artar.

O çocuğun rızkını tayin edip dururlar, anasının iki memesinden de süt verirler.

Rızk daima seninle beraber olduktan sonra neden bu halk birbirine düşer?

Ey sevdalara kapılmış! Bunların hepsi de nihayet bir kuru sevdadan ibarettir. Ne yelip yortarsın ki?

Akıllıysan sevdayı at. Sen bugünün adamısın, yarının gamını yeme!

***

Susan Meczûp

2145 Bağdat'ta bir meczûp vardı. Ne bir harf söylerdi, ne bir harf dinlerdi.

Ona dediler ki: Ey aciz mecnun! Neden bir harf bile söylemiyorsun?

Şöyle cevap verdi: Kiminle konuşayım? Adam yok ki, kimden cevap isteyeyim?

Zamanedeki halkı görmüyor musun? dediler, hepsi de adam bunların.

Hayır dedi, bu kavim insan değildir, insan ona derler ki ululuğundan,

2150 Dünün de gamını çekmez, yarının da. İnsan beyhude işlerin sevdasına kapılmaz.

Gelmeyen şeyin gamını taşımaz. Geçene karşı da aciz kalmaz.

Yoksulluk ve rızık gamını yemez. Gece gündüz onda bir gamdan başka gam yoktur.

İki âlemde de gam ancak birdir. Söylediğim söz yakıyn sözüdür, şüphesi yoktur bu sözün.

Eğer bugün sende yarına ait bir gam varsa, bugün elinde olan ömrü zayi ettin, elden çıkardın demektir.

2155 Gam yeme. Çünkü dünyada gam ortağı yoktur; gam yiyeceksen her an binlerce gam var ama

Zahmette hoş olmak kemâldir. Gönül hoşluğunu arayıp bulmaksa imkânsız bir iştir.

Bundan beter daha ne olabilir ki yüzlerce gam vardır, bir başka gam da gelip durmada.

Gam doğuracak neşeden ne umarsın ki? Yokluktan doğan varlıktan ne dilersin ki?

Neşe sana Tanrı'dan gelir. Gelmiyorsa bahtın yok, bunun gamına dal, başka bir şeyin derdine değil.

2160 Hakk'tan gelen neşeyle bir an olsun neşelendin mi, bütün bir âlemin neşesine sahip oldun demektir.

Onun adını bir an olsun anmadan da başka bir şey andın mı, diline ne kötü şey getirdin bilsen!

***

Birisinin Mecnun'dan Leyla Hakkında Sorusu

Bir adam gamlı Mecnun'a sordu: A yok, yoksul kişi! Leyla hakkında ne diyorsun?

Mecnun baş aşağı yerlere yıkıldı. O adama, bir kere daha Leyla de dedi.

Sen benden ne diye bir şeyler sorup durursun? Sen Leyla diyorsun ya, bu kâfi bana.

2165 Nice mâna incileri delinse yine Leyla'nın adının anılmasına benzemez.

Leyla'nın adını andın, vasfını söyledin mi, cihan içinde cihanlarca sır söyledin demektir.

Her an Leyla dememe imkân varken başka bir adı bir an bile anarsam küfürdür bu.

Biri Mecnun'a Leyla adını andı mı, Mecnun'un aklı başına gelirdi.

Leyla'dan başkasının adını söylerse delileşir, feryat ederdi.

2170 Kendinin yokluğunu anarsan onu hatırlaman gerek.

Fakat varlığın senin önüne bir set oldukça onu ansan, hatırlasan bile bu kendini anmak, kendini hatırlamaktır.

***

Bir Müezzin ve Adamın Birinin Meczûba Sorusu

İsfahan şehrinde insanlara iyilikte bulunan, insanların iyiliklerini dileyen güzel sesli bir müezzin vardı.

O şehirde ulu bir kişinin yattığı bir kubbe vardı ki yücelikte şu dönen gök kubbeye varmıştı.

O yüce müezzin o kubbeye çıkıp farz olan namazı halka bildirmek üzere ezan okumaya koyuldu.

2175 Tesadüf bu ya, yoldan bir meczûp geçiyordu. Birisi ona ey sırlar bilen dedi,

Müezzin bu kubbenin üstünde ne diyor? Meczûp şöyle cevap verdi: Ey ihsan sahibi Tanrı'nın dostu!

Bu kubbe bir ceviz. Onun kubbe üstünde saçtığı şey de baştan başa kabuktan ibaret!

O hakiki bir doğrulukla dilini oynatmıyorsa, iyice bil ki banlaması, kubbede ceviz durdurmaya çalışmaktır âdeta.

Sen de gafletin yüzünden ona benzersin. Tanrı'nın doksan dokuz adını sayar durursun.

2180 Hâlbuki sende hiçbir addan eser bulunmaz. Yüzden bir eksik adın yüzde birinden bile haberin yok.

O sana binlerce nimet verdiği hâlde bunları sayıp dökmedi. Sen de sarraflar gibi onun adlarını, vasıflarını sayıp durma.

Tanrı kendi adını gizledikten sonra, artık onu anmaya imkân mı var?

Onun künhünden bahsetmeye kudretin yok. Bari hiç kimseden dem vurma.

***

Tanrı rahmet etsin,
Ebu-Said'e Ait Bir Hikâye

Mihne Şeyhi bir gün şöyle demiştir: Âlemi aydınlatan bir pirin huzuruna gittim.

Onu sükût içinde buldum. Sonsuz bir denize baş aşağı dalmıştı âdeta.

Dedim ki: Ey Pir! Bir söz söyle de anlatışın gönle kuvvet versin.

Pir bir zaman hâl içinde başı aşağıda durdu. Sonra, ey benden söz isteyen dedi;

Hakk'tan başka bir şey bilir misin ki ondan bahsedeyim? Fakat onu söylemezsen ne söyleyeyim ben?

Hakke'l-yakıyn olan da söylenemez ki. İşte sükûtum bundan ileri geliyor.

Mademki söylenemez, bu kadar anış neden? Mademki bulunmaz, bu feryat kimden?

Onu anmak her dilin harcı olmadığı gibi, bir zaman sükût etmek de her kişinin harcı değil.

Sevgili pek dilberdir de yoldaki bu şaşılacak iş, ondan meydana gelmede.

Öyle bir sevgili ki âşığın daima onunla bulunması gerek. Sevdiğini de kâh yok eder, kâh var eder.

Âşıkla maşuk arasında bir iş var ki onu söylemek bize düşmez, bizim haddimiz değil.

Sen fasih iken lâl olur kalırsan, ondan bahsetmektense kendi hâlini anlatman elbette daha yerinde bir iştir.

Sevgili güzellikte yeryüzüyle gökyüzünün güneşi olursa,

Güzellikte tek bulunursa, şüphe yok ki âşık da müştak olacaktır.

Sevgili cilveye başladı mı, bütün âşıkların gözleri çeşme kesilir.

O da maşuka âşık olmasaydı, seven sevgisine layık olmazdı ya.

Hiçbir âşık yoktur ki maşukuna bağlı olmasın. Çünkü maşukun kadrini âşıktan başkası bilmez.

Alışveriş gününde o çeşit güzellik, âşıkların şevkinden meydana gelir.

Zaten maşuku kendisine cezbeden âşıktır. Çünkü âşık o sevgiye kendisini layık görmez ki.

Sevgilinin adı göklere çıksa, her tarafa yayılsa bile ondan başka bir sevgili göremezsin sen.

Sevgili kendisine âşık peyda etmede. Fakat sevgiliden başka da bir âşık yok.

Âşık ebedîyen yok olsa, hatta iki âlemden de kaybolup gitse bundan ne çıkar?

O ister olsun, ister olmasın. Sevgilinin gönlü onun elindedir ya!

***

Sultan Mahmud'la Ayâz

Bir seher çağı adalet sahibi Mahmud, Ayâz'ına dedi ki: Ey gönlü güzel sevgili!

Bugün ben avlanacağım. Sen de gelirsen iyi olur.

Kölesi, ben dedi, bir tek av elde ettim. Burada bir ava sahip oldum, bu kâfi bana.

Padişah, avın nerede senin deyince, Ayâz benim avımın adı Mahmud'dur dedi.

Padişah, bu çeviklikle burada avı nasıl ve neyle elde ettin diye sordu.

Kölesi dedi ki: Ey yüce padişahım! Onu kemendimle avladım ben.

Padişah, kemendini göster deyince, Ayâz uzun saçlarını çözüp ayaklarına doğru salıverdi.

Kemendim dedi, kararsız zülfümdür. Âlemin padişahı da benim kemendime avlanmıştır.

2215 Bu söz Sultan Mahmud'a çok dokundu. Başını eğdi, ödağacı gibi yanıyordu sanki.

Kâh yılan gibi kıvranmadaydı, kâh akrep gibi derdinden kendi kendisini zehirlemede.

Birisine o yüce selvi boylu sevgilisini başından ayağına kadar kementle bağlanmasını emretti.

Görsen o yasemin bedenli dilberi bağlatıyor derdin, ama içinden de ona eskisinden yüz kere daha coşkun bir aşkla can feda etmedeydi.

Ayâz bağlandıktan sonra, Ayâz dedi, işte şimdi iş tamamlandı. Kementle tutulan av hangimiz?

2220 Ayâz dedi ki: Padişahım beni baş aşağı bir kuyuya atsan,

Ağlatıp inleterek kanımı döksen, yine benim ebedî avımsın sen.

Padişah, tuzağa tutulmuşsun da hâlâ bana neden av diyorsun dedi.

Kölesi dedi ki: Beden feridir, gönül asıl. Ben senin pak gönlünü tamamiyle elde etmişim.

Bir an için bedenim tuzağına tutulsa bile, gönlün ebedî olarak benim tuzağıma düşmüş bir kere.

2225 Zülfümü kessen de, yaksan da gönlün eline geçmeyecek, bir daha sana kısmet olmayacak ki!

İyice bil ki kargaya benzeyen zülfüm senin kanını içecektir ancak.

Bu çaresiz kulun toprak bile olsa, o toprak yine senin kanını içecektir.

İster yok olayım, ister var. Mahmud'un kanını içerim ben vesselam.

Gönlün daima benim avım olduğundan, ben kendimi daima avlamış saymadayım.

2230 Şivede kemâle erişsen bile gönlünü elimden kurtarmana imkân yok.

Beni öldürsen de bilirim, kendini benim yasımda nasıl öldürürsün sen.

Ben ister olayım, ister olmayayım, nihayet bu yolda dilber de benim, server de benim, padişah da ben.

Fakat ister yoksul olayım, ister padişah, ne çeşit olursam olayım, ben sendenim.

Sekizinci Makale

Çocuk babasına dedi ki: Büyücülük nedir ki onun iştiyakı olmaksızın bir an bile yaşayamıyorum, söyle.

Büyü bana bu kadar sevgiliyken neden sence ayıp oluyor?

Beni büyünün sırrına agâh et de ondan sonra kendine yoldaş edin!

* * *

Babasının Cevabı

Babası söz hazinesini açtı, oğluna ey sırların hakikatini arayan dedi.

* * *

Âdem ve Havvâ ile İblis'in Çocuğu

Hakîm-i Tirmizî hikâye eder, Âdem ve Havvâ'nın ahvaline ait rivayette bulunur, der ki:

Tövbeleri kabul edildikten sonra birbirlerine kavuştular. Cennetten çıkıp bir bucağı yurt edindiler.

Âdem bir gün bir iş için dışarı çıkmıştı. Melun İblis, Havvâ'nın yanına geldi.

Hannâs adlı bir küçük çocuğu vardı. Onu Havvâ'ya verdi ve emeline erdi.

Âdem gelip o çocuğu görünce Havvâ'ya kızdı ve ondan sordu;

Neden dedi, bunu İblis'ten aldın, kabullendin? Neden bir kere daha onun hilesine kandın?

O çocuğu öldürüp paramparça etti, ovaya götürüp her parçasını bir yana attı.

2245 Âdem yine bir işe gidince İblis gelip şeytanlık etti, çocuğunu çağırdı.

Çocuğu paramparça bir hâlde geldi. Şeytan parçaları birbirine ekledi, çocuk dirildi.

Onu diriltince bir hayli ağladı, sızladı. Nihayet Havvâ onu tekrar kabul etti.

İblis gidip Âdem gelince çocuğu yine orada gördü.

Bizi sen bir kere daha yakacaksın diye Havvâ'ya tekrar kırıldı.

2250 Çocuğu öldürdü. Bir ateş tutuşturdu, çocuğu ateşe atıp tamamiyle yaktı.

Külünü yele verdi. Hâsılı Havvâ'nın elinden feryat ederek çıkıp gitti.

Kara yüzlü İblis tekrar geldi, her yana seslendi, çocuğunu çağırdı.

Küller tamamiyle çıkageldi, savrulup bir yere toplandı, çocuk yine dirildi.

Dirilince Şeytan, Havvâ'ya yeminler verdi, bunu kabul et, bir daha yele verme diye yalvardı.

2255 Şimdi beraber götüremiyorum, tekrar gelince buradan alır giderim dedi.

Bu sözü söyleyip gitti. Âdem gelince Hannâs yüzünden bir kere daha gamlandı.

Havvâ'yı yeni baştan kınadı. Aklın başından gitti de Şeytan'la hemdem oldun.

Sitemkâr Şeytan bir kere daha bize neler edecek? Bilmiyorum dedi.

Bu sözleri söyleyip yine o çocuğu öldürdü. Ondan sonra da onu pişirdi, bir yahni yaptı.

Yahniyi Havvâ ile beraber bir hoşça yedi. Gönlü ateşlerle dolu bir hâlde işine gitti.

Lain İblis tekrar gelip seslendi, çocuğunu çağırdı.

Hannâs babasının sesini duyunca Havvâ'nın içinden cevap verdi.

Hilebaz İblis çocuğunun sesini duyunca bütün işlerim kolaylaştı dedi.

Benim maksadım da buydu hep. Âdem'in içine gireyim, yerleşeyim diyordum.

Kendimi onun içine atar, orada yerleşirsem Âdemoğulları bana muhtaç olurlar.

Kâh insanların içine Hannâs vasıtasıyla vesveseler verir, o yüzden yüzlerce rezile tuzak kurarım.

Kâh içlerinden yüzlerce şehvetler koparır, kan gibi damarlarında dolaşırım.

Kâh onu bilhassa ibadete çağırır, fakat o ibadetten ihlas değil, riya dilerim.

Ayrı ayrı, çeşit çeşit binlerce büyücülükler yapar, bu suretle insanları yoldan çıkarırım demekteydim.

Şeytan içinde yerleşince padişahlığa başladı, tahtını kurdu, oturdu.

Büyücülük hususunda sana kuvvetli bir gayret verdi, candan büyücülük havasına düştün.

Şeytan bu çeşit yol vurucu olmasaydı kadının, erkeğin padişahı olamazdı böyle.

Bir bölük halkı derde düşürmüş, bütün âlemi birbirine katmış, gussalara uğratmıştır.

Her bucakta bir gönlü uykuya daldırmış, her yerde bir toprağı suya gark etmiştir.

Senin de yolunu vurmaktadır da bu sebepten şu işe sevdalandın, gözlerin bulutlar gibi kan yağdırmada.

Âdem bir taneye baktı da o yüzden tam üç yüz yıl ağlaması icap etti.

Bir de İblis'e bak, gör; lanetlere uğrayıp gayretlere düşerek gözünden ne kadar gözyaşları dökmesi lazım.

***

İblis'in Ağlayışı

O tek er dedi ki: Ova yolunda iki kara ırmağın akıp gittiğini gördüm.

O suyun ne olduğunu, nereden geldiğini, neden bu kadar hızlı akmakta bulunduğunu anlamak üzere aksine gittim.

Nihayet bir taşa eriştim, orada İblis'i yerlere döşenmiş gördüm.

İki gözü kanlar saçan iki buluttu âdeta. Gözlerinden iki kan ırmağı revan olmuştu.

Yağmur gibi gözyaşları dökmede, feryat edip daima şu sözü söylemedeydi:

Bu iş o ay yüzlüden değil. Fakat benim kilimimin rengi siyah. Talihsizlik bende.

Benim itaat etmemi istemediler, sonra da vebali benim boynuma yüklediler.

Böyle bir iş kimin başına gelmiştir? Buna benzer bir şeyi kim hatırlar?

***

Yusuf Peygamber ile İbn-i Yâmin

Ulunun biri dedi ki: Yusuf, İbn-i Yâmin'le gönül eğlemek, onunla düşüp kalkmak,

İhlas ile onunla gönül birliği yapmak, halvet etmek, onu halvet arkadaşı edinmek isteyince

O kabı İbn-i Yâmin'in torbasına koydu, ona hırsız dedirdi. Bu ne iş?

O din ulusu, "İblis'le olan iş de muhakkak bu çeşit bir iş işte" dedi.

2290 Onu kapısından sürdü ve bu sır yüzünden ona bütün âlemde lanetle bir imtiyaz, bir hususiyet verdi.

O yüzden ona kahrından bir elbise giydirdi de bu suretle kahrıyla onu halkın gözünden gizledi.

İblis daima bu kapıda, elinde kahır harbesi olduğu hâlde durmadadır.

Önce Eûzü deyip ondan Tanrı'ya sığınmadıkça Tanrı kapısına adım atmanın imkânı yoktur.

Bu kapıda gece gündüz eteği ıslak kişilere el atmak için durur.

2295 Erlerin mehengi onun elindedir, doğudan batıya kadar herkes onun safındadır.

Birisi oraya kalp akçe götürdü mü, derhâl İblis'ten satırı yer.

Para sahibine İblis şöyle der: Ey şeytanlıkta benden topu çelen, kapan!

Tanrı binlerce yıl ibadette bulunduğum hâlde yarım anlık isyanım yüzünden kapıyı yüzüme örttü.

Sen bu bir zerre ibadete güvenip onu Tanrı kapısına getirmeye kalkışıyorsun, utanmaz mısın sen?

2300 Âlem halkı bana lanet etse, canımdaki aşk bir zerre bile eksilmez.

Fakat sana bir kişi lanet etti mi, bir an içinde suratını eğer, mihnetlere düşüp bunalırsın.

Önce erler gibi sen de yol eri ol da ondan sonra padişahın huzurunda canını feda et.

Neden İblis gözüne küçük görünüyor? O şeytanlıkla uluların bile yolunu vurmadadır.

Bunu iyice bil: Senin gibi yüzlerce kişinin boynunu vurabilen beyler,

Senin başına buyruk kesilirler, ama padişahın maiyetinde birer kuldur, birer yoksuldur onlar.

İblis'in yoksul kulu da sana padişah olursa, artık senin Müslümanlığın nerede kaldı?

İblis bir an bile bu yanlıştan ayrılmamıştır. Erliği lain İblis'ten öğren.

O erlik meydanına er olarak geldi de Tanrı'dan gelen her şeyi kabul etti.

***

Sultan Mahmud'la Ayâz

Ayâz'la bahtı kutlu padişah beraberce oturmuşlardı. Ayâz sabaha dek padişahın ayağını ovmada,

Her an daha fazla hizmet ve tazimde bulunmada, ayağını öpmedeydi.

Gümüş bedenli Ayâz'a Sultan Mahmud dedi ki: Bu öpüşten maksadın ne?

Yedi aza dururken neden hepsini bıraktın da ayağımı öpersin?

Yüzün kadri ne derecede bilirsin. Böyle olduğu hâlde neden baş aşağı gelmiş ayağa meyledersin?

Ayâz dedi ki: Bu şaşılacak bir iş. Halk senin yüzünden nasiplenmede.

Hepsi de ay gibi yüzünü görür. Fakat ayağını kimsecikler göremez.

Burada bundan başka ihlasa daha yakın bir delil yok. Onun için ayağını öpmede, bu suretle bir hususiyet kazanmadayım.

İblis de bu hâle düşmüştü işte. Her şeyi bıraktı da Tanrı'nın kahrını diledi.

Baktı ki lütfuna müşteri çok. O tuttu, kahrını istedi.

Yalnızca Tanrı kahrını o istediğinden erlikte birçok kişiye üstün oldu.

2320 Hakiki bir surette töhmet altına girdi, gayret kemerini kuşandı, adımını attı, hizmete girişti hemen.

Lanet de o kapının bir hilatiydi. O kapıdan geldiği için o da iyiydi, o da hoştu.

Bu lanet yüzünden erkeğe de eş oldu, kadına da. Erkeğe de musallat kesildi, kadına da. Cihanda bir hayli kişinin yolunu vurdu.

O lanetten gıdalanmamış olsaydı, halka karşı bu kuvveti nereden gösterebilirdi?

Lanet hoşuna gidince Tanrı'dan aman diledi, lanetini candan kabullendi de ebedî bir ömür istedi.

2325 Bu elbiseyle nazını çekecekler ya; bunu anladı da ona nazlanarak uzun bir ömür sürmeyi diledi.

Hiç kimseye lanet edilmedi. Lanet halkasına o müşteri çıktı.

Tanrı laneti başkalarına ölümdü, ama ona feyizli bir nesne oldu.

***

Güzel Bir Oğlanla Perişan Bir Hâle Düşen Âşık

Gönüller alan güzel bir çocuk vardı. Yüzünü gören gül bahçesi hasedinden terlere batmıştı.

Vakit bahardı. Sahraya çıkmış, bir çadır altında yalnızca oturmadaydı.

2330 Onun yüzünden çadır kadri yüce bir gök kesilmişti. Çünkü çadırın altında da bir başka güneş vardı.

Bir gencin ansızın ona gözü ilişti, aşkından gönlü yerlere döşendi.

Öyle bir âşık oldu, öyle bir tutuldu, ona öyle bir bağlandı ki kimsenin öğüdü tesir etmiyordu.

Yüzünü görmeden bir an bile karar edemiyordu. Fakat onunla buluşmaya da hiçbir ümidi yoktu.

Talih, dertlilere yardım etti. Bir gün yağmur yağmaya başlamıştı.

2335 Bütün ovadakiler koşup çadırlara sığındılar.

Tesadüf bu ya, âşıkla o dilber sevgili de o çadırın altında buluştular.

Yağmur hadden aşınca herkes çullar, kilimler altına girdi.

Çadır altında o iki müştak da o sırada bir kilim altına girmişti.

Gözleriyle birbirlerinden can kapmada, dudaklarıyla birbirlerinin canına can katmadaydılar.

2340 Her canı yanan, Yarabbi bir zaman için olsun azalt bu yağmuru diye dua ediyordu.

Âşıksa, Yarabbi azaltma. Dilediğin kadar çoğalt demekteydi.

Şu anda bulutlardan tufan gibi yağmur yağmada. Gemi yüzdürürsem tam zamanı.

Dertlilerin çektikleri kıtlık pek şiddetli. Şu anda yağmurdan bir nem bile yok âdeta.

Şu yağmur mahşer gününe kadar yağsa, kıyametin neşeyle kopması müyesser olur.

2345 Yarabbi, o saadeti nasip et. Yağmur her an ziyadeleşsin diye yalvarıyordu.

Tanrı da İblis'e lanet ettikçe, o Hakk'tan daha fazlasını dilemedeydi.

Tanrı ona vasıtasız söz söyledi. Bu yüzden ona bizzat emir verdi.

O laine secde emri gelince, doğru yolu gören gözünü yumdu.

Ona secde et dediler; Tanrı'dan başkasına etmem dedi. Yıkıl, git dediler, zararı yok dedi.

2350 Ardında lanet var, bana lanet edilecek, ama ondan başkasının önünde nasıl olur da baş eğerim?

Başkasında gözüm olsaydı, hükmüm aydan balığa kadar yürümezdi dedi.

***

Sultan Mahmud'un Ölüm Hâlindeyken Ayâz'a Söylediği Söz

Cihan padişahı Mahmud bu gaddar dünyadan gideceği sırada,

Gümüş bedenli Ayâz'ı istedi, ona bir söz söyleyeceğim dedi.

Bir anlık ömrün kaldı, hâlâ Ayâz'la konuşmak istersin dediler.

2355 Sultan Mahmud dedi ki: Onu daima kucaklama imkânı olmadıktan sonra benim benimle ne işim var?

Gönlümün onun yüzünden aydınlanması gerekse asıl böyle bir günde gerek.

Ebedî olmayan aşk güneş bile olsa, ancak bir zerreden ibarettir.

Ona olan sevgim kıyasa sığmaz. O yüzden dünyaya ehemmiyet bile vermem.

Hâsılı nihayet güzel Ayâz'ı çağırdı. Gizlice kulağına şu sözleri söyledi:

2360 Ey hemdemim, Tanrı'yla olan ahit hakkı için tabut Mahmud'un beşiği olunca,

Artık hiç kimsenin önünde kemer bağlama, kimseye hizmet etme. Sen buna razı olsan bile ben razı değilim.

Ayâz dile geldi de dedi ki: Evet, eğer leş yiyen bir kuş olsaydım,

Mahmud gibi bir avım olmazdı benim. Yoksa sen beni leş yiyen bir kuş mu sandın?

Mahmud gibi birisini saçının bir teliyle bağlayabildikten sonra ondan başkasının hizmetine girmez Ayâz.

2365 Senin has kulun olan Ayâz'ın sağ oldukça akıbeti Mahmud'dur.

İblis de lanete uğradığı zaman Tanrı'yı tespih ve takdise koyuldu.

Senden gelen lanet dedi, senden baş çekip ağyara baş eğmekten yüzlerce defa hoştur.

Bir yara yüzünden kapıdan uzaklaşan köpek, kemikten ebedî olarak ayrılır.

Ne diyeyim? O, laneti duyunca baktı ki herkes lanete uğramamak için ağlamada.

Binlerce yıl saf şarap içen, hem de öyle azıcık bir şey değil, dudağına kadar dolu kadehlerle nimetlenen kimse,

Sonunda bir tek tortulu kadeh içerse, o saf şarapla dolu kadehleri nereden unutacak?

O, tortulu lanet kadehini tattı, tattı ama o lanette sakiden başkasını görmedi.

Saf şarap kadehlerinde binlerce yıl onu gördükten sonra artık tortulu kadehten bir başkasını görebilir mi?

O kapıdan kısmeti lanetli. O kapıda adı melun takılmıştı.

O, şu çirkin, bu güzel... bunu hiç görmedi de onun kapısından geleni gördü.

Tanrı kapısından nasibi lanetti. Sözü kısa keselim, onu canla başla kabul etti.

***

Eli Kesilen Hırsız

Hırsızın birinin elini kestiler. Hiç tınmadı bile. Elini alıp koştu.

A mihnetlere uğramış adam dediler, bu kesik eli ne yapacaksın?

Dedi ki: Benim biricik sevdiğimin adını ihlasla o ele dövdürmüştüm.

Diri oldukça bu bana yeter. Çünkü bunsuz yaşamak bana haramdır.

Elimden nasibim ancak elemdir, ama o elde sevgilimin adı olduktan sonra gam yok.

Lain İblis de sırları bilirdi. Secde etmediyse o yüzden etmedi.

O sırrı açıklandı, halka duyurmaya kıyamadı; secde etmedi, davaya girişti.

Bu suretle kendisinin de, halkın da o kapıyı, o huzuru görmemelerini istedi.

2385 O yücelik kapısından doğan nurun hiçbir nazarla ve asla bulaşmamasını diledi.

***

Ay ve Ayın Güneşe Hasedi

Duymadın mı? Aya, bu yolda en fazla neyi seversin diye sordular.

Dedi ki: Güneşin tutulup ebedîyen perde altında kalmasını severim, bunu dilerim.

Daima onun yüzünün bulut altında kalmasını isterim. Çünkü onu kendi gözümden bile kıskanırım.

***

Birisinin Mecnun'a Sorusu

Bir yoldaş yolunu yitirmiş Mecnun'a Leyla öldü diye haber verdi. Mecnun, hamdolsun Tanrı'ya dedi.

2390 Bu kara haberi veren dedi ki: A dini, imanı darmadağın olmuş adam! Neden yanarsın, sonra niçin böyle dersin?

Mecnun, ben dedi, o aydan bir nasip elde edemedim. Kötülüğünü isteyen de bir şey elde edemesin bari.

***

İblis'e Ait Bir Hikâye

Birisi İblis'e, ey şom! Melunluğun belli oldu ama,

Evvelce gönlünde bir define gizlemişken neden böyle bir laneti canla başla kabul ettin dedi.

İblis dedi ki: Lanet, padişahın okudur. Fakat önce hedefe bakar padişah.

2395 Yaydan ok atılmadan önce hedefe dikkat edilir.

Şimdi sen o oktan haberdarsın. Fakat gözün varsa önce bakışa bak sen!

***

Sultan Mahmud'dan Büyüklerin Dilek Dilemeleri

Başlarını feleğe dek yüceltmiş ulularin hepsi de Sultan Mahmud'un huzurundaydılar.

Âlem padişahı onlara yüz tutup her biriniz dedi, bir dilek dilesin.

O gün padişahtan şehir, mal, mülk, mevki ve rütbeye ait bir hayli şeyler istediler.

2400 Ayâz'a nöbet gelince birisi dedi ki: Ey güzellikte tek, hünerle çift Ayâz!

Sen ne istersin? Ayâz, bir şey isterim ben, ondan başka hiçbir şey istemem.

Daima padişahın okuna hedef olmayı ister dururum.

Bu dileğime erersem, bu isteğimi elde edersem, zerre kadar bile ıstırabım, mihnetim kalmaz dedi.

Ona bilgisizlikle akıldan mahrum kalan bilgisiz dediler,

2405 Padişahın okuna hedef olmak istiyorsun ha! Aklını, ayaklarının altında ezdin, yok ettin!

Neden kendini oklara hedef etmek istiyorsun? Sonra ebedîyen oklara esir olur, oklanır durursun.

Ayâz dedi ki: Ey kavim, sizin bu sırdan haberiniz bile yok.

Bütün bir âlem bana hürmet edip durmada; bir de padişahın okuna hedef oldum mu, işim iş artık.

Çünkü padişah önce birkaç kere hedefe bakar da ondan sonra ok atar.

2410 Önce adamın canına işleyen o bakıştır. Artık sonradan alınan yara nasıl olur da güç gelir adama?

Siz bu yolda o yarayı görüyorsunuz, ama ben padişahın bakışını görmedeyim.

Önce sevgilim on kere baktıktan sonra bir yarayla nasıl olur da kendimden geçer, bu işi terk ederim?

***

Tanrı rahmet etsin, Şiblî'ye Ait Bir Hikâye

Şiblî fazla coşunca onu zorla tutup bağladılar.

O sırada bir bölük halk yanına gidip seyretmek üzere yolda durdular.

2415 Güzel sözler söyleyen Şiblî onlara, sırrınızı açın. Ne kavimsiniz siz, söyleyin bakalım dedi.

Hepsi de biz dostlarız. Senin dostluğundan başka bir şey bilmeyiz dediler.

Şiblî dostlardan bu sözü duyunca derhâl onlara yağmur gibi taş, topaç yağdırmaya başladı.

Dostları taş attığını görünce isabet eder diye korkup yanından kaçtılar.

Şiblî o sırada söze geldi de dedi ki: Ey hepsi de yalancı ve yol azıtmış olanlar!

2420 Bana dostluktan dem vurdunuz, ama a aşağılık kişiler, siz eteği temiz adamlar değilsiniz.

Dostun yarasından kim kaçar ki? Ondan gelen yara değildir, aynı melhemdir, merhamettir.

İblis sevgiliden gelen yarayı gördü de kaçmadı. Yaralandı, ama ondan gelen yara yüzlerce melhemle karıştı, birleşti.

Ondan gelen her yarayı canla başla kabul et. O canı bile yaralasa hoştur, iyi yaralar.

Bir zerrecik aşk zuhur etse, ondan gelen yarayı yüzlerce can verir de satın alırsın.

2425 Ondan gelen yara bedavadır sanırsın galiba. Binlerce yıllık ibadet o bir tek yaranın değeridir.

İblis binlerce yıl ibadette bulundu, ama bütün ibadeti, bir anlık lanetin değeri oldu gitti.

Sen bize yaramazsın dediler mi, tam efendiliğe yaradın işte!

Azizim, İblis'in hikâyesini duy. Bir zamancık şeytanlığı bırak da şunu dinle.

Bir an için olsun sende bu erlik olsaydı, her an bütün bir âlem senin yüzünden dirilirdi.

2430 Sürülmüştür, bu yolun melunudur, ama daima da padişahın huzurundadır.

Gece gündüz ona ne lanet edip durursun? Bari ondan Müslümanlığı öğren.

***

Tur Dağı'nda Musa ile İblis

Bir gece Musa, Tur'a gidiyordu, uzaktan İblis, Musa'nın yanına çıkageldi.

Musa o laine, neden Âdem'e secde etmedin ki? dedi.

Lain ona, ey Tanrı tapısının makbulü dedi, ben hiçbir sebep yokken Tanrı kudretinin merdudu oldum.

2435 Eğer secde edebilseydim, bu elimde olsaydı, ben de senin gibi Tanrı kelimi olurdum.

Fakat ulu Tanrı böyle diledi. Neye eğri söyleyeyim? Doğru düzen zuhur etmedi bu iş işte.

Kelîm ona dedi ki: Ey bağlara düşmüş, bukağılara müptela olmuş kişi! Hiç Tanrı'yı anar mısın?

Lain dedi ki: Hiç benim gibi şefkatli bir âşık, bir dost, onu bir an bile unutabilir mi?

Onun gönlünde bana karşı bir zerrecik kin bile yok, gönlümde ona karşı sevgi beslemem de ne yaparım ben?

2440 Şeytan gerçi lanetle Tanrı tapısından uzaktır, ama Musa'nın sözüne nazaran Tanrı huzurundadır da.

Lanet onun gönlünü yaktı, alevledi, ama o lanet yüzünden Şeytan'ın aşkı, yanıklığı ziyadeleşti.

Şeytan bile bu yolda bu derece hararetli olduktan sonra, artık oğul, sevgilinin aşkında sen nicesin bakayım?

Bugün sihir öğrenmek istiyorsan, hadi lanete uğramaktan sevin, lanetten neşelen. Yok, bunu yapamayacaksan vazgeç bu sevdadan, öğrenme sakın!

Bir bak da gör, Hârût'la Mârût nice zamandır baş aşağı, aç susuz asılakalmışlardır.

2445 O kuyuda gönülleri kanlara bulanmış bir hâlde hapsolmuşlar, ömürlerinden bezmişlerdir.

Onların ikisi de büyüde eşsiz ve zamanenin üstadı oldukları hâlde,

Kendilerini kurtaramazlarsa, artık kim o bilgiden sevinir, o yüzden muradına erer?

Büyücülükte ilerlersen, bir âleme sahip olsan, hepsini bir anda mahvetmek için timsahlık eden bir sopa kâfi!

Büyüden meydana gelen o kadar şeyler bir tek sopada kayboldu gitti. Hâlbuki o sopada değersiz, layıksız şeylerden başkası kaybolmaz.

2450 Gönlünde bir Şeytan var da o daima büyü hevesiyle seni sarhoş etmede.

Şeytan'ın bir Müslüman olsa, büyün fıkıh olur, küfrün iman kesilir.

Ebedî olarak cennet ehline katılırsın. Şeytan'ın hiçbir bahane getirmeden sana secde eder.

İşte şimdi ben sana sihri helali anlattım. Yüceliğin bu sihirle ebedî bir hâle gelir.

Böyle bir sihrin çevresinde dönüp dolaşmak imkânı varken bunu elde etmeye, böyle olmaya çalışmalı, öyle olmaya değil!

Dokuzuncu Makale

2455 Üçüncü oğlu, edep ve terbiyeyle gelip babasına ahvalini anlattı.

Dedi ki: Dünyayı gösteren bir kadeh varmış. Ben onu istiyorum, padişahlığı değil.

Duydum, o kadeh öyle bir şeymiş ki onda ne arar, ne dilersen görünürmüş.

Bir hayli gizli şeyler bile olsa, o kadeh onların hepsini sana gösterirmiş.

Bilmem nasıl güzel bir ayna ki onda bütün dünyanın nakışları belirmede.

2460 Dünya dolusu sırlar olsa, gün gibi hepsini bir an içinde sana haber vermede, hepsini açıp çözmede.

Böyle bir kadeh elime geçerse, gök bile o kadar yüceliğiyle beraber bence aşağılıktır, bana aşağı görünür artık.

Âlemdeki bütün sırlar o kadehle bana ayan olur. Hâlbuki nice şeyler var ki ben onları bilmiyorum.

* * *

Babasının Verdiği Cevap

Babası dedi ki: Bilgisizlik sana üst olmuş da o yüzden bu kadehi istiyorsun.

Bütün sırları anlayacaksın da bu dünyada başın yücelecek ha!

Kendini böyle bir makamda, göklerin üstünde görecek, bütün âlem halkını da kuyu dibinde seyredeceksin.

Eriştiğin makam yüzünden benlikle dolacak, bu varlıkta, bu benlikte ebedî olarak kalacaksın.

Cemşid'in kadehi[ni] önüne koysan da zerre zerre bütün âlemi güneş gibi görsen,

Zerre zerre bütün sırları o kadehte seyretsen ne çıkacak? Ölüm tepene testeresini dayadı mı,

Sen de Cem gibi kadehten hiçbir fayda elde edemezsin. Cem gibi sen de sonunda sızlanarak ölür gidersin.

Bu kadehi elde etmek, âdeta kuyuya düşmektir. Böyle olduktan sonra yoldan geri kalmak haram olsun sana!

***

Sultan Mahmud'la Kocakarı

Din padişahı Gazi Sultan Mahmud günün birinde ordusuyla hızla at sürüp geçiyordu.

Yol üstünde bir yerde dul bir kocakarı gördü. Sopaya bir kâğıt parçası bağlamış,

Zalimlerin elinden feryat etmede, o feryada erişen padişahtan adalet istemedeydi.

Yüce padişah kocakarıyı gördü, fakat aldırış etmeyip geçti gitti.

O gece rüyasında kendisini derin bir kuyuya düşmüş gördü.

Kocakarı görünüyor, sopasını kuyuya uzatıyor,

Padişaha, yapış sopama padişahım da çık bu girdaptan, kurtul bu kuyudan diyordu.

Padişah kocakarının sopasına yapıştı. O bela kuyusundan kolaylıkla çıktı, kurtuldu.

Ertesi günü padişah tahtına oturdu, ama geceki rüya yüzünden gönlü pek daralmıştı.

2480 Derken bir de baktı ki kocakarı adalet istemek üzere uzaktan göründü.

Elinde sopası, beli bükülmüş, gözleri ağlamaktan ıslanmıştı.

Padişah yerinden kalkıp onu çağırdı, yanına oturttu.

Oradaki askere ve hükümet adamlarına dedi ki: Eğer dün gece kocakarı olmasaydı, ölüm timsahı canımı kaptı gittiydi.

Sopasına yapıştım da beni girdaptan da kurtardı, kuyudan da.

2485 Siz de bugün Tanrı'dan ebedî bir kutluluk istiyorsanız,

Hep birden bu kadının sopasına yapışın. Sığınacağınız şey bu sopadır.

Oradakiler birden saldırıp o sopaya sıkıca yapıştılar,

Her an her yandan bir bölük halk gelip sopaya yapışmaktaydı.

Kocakarı padişahla beraber taht üstünde oturuyor, sopasını elinde tutuyordu.

2490 Elindeki sopayı halka bir destek, bir sığınak hâline getirmişti. Onun yüzünden nice pazarlar kızışmış; nice alışverişler tava gelmişti.

Musa gibi asa yüzünden beli doğruldu. Din yolunda o sopayı Musa'nın asasına benzetti âdeta.

Padişah, ey yoksul kocakarı dedi; sen çok kuvvetsizsin, bunca da halk var.

Bu aczinle beraber bir tahta parçasıyla bunca halka ne yapabilirsin sen?

Birçok kimse senin sopana yapıştı. Bunca adamı nasıl kurtarabileceksin ki?

2495 Kocakarı dile gelip dedi ki: Padişahım! Mahmud'u kuyudan çıkaran,

Herkesi çekip kurtarabilir. Senden bu sözü duymamalıydım.

Kuyudan bir fili kurtaran, bir avuç sivrisinekten aciz mi kalır?

O âlemde mevki ve makam bağışlayanlar, burada kendilerini aşağı gören varlıksız kişilerdir, hâlbuki onların hepsi de, zamane padişahına bile yardım edecek kudrettedir.

Artık neden buna gururlanmalı, niçin böyle bir bilinmez şeyle şöhret bulmaya çalışmalı?

2500 Her aşağılık kişiden feryat etmek, her şomdan bir ziyana uğramak neden?

Başkasından nasıl bahsedersin ki? Senden başka bahsedilecek kimse yok hâlbuki. Ben her aşağılık kişiden hayırlıyım dersin, ama hiç de değil!

Önünde ne var? Bilmezsin de o yüzden gölgenden bile ürker, çekinirsin.

Lâmelifvari sarık sarınmadan zünnar bağlaman çok daha iyi.

Lâmelifvari destar sarınırsın ya, zünnar da haçın lâmelifidir.

2505 Ansızın tabutuna saracakları sarıktan haberin bile yok galiba.

Başın sevda konağı oldukça, sen böyle havalanıp durdukça tabutunun başına sarık sarılması daha güzel.

Başına ipek sarmada ne fayda var ki? Sonunda seni kefene sarıverecekler ya!

Sen dünyada bağdaş kur, yan gel, otur bakalım. Mum makası nasıl mumun başını keserse, ateşten bir makas da senin cezanı verir.

Neden mevki ve mal sahipleri mahremin; neden onlar son nefesine kadar hemdemlerin senin?

2510 Mademki hiçbir şey sana mal olmayacak, neden kefen gibi kendi kendine bürünüp kalmazsın ki?

***

Behlûl ve Mezarlık

Behlûl, elinde bir sopa, mezarlıkta geziyor, her mezara o mezarı kırıp dökecek kadar vuruyordu.

Dediler ki: A deli herif! Neden bu mezarları döversin?

Dedi ki: Bunlar gittiler, ama sayıya sığmaz yalanlar söyleyip yattılar, uyudular.

Kâh bu, benim sarayım dedi, köşküm dedi. Kâh o, malım dedi, altınım dedi.

2515 Kâh bu, işte tarlam, asmam dedi. Kâh o, işte bağım, çardağım dedi.

Derken Tanrı da dedi ki: Bu davaların hepsi de yersiz. Çünkü onlar bana miras kalacak, size değil.

Onların hepsi kendilerine ait olanları söylediler, ama sonunda öldüler, canlarını terk edip gittiler.

Ben de yemeyi, içmeyi, uykuyu, rahatı terk etmiş, bunları dövüyorum işte. Çünkü bunların hepsi de bir avuç yalancıdan ibaret.

Herkesin sonu yokluk olduğu hâlde ondan kâr etmeyi nereden de umdular?

2520 Sonunda darmadağın bir hâlde hepsini de terk edip gidecek olduktan sonra, adam neden bu kadar şeyi derler toplar?

Nihayet toprağından kerpiç dökecek bir dünyaya ne diye gönül bağlarsın?

Dünya bir kervansaraya benzer, iki kapısı vardır. Bu kapıdan öbür kapıya kadar olan yol da tıpkı Sırat gibidir.

Bu yolda uyanık yürümezsen, cehenneme baş aşağı düştün gitti.

Yeryüzüne bazı bir gölge düşerse ayı karartır, karanlıklarda gizler.

2525 Ayın cirmi, adamakıllı aydındır, ama önünde yeryüzünün kara suyu var, ne yapsın!

Yeryüzü aya bile bunu yaparsa, artık yerlere batmış adama neler yapmaz?

Bir anda öyle bir nuru kararttıktan sonra, ömrün içinde seni de mahvetmeyi bilir.

Mahveder, mahvolursun da tekrar iyileşmene ümit de kalmaz. Çünkü buna imkân yoktur.

Geçmişe nispetle baş aşağı gelmen daha artıktır. Çünkü canına gelen afetlerin hepsi de sendendir, sebebi sensin.

2530 O yüzden uğradığın bu çeşit şeyleri kendi elinle kendin hazırladın. Bu meydanda bir şey.

***

Yıldız Bilgisini Bilen Padişah

Padişahın biri yıldız bilgisini iyi bilirdi. Falan ayın feşman günü,

Bir belaya uğrayıp çaresiz kalacağını anladı. Taştan bir yer yaptırdı kendisine.

Mermerden sağlam bir bucak yaptırıp birçok da muhafızlar, gözcüler tayin etti.

Eve girince baktı ki pencere var, oradan aydınlık gelmede.

2335 Kendi elceğiziyle pencereyi ördü. Sonunda o evde mahpus kaldı.

Çıkacak bir yer yoktu. Perişan bir hâle düştü, nihayet son nefesini verdi, ölüp gitti.

Her adımda biraz daha ileriye gitmek istersen, önce isteğinden geçip varlığını terk etmen gerek.

Kendini ve âlemi ister terk et, ister etme. Ölüm gelince ister istemez terk edeceksin.

Uyuyup dinlenme, yiyip içme baki değildir ki. Ölüm gelince ne yapacaksın ya?

***

Hikâye

2540 O tertemiz zat şöyle demiştir: Birisi Tanrı emriyle öldü mü,

Ona ölümünün ilk günü, ikinci ve üçüncü günleri yas tutar, ağlarsın.

Yedinci günü geçirinceye dek bu böyle gider. Fakat yedinci gün geçti de sekizinci gün geldi mi, ne yaparsın?

Mademki sonuncu gün Tanrı'ya teslim olacaksın, önceden buna alışsana, ne diye kıvranıp durursun?

Bütün bedenin yılan gibi ayak olsa, baştan başa ayak kesilsen hiçbir yere kaçmana imkân yok.

2545 Yılanı giderken görmedin mi hiç? Yolda kıvrana kıvrıla, büküle büküle gider.

Fakat deliğine geldi mi, onda bir kıl ucu kadar bile eğrilik büğrülük kalmaz.

O bükülüp kıvrılmayı terk etmedikçe deliğine katiyen yol bulamaz.

Sen de sendeki eğriliği bırak da ondan sonra doğruluğun yüzünden yola düzül, ulaşacağın kovuğa git.

Sen kör gibi atacağın adımı şaşırırsan, körler gibi perde arkasında kalakalırsın.

2550 Halkı görmez misin? Körlükte ne ayakları kalmış, ne başları. Her tarafları yara bere içinde, kapıda kalmışlar.

Kûfî yazıda elif dümdüzdür ya; işte sûfî de apaçık öyle olmalı.

Tasavvuf nedir? Sabretmek, bütün dünyadan tamahını kesmek.

Tevekkül nedir? Dilini kesmek, halkın kendisinden daha iyi olmasını dilemek.

Yok olmak, gönlünü candan kesmek, her şeyi atıp yokluğu almak.

***

Şakıyk-ı Belhî'nin Tevekkül Hakkındaki Sözleri

2555 Şakıyk-ı Belhî, o müderris şeyh, bir gün Bağdat'ta vaaz etmede,

Tevekkül hakkında tertemiz sözler söylemede, yücelik bakımından feleklerin yücesinde beyanatta bulunmadaydı.

Halka tevekkül hususunda diyordu ki: Gönlünüzü sağlam tutun. Aşağı olacağız, hor hakir düşeceğiz diye korkmayın.

Ben çölde neşeli bir hâlde gidiyordum. Tanrı'ya dayanmıştım, hür bir hâlde yol almadaydım.

Yanımda mala mülke ait ancak bir dirhem vardı. Onu yanıma almıştım, koynumda o bir dirhem vardı yalnız.

2560 Seferim bitti, gönlümü gayb âlemine bağlamış olduğumdan hâlâ da o bir dirhem koynumda durup durmada.

Kâbe'ye gittim, neşeli bir hâlde geri geldim. O bir dirheme ihtiyacım bile olmadı.

Bu sırada bir genç şiddetle yerinden kalkıp ona dedi ki: Şu bir sözü doğruca dinle.

O bir dirhemi koynuna yerleştirdiğin zaman gayb âlemine candan dayanışın neredeydi?

Bu bir dirhem seni yüzlerce şüpheye soktu; o zaman neredeydi sende bu tevekkül?

2565 O anda iman sahibi değil miydin yoksa? İman sahibiysen neden Tanrı'dan emin olmadın ki?

Şakıyk onun bu sözünü duyunca minber üstünde başını yere eğdi, titremeye başladı.

İnsaf et, bu delil apaçık bir delil dedi; ne diyeyim? Bu genç haklı.

Bu tapıya dirhem şöyle dursun, bir kıl bile sığmaz.

Onun perişan âşığı nice kanlar yuttu. Şimdi ne oldu? Ağlayıp sızlanarak onun yolunda öldürüldü gitti.

2570 Onu topraklara bulanmış, kanına boyanmış bir hâlde bırak. Şimdi onun yüz allığı böyle olmak gerek.

Ne şaşılacak şey şu dervişin yaptığı iş! Yüzünü kendi kanıyla boyamada.

Ne hayret edilecek iş! Ölmedikçe giyecek bir gömlek bile bulamıyor.

* * *

Tanrı'dan Gömlek İsteyen Meczûp

Coşkun bir meczûp niyaza koyuldu. Çıplaktı, Tanrı'dan giyecek bir çul istiyordu.

Diyordu ki: Yarabbi, üstümde bir gömlek bile yok. Senin sabrın var, ama ben sabırlı değilim.

2575 Tanrı'dan o kendisinden geçmiş meczûba bir ses geldi: Sana bir gömlek veririm, ama o da kefen olur.

Bunalmış meczûp dilini açıp dedi ki: Ben bilirim seni ey kullarını besleyip yetiştiren! Bilirim seni.

Acze düşen kişi ölmedikçe ona bir çul bile vermezsin sen.

Adam müflis ve çırçıplak bir hâlde ölüp gebermeli ki mezarda ona bir çul veresin.

Gönül! Bu yolda şehit olursan, bir anda Tanrı dirisi kesilirsin.

2580 Tepeden tırnağa kadar kanlara bulandıysan, topraklar içinde kendi kanına gark ol.

Sütü gelen kadın hayız olmaz, âdetten kesilir artık.

Gizlice onun kanını süt hâline getirirler. Sen de kan içersin, fakat süt sanırsın.

Beslenmeye başlaman kan emmekledir; sonun da toprağa gömülmek.

Toprakla kan arasında bulunan kişi neden baş çeker, ululanmaya kalkar? Zaten baş aşağıdır o.

2585 A adam olmayan! Bir bilseydin nasılsın? Birbirine karılmış bir avuç toprakla kandan ibaretsin sen.

Toprak oluncaya kadar kan yutar, nihayet toprak kesilirsin de o zaman kandan, topraktan arınır, temizlenirsin.

Senin işin ağlayıp yanmaktan başka bir şey olmazsa, bir gün gelir, elbette sevgilinin saçları üstüne gölge salar.

***

Ağlayıp Sızlanan Meczûp

Bir meczûp pek çok ağlıyordu. Birisi neden böyle ağlamadasın?

Söyle bana dedi. Meczûp dedi ki: Bir an olsun bana acısın, gönlü yansın diye ağlamada, kanlar saçmadayım.

2590 Birisi gönlü yoktur ki. Kim bu sözü söylerse, akıllı değildir dedi.

O deliliği sanat edinen meczûp cevap verdi: O her an ve her zaman bütün gönüllere sahiptir.

Bütün gönüller onun olduğu hâlde, şaşılacak şey şu, nasıl olur da onun gönlü olmaz? Bu ne söz?

Burada bulunan her şey oradan var olmadır. İyi, kötü, yüce, alçak, hepsi oranın malıdır.

Şu hâlde bu gönüllerimiz de oradandır. Hatta yalnız gönüllerimizi söylemiyorum, her şeyimiz oradan zaten.

2595 Sana hayır gelsin, şer gelsin, devadır. Her gelen şeyi oradan nakledebilir, oradan geldiğini söyleyebilirsin.

Bir bak hele; Cebrail toprağı neden kan hâline getirdi de Sâmirî kavmini baş aşağı etti?

Fakat sonra onun nefesi Meryem'e gelince Tanrı ruhuyla âleme hayat kesildi.

Bil ki buradaki hayır da o âlemdedir, şer de. Kâr da oradandır, zarar da.

Sen şu daracık su ve toprak âlemindesin de o yüzden tertemiz kutluluk âleminden bihabersin.

2600 Şu yıkık âlemden azat olsan, viranede define kesilirsin.

Bu âlemde şu gönül yüzünden perişan olur, yorulursun, ama hiç olmazsa gönlünle Tanrı'ya ulaşırsın ya!

***

Meczûpla Ebu-Bekr-i Vasıti

Ebu-Bekr-i Vasıti bir aralık kendisine geldi, gidip tımarhaneyi gezmeye koyuldu.

Bir de baktı ki delinin biri sarhoş bir hâlde. Arada bir nara atıp elini eline vurmada.

Neşeden başını eğmede, oynayıp sıçramadaydı.

2605 Vasıti, a yoldan çıkmış dedi, adamakıllı iplerle bağlanmış, âdeta kahrolmuş gitmişsin.

Şu hapistesin de bu neşe nedir? Kul olmuşsun, neden kendini azat sanırsın?

Deli, şeyhin huzurunda dile gelip dedi ki: Ayağımda bukağı var ama,

Gönlümde bağ yok. Aslım, hakikatim de gönülden ibaret. Hür bir gönlüm olduktan sonra şu hâl bana vuslattır.

Bunu iyice bil ki nice müşküllere uğradım ben. Ayağımı bağladılar, ama hiç olmazsa gönlümü bağlamadılar ya!

2610 İki âlem nedir? Bir deniz, adı da gönül. Sense denizdesin de ayağın balçığa saplanıp kalmış.

Bir an için olsun gönül denizine dal da âlemi kendinde kaybolmuş gör.

Yüz âlem olsa, yüzü de gönülde gizlenir. Artık yüzlerce âlem nasıl olur da gözüne görünür ki?

Orada yeri de anlar, göğü de anlarsın ve bilirsin ki sen hem bu âlemsin, hem o âlem.

Âlem sende görünüp dururken bir anlık bir yere insan bakar, iltifat eder mi bilmem?

2615 Dilersen Tanrı kudretiyle senin için bir an içinde bir cihan zuhur eder.

Âlem senin için ahlât âlemidir, sebepler dünyasıdır. Yedi iklimi âdeta yedi suyla yazılmıştır, sebatı yoktur.

O âlemdeyse kuş yumurtadan çıkmaz. Saray mermerden yapılmaz. Huriler hayız kanından meydana gelmez.

Orada bal arıdan olmaz. Ne süt keçiden çıkar, ne şarap üzümden yapılır.

Ne kebap olmuş kuş, ateşte pişmiştir, ne çeşit çeşit yemekler, pişerek hazırlanmıştır.

2620 Orada vasıtalar ortadan kalkar da bütün bunlar o âleme yokluk âleminden dökülür, gelir.

Her ne çeşit şey istersen, hepsi senin dileğinden hasıl olur.

Kendini küçük görme, İki âlemi de senin ruhundan ve bedeninden başka bir şey bilme.

Her şey senin. Ateşten niceye dek korkarsın? Gönlün arştır, göğsün kürsi.

Gönlünü bu âlemde onun âşığıyla yaktın, parlattınsa, nereden cehennem ateşine yanacaksın artık? İmkân mı var buna.

***

Gönlü Yanık Kocakarı

2625 Günlerden bir gün Bağdat çarşısında şiddetli bir yangın oldu.

Halktan birden bir feryattır koptu. O ateş yüzünden kıyamet koptu sanki.

Yolda elinde sopası ihtiyar bir kadın bir yerden geliyordu.

Birisi deli misin sen dedi, sakın gitme. Evin yanıyordur mutlaka.

Kadın dedi ki: Sus, deli sensin. Tanrı benim evimi katiyen yakmaz.

2630 Sonunda bir cihan ateşe yandı, ama anlaşıldı ki kocakarıya yangından hiçbir ziyan gelmemiş.

A kocakarı dediler, bunu nereden bildin? Söylesene.

İhtiyar, ya evimi yakar, ya gönlümü yakar dedi;

Mademki deli gönlümü dertlere yaktı, elbette evimi yakmayacak.

***

Ateş ve Kav

Taşla demir işe girişince ikisinden bir ateştir çıktı.

Yanmakla yaşayan kav konuşmaya başladı. Ateş dile gelip bu kim ki dedi.

Kav, ey benimle hemdem olan sevgili, yabancı değil. Bir aşinayım ben dedi.

Ateş, işim aydınlatmadır, sense karanlıksın. Seninle ne aşinalığım olacak deyince,

Kav derhâl güzel bir cevap verdi. Dedi ki: Karanlığım, ama ateş yüzünden.

Beni sen yaktın, aydınlattın; şimdi de aşinalığım yok diyorsun.

Ben senin elinden yandım, beni sızlandırarak yakan sensin. Artık lütfet de yaktığına bir bak.

Ateş, kavın aczini anlayınca bütün âlem içinde onu seçti, onunla bağdaştı.

Sen de bu gamdan alevlendiysen gam yeme. Burada yanarsan orada yanmazsın.

Pişmiş kerpiç yerden doğmuştur, ama ateş tabiatlı bir kerpiçtir.

Pişmiş kerpiç ateşe mensup olduğundan din ehlinin kabrine konması caiz değildir.

Şeriat sana bu kadarcığını bile caiz görmezse, asla ateşe atmak istemez seni.

Bir mum yeşilliğe nazar ederse, hemencecik yaseminleri solduruverir.

Tanrı kapısının nazlı mumu da yaseminden bir ışığa benzer.

Meşakkat içinde yaşarız, ama bizden daha nazik, bizden daha çaresiz kimdir ki?

Üstümüze bir gül yaprağı bile düşse, bizden daha aciz bir kimse göremezsin, ona bile tahammülümüz yoktur.

***

Ebu-Aliyy-i Farmidî'ye Ait Bir Hikâye

2650 Ruhu kuvvetli, aklı sağlam er, Hoca Aliyy-i Farmidî'den nakletti.

Demiş ki: Tanrı yarın mahşer gününde bir kula: Al, bak, oku diye amel defterini sunar.

Kul o deftere bir iki saat bakar durur. Fakat içinde ne günah görür, ne sevap.

Der ki: Yarabbi, ne diliyorsan hiçbiri bu deftere yazılmamış.

Hitap gelir, denir ki: Ben âşıklarımın iyiliğini, kötülüğünü deftere yazmam.

2655 Tanrı senin iyini, kötünü az anmada. Sen de artık cenneti, cehennemi az an.

Aradan vesile ve vasıta kalktı mı, artık ebedîyen sen bizimsin, bizdesin.

Bu sana gerekmiyorsa, ne kıvranıp durursun? Ne varsa hepsi biziz, hep biz. Sense bir hiçten ibaretsin.

Vahşîcesine huzura gelirsen, kendine gelesin diye sana amel defterini verirler.

Bir gül yaprağı kadar bile tahammül ve kudretimiz olmadıktan sonra, artık her cüzün ebedî hayata sahip olmasına imkân yoktur.

2660 Okuma yazma bilmeyen Peygamber'e uyulduktan sonra, o elbette haksız ve yanlış bir defter okunmasını istemez.

Sen amel defterine ait sözler söyler, duyarsan mâna bakımından hemencecik küstah oldun gitti demektir.

***

Mahşer Günündeki Suçlu

Peygamber'den sahih olarak şöyle rivayet edilmiştir: Tanrı mahşer günü bir kuluna der ki:

Ey kulum, gel de amel defterini oku. Ömrün boyunca neler yaptın bakalım?

Kul baştan başa defterini okur. Fakat defterde suçtan başka bir şey göremez.

2665 Defterinde karalıktan, kötülükten başka bir şey göremeyince der ki: Yarabbi!

Suçlarla geçen şu ömrümün yüzünden, anlıyorum, cehenneme gitmedeyim. Tanrı, bir de der, çevir defteri, ardını oku.

Kul defterin arka tarafını çevirir. Bir de bakar ki sonuna şöyle yazılmış:

Nihayet pişman olup tövbe etmiş, bütün dertlerine derman bulmuştur.

Her kötülüğe karşılık sırları bilen Tanrı ona on iyilik vermiş, on mükâfat ihsan etmiş.

2670 Kötülüğe pişman oldu mu, Tanrı kula on iyilik yazar.

Kul bunu görünce sevinir. Ne mutlu azat olan, kurtulan kula!

Tanrı'ya der ki: Yarabbi, amel defterimi yazan melekler doğru yazmamışlar.

Benim suçum bunlardan çok fazla. O iki uyanık melek yaptıklarımı tam yazmamışlar benim.

Söyle Yarabbi, benim suçlarımı yazarlarken yoksa biri yazıyor, öbürü siliyor muydu ki?

2675 Ömrümün başından beri o kadar kötülükler yaptım. Şimdi sen tutuyor, her kötülüğüme karşılık on iyilik veriyorsun.

Suçlu bir kulum, ama ihsanınla suçlarımdan faydalandım, kâr ettim.

Peygamber bu sözleri söyler, Tanrı'nın bu işini anlatırken güldü de dişleri göründü.

Sonra dedi ki: Ey tertemiz Tanrı! Bir avuç toprağın yaptığı ne küstahlık bu!

Bir de pak ruhun bir sırrı var ki, korkarım, onu duysan helak olur gidersin.

2680 Bu şaşılacak sır nedir? Kim bilir ki? Kim bilir ki bu şaşılacak sırrın sebebi nedir?

Önünde bunca zahmetler, bunca meşakkatler var. Bütün bunlar bir hiç olduğundan, bir hiçten ibaret bulunduğundan meydana gelmedi ya.

Bunlar belki kendine gelirsin, belki kendini tanır, anlarsın diye meydana geldi.

Sen onun sevgilisisin de onun için böyle yaptı; seni kendi gözünden de gizledi, halkın gözünden de.

Binlerce sebep perdesi izhar etti de hepsinin ardına da bir karyola koydu.

2685 Sen perde ardında karyolada sevgiliyle ağyardan hâli bir hâlde yatıp uyuyabilirsin. Ne mutlu sana!

Sevgiliyi baştan ayağa kadar görmeye imkân yok. Mademki bu böyle, makamını görmek elbette daha iyi.

Çünkü sevgili apaçık görünmez, cilvelenmez. Yüceliği yüzünden gizli kalması gerektir.

***

Sultan Mahmud'un Askeri Teftişi

Din Padişahı, bahtı kutlu Sultan Mahmud, bir gün askerin huzurunda geçit resmi yapmasını emretti.

Ayâz orada yoktu. Kadir bilen padişah onu çağırttı.

2690 Padişah burada senin için durmada, seni beklemede.

Ordu geçit resmi yapıyor. Bundan maksat da ay gibi güzel sevgili, senin görmen, seyretmendir diye birisiyle haber gönderdi.

Padişahın gönderdiği elçi gidip Ayâz'a bu sözleri söyledi. Güzel Ayâz da cevabını verdi.

Adam Sultan Mahmud'un yanına gelince padişah o güzeli görmedin mi yoksa diye sordu.

Elçi dedi ki: Gördüm, sözlerini söyledim, ama gelmiyorum dedi.

2695 Ona, gel, kutlu padişah bugün askeri teftiş edecek dedim.

Bana, git, o bahadır Padişaha söyle dedi, hiçbir âşık sevgilisine varlığını göstermeye kalkışmaz.

Bana varlığını göstermiş, göstermemiş. Bence bunun bir değeri yok. Kendisini versin bana, ben başka bir şey istemem!

Onuncu Makale

Çocuk dedi ki: Sence büyüklerin dileği olan mevki sevgisi ayıpsa;

Mevki ve makamdan göz yummak gerekse peki... Fakat mevkiden kim kaçınabilir? Makam ve rütbeden kaçan kimi gördün sen?

2700 Görmedin mi? Yusuf bile kuyudan çıktı da saltanat tahtına oturdu, mevkiye ulaştı.

Dünyada mevki ve mal sevgisinden kurtulmuş bir insan bile görmedim.

Birçoklarını çeşit çeşit sınadım. Külhan hiç kimseye gülşen olmuyor.

Bu ikisi de adama aynı olsaydı, o adam ne hayvan sayılırdı, ne insan!

Fakat insanın aklı var. Bu yüzden eşek değil ya, bir mevkiye, bir makama sahip olması gerek.

2705 İsa mevki itibarıyla göklere ağmadı mı? Böyle olduğu hâlde melek de bilgisizlik yüzünden kuyunun dibinde kalakaldı.

* * *

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Bu harap zindanda insan ibadetle yücelere katılabilir.

Yücelik diliyorsan kuyudan çık, yücel. Yüceliği ibadetle elde edebilirsin, mevkiyle değil.

Peygamber dedi ki: Sıddıykların gönüllerinden en son çıkan en gizli huy

Şüphe yok, mal ve mevki sevgisidir. Şu hâlde mevki dilemek vebaldir.

Tanrı yolunda hasların hası bile olsan, mevki sahibi oldun mu, asi kesilirsin.

Mevki senden öyle bir duman yüceltir ki bundan kurtulmanın imkânı yoktur.

***

Sultan Sencer'le Abbâse-i Tûsî

Günlerden bir gün yüce padişah Sencer, tenha bir yerde Abbâse'nin yanına gitti.

Uzlaşamadılar. Padişah bir müddet Abbâse'nin yanında oturdu, sonra kalkıp gitti.

Birisi Abbâse'ye, neden sustun? Ne bir şey söyledin, ne de bir söz dinledin dedi.

Abbâse şöyle cevap verdi: Gözüm padişaha ilişince,

Bir de baktım ki sert dallarla, budaklarla dolu bir âlem; elimde de kör bir oracık var.

O orakla o dalları, budakları budamama, kesmeme imkân yok, susmaktan başka bir çare bulamadım.

Sen dünyadaki mevkiyle neşeliysen, ahret makamından mahrum kalırsın.

Mal ve mevki senin çevrene toplandı mı, malın yılan olur, mevkin kuyu kesilir sana.

Gönlün nedir? Musa. Nefsin de Firavun. Dünya ise yüzlerce çeşitte, yüzlerce renkte ateşten bir taş.

Cebrail buyurursa, Musa'nın ateşe el atması hoş.

Fakat emreden Firavun olursa, o ateş yüzünden çekeceğin azap da yüz renk, yüz çeşit olur.

İbadet bile etsen, günah etmiş sayılırsın. Her uzvun aleyhine tanıklıkta bulunur.

Orada senin için ne küfür vardır, ne iman. Buradan ne götürdüysen, sana mal olan odur.

2725 Burada ne ekersen, orada ancak onu biçersin. Burada ne dokursan, orada ancak onu giyersin.

Orada elde edeceğin kâr ve ziyan, ancak burada kazandığın kâr ve ziyandır.

A yoksul! Orada bir neşe bulamazsın, sevinemezsin. Buradan bir sevinç, bir neşe götürdüysen o başka.

İster zehirlenerek öl, ister tatlılıkla can ver; orada ancak kendi yükünü omzuna alır, yüklenirsin.

Âlemin bütün zerreleri birer birer hicaptır. Buna göre bir zerreye bile sahip olsan hesabını vereceksin demektir.

2730 Ayağını yere komuşsun, ama pergel gibi başın dönüp durmada. Tembellik etme, yavaş olma. At yükünü, hafif ol, hepsinden vazgeç gitsin.

***

Musa'nın Ulu Tanrı'ya Münacatı ve Velilerden Birini Görmek İstemesi

Âlemi bezeyen Musa, Tanrı'ya, bana kendi dostlarından birini göster de dedi.

Yüzünü göreyim, gözüm aydın olsun; bu istekle gönlüm yanıp yakılmada.

Tanrı'dan hitap geldi: Bizim bir dert ehli doğru kulumuz var, filan ovadadır.

Kapımızın has kullarındandır o. Gece gündüz bizim yolumuzda yürür.

2735 Kelîm onu görmek üzere yola çıktı. Oraya vardı. Bir de baktı ki o adam kendi âlemine dalmış.

Başının altına yarım bir kerpiç koymuş, üstüne de ancak dizine kadar gelen bir çuval çekmiş.

Üstüne önden, arttan binlerce karınca, binlerce arı ve sinek üşüşmüş.

Musa ona selam verip, bir şey istiyorsan söyle dedi.

Adam, ey Tanrı elçisi dedi, tez bana testinden bir yudum sucağız ver.

2740 Musa testiyi almak üzere giderken bir an içinde o susuzun canı çıktı, öldü gitti.

Musa suyu getirince onu kuru yer üstünde can vermiş buldu.

Tanrı Kelîmi bu hâle şaşırdı. Kefen bulmak, mezarını kazıp gömmek üzere kalktı.

Geri dönünce bir de baktı ki bir aslan gelip onu paralamış, kalbini, karnını yiyip sömürmüş, doymuş.

Bu dertle Musa'nın gönlü coştu, kabardı. O adam yüzünden derdi bir hayli fazlalaştı.

2745 Dile gelip dedi ki: Ey sırları bilen Tanrı! Bir gülü yüzlerce naz ü naim içinde besler, yetiştirirsin.[1]

Bu sırrı nereden anlayacağız? Senin sırrına ne gönül erer, ne can o sırrı bulur.

Tanrı'dan Musa'nın can kulağına şu cevap geldi: Daima onu biz suvarırdık.

Her vakit ki gibi bu sefer de o kendi ciğerciğini yiyen susuza bizim su vermemiz daha hoş.

Daima onu biz giydirirdik. Nasıl olur da araya Musa'nın eli karışır?

2750 Şimdi bir vasıta zuhur etti. Etti ama neden ağyara iltifat ediyor?

Bizim gibisinden beslenip yetiştikten sonra neden başkasından bir şey ister?

Araya ağyar ayak bastı. Biz de onu ebedî olarak aradan kaptık, götürdük.

Fakat o çulla kerpiç parçasının hesabını apaydın bir hâlde vermedikçe,

---

1 Prof. H. Ritter, "Burada metinden bir beyit eksik gibi görünmede" diye bir not ilave etmiş ki hakikaten öyle görünmede; s. 155, 16. beyte ait not.

Ant olsun yüceliğimize, bizden bir kıl kadar bile koku alamaz, bir yandan bile kokumuzu bulamaz. Buna imkân yok.

2755 Azizim! Onunla iş görmek kolay değil. Onunla ancak gönülden, candan konuşulabilir.

Onunla can ve gönülden konuştuktan sonra, artık o makamda dünyaya ait şeyler söylemek müşküldür doğrusu.

Bir adam can âlemine kadem basmadıktan sonra hiçbir kimseye erlikle övünemez, er sayılamaz o.

Feleği bile onun safında er sayma. Çark vurup duran dönek bir kocakarıdır o.

Her şeye yüzlerce bağla bağlanırsan, asıl bağlanman lazım olan yere nasıl bağlanabilirsin ki?

2760 Seni burada bunca timsah çekip durdukça göklere nice yükselecek, orada nasıl makam tutacaksın?

Yeryüzünün zinciri ayağında oldukça nereden gökyüzüne yükselecek, orasını yurt edineceksin?

Sevgin köpeklereyken gökyüzündekiler sana nereden meyledecekler?

Amel defterini yazanların arılık ve kutluluk yurdunda bir avuç toprak parçasıyla düşüp kalkmaları layık mıdır?

Ululara mübah bir cemali apteshaneyi yurt edinenler görebilirler mi hiç?

2765 Ne her can o sırra yol bulabilir, ne herkes o makama erişir oğlum!

Dünyaya binlerce can gelir, ama içlerinden ancak biri bu sırra erer.

***

Bedenler Yaratılmadan Ruhların Hâlleri

Böyle naklettiler: Ruhlar bedenlerden önce yaratılmıştır.

Hem de tam üç dört yıl önce. Fakat o âlemde her yıl bu âlemin bin yılıncadır.

Böyle rivayet edilmiştir ki yüce canlar bu kadar müddet içinde bedene girmemişlerdi.

2770 Sonra hepsini birbirine kattılar, bir saf düzdüler.

Derken canların ardından birdenbire apaçık olarak dünya göründü.

Ruhların bir kısmı dünyayı gördü; canla, gönülle dünyanın bulunduğu tarafa koşuştular.

Yerlerinde kalanlara da sağ taraftan cennet görünüverdi.

Bunlar da cenneti görünce, ne şaşılacak şey, canlar vererek cehennemden kaçtılar, cennete ulaştılar.

2775 Ruhların az bir kısmı yerlerinde kaldı. Onlar hiçbir yandan, hiçbir şeye aldırış etmediler.

Ne dünyayı seçtiler, ne cenneti. Ne de bir kıl ucu kadar olsun, cehennemden ürküp kaçtılar.

Tanrı'dan hitap geldi: A deli canlar! Burada ne durursunuz, ne istersiniz şimdi?

Dünyadan da hürsünüz, cennetten de. Cehennemden de bir sünnet yok size.

Size yolumuzda ne lazım? Size ancak bizim kapımız gerek.

2780 Ruhlar bu hitabı duyunca coştular, Yarabbi dediler, sen bize hitap ettin, ömrümüze doyduk, canımız feda sana!

Ey arşın, fersin, kürsinin sahibi Tanrı! Sen daha iyi bilirsin, bize ne soruyorsun?

Biz ancak seni isteriz. Başka bir şeycikler istemeyiz. Hakke'l-yakıyn Tanrı sensin, başka ne varsa hiç!

Tanrı'dan şöyle hitap geldi: Mademki beni istiyorsunuz, çeşit çeşit belalar istiyorsunuz demektir.

Üstünüze mahlukatın kılları, çöllerin kumları,

2785 Yağmurların katraları, ağaçların yaprakları sayısınca,

Hatta ondan da fazla mihnet ve bela yağdıracağım ben.

Ateşten dikenler yaratacağım da her an yaralı göğüslerinize koyacağım.

Ruhlar Tanrı'nın bu hitabını duyunca o neşeyle coştular, köpürdüler, bağırdılar:

Canlarımız feda olsun o belaya. Bize ne dilersen ver, kabulümüz.

Senin verdiğin belayı canla başla kabul eder, ömrümüz ebedî bile olsa o belaya katlanırız.

Onunla her can arasında bir sır var. Her can kendince bir sırra sahibim der.

Onca bu kapıda yalnız sır sahibi odur, ondan başka marifet sırrını bilen yoktur.

Ruhların bildikleri doğrudur, iyidir. Fakat bütün ruhlar arasında o asıl bir ruhu sever.

Öbür ruhlar o ruhun perdesidir. Hepsi de o bir ruh için yaralanmıştır.

Onlar on sekiz bin âlemi assalar yine bir arpa boyu yol gidebilirler.

Bütün ruhlar aynıdır, ama maksat marifet ehli olan ruhlardır.

***

Peygamber'in Zevcelerine Ait Hikâye

Mustafa'nın kadınları bir gün hep birden ona sordular, dediler ki: Ey âlemin en büyüğü!

İçimizde en fazla hangimizi seviyorsun? Söylersen hoş olur.

Peygamber, ey gönül aydınlatanlar dedi, bugün sabretmeniz gerek.

Yarın bildiğimi söyler, imkân bulursam hepinize cevap veririm.

Gece ayrılık günü gibi kapkaranlık bir hâlde gelip çatınca onların her birini yalnızca yanına çağırdı.

Gizlice her kadına bir yüzük verdi, hepsinin yarasına muhtaç olduğu melhemi koydu.

Her birine bu yüzüğü verdiğini öbürlerine söylememesini tembih etti, her birinden bu yolda söz aldı.

Bu sırrı gizlemesini, perdenin dışına ses vermemesini söyledi.

Ertesi gün olunca kadınlar, yine peygamberin yanına gelip,

Aynı soruyu sordular. Peygamber ağzını açıp dedi ki:

Bütün âlem içinde kendisine gizlice bir yüzük verdiğim kadını severim ben.

Kadınlar bu sözü duyunca sevindiler, gizlice neşelendiler.

Birbirlerine bakındılar. Bu sırrı sanki kimse bilmiyordu.

Her birinin tek başına bu sırdan haberi vardı. Fakat peygamberin Ayşe'yle olan işi başkaydı.

A çaresiz adam, sana gönül gerekse, mutlaka perde ardında bir iş görmek dilersen,

Ciğerini ye, onunla geçin, neşelen. Fakat gönül kanını dökmede kayıtsız ol.

Çünkü ayrılıkla kan yutmazsan aşinalık sırrına erişmeye yol bulamazsın.

***

Tanrı rahmet etsin,
Rabia'ya Ait Bir Hikâye

Rabia gibi makam sahibi bir kadın tam bir hafta yemek yememişti.

O bir hafta içinde elden ayaktan düşmedi. İşi gücü daima namazdı, oruçtu.

Fakat açlık onu ayaktan alınca azasına kuvvetli bir zayıflık, bir titreme düştü.

Oralarda namuslu bir kadıncağız vardı. Rabia'nın hâlini anlayıp bir kâse yemek getirdi.

Rabia bir yandan bir ışık bulmak derdine düştü.

Geri dönünce bir de baktı ki bir kedi gelmiş, kâseyi devirmiş.

2820 Testiyi alıp suyla iftar etmek için geri döndü.

Testiyi alıp gelirken testi elinden düşüp kırıldı. Bu sefer susuz da kaldı.

O ciğeri yanık hatun ta ciğerinden bir ah çekti. Görsen âlem tutuştu derdin.

Yüzlerce acizle dedi ki; Yarabbi, bu çaresiz miskinden ne istersin ki?

Beni böyle perişan eden sensin. Niceye dek beni kanlara bulayacaksın?

2825 Tanrı'dan hitap geldi: Dilersen şimdicek aydan balığa dek bütün âlemi sana bağışlayayım.

Fakat bunca yıllık derdi de karşılık olarak gönlünden alırım. Bir düşün artık.

Çünkü benim yüzlerce yıllık derdimle hilebaz dünya bir gönülde beraber yerleşemez.

Sana daima bizim derdimiz gerekse, daimi olarak dünyayı terk etmelisin.

Buna nail olursan, ondan nasibin yoktur. Çünkü Tanrı derdi bedava değildir.

***

Behlûl'e Ait Bir Hikâye

2830 Gönlü perişan Behlûl Bağdat'ta çocukların elinden bunalmıştı.

Boyuna ona taş atıyorlar, her yandan üstüne saldırıyorlardı.

Aciz kalınca yerden bir küçük taş alıp onlara verdi, yalvardı,

Dedi ki: Bu kadar taş atın bari. Büyük taşlarla beni topal etmeyin.

Taştan ayağım yaralanırsa, oturarak namaz kılmaya mecbur olurum.

2835 Nihayet bir taş onu adamakıllı yaraladı. Canı yandı, gönlü altüst oldu.

O taş yüzünden daralmış gönlünden öyle kan aktı ki taşın gönlü bile onun derdinden kan kesildi.

Onlardan kurtulmak için perişan bir hâlde topallayarak Basra'ya gitti.

Sözü uzatmayalım, geceleyin Basra'ya ulaştı. Uyumak için bir yana gitti.

Bir bucağa girdi. Meğerse orada birisi öldürülmüş, kanlara, topraklara bulanmış, yatmadaymış.

2840 Bunu bilemedi, yanına yattı, uyudu, uykuda bütün elbisesi kanlara battı.

Ertesi günü halk gelip öldürülüp yere yıkılmış adamı,

Yanında da elbisesi kanlara bulanmış Behlûl'ün ayakta durduğunu görerek,

Bu işi Behlûl'ün yaptığına hükmettiler.

Ona a köpek dediler, nerelisin sen, nereden geldin sen? Sende bir aşinalık göremiyoruz.

2845 Behlûl, Bağdatlıyım, oradan kalktım, buraya geldim. Bu öldürülmüş adamın yanında yattın, dinlendim.

Bu adamın öldürülmüş olduğunu ancak tanyeri atıp âlem ışıyınca gördüm dedi.

Behlûl'e, geceleyin Bağdat'tan kalktın, kan dökmek için ta Basra'ya geldin ha dediler.

Ellerini kuvvetlice bağlayıp onu merhametsiz zindancıya teslim ettiler.

Ciğeri yanık Behlûl, içinden ey gönül diyordu, hadi bakalım, bugün ne yapacaksın?

2850 Çocukların taşından kaçtın, ama burada kendi kanına girdin.

Bağdat'ta o taşlara razı olsaydın, Basra'da can korkusuna tutulur muydun hiç?

Nihayet padişaha haber verdiler. Öldürülmesi için emir geldi.

Onu tutup darağacına götürdüler. Zalim cellat merdiveni dayadı, Behlûl'ü çıkardı.

Boynuna ipi geçirmek isterken Behlûl başını Tanrı'ya kaldırdı,

2855 Dudakları oynamaya başladı, gizlice bir şeyler söylüyordu. Tam bu sırada bir yandan temiz birisi fırladı.

O suçsuzdur, adamı ben öldürdüm. Benim öldürülmem gerek.

Bu kadar yükü taşıyamayacağım. Bir tek boynuma iki kanı birden alamayacağım diye bağırdı.

Her ikisini de padişahın huzuruna götürdüler. Padişahın veziri de oradaydı.

Basra padişahı uzun zamanlardır Behlûl'ü görmek istiyordu.

2860 Onu görmeyi çok istiyordu, ama bir kere bile yüzünü görmemişti.

Vezir, Behlûl'ü görünce tanıdı. Çünkü önce de görmüş, konuşmuştu.

Dile gelip dedi ki: Padişahım kutlu olsun. Behlûl'ü arıyordun ya, işte Behlûl.

Padişah neşesinden yerinden sıçradı. Onu yanına aldı.

Başını, yüzünü öptü. Yüzlerce izzetler, ikramlar ederek yanına oturttu.

2865 Katille maktulün ahvalini, sonra da Behlûl'ün kıssasını söylediler.

Basra padişahı, derhâl bu gencin kanını dökün dedi.

Behlûl padişaha ey gazi padişah dedi, gönlümün yanışına hürmetin varsa,

Sakın onun kanını dökme. Kanını dökersen, bir fayda elde edemezsin, hayır olmaz sana.

Doğrulukla kalktı, benim için kendisini âdeta feda etti o.

2870 Benim için canıyla oynadı. Nasıl olur da bu gencin kanı dökülür?

Bunun üzerine padişah öldürülen adamın yakınlarını çağırdı. Onlara: "Diyet istemeniz gerek.

Dilerseniz onu öldürebilirsiniz, ama iyi olmaz. Bu işi farz edin ki o yapmadı, ben yaptım.

Asidir ama muti. Ona Behlûl şefaat etmede" dedi.

Nihayet onları altınla razı ediverdiler. Bütün düşmanlarını hoşnut eylediler.

2875 Padişah o gence, "Nasıl oldu da halk arasından kalktın?

Ne oldu sana canından geçtin, korkmadan yaptığını söyleyiverdin?" diye sordu.

Genç dedi ki: Bir ejderha gördüm ki benzerini hiçbir yerde görmemiştim.

Ağzını açmış, ateş püskürmedeydi. Mermer kaya bile korkusundan yarı canlı bir hâle gelmişti.

Bana, kalk, doğruyu söyle. Yoksa işin bitiktir.

2880 Şimdicek kanını emer, ebedî olarak içine girer, yerleşirim.

Ebedî bir azap içinde kalırsın. Âlemde hiçbir kimsecik de feryadına erişemez dedi.

Onun korkusundan yerimden fırlayıp yaptığımı söyledim, kurtuldum.

Padişah bunun üzerine Behlûl'e, ya sen dedi, darağacına çekileceğin vakit ne dedin?

Behlûl dedi ki: Candan elimi yudum. Helak olmak üzere bulunduğumu anladım.

2885 Başımı kaldırıp Yarabbi dedim, bu gönülsüz yoksuldan ne istersin?

Bunları başıma üşüştüren sensin. Beni şu anda ağlatıp sızlatarak öldürürlerse,

Kan diyetimi onlardan değil, senden isterim. Bir avuç dağınık kişiden ne alabilirim ki?

Seni tanırım, başka kimsem yok. İşim gücüm seninle. Uğradığım, düştüğüm hâl ancak senin hükmünle olmada.

Ben bu sözü gizlice söylerken bu genç kalktı, bağırdı.

2890 Bu söz üzerine beni darağacından alıp indirdiler. Sözüme cevap olarak perde ardından bu iş zuhur etti işte.

Ulu Tanrı'dan uğradığım minnet, beni önce perişan bu hâle soktu,

Beni önce kanlı katil yaptı, ama sonunda bana yüzlerce can vererek lütuflarda bulundu.

Önümde muradıma erişmemek, mahrumiyete uğramak olsa bile bu yolda yüzlerce can vererek ona gitmek gerek.

Fakat sen başkasını gördükçe bütün hayatı, şerri başkasından geliyor sanırsın.

***

Leys-i Busence'ye Ait Bir Hikâye

Leys-i Busence dışarı çıkmış, çarşıda gidiyordu. Sitemkâr bir Türk kafasına bir sille aşk etti.

Birisi, a Türk dedi, bu silleyi niye vurdun? Bilmiyor musun o kim?

O falan adam. Güneş gibi tamamiyle nurdan ibaret. Padişaha onunla buluşup görüşmek, düğünden, bayramdan daha hoş gelmede.

Türk onun şöhretini duymuştu. Makam ve derecesini de işitince

Yaptığına pişman oldu. Suçlular gibi özürler dileyerek Pir'in huzuruna geldi.

Yaptığım suç yüzünden belim kırıldı. Bilmedim, yanlış harekette bulundum, sarhoştum dedi.

Pir ona, aldırma bu işe a çavuş diye cevap verdi.

Bunu senden görseydim kötü bir işti, ama geldiği yerden geldi. Orada yanlış olamaz.

Her şeyi Hakk'tan gör, ama bir an bile kulluktan ayrılma.

Merdut musun, makbul mü? Ezeli hükme göre kutlu musun, değil misin? Bilmezsin ki.

Yalnız şunu bilirsin ki can bedende oldukça Tanrı buyruğunu tutmak gerek.

Bunu bilirsin sen, onu bilemezsin. Bir zanna kapılıp gitmek doğru olamaz.

Tanrı büyüktür, kerem sahibidir, sana da daima kulluk etmek icap eder.

***

Musa ve İbadet Eden Kul

İbadet eden bir kul vardı, hiçbir an dinlenmez, hiçbir anını ibadetsiz geçirmezdi.

Gece gündüz işi gücü ibadetti. Ömrü ibadetle geçmedeydi.

2910 Musa'ya Tanrı'dan vahiy geldi: O ibadet edene de ki ey Tanrı kazasına razı adam!

Daima ibadet etmeden maksadın ne? Adın bahtsızlar divanına kaydedilmiş.

Musa gelip ona haber verince adam daha fazla ibadete koyuldu.

İşe öyle bir sarılış sarıldı ki evvelce yüz kat ibadet ediyorsa, bu sefer ibadetini bir misli daha artırdı.

Musa dedi ki: Sen şakıylerdensin. Öyle olduğu hâlde neden böyle ibadete koyulmadasın?

2915 O yol yitirmiş adam Musa'ya, ey Tur Dağı'nın dudu kuşu, ey Tanrı kapısının eri dedi;

Nice zamandır ben kendimi bir hiç saymada, hiçbir işe yaramadığımı sanmadaydım.

Beni de hesaba kattığını anlayınca ibadetim birken bin oldu.

Mademki adım onun şakıyleri arasına alınmış, her iş bana daha iyi gelmede artık.

Ateşe su serpiyor, ama ondan ne gelirse hoş.

2920 O kapıdan gelen her şey, ister iyi olsun, ister kötü, yol azığıdır.

Tanrı bana nur da bağışlasa caiz, beni ateşe atsa da caiz. O Tanrı'dır, bana kulluk düşer ancak.

Uzakmış, yakınmış, öyle bir şey düşünmem ben. Daima bu tarzda onun huzurundayım işte.

Musa, tekrar Tanrı'ya varınca, Hakk sırların yüce makamından hitap edip dedi ki:

O ibadet edenin ihlasını gördüm. Tepeden tırnağa kadar dinle meşgul olduğunu anladım.

2925 İbadetini kabul ettim. İbadetini büsbütün artırdı o.

O kulluğunu artırınca Tanrı'nın Tanrılığı da ondan fazla arttı, coştu.

Şimdicek onu bahtiyar olanlardan saydım, eşkıya levhinden adını sildim.

Devlet sahipleri arasına kattım onu. Var, şimdi benden müjde götür ona.

Sen insanın sırrını bilmiyorsun ya, sakın bir kıl ucu bile onları inkâr edeyim deme.

2930 Şimdi bilgisizlik yüzünden insan ikrar veya inkârla dolar, bir şeye saplanır kalır, ama yarın herkesin matai meydana çıkacak.

***

Buharalı Pirle Puştun Biri

Buharalı bir pir yolda giderken ansızın bu puşta rastladı.

Onu dünyada eteği pisliklere bulaşmış görünce tiksindi, sürünmesin diye eteğini topladı.

Puşt dedi ki: Ey Buharalı! Henüz ne senin matain meydana çıkmıştır, ne benim.

Bugün mataına güvenme. Yarın herkesin ne malı varsa meydana çıkacak.

2935 Makbul veya merdut oluş meydanda değil ya; bugün ne sana senden fayda var, ne benden ziyan!

Sen körlüğünden yalnız bugünü görüyorsun. Neden bugün benden eteğini çeker, toplarsın ki?

Bugün benden çekineceğine dayanmalısın ki yarın adına bir lütuf yazısı gelsin.

Adam puştun bu sözünü duyunca gönlü dertlerle dolu olarak yerlere döşendi.

Gönül! Bugün sende ne var, neye sahipsin? Belli bile değildir. Gönül ancak görünüşe göre bir şüpheye düşer, görünüşe bakar da bir şey umar.

2940 Fakat can matamı sen bile bir araştırırsan, an geçmez biraz daha şaşırır kalırsın.

Elinde ihtiyarın varsa, Tanrı buyruğuna göre hareket et. Başka hiçbir şeyle işin yok senin.

Buradan seni iyi de götürseler elinde bir şey yok, kötü de götürseler bir şey yok. Haberin olmadan getirdikleri gibi yine de haberin olmadan götürecekler.

***

Gazalî ile Mülhit

Bazıları Gazalî'ye bir mülhit seni mum gibi kesip öldürecek dediler.

Korkup evine kapandı, dur bakalım, iş neye varacak dedi.

2945 Evinde bir hayli müddet oturdu. Nihayet canı sıkıldı, evden tamamiyle bezdi.

Birisini Bû-Şehdî'ye gönderip ona "Ey Hakk yolunda üstat tanınan!

Mülhitlerin korkusundan evimde kapalı kaldım. Akıllıydım, delirdim âdeta.

Ne buyurursan onu yapacağım. Belki bu derde bir derman bulurum dedirtti.

Bû-Şehdî bu haberi duyunca coştu, haberi getirene şöyle söyledi:

2950 İmam hocaya söyle: Ey yoldan çıkmış, sapıtmış adam! Sen Hakk'ın ne sırdaşısın, ne veziri.

Tanrı evvelce seni yaratır, meydana getirirken sana hiç sormadı, seninle hiç danışmadı.

Öldüreceği vakit de senden bir şeycik sormaz. Müsterih ol, niceye bir ıstırap çekeceksin?

Seni sensiz olarak meydana getirdi. Yine de seni sensiz olarak alıp götürecek.

Bu çeşit bir haber duyunca Gazalî'nin gönlü rahatlaştı, tuzaktan kurtuldu, dışarıya çıktı.

Mademki Tanrı saltanatına erişmeye imkân yok, iş senin dilediğin gibi olmayacak; ne diye istersin ki?

***

Duacıyla Meczûp

Bir din bilgini dua etmede, dünyalar dolusu halk da âmin demedeydi.

Meczûbun biri, ben bilmiyorum, bu âmin ne demek ki dedi.

Ona âmin şu demek dediler; imam hoca Tanrı'dan ne diliyorsa

Öyle olsun, öyle olsun, öyle olsun diyoruz. Meczûp feryat ederek dedi ki:

İmam hocanın dediği ne olursa olsun, öyle de olmaz, böyle de olmaz. Onun dediği olmayacağına göre bu kıvranma niceye bir?

Tanrı ne isterse eksiksiz, fazlasız o olur ancak. Öyleyse artık kendiliğinizden ne istersiniz ki?

Sana bir şey nasip olmayacaksa, gönül yanışından başka bir kısmetin olamaz.

Fakat o bir şey diledi mi olur. Dilemezse gülünden diken bitirir senin.

***

Ağlayan Bir Meczûp

Bir meczûp yol başında tozlar içinde oturmuştu.

Bir zaman inciler gibi gözyaşları saçmada, bir zaman başına tozlar savurmadaydı.

Birisi, ey tozlara bulanmış adam dedi, neden böyle zari zari ağlarsın?

Meczûp dedi ki: Canım dalgalanıp coşmada. Onun için mum gibi gözyaşlarına gark oldum.

Ben yalnız ve yalnız Tanrı'yı diliyorum, ama o beni hiç istemiyor, aldırış bile etmemede.

***

Bir Meczûbun Ulu Tanrı'ya Münacatı

Ovada bir meczûp vardı. Adamakıllı aklını kaptırmıştı.

2970 Gökyüzüne bakıp dertli bir gönülle derdi ki: Yarabbi!

Sen sevgiden anlamıyorsun, bu işi bilmiyorsun, ama ben seni daima sevmedeyim.

Senin benim gibi birçok dostun var, fakat benim senden başka dostum yok.

Ey dünyalar aydınlatan! Nasıl diyeyim sana? Ne olursun, bir kerecik olsun sevgiyi benden öğren!

Öyle yaşa ki her an yüzlerce âlem öyle bir mumun iştiyakıyla pervane kesilmiştir.

2975 Onu bir sebeple bulmaya imkân yok, ama devlet geldi, baht yaver oldu mu, bulunabilir de.

Bir zerrecik baht yardım etti mi, seni güneşe götürür, kılavuzluk eder sana.

***

Baht ve Devlet Hususunda Şeyhin Bir Sözü

Adamın biri bir şeyhe, ey işi gücü iyi er dedi, devlet sana yar olsa ne yaparsın?

Şeyh dedi ki: Devlet yar olursa, ne layıksa, ne gerekse o bilir, o söyler.

Birisine devlet yar oldu mu, onun işini gücünü o devlet düzeltir gider.

On Birinci Makale

2980 Oğlu, mevki sahibi olursam niçin perişan olayım, neden yol yitireyim?

Aşırı olmamak şartıyla mevki sahibi olursam, ileriye gitmemek şartıyla mevki ve rütbe peşine düşersem, beni men etme.

Birazcık mevkiye meyledersem, mevki gururu sel gibi hemencecik beni kapmaz ya dedi.

***

Babasının Verdiği Cevap

Babası dedi ki: Azıcık bir mevkiye sahip olursan, o az mevki yüzünden kuyuda pek çok kalırsın.

Hatta bir yol tutar da ibadete kapılırsan, o bile sana derhâl hicap olmaya başlar.

2985 İbadetten bile hicap altına girersen, elbette mevki isteme yüzünden daha fazla hicap altında kalırsın.

***

Çölde Yapayalnız Bulunan Er

Tevhit erbabından büyük bir er, ömrünce çölde yapayalnız yaşadı.

Yanında ne kova vardı, ne ibrik, ne ip. Yanına ne su alırdı, ne yol azığı.

Sonunda o yoldan garipler gibi geldi. Koynuna bir lokma ekmek aldı.

Kâh onu koklar, kâh eline alır, kâh acizler gibi kıvrılıp yatar uyurdu.

2990 Birisi, böyle yaşayacak olduktan sonra dedi, neden böyle biçare oldun, sebep neydi buna?

Bir lokma ekmeğin kokusuyla bu hâle gelecek olduktan sonra, neden o mücahedelerde bulundun?

Adam dedi ki: İşte ben de şimdi yaptıklarımın kefaretini çekiyorum ya!

Benim o yalnız yaşayışım bir vehimden ibaretti. Gururum, gafletim çoktu.

Bütün yaptıklarım davanın ta kendisiydi. Ancak şimdi mâna birazcık parladı bana.

2995 Gururumdan tövbe etmek nasip oldu da şimdi her an biraz daha fazla tövbekâr olmadayım.

Hakk'tan gayrı bir şeyle yaşamak, kulluğun delili olabilir mi hiç?

Hakk'tan gayrı bir şeyle yaşarsan, ancak o şeyin kulu olursun.

Bir kıl ucu kadar bile seni bağlayacak bir şey varsa, henüz bir kıl kadar kayıt içindesin demektir.

Her şeyin bir uğurdan önünden kalkması lazım. Hâlbuki sen her an biraz daha kendine mukayyet olmadasın.

3000 Ölünce her türlü emelden kurtulacaksın. Bunu biliyorsun da neden ölümüne bağlanmıyorsun?

Bir yapraktan daha taze, daha yeşil değilsin ya. Kalk, titre, sarar, düş!

Bu kapıda düşkünlüğe kalkışırsan, bil ki bu kapıdan kalkar, yücelirsin.

Bu kapıda yıkılır, düşersen, öyle bir kalkarsın ki bir güneş kesilirsin âdeta.

***

Bir Tabut Gören Meczûp

Birisi ölmüştü. Tabutunu el üstünde götürmedeydiler. Kendisinden geçmiş bir meczûp uzaktan görüp,

3005 Kimdir bu ölen ki ansızın ölüm aslanı onu kapıvermiş dedi.

Ey coşkun deli dediler; o kuvvetli, pehlivan bir gençti.

Meczûp onlara dedi ki: O yiğit güreşte kuvvetlenmiş ama,

O ciğerleri yanık zavallıcık, bugün ansızın kiminle görüşecek? Onu bilememiş.

Ona öyle kuvvetli bir er sataşmış, kuvvetle onu korkusuzca öyle bir yıkmış.

3010 Öyle bir yere atmış, kanlara gark etmiş ki artık düştüğü yerden bir daha kalkamaz.

Fakat Tanrı'ya hamd edebilir. Çünkü o cömert er bir başka yer görebilir.

Kimsenin düşmemeye çaresi yok. Bu denize niceleri düşmüştür.

Sen de buraya düşmüşsen, kalkacağına imanın yoksa cansızsın demektir.

İçinde bulunduğun âlem sana hoş geldi de kanadını açtın, bu leşe pençeni batırdın.

3015 Hâlbuki sen ne bu köye sahip oldun, ne de bunu satın aldın. Farz et ki burasını hiç görmedin.

Aklı başında olan adam, insanlara bir müddet için mal olan bir âleme gelmez bile.

Bu âlem ancak bir anlıktır. Artık böyle bir âleme neden gönül bağlarsın ki?

Eğer ehliysen âlem gideceğin âlemdir. Zaten sen oranın, o âlemin malısın.

***

Yeni Doğmuş Çocuk Hakkında Peygamber'in Sözü

Peygamber, anasından yeni doğan çocuk hakkında sahabesine şöyle demiştir:

Çocuk yeryüzüne düştü mü, gayet de aciz olur, ağlamaya başlar.

Fakat bu âlemin aydınlığını, yerin, göğün genişliğini görünce,

Artık asla ana rahmini anmaz. Yeni baştan karanlık bir âleme giriftar olmaz.

Bu daracık yuvadan o âlemin geniş ovasına giden kişi de tıpkı böyledir.

O adamın hâli de buna benzer tıpkı. Onun için ana rahmi bu dünyadır.

Nasıl dünyaya gelen çocuk, bir an bile tekrar ana rahmine dönmek istemezse,

Dünyadan o âleme giden de bir daha bu âlemi istemez. O da aynen o çocuğa benzer.

Ey gönül! Canın bu âlemin malı değildir. Can eriysen cihanı ateşe at.

Kalbin bile ileriye gidemez, yol alamazsa, kalıbınla beraber nasıl ilerleyip yol alabilirsin ki?

İleriye doğru aşılan yol, iyi bil ki ancak canla aşılabilir.

Gönül manastırının içinde bir halvet yurdu kur, o halvetten de Tanrı'ya bir yol yap.

Bir iş yapacaksan canla başla yap, onu göstermeye kalkışma, gizle.

Elbiseni değiştirmen yakışık almaz. Çünkü elbiseyi diken odur, kaftan senin elinde değil.

Fakat kudretin varsa erler gibi elbiseden geç, canını değiştir!

***

Tanrı ikisinden de razı olsun, Hasan ve Huseyn'e Ait Bir Hikâye

Hasan bir yere gidiyordu. Huseyn de yanındaydı. O iki ulu, yolda bir ırmağa rastladılar.

Hasan bakındı, Huseyn'i göremedi. Önüne baktı, arkasına baktı.

Bir de gördü ki Huseyn ırmağın öte yanına geçmiş. Onun derecesini kendi derecesinden üstün görüp

Dedi ki: Ey Tanrı kapısının dostu, o kapının eri! Nihayet bu yolu sen benden öğrendin.

Öyle olduğu hâlde nasıl oldu da suyun üstünden yürüdün, geçtin? Bu kerameti neyle buldun?

Huseyn dedi ki: Ey mutlak üstat! Ben Tanrı yolunda bu dereceyi şununla buldum:

Benim işim gönlümü ağartmaktı, sense kâğıtları karartıp durdun.

Erler gibi sen de gönlünü tebdil edersen, şu dönen gök kubbe sana aşk güneşi kesilir.

Bir gönle sahip olursun ki teşbihten de müstağnidir, tatilden de. Bütün tebdil ve temsillerden ayrılmıştır.

An olur, tertemiz kutluluk yurdunda gül kesilir; zaman olur, toprak kaydına düzer, o surette görünür.

Kâh kendisindedir, kâh kendisinden geçer. İki hâli de vardır ve bundan da yücelik bulur, ondan da.

* * *

Tanrı rahmet etsin, Şiblî ile Şiblî'ye Bir Sual Soran

Şiblî bir gün bir meclisteydi. Birisi, ey cihanı aydınlatan, söyle!

Arif kimdir? diye sordu. Şiblî şöyle cevap verdi: Arif o kimsedir ki iki âlem de önüne gelse

Kirpiğinin bir kılıyla yerinden kaldırır. Hatta arifin kudreti bundan da artıktır.

Başka biri, bir başka gün ona, ey sırların üstadı, arif kimdir? diye tekrar sordu.

Şiblî şöyle dedi: Arif öyle zayıf, öyle kudretsiz bir kişidir ki şu dünyaya bir an bile tahammül edemez.

3050 Derken birisi yerinden fırlayıp ey âlemi aydınlatan dedi, filan gün arifi şöyle tarif ettiydin.

Bugünse böyle söylemedesin, âdeta din yoluna bir tenakuz komadasın.

Şiblî dedi ki: Ey sual soran! O gün ben bende değilmişim. Açıkça meydanda bu.

Fakat bugün kendimdeyim. Sözün doğrusu bu, sana bundan daha iyi bir cevap olamaz.

Güzelliği bir cihetten gören kişinin görüşünde kemâl yoktur.

3055 İyiliği de görmek gerek, kötülüğü de. İnsan kendindeyken bulunduğu makamları da görmeli, kendinden geçtiği zaman bulunduğu makamları da.

Onları hep birden ve ondan iyi görürsün, kötü göremezsin ki.

Kötülük görsen bile değil mi ki o ondandır, ondan gelmededir, iyilik olur, iyi görünür.

Sevgilinin tek bir uzvunu görmeye kalkışma da gözlüler gibi onu bir bütün olarak gör.

Bir uzvu yüzünden elden, avuçtan çıkma. Yedi azasını da birden ve olduğu gibi görmek gerek.

3060 Hem evi, hem tavanı görürsen, bütün bir aşk âlemini kendine vakfolmuş görürsün.

***

Sultan Mahmud'la Ayâz Hamamda

Günlerden bir gün gümüş bedenli Ayâz, canlar yakacak, tek başına hamama gitmişti.

Bir yoldaşı Sultan Mahmud'a dedi ki: Sevgilin bugün hamama gitti.

Padişah bu sözü duyunca gönlü bir deniz gibi coştu, köpürdü.

Derhâl yalnız başına alelade bir adam gibi kalkıp hamama gitti.

3065 Hâsılı o peri gibi güzel Ayâz'ın yüzünü gördü. Yüzünün aksiyle hamamın duvarı ateşler içinde kalmıştı âdeta.

Yüzünün aksiyle sanki hamamın duvarı raksa girmişti; kapısı, damı oynamadaydı.

Padişah onun güzelliğini baştan ayağa kadar gördü. Canını bir bir her tarafına vakfetti.

Gönlü bir balık gibi tavaya düştü sanki. O ateşle hamama girmiş yanıyordu âdeta.

Ayâz padişahın ayaklarına kapanıp, padişahım dedi, bugün sana ne oldu böyle?

3070 Aklın kâmildi senin. Öyle bir akıl alelade bir akılmış gibi kayboldu gitti.

Padişah dedi ki: Yalnız yüzünü görüyordum, başka taraflarından haberim bile yoktu.

Şimdiyse her tarafını gördüm, her yanına ayrı ayrı iştiyak çekmede, yanıp yakılmadayım.

Yüzünün aşkıyla canım yanıyordu. Şimdi yüzlerce ateş daha parladı, alevlendi.

Bir bir her tarafın gönlümü okşamada. Hangi sevgiyle oyalanayım, nereni seveyim şimdi?

3075 Ey gönül! Sevgiliyi canının içine al. İnciler saçan gözünden ona saçılar saç.

O gönlümün tahtına oturdu mu, gönlünde ne var ne yoksa hepsini atar, gönlünü arıtır senin.

Onun verdiği neşeyle kalk yerinden, kâh başının üstünde yürü, kâh ayaklarına bas, koş!

Bütün bir âlemi seyret, sil süpür. Çünkü sen her an bir âlemi sömürdün zaten.

Fakat yüz binlerce kişi başına toplanıp bilgisizlik yüzünden sana ok gibi yağmur yağdırsa bile aldırma.

3080 Sevgilin seninle beraber olduktan sonra, bir ah bile etmen işten uzaktır, mânasız bir şeydir doğrusu.

***

Şeyh Bâyezid'le Kendisine Had Vurulan Kallâş

Âlemi aydınlatan Bâyezid günlerden bir gün sarraflar arasından geçmedeydi.

Yolda bir kallâş gördü. Tepesinden tırnağına kadar suçlara batmıştı.

Birisi ona öyle bir had vuruyordu ki vücudundan seller gibi kan akıyordu.

O hâlde bile kallâş ah etmemekte, gülmekte, keşke demekteydi,

Beni hep böyle dövselerdi, vücuduma ateşten kılıçlarla vursalardı!

O rindin bu hâline din şeyhi şaşıp kaldı. Orada gece basıncaya kadar bekledi.

Had bitince Bıstâm piri adama gizlice sordu:

Bu kadar yaralandın, kanlar aktı. Sense gül gibi güldün, açıldın.

Ne bir ah ettin, ne bir katra gözyaşı döktün. Senin bu hâline şaştım doğrusu.

Bunun sırrı nedir? Anlat bana. Nasıl oluyor da bu mihnet içinde güzel güzel yaşamadasın?

Sevgilisinden ayrı düşen kallâş, bu sözü duyunca dedi ki: Şeyhim, sevgilim uzakta,

Durmuş, bir yana çekilmiş. Hiçbir şeyle meşgul değil, yalnız beni seyrediyordu.

Onu yol üstünde durmuş görünce derdimden haberim bile olmadı.

O anda yüz yaram olsaydı, hiç gözüme mi görünürdü?

Sevgili benim için ayak üstünde durmada, artık ben nasıl olur da ayağımı diremem ki?

O tek er bu sözü duyunca gözünden sel gibi kanlar revan oldu da

İçinden dedi ki: Ey kara günlere düşmüş pir! Din yolunu bu kallâştan öğren.

Dine ait her işin tersine. Bir bak da gör, sen nasılsın, o nasıl?

Bu rindden din öğrenmek gerek. Öğreneceksen böyle öğrenmelisin işte.

3100 Dinde nice teslim ve rıza ehli vardır ki aşağılık bir kuldan yol öğrenirler.

***

Köleyle Abdullah-ı Mubârek

Mubârekoğlu bir sabah bir yere gidiyordu. Kar vardı, rüzgâr esmedeydi.

Yolda bir köle gördü. Üstünde yalnız bir gömlek vardı, soğuktan titreyip duruyordu.

Mubârekoğlu köleye dedi ki: Neden efendine söylemezsin? Sana bir elbise alsın.

Kölecik dedi ki: Efendime ne söyleyeyim? O eksiğimi, fazlamı zaten görmede.

3105 O beni açıkça gördükten sonra ben ne diyeyim? O benim hâlimi benden iyi bilmede, ne isteyeyim ondan?

Mubârekoğlu bu sözü duyunca canevinden bir ateştir çıktı, tepesinden fırladı.

Bir nara atıp kendinden geçti, yerlere döşendi. Öyle bir söz eri sükût içinde yerlere yıkıldı kaldı.

Kendine gelince dilini açtı da dedi ki: Bize bir kılavuz zuhur etti.

Ey hakikat yolunu görenler! Yolu bu Hintli köleden öğrenin.

3110 Kimin gönlünde ne var? Kim bilir? Bunca halk içinde kimin gönlü dağlanmış? Kim anlar?

Onun dağından agâh olan gönül bir nefeste ona varacak yolu kısaltır.

Hangi gönülde onun dağından bir nişane varsa, bir an içinde ayağını vurarak canlar saçar.

Hani o Habeşî gibi. Dağından haberdar olunca bir an içinde zayi olmuş ömrünü elde etti.

***

Peygamber'in Huzuruna Gelen Habeşli

Bir Habeşli, Peygamber'in huzuruna gelip dedi ki: Vakit geldi, tövbe edeceğim.

Tanrı diler beni yarlıgasın, diler tövbem kabul edilsin, ne olursa olsun; senin gibi bir Peygamber'e dayanmışım ben.

Peygamber dedi ki: Sen tövbe ettikten sonra, iyice bil ki bağışlandın demektir.

Bunun üzerine Habeşli, "Ben suçlarımla yolumu yitirmiştim.

Suçlarımı Tanrı beğenmez. Doğru, doğru ama bir de suçlarımı gördü mü ki?" dedi.

Peygamber, bilmez misin dedi, Tanrı'dan bir zerre bile gizli değildir.

Suçlarını zerresine varıncaya kadar görmüştür, ama yüzüne vurmamış, örtmüştür.

Habeşli bu sözü duyunca kanlı yüreğinden bir ah çekti.

Gönlünden o ah öyle bir çıkış çıktı ki can kuşu kendisinden geçti.

Mustafa'nın önünde topraklara döşendi, tertemiz bir hâlde yerlere serildi, tertemiz Tanrı'ya ulaştı.

Peygamber dostları çağırdı, ey ashap dedi, hep birden koşun

Da utanca gark olmuş Tanrı şehidine ağlayın, tekbir getirin, namazını kılın!

Utangaçlıktan ölen kişinin bedeni tutyalaşır.

Onun toprağının bir zerresini koklasan, o bir zerre âdeta coşup köpüren yüz deniz kesilir.

***

Aldığı Kızı Kız Bulmayan Adam

Bir adam güzel bir kız aldı. Fakat mührünü yerinde bulmadı.

Onu bozuk görünce, kız olmadığını anlayınca,

Bir de baktı ki kızın bütün bedeni gül suları gibi terlere batmış; gül gibi elbisesinin yerine canını yırtıyor.

Adam kadını utancından o hâlde görüp, o gönül darlığıyla ölüm korkuları geçirdiğini anlayınca,

Onun utanmasından gönlü burkuldu, illetini sıhhat saydı.

Dedi ki: Senin şu sırrını açarsam imansızım.

Anan bile bu sırdan haberdar olmaz, babanın nereden haberi olacak?

İnsanoğlu ayıptan hâlî değildir. Sende de kazara böyle bir ayıp varmış, olur ya.

Fakat ben onu örteyim de Tanrı da benim ayıbımı örtsün. Çünkü benim ayıplarım seninkinden çoktur.

Gönlünü hoş tut. Artık bunu anma. Bir daha bu söz hatırına bile gelmesin.

Ertesi gün olup bu hâl geçince o altın kanatlı kuşun kanatları döküldü.

Öyle bir hastalanış hastalandı ki bir günün içinde yüzlerce derde uğradı.

İliği, damarı, cenk gibi feryat içinde kaldı. Bütün içi hurma gibi kemikten ibaret kaldı âdeta.

Kocası onun altın gibi sararmış yüzünü görünce bir doktor çağırdı.

Kadında hâl nerede? Dermandan bir zerrecik eser bile yoktu. Her an yüzünün sararması artıp duruyordu.

Kocası gizlice dedi ki: Kendini gencecikken öldürdün.

Gizlememi istiyorsan gizledim, örttüm. Bu işi hiç söylemiyorum.

Benim de haberim olmamasını istiyorsan, hiç olmamış say.

Neden bu gamla bu kadar zahmetler çekmedesin. Bak, nihayet bu derecede hastalandın işte.

Kadın bunun üzerine dedi ki: Ey temiz ahlaklı eş! Senin gibi bir adamdan iyi sözden başka bir söz çıkmaz.

Sen sana layık olan sözü söyledin, layık olan işi işledin. Benim derdimi çektin. Çaresiz kalmıştım, benimle dertlendin.

Fakat ben bu utangaçlıkla ne yapacağım? Anlıyorum ki sırrımı biliyorsun.

3150 Suçumdan haberin var. Artık benim yolumdaki bu ateş nasıl yatışır, nereden savuşur?

Bu sözleri söyleyip utanmadan da habersiz bir hâle geldi. Günü karardı, hâli değişti.

Elindekini verdi, bağışladı. Hiçbir şeyi kalmayınca da canını teslim etti gitti.

Bir katra bütünlük denizine ulaşır, gark olursa, neden gamlanır da başına topraklar saçarsın?

Bu dert yüzünden katra gibi başsız, ayaksız bir hâle gelme. Katranın denize ulaşması daha doğrudur, daha yerindedir.

3155 Mademki böyle sızlanarak ölecektin, niye doğdun? Kıvılcım gibi doğmadan ölmen daha iyi.

Mademki yatıp uyuyacaktın, niçin kalktın? Mademki gidecektin, ne diye gelirsin?

***

Bir Filozofun İskender'in Başucunda Söylediği Sözler

İskender sızlanarak yere yatıp ölünce bir filozof mezarının başına geldi de dedi ki:

A padişahım! Sen bir hayli seferler ettin. Fakat bu defaki seferin hiçbirine benzemiyor.

Gökler gibi âlemin çevresini bir hayli dolaştın. Şimdi âlemi gezip dolaşmadan kurtuldun.

Mademki ölecektin, niye geldin? Ölecek olduktan sonra ne diye doğarsın?

Ne şu bulunduğun yerde hazineden haberin var; ne oraya gönderdiğinden haberin var.

Bunca derde ne lüzum vardı? Niceye bir bu gelip gitme?

***

Bir Meczûba Ait Hikâye

Kendinde olmayan bir meczûp vardı. Günü gününden beterdi.

Gönlü halktan da usanmıştı, kendinden de. Kurtulmak için ne arttan bir yol bulabiliyordu, ne önden.

Dile geldi de dedi ki: Ey sırları bilen Tanrı! Bu yaratışın sebebi ne? Bilmiyoruz.

Mademki bu böyle, bu getirip götürme niceye bir? Doymadın mı yaratmaya Yarabbi?

Bu cihandan gittim mi, bana ne getirdin? Bir nişane göster diyorsun.

Zaten canım cihanı terk etti; artık birisi tutar da nişanesi kalmayandan nişane arar mı?

Bilmem ki dermanım nedir? Gönlüm nedir, yahut canım ne?

Bu çaresiz kulunun bir çaresi yok. Düzensizlikler içinde kalmış, bir düzene sahip değil.

Her yana battım, her taraftan çıktım. Fakat hiçbir yüzden, hiçbir yandan bir fayda elde edemedim.

Âlemin çevresinde bir hayli döndüm, dolaştım. Onun için böyle perişanım, başım dönüp durmada.

Elest bahçesinden beni kopardılar. Bu zindana baş aşağı attılar.

İşte o yüzden başım dönmede, yolumu yitirdim. Bir an olsun dadımın kucağını istiyorum.

3175 Oraya ulaşırsam ulaşırım, ulaşamazsam bu yanışla geceyi gündüzü şaşkın bir hâlde sona erdireceğim.

Gönlüm dertle dolu, canım açıklanmayla. Çünkü günüm kara, ayım bulut altında.

Ayağım bu konakta kakılır kalırsa, gönlüm hiçlenir, bir avuç toprak olur.

Körlüğümüzden sırlara arkamızı çevirdik, hırka giyecekken gafletle zünnar kuşandık.

Gönül bu sevdada kalırsa, elimizde ancak bir yelip yortma kalacak.

3180 Ömürden bir fayda görmedikten sonra ne faydası var? Bir fayda gördüysek bile hayrını görmedik.

Ey gönül! Beni niceye bir öldürecek, niceye bir yakıp yandıracaksın? Ne baş koyup teslim oluyorsun, ne baş çekip isyan etmedesin?

Derdin varsa ersin, ercesine bu derdin başında otur.

Sen her an bir derde düşüp, daha ziyade baş aşağı düşüp duruyorsun, ama beni niceye bir kanlar içinde döndürüp dolaştıracaksın?

Her an mum gibi başıma makas dayamada, bir taraftan da bana cilveler edip durmadasın?

3185 Ayaktan kalır, düşer yıkılırsam, kalk dersin. Kalkar koşarsam, acele etme dersin.

Ne köyden haberim var, ne ağadan. Bana bu âlemden bir an için olsun aman ver.

Ebu-Eyyûb gibi kendine bir ev kur, sonra da kapısını aç.

Belki senin gibi bir yoksulun evine de Mustafa çıkagelir, sana komşu, konuk olur.

Kâfirsen bile sana iman bağışlar; acizsen derman ihsan eder.

3190 Kılavuz pir elini tuttuktan sonra, artık ona müritlik et. Çünkü erin aslı pirdir.

İrşat sahibi pir Tanrı'dan mutlak olarak zuhur ettiği için onun işi aynen Tanrı'nın işidir.

***

Hasan-ı Basri ve Şem'ûn

Hasan, Basra'da âlemin üstadıydı. Zayıf, hâlsiz bir Mecusi komşusu vardı.

Seksen yıl ateşe tapmış, âleme cevretmeyi, sarhoşluğu âdet edinmişti.

Halk onu Şem'ûn diye çağırırdı. Mum gibi daima başı ateş önündeydi.

Hastalığı artınca Hasan'ın gönlündeki dert çoğaldı.

Kendi kendisine, bugün dedi, gidip o hastalık hâlinde bir hâl hatır sormak gerek.

Mecusinin din sermayesi yok, ama nihayet komşularımızdan.

Hâsılı Hasan Şem'ûn'un yanına vardı. Onu toprak üstünde kanlara batmış, uyumakta gördü.

Taptığı ateşin dumanı, yüzünü karartmıştı. Ne üstünde temiz bir elbise kalmıştı, ne yüzünde temiz bir kıl.

Şeyh dedi ki: Ey pir! Niceye bir günah işleyip duracaksın, Tanrı'dan kork artık.

Bütün ömrünce hevesine uydun, ömrünü yele verdin. Ateşle duman arasına düşüp kaldın.

Tanrı'nı incittin; canını da cehenneme rehin ettin, tenini de.

Ateşten bir fayda göreceğim sandın. Bilmez misin ki ateşten ancak duman elde edersin sen.

A uykuya dalan; etme, etme de kurtul. Aslan bile olsan Tanrı'ya üstün gelemezsin.

Neden ateşle gönlünü yakmada, parlatmadasın? Seni bir kaptı mıydı, derhâl yakar o.

Ateşte bir zerrecik vefa yokken ondan bir kıl ucu kadar vefa ummak yersiz bir iştir.

Ateşte birazcık vefa olsaydı, sana bir an için olsun aman verirdi.

Bir ömürdür ateşe tapmadasın, sonunda yine seni yakar, yandırır. Acayip bir iştir bu doğrusu.

Fakat ben canla, gönülle Tanrı'ya tapmadayım. Elimi ateşe sokuyorum işte bir bak şimdi.

Bak da anla ey günahkâr! Âlemde Tanrı'dan başka bir koruyan yoktur.

Bu sözü söyleyip elini ateşe soktu. Bir kılına bile hata gelmedi.

O bunak Mecusi, şeyhin elinin yanmadığını görünce şaşırdı kaldı.

Perde ardından aşinalık sabahı parladı. Şem'ûn bir mum gibi aydınlanmaya başladı.

Hasan'a dedi ki: Şeyhim, bu ne hâl? Bugüne bugün yetmiş yıldır,

Ateşe tapar dururum da bak, şimdicek Tanrı'dan korkmaya başladun.

Canım dudağıma geldi. Bu hâlde karanlık gönlümde sabah ışıdı.

Ne yapayım? Çarem nedir, sen bilirsin, ömrüm pek o kadar kalmadı.

Şeyh, ey pir dedi, Müslüman ol, çaresi bu.

Şem'ûn, Tanrı'yı sözlerimle pek incittim ey işi iyi ve temiz er dedi;

Sen şimdi bana dostlukta bulunacaksan, imanımın kabul edildiğine dair bir senet ver bana.

Hakk'ın beni incitmeden affedeceğini, bana cennette vuslatını nasip edeceğini yaz.

Yaz da ben de iman edip yola gireyim. Ancak senedi ver, ondan sonra iman edeceğim.

Hasan bir senet yaptı, güzelce yazdı, onun imanının kabul edileceğini kaydetti. Hâsılı o ne istediyse yerine getirdi.

Mecusi tekrar dedi ki: Ey dindar Şeyh! Basra'nın adalet sahibi kişileri de hep birden

Bu senede şahit olup imza koysunlar. Çünkü ben Tanrı'nın kahrından korkmaktayım.

Hasan o eski Mecusinin sözünü tuttu. Ululan şahit getirdi,

Yazıyı imzalatıp Şem'ûn'a verdi. Hayır dileyen Şem'ûn da Müslüman oldu.

Senedi alıp Hasan'a, ey pir dedi, Tanrı'nın takdir ettiği ölüm canımı kapınca

Beni güzelce yıkar, kefenler, ellerinle eski toprağa korsun.

3230 Bu sözden sonra pak canı Hakk'a teslim oldu. Âlem dolusu halk mezarının başına geldi. Onu gömdüler.

Hasan o gece düşünceye daldı, uyumadı. Bütün gece namaz kıldı, zikretti.

Kendi kendisine, akıllı bir üstadım, ama bilmeden senet verdim.

Bir yiğitliktir ettim. Hâlbuki bu bilgisizliğimdendi. Bu iş güç müdür, kolay mı? Bilmiyorum ki,

Ben batıp öleceğimden korkarken nasıl olur da batmış bir adamın elinden tutabilirim?

3235 Su ve toprak âleminin saltanatından bile mahrumken Tanrı mülkünü nasıl oldu da onun adına tescil ettim diyordu.

Seher çağına kadar bu düşüncedeydi. Nihayet uyudu, rüyasında Tanrı'dan bir elçi erişti.

O iman ışığı rüyasında Şem'ûn'u cennette salınır gördü.

Padişahlık yüceliğiyle başına bir taç urunmuş, Tanrı iltifatıyla sırtına bir hülle giyinmişti.

Dudakları gülümsemede, yüzü güneş gibi parlamadaydı. Ebedîyet mülkünü elde etmişti o.

3240 Hasan, yahu dedi, burada nasılsın? Mecusi, ne soruyorsun dedi, görüyorsun ya.

Tanrı beni ebedî cennete aldı. Lütfederek bana vuslatını ihsan etti.

Şimdi sen verdiğin senetten kurtuldun. Düşünme, korkma. Al senedini.

Hasan dedi ki: Uykudan uyanıp kendime gelince bir de baktım ki senet elimde duruyor.

Eğer bir derde derman edeceksen, böyle et. İman kabul edeceksen, bu çeşit kabul et.

On İkinci Makale

3245 Çocuk babasına, bana mevki haramsa, bari Cem'in kadehi nerede? Onu söyle.

Cem'in kadehini bulmak mühim bir iş, ama Cem'in kadehi nedir, onu da bilmiyorum. Bari onu bir öğrensem dedi.

Babasının Cevabı

Babası elmas gibi olan dilini açtı da beyan incilerini deldi.

Oğluna dedi ki: Hidayet ehliysen bu hikâye ömrünce yeter sana:

***

Keyhusrev ve Cem'in Kadehi

Keyhusrev Cemşidcesine oturmuş, güneşe karşı da Cem'in kadehini koymuş.

3250 Onda yedi iklim sırlarını seyretmede, yedi yıldızın hareketlerini o kadehten takip eylemedeydi.

Cem kadehinde iyiye, kötüye ait olup da ona görünmeyen, onca gizli olan hiçbir şey yoktu.

Cem'in kadehini de görmek, bütün âlemi bir anda bir uğurdan seyretmek istedi.

Bütün âlemi görüp duruyordu, ama kadehte Cem'in kadehini göremiyordu.

O sırrı anlamak için bir hayli didindi, uğraştı, ama bir türlü gözünün önündeki hicap açılmadı.

3255 Nihayet kadehte bir yazı belirdi, diyordu ki: Bizde bizi nasıl görebilirsin sen?

Biz kendimizden tamamiyle fani olduk. Artık bizim suretimizi toprak âleminde kim görebilir?

Bizden beden de geçti, can da. Ne adımız kaldı, ne sanımız.

Ne görürsen sensin, biz değiliz. Çünkü biz artık bir kere daha zuhur etmeyiz.

Suretimiz suretsizliğe döndü, ezelle birleşti. Artık nakşımızı, suretimizi ne ararsın?

3260 Her şeyi bizimle görebilirsin, ama arada bizi görmenin imkânı yoktur.

Varlığımız bir zerre bile olsaydı, o zerre henüz kendi varlığına güvenir, onunla ululanır, aldanırdı.

Fakat kimsecikler ebedîyen varlığımızdan bir zerre bile göremezler. Güneş zerreden birazcık olsun ayrılmaz ki.

Kendinden haber almayı istiyorsan, varlığından geç, kendinden geçip öl, kendine bakma.

Gözbebekleri küçüktür, ama onlar senden önce ölmüşler, varlıklarından geçmişlerdir.

3265 Onun için bir zerre miktarı olsun kendi yüzlerini görmezler. Var oldukça ölümlerini seçmişler, kabullenmişlerdir.

Bu yüzden ululanıp kendilerini görmezler. Ölüler de kendilerini asla görmezler ya.

Ölümde hayat istiyorsan, hayat hayalini ölüm bilmelisin.

Ebedî bir surete nail olmak diliyorsan, öyle bir suret ancak suretsizlikte bulunabilir.

Bizim gibi olmak istersen, bize benzemelisin. Varlığını terk et, kendinden fani ol.

3270 Bu âlemde insana yokluktan bir kale gerek. Yoksa her yandan yaralanırsın.

Keyhusrev bu sırrı anlayınca saltanatının elinden çıktığını gördü.

Saltanat yurdunun yokluktan başka bir yer olmadığını, dünyada bakaanın da bakaasız olduğunu iyice anladı.

Varlık ovasının kendisi için aşılmaz bir set olduğunu anladı, yokluk kaftanını sırtına geçirdi.

Erler gibi bakaasız mülkü terk etti. Şehadet getirip yokluk mesnedinde uyudu gitti.

3275 Lohrasb oradaydı. Onu huzuruna çağırıp yerine geçirdi, padişah yaptı.

Kendisi bir mağaraya girdi, kadehi de beraber götürdü. Karlar altında gömüldü kaldı, bir daha namı, nişanı belirmedi.

Batan kişinin eseri olmaz. Kıyıda oturanların ondan haberleri bile yoktur.

Sen de bir girdabın ta içindesin. Uykudasın da uyuduğundan haberin yok.

Sen bize nispetle güneşin karşısında bir buz parçası, yahut suyun üstünde bir avuç toprak gibisin.

3280 Gemisiz olarak denize atıldın mı, deniz neysen seni sana söyler.

***

Taş ve Kerpiç

Yolda bir taşla bir kerpiç parçası vardı. Ansızın denize düştüler.

Taş feryat ederek, battım dedi, artık başımdan geçenleri denizin dibine anlatayım.

Fakat kerpiç varlığından geçti, yokluğa ulaştı. Nereye gitti, ne oldu? Bilmem ki.

Dilsiz kerpiç şöyle seslendi, onun bu sözünü hakikatten haberdar olan duydu ancak:

İki âlemde de bendeki ben kalmadı. Varlığımdan bir iğne yordamı kadar varlık bile yok.

Artık benim ne canımı görmem mümkün, ne tenimi. Varlık denizden ibaret. Ancak o apaçık görülebilir.

Sen de bugün denizin rengine boyanırsan, denizde geceleri parlatan, karanlıkları aydınlatan bir inci olursun.

Fakat sen varlığını diledikçe ne canı bulabilirsin, ne aklı.

***

Çölde Şiblî ile Bir Genç

Mum gibi baştan yanıp yakılan Şiblî, günün birinde çöle gitmişti.

Çölde bir genç gördü. Âdeta meclisteki muma benziyor, güzelliğiyle etrafını aydınlatıyordu. Eline birkaç dal nergis almıştı.

Başına bir ipek kumaş örtmüş, ayaklarına nalınlar giymiş, âlemi bezeyen ağır bir elbiseyle salınmadaydı.

Şiblî, sevgiyle onun yanına gitti, dedi ki: Ey yüzü müşteri yıldızına benzeyen genç!

Güzellikle, nazla, doğandan emin bir keklik gibi yürüyordu âdeta.

Böyle hararetle, böyle neşeyle nereden geliyorsun? Ay yüzlü genç, Bağdat'tan dedi.

Oradan seher çağı çıktım. Şimdi önümde sarp bir yol var.

Malının, mülkünün bulunduğu yerden ayrılalı iki saat olmuştu henüz. Beş gün sonra bir daha göründü.

Sözün kısası, Şiblî Kâbe'ye varınca orada birisini gördü. Yol üstüne kendisinden geçmiş bir hâlde yıkılmıştı.

Alil bir hâle gelmiş, zayıflamış, kuvveti kalmamış, gönlü elden gitmişti; hatta ölümünden korkulabilirdi.

Şiblî dostlarına şöyle anlattı: O beni görünce yavaş ve âdeta inler bir hâlde

3300 Kâbe'nin yanından seslendi. Ey Ebu-Bekr dedi, beni tanıdın mı?

Ben filan yerde gördüğün o nazlı, nazenin delikanlıyım.

Beni yüz binlerce naz ü naimle tapısına çağırdı, kapıyı açtı.

Her an bana bir başka hazine verdi. Her an ne arıyor, ne istiyorsam, ondan artık ihsanda bulundu.

Şimdi bütün varlığımla geldim ya, tuttu, bütün musibetleri pergel gibi tepemde döndürmeye başladı.

3305 Gönlümü kan etti, içime ateş saldı. Beni gül bahçesinden aldı, külhana fırlattı, attı.

Hastalığa kardırdı, yoksulluğa uğrattı. Bir an içinde beni dünyadan ayırdı.

Ne gönlüm kaldı, ne dünyam, ne dinim. Bugün gördüğün gibiyim işte.

Şiblî ona: A cömert adam! Sana öyle emrediyor da sonradan iş böyle tersine mi dönüyor diye sordu.

Delikanlı şöyle cevap verdi: Ey eşsiz Şeyh! Bu düzen, ebedî olarak kime kalır ki?

3310 Kendimde değilim, bu muammayı bilmiyorum. Bana ya tamamiyle sen kalacaksın, ya tamamiyle biz demekte.

O yüzden yanıp yakılmada, eriyip gitmedeyim. Ne yapayım? Bu birliğe bir kıl bile sığmıyor.

Sen kendi gözünün önünde oturdun kaldın. Gözünün önünden kalk da kurtul.

Seni buraya bir kâr elde edesin diye yolladılar. Burada yok olmandan başka bir kâr yok, göremiyorum ben.

Her şeyden elde edeceğin pay bir hiçten ibarettir. Bunca didinip uğraşmadan kazanacağın şey beyhude bir didinme, boş bir kıvranmadır.

3315 Yola düşsen de ömrünce yanıp yakılsan, yine rızkın bir hiçten ibaret olacaktır.

***

Coşkun Bir Erin Bir Kabir Başındaki Sözleri

Coşkun bir er bir seher çağı yol üstünde büyüklerden birinin mezarını gördü.

Mezara pek güzel bir taş dikmişler, kabri sağlam yapmışlardı.

Uzun bir müddet orada durdu. Gönülden onun ruhuyla görüşüp konuştu.

Sonra da dedi ki: Bu uyumuş, kendinden geçmiş adamın hiçbir şeyi yok. Onun için de işi gizli.

3320 Yüce ruhu öyle kuvvetli bir er ki bu yolda hiçbir şeyini göremiyorum ben.

Mezarına koydukları şu taş yok mu? Bütün dünyada ona bu taştan başka bir şey vermediler işte.

Dediler ki: Bize bunu daha açık, daha aydın söyle de bu sır açığa çıksın.

Bunun üzerine şöyle dedi: Bu uyuyup geçen adam öyle bir er ki dünyayı da terk etmiş, ahreti de.

Dünyası da yok onun, ahreti de. Çünkü o başka bir şey isteyen bir er.

3325 Fakat ne faydası var? İstediği öyle bir şey ki yüceliği yüzünden ne kimsenin eline geçti, ne de bundan böyle geçer.

O ister doğru olsun, ister eğri... Elinde nesi varsa bu uğurda verdi; şimdi hiçbir şeyi yok.

Bunca zararla, bunca faydayla dolu olan âleme bak da gör: İşi gücü alçaltıp yüceltmeden ibaret.

Gündüzün bütün varlıkları gözünün önüne kor. Gece oldu mu, bir hışımla hepsini eksiltir, yok eder.

Bırak şu ıstıraplarla dolu dünyayı. Âlem sofrasındaysan nasibin hiçtir, hiçten ibarettir.

3330 Bu koyup kaldırmayı, bu alçaltıp yüceltmeyi seyret. Şu hiçlikten meydana gelen, şu yokluktan doğan zanlara, hayallere bak.

Tarikat nedir? Elindeki canı terk etmek. Çünkü insan kendisini yanlış bir yola atamaz.

Gözün yoksa yanıladur. Nakşa kapılırsın, ama yol kesen nakış da nakkaştan meydana gelmiştir.

Gerçi sayıya sığmaz, ölçüye gelmez dert var, ama sevgili oyunbazdır, hepsini birden verir mi hiç?

Âşık daima yanıp yakılır da sevgili onun yanmasıyla yalınlanır, onu yaktıkça yakar.

3335 Sevgili herkese uygundur, onu herkes sever. Sever ama mahluka tamamiyle mal olur mu hiç?

Onu olduğu gibi bilemeyiz biz. İştiyakla derdimiz öyle kalır gider.

Sen âşıksan gönlünün yanıp yakılması daha münasip. O seni yaktıkça sen de yanadur!

İster bu sevdada ol, ister olma; bundan başka yol yok sana.

Ey var olan, onda yok ol. Seninle o bir araya sığmazsınız vesselam!

***

Tanrı'ya Bir Sır Söyleyen Meczûp

3340 Bir meczûp vardı. Onu bağlamışlardı. Dudaklarını oynatıp Tanrı'ya gizlice bir şeyler söylüyordu.

Birisi o yüce sırrı anlamak için dudağına kulak verdi.

Tanrı'ya diyordu ki: Bu senin divanen bir müddettir seninle bir evde oturmadaydı.

Eve onunla beraber sığmadın. Evde ya sen oturmalıydın, ya o.

Hükmüne uydum, evden çıktım işte. Mademki sen varsın, bu deli gitti artık.

3345 Bu mezhepte bundan başka yol yok. "Biz"den, "ben"den daha beter bir şirk ve günah olamaz.

Oğul, bu daracık evden çık. Yükün ağır, eşeğin de topal.

Pılını pırtını topla da buradan mekânsızlık âlemine göç. Aşk burakına bin, sür!

Aşk yükünü ancak can beygiri çeker. Fakat ebedîyet meydanına varmaya imkân yok, kolay değil bu iş.

Bu kapıya kapılan da padişah belki ansızın seni kendi hasları arasına alır, kendine yaklaştırır; olur ya.

3350 Ancak senin bu kapıda bulunman gerektir. Başka türlü olamaz, başka yolu yoktur.

Bu kapıda bulunursan, elbette padişahın yakınlığına erer, makbullerinden olursun.

***

Sultan Melikşah'la Muhafız

Bir gece pek şiddetli kar yağmıştı. Sultan Melikşah yoldaydı. Bir yerde çadır kuruldu.

Soğuktan kuşlar da bir tarafa büzülmüştü, balıklar da. Herkes bir bucağa başını çekmiş, sığınmıştı.

Padişah düşündü, Yarabbi dedi, acaba bu gece benim gamımı kim yiyecek?

3355 Gizlice bir gidip bakayım? Bu soğukta kapımda kim yatıyor acaba?

Çadırdan çıkınca üstüne karlar yağmaya, onu üşütmeye başladı.

Hiçbir yanda muhafızlardan eser görünmüyordu. Yalnız oracıkta gönlü uyanık bir bekçi yatmaktaydı.

Üstüne bir yün elbise atmış, çadırın kazığını yastık edinmiş, başını toprağa koymuş, yatmıştı.

Bütün gece ayakkabısı ayağındaydı. Kardan bir yancağıza büzülüp kalmıştı.

3360 Bilmem ki sen de din derdiyle bu kapıda böyle bekledin mi hiç?

Bir zerrecik olsun gönlün yansaydı, o gece sonunda sen de böyle bir nasip elde ederdin elbette...

Adam padişahın ayak sesini duyunca yerinden fırladı, padişaha bağırdı:

"Hey kimsin?" Padişah, şefkatli adam dedi, ben yüce padişahım.

Ey iş eri! Söyle bakalım, ya sen kimsin? Kimsin ki böyle bir gecede padişahı beklemedesin?

3365 Adam dedi ki: Padişahım, ben yurdu olmayan bir garibim.

Vatanım ancak padişahın kapısı. Ona hizmet etmekten başka hiçbir vazifem yok.

Canla tenim bana yoldaş oldukça başım padişahın ayağının bastığı yerdir.

Padişah: Ferman ettim dedi, sana Horasan amirliğini verdim.

Padişah bir gececik adamın hâlini anlayınca adam o itibarı buldu, o mevkiye erişti.

3370 Sen de bir gececik sevgilinin kapısında gündüzlersen ne devlettir, ne mutlu iştir bu.

Bir gece uyanık olarak sabahlarsan, vefakârlık sınırına ulaşırsın.

Sana yokluktan ebedî bir hilat bağışlarlar, bir bir bütün zerreleri güneş görürsün.

O gözü elde ettin mi, kör bile olsan sahib-kıran kesilirsin.

İşleri sağlanan ulular eşyayı yokluk gözüyle gördüler.

3375 Sen de yokluk gözüne sahip olursan, şeker sana zehir kesilir; gül gözüne diken görünür.

***

Şeyh Ebu-Said'le Sevgilisi

Mihne Şeyhi sevgilisine üç şey, bir hilal, bir külah, bir miktar da şeker gönderdi.

Sevgili bunu görünce şeyhinden gelen armağanı kabul etmedi.

Getiren hizmetçiye: Şeyhine söyle dedi, biz bunlardan tamamiyle geçtik.

Hilal, kan yutmaktan başka bir şey yiyen, eline yiyecek bir şey geçen adamın işine yarar.

3380 Ben daima kan yuttuktan sonra, sen de bilirsin ki hilalden kurtuldum demektir.

Şeker, kahırla bir içim zehirden başka bir içeceği olana yarar.

Damağımdan bu acılık gitmeyeceğine göre, sen de bilirsin ki şeker haramdır bana.

Külah, başı olana, yahut bir kıl kadar olsun başından haberi bulunana yarar.

Gömlek gibi başsız olan adama külahın ne lüzumu var?

3385 Ey hayat! Senin üç armağanın da senin olsun. Bana bir şey kâfi, artık ötesini sen bilirsin.

Tanrı'ya mensup güneşi ele geçiren, ondan başka şeyleri abes görür.

Sen de aşk sırrının azığını elde ettiysen, daima azıksızlıkla iftihar eder, başını yüceltirsin.

Bir an böyle bir başa nail olmayı istersen, hiçbir zaman sana senin başın gerekmez.

Mumun başı bedeninden ayrılınca kalabalık bir topluluk aydınlanır.

3390 Kalemin başını kesmek pek iyi ve güzel, yerinde bir şeydir. Yoksa kimse onun güzel bir yazı yazdığını göremez.

Batıldan ayrıldın mı, sana hakkı verirler. Mukayyetten vazgeçtin mi, mutlakı ihsan ederler.

Bu işe adamakıllı sahip olman için önce kendi önünden kalkman, yok olman gerektir.

Çünkü sen kendinde oldukça sevgili eline geçmez.

***

Ayâz'la Sultan Mahmud

Gümüş bedenli Ayâz güzel güzel uyumada, gönlü de gözü gibi bir müddetcik dinlenmedeydi.

3395 Gazi Sultan Mahmud başucuna geldi. Öyle bir yüce padişah onun ayakucuna oturdu.

Ayâz güzelim uykusundan uyanmadı. Padişah Ayâz'ın yanacıklarını binlerce defa öptü.

Öpmeyi bırakınca seher çağına dek ayaklarını ovdu.

Nihayet Ayâz tatlı uykusundan uyanınca Padişahı gördü, utancından ateş gibi fırladı.

Padişah o hâli görünce dedi ki: Ey güzelliği günden güne artan güzel! Mademki sen geldin, ben gidiyorum.

3400 Kendinde olmadığın zaman nasıl anlatayım? Ne çeşit övsem, anlatsam ondan da üstündün.

Cana canlar katan güzelim! Seni gördüm ki kendinde değilsin, tuttum, senin yerine ben geçtim.

Fakat kendine gelince sevgili kayboldu. Sen talip oldun, matlup ortadan sır oldu.

Dostum, yok ol ki mahbup olasın. Kendinde olur, varlığına bürünürsen perde ardında kalır, hakikati göremezsin.

Kendinden geç. Sen kendinde olmadıkça tamamiyle bizsin, bizden ibaretsin. Mademki kendinde değilken daha hoşsun, niçin kendinde olursun ya?

3405 Yok oldukça tamamiyle varsın. Hiçliğe büründükçe tamamiyle Mahmud'sun, övülmüşsün.

Kendinde oldukça sana ait bir şey söylemezler. Fakat kendinden geçtin mi, senden başka kimseciği aramazlar.

***

Ay ve Ayın Güneşe Çektiği İştiyak

Ay dedi ki: Ben güneşe olan aşkımla âlemi ebedîyen nurlara gark edeceğim.

Ona dediler ki: Sözün doğruysa gece gündüz durmadan koşmalısın da,

Nihayet ona ulaşmalısın. Ona ulaştın mı da onda yok olursun, varlığın görünmez artık.

3410 O zaman onun şuasıyla yanarsın. Onun yüceliği varlığını ortadan kaldırır.

İşte o vakit onun nuruyla göründün mü, halk cemaline müşteri kesilir.

Herkes parmağıyla birbirine seni gösterir. Herkes gözünü sana diker.

Ne oldu da ay, güneş önünde ışık vermede, görünmededir? der.

Bir âşık pervasızca yok olmuştur da toprağın artakalan kısmından görünmüştür.

3415 Birisi kendisini nura atmış, yakıp yandırmıştır da bir müddet ayrılıktan sonra vuslata erişmiştir.

Ayın on dördü bile o kadar güzelliğiyle yine hilal hâlindeki noksanlıktan yardım görür.

On dördüncü gece kendisini bezemiştir, bu meydanda. Fakat kimse ona dikkat etmez, kimse onu göstermez, çünkü o kendisini görmededir.

Fakat hilal hâline geldi, yeni ay oldu mu, herkes ona göz diker.

Sen de varlığına mukayyet oldukça bitmez tükenmez belalara çatarsın.

3420 Fakat gönlün yokluk diyarında konakladı mı, şirk pisliğinden temizlenir, arınırsın.

Şirk sütüne alıştın mı, tevhit ergenliğinden mahrum kalır, er olamazsın.

***

Bâyezid ve Onu Rüyada Gören

Uyanık bir adam bir gece Bâyezid'i ölümünden sonra rüyada gördü. Bâyezid ona görününce,

Adam dedi ki: Ey bu zamanın şeyhi! Tanrı'ya ne dedin?

Bâyezid şöyle cevap verdi: Tanrı tapısından emir geldi, ey yolcu, bize geldiğin yerden ne armağan getirdin dedi.

3425 Tanrı'ya dedim ki: Yarabbi, yol armağanı olarak sana suçlarımı getirdim. Yalnız şirk koşmadım sana, onu getirmedim.

Bunu dedim, ama dünyadayken bir kere süt içmiştim de geceleyin karın ağrısı boğazımı sıkmaya başlamıştı.

O gece karnım öyle ağrıdı ki canımdan bezdim. Kendi kendime, süt içtim de dedim, bu ağrı ondan oldu.

Tanrı bana bunu hatırlatıp dedi ki: Sana şirk getirmedim diyorsun ama,

Ey pir, bu kadarcık bir zamanda ne çabuk unuttun. O süt yüzünden bana şirk koştun sen.

3430 Şirk koştun da sütten karnım ağrıdı dedin; birlik defterine bir çizgidir çizip defteri karaladın.

Öyle kendine güvenerek birlik davasına kalkışma. Sen şirk koşarak süt içtin.

Canın nereden tevhit kokusunu duyacak? Ağzından şirk kokusu gelmede.

Sen böyle süt içmeden vazgeçersen, ancak o zaman hakikatte ergin olur, büluğa erersin.

***

Derviş'in Şiblî'den Sorusu

Birisi Şiblî'den sordu: Bu yolda Tanrı tapısına ilk önce kim kılavuz oldu sana?

3435 Şiblî dedi ki: Bir gün su kıyısında bir köpek gördüm. Öyle susuzdu ki bir zerrecik tahammülü kalmamıştı.

Fakat suda kendi aksini görünce bir başka köpek sandığından

Korkuyor, su içemiyor, su kıyısından kaçıyordu.

Nihayet susuzluktan kararsız bir hâle geldi, beklemesi de hadden aştı.

Birdenbire kendisini suya attı. Öbür köpek de bu suretle görünmez oldu.

O köpek bu suretle gözünün önünden kalktı. Zaten o hicap kendisiydi, ortadan kalkıverdi.

Bu bana böyle apaçık görününce iyice anladım ki ben bana perdeyim.

Kendimden fani oldum, işim sağlandı. Yolumda ilk önce bana bir köpek kılavuzluk etti.

Sen de gözünün önünden kalk. Sana hicap sensin. Kalk ortadan!

Sende bir kıl kadar varlık kalsa, ayağına ağır bir bukağı vurulmuş demektir.

A bunak! Beşikten alıp doğruca seni tabuta götürseler daha iyiydi, daha yerindeydi.

Musa onun için Hakk'tan bu makamı buldu. Onu beşikten aldılar, tabuta koydular.

Daima onunla olmayı diliyorsan varlığınla gelme; bu şarap yeter sana artık.

Varlığınla gelme, kendinden geçerek, kendinden uzak bir hâlde gel. O varlığı terk ediş nur üstüne nurdur.

Eğer sırlara ulaştın, adam oldunsa, tek tek her uzvunla berhudar oldun demektir.

Artık sende ne çocukluk kalır, ne şaşılık. Her şeyi onunla görür, her sözü onunla söylersin.

***

İbrahim Edhem'e Ait Bir Hikâye

İbrahim Edhem bir yere gidiyordu. Yolda iki adam gördü.

Birisi öbüründen bir arpaya bir şey almak istiyordu. Fakat onun da bir arpayla işi düzelmeyecekti.

Adam, hadi canım dedi, al şu arpayı benden de savul git. Bu, bu kadar değer.

Öbürü dedi ki: Bir arpayı kabul etmem. Bir arpaya bin edhem, bin edhem (vermem de vermem).

3455 İbrahim bu sözü duyunca dehşetinden bir kuş gibi kol kanat çırpmaya başladı.

Kâh kendisinden geçmede, kâh kendine gelmedeydi. Adamlarından biri yanına gelip.

Ey din sultanı, ne oldu ki bu hâle geldin? diye sordu.

İbrahim dedi ki: Bu adam bin edhem der demez kendi kendime İbni Edhem mi dedi yoksa dedim.

Bir arpaya bin edhem demeye koyuldu ya, bana bu ses bir arpaya İbni Edhem diye geldi.

3460 Her zerre daimi coşup köpürse bile, onu ancak uyanık gönül duyar.

Tutalım erlerin ahvalini görmedin, onların güzelim sözlerini duydun ya bari.

Erlerin hâllerindeki yüceliği diliyorsan, onların sözlerinde fani ol.

Yerime ebedî olarak güneş değirmisi gelsin diyorsan, fani ol ey zerre!

Varlığa bürünmeseydin, yerin burası olmazdı ya.

3465 Çocukken ölen, bu dört unsurdan meydana gelen yolu kolaylıkla aştı, bu dört unsuru kolayca terk etti gitti.

Hâlbuki bunların hepsi senin önünde de gece gündüz o yüzden belalara çatmadasın.

Fakat Cem'in kadehini bilmek istiyorsan, diriyken öl, varlığından geç.

Ey akıllı er! Duydum ki âlemi iyiden iyiye gösteren Cem kadehi yok mu hani;

Bil ki o kadeh akıldır dostum. Senin içindir, gönlündür o. Duygun da onun dışına benzer.

3470 İki âlemde de her zerre senin akıl kadehinde görünmededir.

Binlerce sanat ve hüner, binlerce sırlar ve bilinen şeyler, binlerce emir, nehiy, hüküm ve teklif,

Hep senin aklınadır, işte bu kadar. Sana bundan daha aydın kadeh olur mu, ne kadehi ararsın artık?

On Üçüncü Makale

O güzelim dördüncü oğul, o baştan başa vakar ve temkinden ibaret olan çocuk geldi de,

Babasına dedi ki: Ben kâinatta olduğum müddetçe yüzlerce canla, yüzlerce gönülle abıhayatı istemekteyim.

3475 O suyu elde edersem kurtuldum demektir; yoksa işte böylece elimdeki yeldir ancak.

Canım o suyun iştiyakıyla ateş kesildi. Ne gündüzleri yemek yiyebiliyorum, ne geceleri uykum, istirahatim var.

Gönlüm bu düşünce yüzünden mihnetlere gark oldu. Susuz kaldım da su havasına düştüm.

* * *

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: İstek üstün oldu da seni alt ettiği için gönlün ebedî ömür diler.

Canın isteğe düştü, can gözüne istek göründü de o yüzden abıhayata müşteri çıktın.

3480 Bir zerrecik doğruluk nuruna sahip olsan, dileğin sana alt olması, isteğin senin hükmüne girmesi gerekirdi.

* * *

İskender-i Rumi'nin, Akıllı Adamın Hikâyesi

İskender-i Rumi bir yere ulaştı; orada aşina bir kişi arayıp duruyordu.

Hikmete ait bir şey bellemek, şakirtlik edip bir üstat elde etmek istiyordu.

Cihana padişah olsan, yine bilgiye muhtaçsın; bilgiyi elde edersen, dünyaya Zülkarneyn kesilirsin.

İskender-i Rumi'ye dediler ki: Burada öyle bir er var ki din hususunda herhangi bir bahiste onunla başa çıkacak kimse yoktur.

3485 Bir bölük halk ona deli der, bir bölük halk da onu kemâl sahibi bir er bilir.

Evi (kaldığı yer) kale kapısının yanındadır, âlemde yalnızlıkla ün almıştır.

İskender ona birisini yollayıp çağırdıysa da o oraya gideni, kendisini çağırmaya geleni kovdu.

Padişah elçisi o adama, kalk, oturma, inada kalkışma, padişah çağırıyor seni.

Bu iş sana ağır gelse bile icabet et, çünkü Zülkarneyn cihan padişahıdır deyince,

3490 O eşsiz er ağzını açtı da dedi ki: Ben hürüm, zamane padişahının hükmü altında değilim.

Senin padişahının kul olduğu kişiye ben efendiyim. Artık onu nasıl sevebilirim ben?

Senin padişahın kulumuzun kullarındandır, benim onun kapısına gitmem doğru değil.

Elçi gelip adamın dediklerini haber verince o adı sanı güzel, şöhretli padişah kızdı, sonra da,

Ya delinin biri dedi, yahut da bilgisiz, hiçbir şey bilmez bir adam.

3495 Ben hem Tanrı kuluyum, hem Tanrı dostu, kim yüce Tanrı onun kuludur der?

Padişah olsun, yoksul olsun, kimse bana kulumun kullarındandır diyemez.

Adamın yanına gitti, selam verdi; adam onun şanına layık bir surette selamını aldı.

Padişah dedi ki: Tecrübe ve basiret sahibiysen, ne diye bana kulumuzun kullarından diyorsun?

Adam, padişahım diye cevap verdi, uzun bir yola düştün, bütün dünyayı çiğnedin de

3500 Abıhayatı elde etmek, bu suretle ölmemek, ebedî hayata erişmek istedin.

Şimdicek buna istek, dilek derler padişahım; istek seni yoksullar gibi yollara düşürdü.

Yedi iklime sahip olasın diye yüzlerce ordu topladın.

Bilirsin buna da hırs derler işte. Sen ona beli bağlı bir kulsun.

Hırsa, isteğe kul oldun sen; senin efendinse benim kulumdur.

3505 Hırsla, istekle yırtınıp durdukça benim kulumun kulusun sen.

Emel, arzu, dallanıp budaklanınca ebedîliği istemeye kalkıştı da o yüzden senden abıhayat dileğine girişti.

Fakat hırsın da senden dünyayı istiyordu, sana bunca ordu toplattı.

Canı, cihanı dileyen kişinin cana da nail olmaması bu yüzdendir, cihana da malik olmaması bu yüzden.

Canın, cihanın üstüne titreyip durdukça canın da bir pula değmez, cihanda da bir pul etmezsin.

3510 Fakat şu cana, şu cihana kapılmazsan, işte o vakit can da ebedî olarak senindir, cihan da.

İskender'in gözlerinden kanlar aktı. Gönlünden diyordu ki: İnsan bu gamla kan kesilebilir.

Divane değil bu adam, dünyada ondan akıllı bir er yok.

Ruhum onun sözünden tamamiyle huzura erdi, bu seferden şu bir tek ganimet yeter bana.

İskender ölüm korkusundan abıhayatı aradı da gençliğinde öldü gitti.

İskender seddinin hikâyesini ne diye sorar durursun? Senin seddin, kendi varlığın; varlığından geçmeye bak.

Varlığın önünde bir set. Sen de daimi olarak o sette, kendi varlığında kalakalmışsın.

Seddinde Ye'cüc de sensin, Me'cüc de sen. Ûc gibi boynunu bir set tutmuş.

Önünden bu perdeyi kaldır; Ûcoğlu Unuk'un boynuna takılan şu halkayı

Boynundan çıkarır, kurtulursan, bütün bu gam yemeden de kurtulur, hür olursun.

Yoksa yüz binlerce perde görürsün. Perde ardında bir bakarsın ki canın çıkıp gitmiş.

Ateşten geçmek istersen, ateş yurdu olan dünyayı görmemen gerek.

Kıl kadar hıyanet edersen, ateşten bir dağ perde kesilir sana; perde ardında kalırsın.

Ateş içinden geçmek yolun ta kendisiyken, tutalım Siyavuş suçsuz olsun, ne sorarsın onu, ne bahsedersin ondan?

Eğer Tanrı sana müsamaha göstermeseydi, bir an seni istemezdi.

Halkın baş eğmesi, korkup çekinmektendir; korkup çekinmek olmasaydı, doğru bile eğri olur giderdi.

Önünde bunca bela varken sen kendinden ne istersin? Bir söyle bakalım.

Bütün dünya düşman olmuş, etrafını sarmış. Ölümden kork, önünde sonunda öleceksin sen.

***

Hikâye

Selamet ehlinden, kayıtlardan kurtulmuş olanlardan biri demiştir ki: Kıyamette halkın rüsvay olmasına şaşılmaz; asıl

Tek bir adamın bile bunca kayıtlardan kurtulabilmesi şaşılacak şeydir.

***

Kıtlık ve Tavus Kuşunun Cevap Vermesi

3530 Bir yıl kıtlık oldu. Halk darlığa, sıkıntıya düştü.

Kıtlık kapısına düşen halk şaşkın bir hâlde yağmur duası için tavus kuşunun yanına gitti.

Görüyorsun ya dediler, yağmur yağmıyor. Tanrı'ya bir dua et, bize şefaatte bulun.

Tavus kuşu, azizler dedi, bulut beyhude yere yağmur yağdırmaz.

Yağmurdan başka bir şey istemediğiniz için yağmurun yağmamasına şaşmamalı.

3535 Bunca suçlu varken halkın başına bir uğurdan taş yağmadığına şaşmalı.

Bulutun gökyüzünü terk ettiğine şaşmamalı, şaşmak gerekse şuna şaşmalı:

Bizim kötülüğümüzden, pisliğimizden dolayı niçin yer yarılmıyor da bizi yutmuyor?

Sen kendini yol eri sanıyorsun, ama hangi er; ne gezer sende erlik? Sen yolda şaşırmış kalmışsın.

Önünden şu zannı kaldırsalar, varlığından nice köpek leşleri kendiliğinden kalkar, gider de kurtulursun pislikten.

***

Peygamber'in Miraç Gecesine Dair Hikâye

3540 Peygamber miraç gecesi ansızın yolda pek büyük bir deniz gördü.

Bir bölük melek o denizin etrafına çevrelenmiş, her birinin gözlerinden bir seldir boşanmış, hepsi de ağlamakta.

Peygamber, a temiz melekler, ne diye hep birden böyle zarı zarı ağlarsınız dedi.

Gaybler gaybinden ferman verildi de Peygamber'in huzurunda dile geldiler;

Dediler ki: Bu feleğin beli büküldüğü andan beri Tanrı bizi nurdan yaratmıştır ya;

3545 O andan beri ağlayıp duruyoruz, sebebi de şu: Ümmetinin bir kısmı bu yolda

Bir yük altında kalmayacağını sanır; kendini işte, güçte bilir, ama hiçbir iş yapmaz.

Ama bunu bilmez de bir şey yaptığını zanneder, bütün ömrü o zanla geçer gider.

Şu sermaye eldeyken bir bilsen ne biçim alışveriştesin?

Bir an din derdine düşseydin, her an dinine bir ziyan gelmezdi.

3550 Burada iş işleyebilirsin, bir iş görmeye bak. Çünkü oraya vardın mı, yük altına girdin gitti.

Yazıklar olsun, elde ettiğin birçok kâr ziyan oldu; yolun yitti, kervan da geçip gitti.

Yazıklar olsun, ömrünü yele verdin. Güzelim ömrün iyilikle değil, kemlikle gelip geçti.

Bu kadarcık ömrün bile kadrini bilmedikten sonra, artık Tanrı'dan ne diye ebedî yaşayış istersin?

Bir arpa kadar ömrün kadrini bilmeyen, hazine dolusu ömre sahip olsa yine başını yüceltemez, genç kadrini bilemez.

3555 Ömrünü bedava yere yele verme. Zaten ömür de yel üstüne kurulmuş yapıdır, yaşayış da, geçim de.

Şu ömrü bir zaman dilesen de karşılığında canını versen, asla kimse satmaz sana.

***

Haris Adamla Ölüm Meleği

Harisin biri sarhoşlukla ayıklık arasında bir hayli çalıştı, didindi.

Gece gündüz fazlasıyla uğraştı; kârını artıra artıra üç yüz bin dinarı oldu.

Mülkü yüz bini aştı. Yere gömülü altını da yüz bini geçti.

Bulunduğu ülkede halkın bildiği malı, mülkü yüz bini aşınca,

Malını hadden artık görüp, sarayını, malını seyredip

Kendi kendine, artık otur dedi; bütün yıl güzelce ye, bakalım bundan sonra ne olacak?

Bu mal yememe, giymeme kâfi; fazlasına lüzum olursa o zaman çalışırım.

Bunu gönlünden geçirip rahatça altınlarını yemek, neşeyle nefsini beslemek niyetine düştü.

Kendi kendine bunu düşünürken hemencecik can alıcı Azrail çıkageldi.

Adam Azrail'i yanında görünce dünya gözünde karardı.

Dile gelip yalvarmaya koyuldu; ömrümü çalışıp çabalamayla harcadım dedi;

Şimdicek oturdum, çalışmamın mükâfatını göreyim diyordum; bir fayda elde etmeden ölmemi reva görür müsün?

Azrail nerede ondan vazgeçecek, imkân mı var buna? Canını almaya koyuldu.

Adam ağlaya inleye, mademki dedi, iş böyle, çaresiz canıma kastedeceksin;

Üç yüz bin dinarım var, kabul edersen yüz binini sana vereyim,

Üç gün mühlet ver bana, ondan sonra dilediğini işle.

Azrail nerede dinleyecek bu sözü. Mum gibi onu eritmeye başladı.

Adam tekrar, sana söz vereyim dedi, paramın iki yüz bini senin olsun.

3575 İki günceğiz mühlet ver bana, kolay bir iş bu dedi, ama Azrail yine mühlet vermedi.

Hâsılı bir günceğiz mühlet karşılığı üç yüz binini de vermeye razı oldu.

Ağlayıp inleyerek birçok sözler söyledi, yalvardı yakardı. Fakat mühlet alamadı, maksadına eremedi.

En sonunda, bari dedi, bir sözceğiz yazayım; o kadar mühlet ver bana.

Azrail o kadarcık aman verdi. Adam gözlerinden akan kanla şu yaslı, karalı sözleri yazdı:

3580 Ey halk, bilin ki bütün ömrümce çalışıp kazandığım üç yüz bin dinarı

Bir an için ömrümü satın almaya karşılık verdim; ağladım, sızladım; fakat muradımı elde edemedim.

Gücünüz yeterse ömrünüzü aziz tutun, kadrini bilin.

Çünkü yaydan ok fırlar gibi fırlayıp gitti mi, ne bir daha satarlar size, ne bir daha elinize geçer.

Böyle aziz bir ömre sahipken onu ziyan eden, tatlı ömrünü gafletle saçıp gitti demektir.

***

Merzuban Hakîm'in Oğlunun Öldürülmesi

3585 Merzuban adlı olgun bir hakîm vardı. Nûşirevân, onunla dincelir, sohbetinden faydalanırdı.

Hakîmin güneş gibi bir oğlu vardı. Her bilgiden ona bir kapı açılmıştı, her bilgide üstattı.

Kötü bir kişi o çocuğu öldürüverdi, babasının canını yaraladı.

Merzuban'ın bir adamı vardı. O köpeği kısas olarak öldürmek gerek dedi.

Merzuban hemen ona şu cevabı verdi: Doğrusu kan dökmenin o kadar faydası yok.

3590 Ben de bu işte ona eş olayım, yaşayan birisinin kanını o çeşit ve onu ağlatarak dökeyim; bence doğru değil bu.

Peki dediler, öyleyse diyet al. O, diyetiyse hiç istemem dedi.

Oğlumu parayla ölçemem ki. Kan diyetini yemek, kan içmekle birdir.

O kötü iş sahibi iyi bir işte bulunmadı ki onun yaptığını yapmak bize de gereksin.

Oğlunun kanını dökmek doğru değilse, neden kendi kanını dökmek hata olmuyor?

3595 Ömrünü zayi eden, kendi kanını dökmüş, kendi kanını içmiş demektir.

Ömründen bir iki haftalık bir zaman kaldı, artık değerli ömrün geçip gitti.

Tutalım şu bir iki hafta içinde tövbe ettin, geçip giden ömrünü ne yapacaksın?

***

Öğüt

Sırları bilen o temiz er şöyle söylemiştir: Şu topraktan yapılma kumarhanede,

Adamakıllı oyuna girişip nesi varsa bir gözüne karşılık oynayıp yutulan,

3600 Tutalım ki tövbe etti, tövbesinde de durdu, bozmadı. Bozmadı, ama gözünü boş yere elden çıkarmadı mı?

Tövbesi yüzünden ilk safa geçti, ama çıkan gözü tekrar eline geçebilir mi?

Azizim, gönlünden gelen ve Tanrı'yı anmadan geçip giden her soluğu

Karşılık göstererek kumara giriştiğin bir göz bil; bu ziyanı nasıl giderebilirsin?

Bir daha asla eline geçmeyecek olan aziz bir şeyi sakın elinden çıkarma.

***

Nûşirevân'la Buzurcmihr'in Hikâyesi

3605 Kisrâ, Buzurcmihr'e kızdı, gözlerine mil çektirdi.

Derken Rum ülkesinden bir muamma yolladılar. Orada bunu hallederlerse

Haraç göndeririz; yoksa bizden ancak cefa görebilir, başka bir şey elde edemez diye de haber saldılar.

Kisrâ bütün hakîmleri topladı. Hiçbiri bu muammanın mânasını anlamadı.

Hepsi de, bu dediler, kâinatın, zamanenin sırrı. Bunu anlamak Buzurcmihr'in harcı ancak.

3610 Ondan başkası bu sırrı bilemez, bu muammayı ancak ona sorun.

Nûşirevân gazaba uğramış hakîmi çağırttı; o kadar horluktan sonra onu can gibi aziz tutup huzuruna davet etti.

O muammayı anlattı; senden başka kimse halledemez, senden başka kimse uhdesinden gelemez bunun dedi.

Hakîm, bir hamam isterim dedi, yıkandıktan sonra da biraz dinlenmem gerek.

Bedenim tamamiyle dinlenince buz getirt, bunu buz üstüne yazıp bana yolla.

3615 Gözlerim kör, ama bu tedbirle muammayı hallederim dedi.

Hâsılı dediğini yaptılar; o da muammayı halletti, güzelce cevabını verdi.

Padişahın gönlü adamakıllı şad oldu. Hakîme, benden bir hacet dile dedi.

Hakîm, bana kızdın, kör ettin beni, gözlerime mil çektirdin.

Ey yüce padişah, şimdi senden onu istiyorum. Pek perişanım, bana tekrar gözlerimi ver dedi.

3620 Padişah, benim buna nereden gücüm yetecek? Sen de bilirsin ki bu işi yapamam deyince,

Hakîm dedi ki: Mademki ey yüce padişahım, gözlerimi geri veremiyorsun;

Sert olma; insandan, dilerse geri veremeyeceğin şeyi alma.

Ne diye yerine karşılık olarak hiçbir şey veremeyeceğin aziz bir şey alırsın?

Senin de her soluğun değerli bir incidir, o inciden daha yüce nen var?

Bu inciyi oyuna girip de yele verme. Geriye almak, yine elde etmek istersen ne yaparsın?

Her solukta biraz daha kendine gelmen gerek; sense her solukta birisine uyuyor, onunla geliyorsun.

Menekşe de değilsin, nergis de; öyle olduğu hâlde menekşe ve nergis gibi neden yaslısın?

Baştan başa sanki gök gürültüsüsün, huzurun yok. Tamamiyle akrep burcuna benziyorsun; körsün, topalsın.

Önünde varlığından binlerce perde var. Nasıl olur da bir zerrecik kendine yol bulabilirsin?

Kendinde değilsin sen. Bir kendine gelsen, geride kalanların önüne geçersin.

Seni asla kendine bırakmak istemezler; seninse geçen ömrünü kaza etmen gerek.

Bir gün olup da buradan uzaklaşırsan, neden yabancı olasın, niçin ayrı kalasın?

İyice bil ki aşinalık zuhur etti mi, şu ayrılık kalmaz artık.

***

Yılda Kırk Gün Yumurtlayan Kuş

Dağ eteğinde yılda kırk gün yumurtlayan bir kuş vardı.

Yeri Şam sınırındaydı, yumurtalarına da hiç mukayyet olmazdı.

Kırk gün içinde bir hayli yumurta yumurtlar, sonra halkın gözünden kaybolup giderdi.

Yoldan bir yabancı kuş gelir, o yumurtaların üstüne oturur,

Yavrular çıkıncaya dek onları kanatlarının altında korurdu.

O dadı onları öylesine korurdu ki hiç kimse yavrularını öyle koruyamaz.

3640 Bir bölük yavru yumurtadan çıkıp da uçma çağına geldi mi, birden yüz yüze gelirler;

Anaları da derhâl uçup yüce bir dağ tepesine konar;

Tuhaf bir sesle uzaktan onlara seslenirdi. Yavrular analarını tanırlar;

Analarının sesini duydular mı, yabancı kuştan ayrılırlar;

Analarına doğru uçarlar, o kuşu bırakıp giderlerdi.

3645 Aldanmış, kendini beğenmiş İblis, iki üç günceğiz seni kanadının altına aldıysa mazursun.

Tanrı hitabı geldi mi, çaresiz İblis'ten ayrılıp Tanrı'ya gideceksin.

Öyle hareket et, öyle bir hâlde bulun ki ecel gelip çattı mı, bedenin kalakalsın, canın kendinden geçmiş bir hâlde Tanrı'ya ulaşsın.

Ölümden önce ölürsen, asıl ve ebedî ölüm için azık elde etmiş olursun.

Canın ovada bir kandildir. Onun şeddi de kandil konan yere benzeyen bedenindir.

3650 Bu kandillik ortadan kalktı mı, o ova parlak güneşin nuruyla ebedî bir aydınlığa kavuşur.

Gönlünde sayıya sığmaz şaşılacak şeyler vardır. Bir bilsen ne çok işin var senin, ne çok işin var.

Her an yeniden yeniye, dine doğru gel. Varlığından ol, kendine geledur.

Çünkü sen kendinde olmadıkça, varlığınla mukayyet bulundukça bütün bir âlemi kötülüğünle doldurursun.

Fakat kendine geldikçe sır yolunda terk ettiğin her kötülüğe karşılık bir dünya dolusu iyilik bulursun.

3655 O sana ne verirse sevin, gönlün neşelensin. Fakat vermeyince de hoşlan, hür ol, aldırış etme.

Oradan ne gelirse geri vermezsin onu, ama sana kötü bir şey verirse de tınma, sesini çıkarma.

***

Behlûl, Helva ve Kebap

Behlûl'ün karnı pek acıkmıştı, Zübeyde ona helva ve kebap verdi.

Behlûl oturdu, sevinçli bir hâlde yemeye koyuldu. Birisi, neden kimseciklere vermiyorsun deyince kızıp dedi ki:

Tanrı şu anda bu yemeği bana verdi. Artık onu nasıl olur da başkasına verebilirim ben?

3660 O sana ne verirse ona razı ol. Fırsat bulursan, kudretin varsa verdiği şeye uy.

Her verilen şeyde bir hikmet vardır. Sen bilmez, anlamazsın, ama layığın odur senin.

***

Musa'nın Ulu Tanrı'dan Sorusu

Musa Tanrı'ya, ey eşi benzeri olmayan, her şeyi bilen Tanrı,

Hem sana muhtaç, hem de yoksul olan halk içinde dostun kimdir, düşmanın kim diye sordu.

Tanrı, nimetimize bel bağlayan dostumuzdur, kısmetimizden baş çeken de düşmanımız.

3665 Kısmetimize razı olmayan kişi, gece de zahmettedir, gündüz de dedi.

***

Kisrâ'nın Öğüdü

Kisrâ Bârbed'e şöyle demiştir: Gamsız, kedersiz olmayı istersen

Gönlünden hasedi at, neşelenirsin; Tanrı'dan razı ol, hür olursun.

***

Ulu Bir Kişinin Yüce Tanrı'ya Münacatı

Bir seher çağı ulu bir kişi Tanrı'ya münacat ederken söze geldi de, ey zatıyla kaim olan dedi;

Ben senden gece de razıyım, gündüz de. Yarabbi, sen de benden razı ol.

O ulu kişi dedi ki: Tam bu sırada bir ses duydum; diyordu ki: Ben seni davanda yalancı görmedeyim.

Eğer bizden razıysan, nasıl oluyor da razılığımızı arıyor, rızamızı istiyorsun?

Bizden razı olduysan a deli kişi, neden tutuyor da şimdi bizim rızamızı diliyorsun sen?

Razılıkta kemâl mertebesini bulanın Tanrı'dan razı olduktan sonra Tanrı'nın rızasını dilemesine imkân yoktur.

Razıysan bizden ne istiyor, ne arıyorsun? Değilsen ne diye kendine razı adını takıyorsun?

Razı ol, dayan, otur; coşup taşma. Ne biçim bir sevda peşindesin sen? Dalaşma, az taşkınlık et.

Bir zaman tutuyor, olmayacak şey istiyorsun; bir zaman da yüzlerce hayal çuvalına giriyorsun.

Bir zerrecik olsun söz dinlemiyorsun ki olmayacak şeylere kapılıp gidiyorsun.

***

Şa'bî ile Serçe Tutmuş Adamın Hikâyesi

Tanrı tapısının eri Şa'bî dedi ki: Adamın biri yolda bir serçe yakaladı.

Serçe adama, benden ne istiyorsun; bu bacaktan, bu baştan, bu boyundan ne umuyorsun?

3680 Beni azat edersen, sana fayda verecek üç söz belletirim.

Birini elindeyken söylerim, ama ikinci sözü uçup ağaca konar, emin olurum, orada söylerim.

Üçüncüsünü de dağın tepesine varınca söyler, orada anlatırım dedi.

Adam serçeye, ilk sırrı söyle bakalım dedi. Serçe dile gelip söylemeye başladı;

Dedi ki: Adamsan, elinden çıkan bir şeye hiçbir zaman acıklanma.

3685 Adam verdiği sözü tuttu; serçeyi azat etti. Serçe hemen uçup ağacın dalına kondu.

Orada ikinci sırrı söyledi; olmayacak bir şey duydun mu dedi, onu açıkça görmedikçe inanma.

Sonra dağın tepesine uçup kondu, orada da, ey talihsizlikten dertlere uğramış adam dedi;

Karnımda iki tane değerli inci vardı; her birinin ağırlığı tamam yirmi miskaldı.

Beni öldürseydin, inciler senin olurdu. Hâlbuki azat ettin, bu büyük bir hata idi.

3690 Adamın gönlü derdinden kan kesildi. Şaşırıp parmağını dişlemeye koyuldu,

Serçeye, uçsuz bucaksız hasret denizine daldım gitti; bari üçüncü sözü de söyle dedi.

Serçe dedi ki: Galiba senin zerre kadar aklın yok ki önce söylediğim iki sözü unuttun gitti.

O iki sözün birini bile doğru düzen dinlemedikten sonra, üçüncüsünü ne diye istersin?

Sana elinden çıkana hayıflanma; ey ahlakı temiz adam, olmayacak şeye inanma demiştim.

Hâlbuki sen elinden çıkardığın şeye bir hayli hayıflandın. Sonra sana olmayacak bir şey söyledim, ona da inanıverdin.

Benim etim bugün iki miskal gelmez. Geceleri bile aydınlatan kırk miskal ağırlığındaki iki inci,

Nasıl olur da karnıma sığar? Bu anda sana deli diyesim geliyor.

Serçe bu sözü söyleyip dağ başından uçtu. Adam da dert ve hasret içinde kalakaldı.

Olmayacak şeyi düşünen gece gündüz şaşkınlığa uğrar ancak.

Dilediğin yere ayak atmaman gerek. Buyruğa uy da yürü, buyruğu gör gözet.

Tanrı buyruğuna uymayıp dileğine göre yürüyen mum gibi başından olur, sonunda söner gider.

***

Bal Arısıyla Karınca'nın Hikâyesi

Arının biri kovanından pek neşeli, pek kararsız bir hâlde uçup geliyordu.

Bir karınca onu böyle sevinçli, kulluk hükmünden çıkmış görünce

Dedi ki: Neden sen böyle neşelisin, niçin sevincinden bir yere sığmıyorsun?

Arı, a karınca dedi, neden neşeden gönlüm coşmasın, niçin neşelenmeyeyim?

Nerede istersem orada oturuyor, ne dilersem seçip yiyorum.

Dilediğim gibi dünyayı gezip dolaşmadayım. Artık bir an bile neden kederleneyim ki?

Bu cevabı verip yaydan fırlayan ok gibi bir kasap dükkânına dek uçtu gitti.

Dükkânda yağlı bir et parçası vardı, ona konup hemencecik iğnesini daldırdı.

Kasap ete satırı çalınca arı ikiye bölünüverdi:

Yere düştü. Karınca haberdar olunca gelip yarısını aldı;

Yolda zorlukla onu hem çekiyor, hem de diyordu ki:

Dilediği şeyi yiyen, gönlünün istediği yere konan kişi,

Dilemediği şeyi görür, senin akıbetine uğrar.

Dilediği gibi yaşayan, senin gibi ölür. Bak, sonun ne oldu?

Haddin olmayan yere adım attın, ama bilgisizlik yüzünden kendi kendinin kanına girdin.

Az ululanmak, az kibirlenmek, güzel huy ve kerem sahibi olmak gerek.

Gücü kuvveti olanın, terazide Kaf Dağı kadar ağır gelenin bile ağırlığı, değeri bir arpadan daha aşağıdadır.

İnsanları az incit, bu huyu seç. Hafif ve çevik ol. Bundan daha kısa, bundan daha yakın yolun yoktur senin.

***

Peygamber'le Habeş Cariyenin Hikâyesi

Selman'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün dünyayı aydınlatan Ulu Peygamber mescitte oturuyordu.

Yüzü gömgök bir Habeş halayık aceleyle mescit kapısından girdi.

Hemencecik Mustafa'nın eteğine sarılıp birazcık benimle gel dedi;

Mühim bir işim var, şimdicek halledilmesi gerek. Fakat ne yapayım? Sahibim burada değil.

Bugüne bugün her sahipsize sahip olan sensin, ben de müşküle uğramış bir kimsesizim bugün.

Hem söz söylüyor, hem de aceleyle gidiyor, Mustafa'nın eteğini bırakmıyor, çekip onu da koşturuyordu.

Peygamber hiç ses çıkarmıyor, eteğini de çekmiyor, öylece gidiyordu.

Ahlakının güzelliğinden cariyeye nereye dek gideceğiz diye de hiç sormuyordu.

Onunla sükût içinde yürümedeydi. Cariye nihayet Peygamber'i bir buğdaycıya götürdü.

Dedi ki: Efendim, bugün ben açım, açlıktan içim eziliyor.

3730 Bugün azıcık bir yün eğirdim. Bunu al, karşılığında bana birazcık buğday alıver.

Peygamber yünü kabul edip kıza buğday satın aldı; onu da sırtına yüklenip yola düzüldü.

Buğdayı o cariyecağızın odasına kadar getirdi. Sonra mübarek yüzünü kıbleye çevirip dedi ki:

Yarabbi, bu esirgeme işinde bir kusur işlediysem, yapmadım say o işi.

Bu işte bir kusurum varsa lütfunla, kereminle bağışla beni.

3735 Bir kul için buğday aldım, huyuma, hilmime uydum, hamallık ettim; ona yardımda bulundum.

Tanrı'ya büyük bir utangaçlıkla niyaza başladı. Ayak üstünde durup özür dilemeye koyuldu.

Ey yiğit, kereme bak, vefayı seyret. Gözünü aç da Mustafa'nın ahlakını gör.

Bu makamda candan, bedenden ne meydana gelebilir, eteği pisliğe bulaşmış güzeller ne yapabilirler ki?

***

Rabi'oğlu Fadl'ın Huzuruna Gelen Adamın Hikâyesi

Sıkıntıya düşmüş bir adam bir iş için Rabi'oğlu Fadl'ın yanına geldi.

3740 Utangaçlığından, yoksulluğundan, aczinden, ihtiyarlığından âdeta kendisinden geçmişti.

Sopasının ucunda sivri bir demir vardı, dalgınlığından sopasını Fadl'ın ayağının üstüne dayadı.

Fadl'ın ayağı kan revan içinde kaldı. O yüce vezir kızardı, sarardı.

Fakat ihtiyar sözünü bitirinceye dek hiç tınmadı bile; onun sözlerini bir hoşça dinledi, anladı, ihtiyar onun tapısından gönlü hoş bir hâlde ayrıldı.

Adam yanından ayılınca Fadl da yarasından perişan bir hâle düştü.

3745 Bir büyük adam, a efendim dedi, neden bu hâle razı oldun, ayağını yaraladın?

Bunağın biri ayağını incittiği hâlde, sen ağzını bile açmadın, sesini bile çıkarmadın.

Sonunda da ayağından kanlar aktı, âdeta kendinden geçtin.

Fadl dedi ki: İhtiyarın utanmasından, ürküp perişan bir hâle gelmesinden korktum.

Yaptığı suçtan ürker de ihtiyacını arz edemez dedim.

3750 Yokluk, yoksulluk yüküyle bu kadar perişan bir hâle gelmişken, artık ona böyle bir şey yapmak yakışık almaz.

Ne de sevgidir, vefadır, tahammüldür bu, gözün varsa aç da vefakârlığı seyret.

Yüzlerce bahar mevsimine değen böyle bir lütuf Rabi'oğlu Fadl'dan değil, Tanrı ihsanındandır.

Sen adamsın, ama er değilsin. Adamsan gece gündüz erlik öğren, cömertlik belle.

A toprak, ateş gibi yücelik isteme. Değil mi ki topraksın, ateş gibi sert ve yakıcı olma.

3755 Eğer o huzura çabucak ermek diliyorsan, bu yola döşenmen, bu yolda toprak olman gerek.

***

Behlûl'e Ait Bir Hikâye

Adamın biri Bağdat'ta bir güzel ata binmiş, gidiyordu. Göreydin dünya elindeymiş de dilediğine verebilirmiş sanırdın, âdeta bu davadaydı.

Önünde, ardında çavuşlar gitmede, yolu halka daraltmadaydılar.

Her yandan "Yol açın, savulun" sesleri duyulmada, seslerin kopardığı kıyamet dört yanı sarmadaydı.

Behlûl'e gelince, yerden bir avuç toprak almış, gizlice o toprağa bakıp duruyor,

Sanki bir avuç toprağın bu kadar ululanması yersiz, bu zengin adam Firavun bile olsa nihayet Tanrı değil ya, demek istiyordu.

Bu şatafatla pazara git, oradakilere bak, hepsi de bir leş tutmak için tuzak kurmuş.

Bir adamın dileği leş olursa, kutluluk sırrıyla ne işi olabilir.

***

Bir Meczûp ve Süslenmiş Kişiler

Meczûbun biri yol üstünde oturmuştu. Yoldan bir iki bölük halk geçip gitmedeydi.

Geçenler dünya ehli kişilerdi, elbiselere bürünmüşler, güzelim sarıklar sarınmışlardı.

Güzelliklerine, süslerine püslerine güvenip ululuk ve yücelik satarak yolda âdeta keklikler gibi sekip salınmadaydılar.

O yersiz yurtsuz, çulsuz çaputsuz meczûp, o kendilerini beğenmiş, salınıp giden adamları görünce

Utanıp başını hırkasının yakasına soktu, yol o gaflet ehlinden boşalıncaya dek öylece durdu.

Onlar geçince yakasından başını çıkardı. Birisi, ey ayıpsız, kusursuz kişi dedi,

Neden o güzellerin yüzlerini görünce perişan bir hâle geldin, başını hırkana çektin?

3770 Meczûp dedi ki: Burada öyle bir gurur gördüm ki sorma. Hemen başımı hırkamın içine çektim.

Kopardıkları yel beni de kapar diye korktum, geçip gittiler de sonra başımı çıkardım.

O güzellerin gürültüsünü duyunca kararsız bir hâle geldim, başımı hırkama çektim.

Yedi azanı da güzellik kapladı da bütün âleme rezil rüsvay oldun.

Bu sıfattan kurtulan, kendisinden bu sıfatı gideren kişiler dünyadayken ahret işine koyulmuşlardır.

On Dördüncü Makale

Çocuk, abıhayat ölümden kurtarmasa bile

Yine onu aramaktan vazgeçmem. Bari o su ne biçim bir su, onu anlayayım.

Abıhayat bana nasip olmasa bile, hiç olmazsa onu bileyim de gönlüm aydınlansın dedi.

* * *

Babasının Cevabı

Babası ona hidayet yolunu açtı da şu hikâyeyi anlattı:

* * *

İskender ve Ölümü

İskender bir gün bir kitapta abıhayat adlı gönüller aydınlatan bir su olduğunu,

Ondan içenin güneşe döneceğini, ebedî bir ömre ulaşacağını, ölmeyeceğini,

Bir de davulla sürmeliğin bulunduğunu, her ikisinin de kendine göre hünerleri olduğunu okudu.

Ben müderris üstattan duydum, o sürmeyle davul, Hürmüs'e aitmiş.

Birisi şiddetli bir kulunca, bir sancıya tutuldu mu, o davula bir vurunca o illetten kurtulurmuş.

Sürmeyi gözüne çeken de balıktan arşa dek ne varsa görürmüş.

3785 İskender bu üçünü de elde etmek istedi, bunu pek arzuladı.

Bir bölük halkla dünyayı dönüp dolaştı, nihayet günün birinde bir dağa ulaştı.

Dağın bir nişanesi, bir alameti vardı; İskender oraya varınca yarıldı; İskender dağa girdi, on gün on gece yol aştıktan sonra bir eve rastladı.

Kapısını açtı. İçeride, orta yerde bir kemer vardı; davulla sürmelik de oradaydı.

Sürmeyi gözüne çekti. Gözü öylesine aydınlandı ki derhâl arş, ferş kendisine ayan oldu.

3790 İskender'in önünde bir emîr duruyordu, İskender tam davula el atacaktı ki

Emîrden sesli bir yel çıkıverdi; utancından, belli olmasın diye tuttu o muammaya benzer davulu yırttı.

İskender sustu, ama o muammalı davul da yırtıldı gitti.

Hâsılı abıhayatı bulmak için Hindistan'a gitti, Zuhal yıldızı gibi karanlıklara daldı.

Ne diye bu hikâyeyi tekrar söyleyeyim sana? Bunu yüzlerce kere duymuşsundur.

3795 O karanlık yolda aciz bir hâle düştü. Asker de şaşırdı kaldı, padişah da.

Bu sırada yekpare bir yakut göründü. Pek sağlamdı, pek ışıklıydı, padişah hayran oldu ona.

Her yanda binlerce karınca görüyordu. Her biri bir yandan öbür yana gitmedeydi.

Padişah o yakutun kendi aczi yüzünden meydana çıktığını, etrafı aydınlattığını sandı.

Derken, bu parlak mum karıncalar için yanmada diye hitap geldi.

3800 Yollarını yitiren karıncalar onun ışığıyla nerede olduklarını anlasınlar diye yanmada dendi.

İskender öyle bir mücevherin karıncalar için meydana gelmiş olduğunu anlayınca ümidini kesti.

Ciğeri kan olmuş bir hâlde karanlıktan çıktı. Gönlü her an bir başka hâle girmedeydi.

Bir konaklık yolu iki konakta alarak Babil toprağına vardı.

İskender bir vasiyetname yazmıştı, ölüm hâlinde onu alıp

3805 Bir zırhı yastık olarak başının altına koymalarını, altına da bir demiri yatak olarak sermelerini,

Yatacağı yerin duvarlarının zümrütten, tavanının kızıl altından yapılmasını istiyordu.

Babil'e gelince kulunç illeti baş gösterdi, o dertle oraya konmak zorunda kaldı.

Öyle bir hastalandı ki kimsecikler yola otağını kuracak vakit bulamadılar.

Altına değerli bir zırh yaydılar; başını dertle, elemle diz üstüne aldılar.

3810 Bir bölük halk, hepsi de altınla bezenmiş kalkanlarını kollarına takıp etrafını çevirdiler.

İskender kendisini bu hâlde görüp o illetten öleceğini iyice anlayınca

Bir hayli ağladı, ama ne fayda? Ürkmeyen ölüm arkada durup duruyordu.

Eflatun'un şakirtlerinden olup Zülkarneyn'e nedim olan bir hakîm,

Oturup cihan padişahına dedi ki: Hürmüs'ün yaptığı o davulu

3815 Ehil olmayanların eline teslim ettin de bu illete uğradın.

Onu kimseye göstermeseydin, bu illete uğrar mıydın sen?

O davulu sana bulduran talih bir daha nereden doğacak?

O nimetin kadrini bilmedin, onu gözünden uzaklaştırdın.

Onu can gibi aziz tutsaydın, abıhayat kaynağını da bulur, o sudan içerdin elbet.

Ama gam yeme, iki söz söyleyeyim de dinle. O sözleri içersen abıhayattan da iyidir, güzeldir.

Bunca mülk, bunca kahır ve kudret, pislikten doğan bir yele bağlı,

İçinde yaşadığın bunca saltanata bir bak şimdi, yapısı ne üstüne kurulmuş?

Bunca saltanat yapısına ne lüzum var? Yapısı yel üstüne kurulduktan sonra ha olmuş, ha olmamış, hepsi bir.

Gam yeme, elden çıkma, perişan olma. Tut ki ardından bir yeldir çıkıp gidiyor!

Bir de o arayıp bulamadığın, şimdi ondan elini yıkadığın abıhayat yok mu?

Düşün de mihnete düşme, bu kadar kıvranma. O ancak isabetli bilgidir, ondan ötesi bir hiç.

O bilgi sana bir göründü mü, bulanmayan, arı duru abıhayattır o.

Tanrı sana bu bilgiyi çok çok vermiş; bunu bildin, bu bilgiyi elde ettin ya; hür ve aklı başında olarak öl.

İskender üstadın bu sözünü duydu; gönlü kan kesildi, ama neşeyle de can verdi.

Oğul, sen de çok gam yeme. O su bilgidir, sırları açıklamadır.

Canını aydınlattı mı, gönlün iki dünyayı da görür.

Bilgi, görgü yolunu bilir, bulursan, sana abıhayat budur işte.

Fakat onun yolunu bilmezsen, o görgüde ancak Şeytan kesilirsin.

Kerametlerin, yücelikleri sana Şeytan işi görünür. Bütün nurun kapkaranlık bir hâle gelir.

***

Nemrut'a Dair Bir Hikâye

3835 Bir gemi parçalandı, içindeki yedi yüz kişi suya gark oldu. İçlerinden bir kadın bir tahta parçasının üstünde kaldı.

Gebeydi de, o tahta parçasının üstünde bir çocuk doğurdu.

O perişan kadın çocuğu doğurur doğurmaz baş aşağı denize düştü, boğulup gitti.

Çocukcağız o tahta üstünde kaldı. Dalgalar tahtayı her yandan sürüp durmadaydı.

Yele, dalgaya, balığa Tanrı'dan hitap geldi: Bu çocuk Tanrı korumasındadır.

3840 Dikkat edin, ona bir bela gelip çatmasın; mutlaka bir yere ulaşması gerek.

Bütün melekler, yarabbi dediler, dalgalar, balıklar arasında bocalayan bu çocuk kim ki?

Zamanenin derdine uğramış olan bu çocuğun kim olduğunu vakti gelince anlarsınız diye hitap geldi.

Nihayet deniz kıyısına düştü. Usta bir avcı onu ele geçirdi.

Onu aslanlarla, kuşlarla, balıklarla hemdem etti, izzet ve ikramlarda bulunarak gönül kanıyla besleyip yetiştirdi.

3845 Büyüyüp yol, iz bilir bir hâle gelince günün birinde bir yola düşüp giderken.

Yolda yakut bir sürmelik buldu ki akıl onun hassasını anlamakta hayrandı.

Gözüne bir mil sürme çekince birden arşı, kürsiyi, gökleri gördü.

Öbür gözüne de çekince dünyadaki bütün hazineleri görmeye başladı.

Yer altındaki binlerce hazineleri görmede, aydan balığa kadar her şeyi seyretmedeydi.

3850 Meleklerin hepsi, ey noksan sıfatlardan münezzeh Tanrı diyordu, bu kadar idrake layık olan bu kul kimdir ki?

Gaybler gaybinden, bu başı yüce kişi Nemrut'tur diye hitap geldi;

Tanrılık davasına girişir; yüzlerce hileyle bize kin besler de bizimle savaşa kalkışır bu.

Bir bak hele, bu yolda onu nasıl yetiştirdi de sonra ansızın hor bir hâlde nasıl reddetti?

Kim olursa olsun iki âlemde de Tanrı sırrını kimsecik bilmez.

3855 Değil mi ki sebepler seni ne edecekse edecek; sebeple uğraşmanın mânası ne?

Dört tabiata mukayyet olursan, hiç şüphe yok ki tabiatın eğridir; dört asla bir olmaz.

Bu denize atla, baş aşağı dal gitsin; tabiattan da çık, sebepten de.

Güneş şu güzelim gökyüzünde yücelmiyor mu? Öyle olduğu hâlde o bile gece gündüz baş aşağı gelmede.

Ne sorarsın? Zerreden güneşe dek âlemin bütün işi şu: "Sanki dün yokmuş."

3860 Âlem de sonunda yok olacak, çok sürmeden zerre zerre dağılıp gidecek.

Cihanın felek atına eyer vurulmuş, güneş onun sırtındaki altın eyerdir.

Dünyanın sonu yaklaşıp gece çatınca, güneşi kararınca

Bilir misin eyerini nasıl vururlar? Bu bineğe o eyeri batıda ters vururlar da

Güneşi bu yüzden aksine döndürürler, çünkü bu eyerin de ebedî olmaması mukadder.

3865 Kanlarla dolu canından gönüller yakan bir ah et. Çünkü senin ne geceden haberin var, ne gündüzden.

Gecen hoş, sen de bu geceden memnunsun, ama ne fayda, hiçbir vakit aydın bir güne nail olamıyorsun ki.

Gece gündüz şad olmak istersen, sen sen ol, bugünü, bu geceyi anma.

Fakat sen senliğinde kaldıkça yaralı bir gönülden başka bir şeycik elde edemezsin.

Kötülükten uzaklaşman, varlığından geçmen, kendinden kurtulman, işini görmemen gerek.

3870 Çünkü hırkaya da bürünsen, değil mi ki kendini görüyor, ibadette bulunduğunu sanıyorsun, zünnar kuşanmışsın sen.

***

Yoksullara Sadaka Veren Adamın Hikâyesi

Bir büyük kişi dedi ki: Ruhum neşe ve iştiyak içinde, ömrümce şu kayıttayım:

Bir yoksula öyle bir sadaka vereyim ki az olsun, çok olsun, onu kimsecikler görmesin.

Bu söz diline gelir gelmez hatiften şöyle bir ses duyuldu:

Yakıyn sahibiysen, verdiğin sadakayı senin görmemen gerekti.

3875 Sen bir leş gibi kötü görünmedesin. Ölü de olsan belasın kendine, diri de olsan bela.

Ölümünün şu dirilikten daha iyi olduğunu bilsen, hayatı istemezsin.

İleriyi bilsen, ilerisini görsen, hep kendi noksanını görürsün.

***

Helal Lokma

Bir arkadaş bana dedi ki: Filan adam dünyada daima helal lokma yemekte.

Yahudilerden cizye alıyor, onu rızk ediniyor, bundan daha iyisini kim bilir ki?

3880 Ben bunu bilmem dedim, bildiğim bir şey varsa, o da dünyaya ayıp, ar olduğumdur.

Öyle kusurluyum ki benden cizye almak için yüzlerce perperişan Yahudi lazım.

Kendi noksanını bir görsen, köpeği bile kendinden çok daha ileride, çok daha üstün görürsün.

Varlığın yoklukla karılmıştır; bunların biri cehennemdir, öbürü cennet.

Cehennemin kökünden bir dal bile kalmışsa, bil ki nice köpek o umacının çevresinde sinmiştir.

3885 Günde yüz kere gusl etsen, varlığında, benliğinde bulundukça bî-namazsın.

***

Şeyhle Kocakarı ve Kocakarının Öğüdü

Bir gün dostların piri kendini büyük sanarak, şöhretine güvenerek mihrabın önünde oturmadaydı.

Mescidin kapısından bir kocakarı çıkageldi. Kocalıktan elif gibi boyu, dal gibi iki büklüm olmuştu.

Şeyhe dedi ki: Tamamiyle helak olup gitmişsin. Pissin, temizlik davasına girişmişsin.

Bu şeyhlikle dervişler içinde gururlanıp duruyorsun. A cenabet, kalk mihraptan, çık dışarıya.

3890 Ey yüce er, aşkla varlığını yak; yoksa çiğlikten bir yobaz kesilirsin.

Yobazdan olgunluk istemek haramdır. Çünkü yobaz pişmemiş kerpiç gibi hamdır.

Âşık yanıp ağlamakta muma benzer. Bu yüzden daima ağlamaktadır, yanmaktadır.

Mum sabahleyin eriyip gidecektir de onun için bütün gece ağlayıp yanar.

Bir adam ağlar, yanar, nihayet ölüp giderse, adı sevgilinin şehidi olur.

3895 Perde ardında sevgiliyle hemdem olur, hiç kimseyle işi gücü kalmaz artık.

***

Müminlerin Emîri Ömer'le Âşık Gencin Hikâyesi

Faruk bir savaşa gitti, üst geldi. Kâfirlerden kimi ele geçirdiyse,

Şehadet getirmesini, Müslüman olmasını teklif eder, kabul edeni öldürmez, kabul etmeyenin hemen başını keserdi.

Gönlünü bir sevgiliye vermiş bir genç vardı. Onu da tutup Faruk'un huzuruna getirdiler.

Ömer, Müslümanlığı ikrar et dedi. Genç dedi ki: Ben ağlayıp inleyen bir âşığım.

3900 Ömer tekrar, seni dedi, iman kurtarır. Genç, bunu âşık ne bilsin diye cevap verdi.

Ömer, üçüncü defa onu dine çağırdı. O da her üç defada da aşkı ikrar etti.

Ömer'in emri ile genci öldürdüler, ölüsünü hor bir hâlde toprağa attılar.

Ömer dönüp Mustafa'nın huzuruna gelince birisi bu sırrı Peygamber'e söyledi.

Peygamber adamın bu sözünü duyunca düşünceye daldı, dertlendi de Ömer'e dedi ki:

3905 A Ömer, gönlün bu işe nasıl razı oldu da bir âşığı öyle perişan bir hâlde öldürdün?

Zaten onu dert öldürmüştü, yaptığı hata değil, ölmüşü bir daha öldürmek yerinde bir hareket olamaz.

Tanrı'nın öldürmesi iyidir, güzeldir; senin kendini öldürmen kötüdür, çirkindir; bunun karşılığı cennettir, öbürünün cehennem.

Kendi kendini öldürürsen, bu iyi bir şey değil; çünkü iyi bir tarzda seni öldürmek onun harcıdır ancak.

***

Tufan Dileyen Derviş

Birisi o naz ehli erden sordu da dedi ki: Yahu, bu yolda dileğin ne?

3910 O şöyle cevap verdi: Şu dünya halkını silip süpürecek bir tufan gerek.

Halkın varlığından bir eser bile kalmasın. Ülke de fani olsun, ibadet yurdu da, ülkedekiler de.

Böylece de şu zanna kapılmış, oyalanıp kalmış halk bidattan da kurtulsun, şirkten de.

Değil mi ki bir an bile Hakk'tan korkuları yok, bu âlemden yok olup gitmeleri daha yeğ.

İyi ama dediler, tufan olup da dünya şu başları dönmüş halka mezar oldu,

3915 Zamane halkı yok oldu mu, içlerinde sen de varsın, sen de yok olursun,

O, tufan dedi, bizim de işimize yarar, ben önce kendimin helak olmasını istiyorum.

Tufan koptu mu, herkesten önce beni helak etmeli.

Ona, mademki öyledir, hadi git, bir çaresini bul, kendini denize at, yok ol,

Böylece kendi varlığından kurtulur, belki dileğine de kavuşursun dediler.

3920 Dedi ki: Şu iş apaçık meydanda ki benden olan her şey bana benzer.

Kendi kendini öldürmek iyi bir şey değil, meğerki dost beni öldürmeye azmede.

Sevgiliden ne gelirse yerindedir; âşıktan da ne gelirse suçtur, cinayettir.

Sevgili satsa da iyidir, satmasa da; fakat bu işi herkes yapamaz.

Sevgili seni yüz kere satsa, sen onu her an daha fazla bir iştiyakla, canla başla almış olursun.

***

Âşıkla Genç Bez Yıkayıcı

3925 Uzun boylu, ay yüzlü bir delikanlı vardı. Onun sevgisiyle bütün âlem yolunu yitirmişti.

Sanat olarak bez yıkamayı seçmişti kendine, işi gücü de dilberlikti.

Zırha benzeyen halka halka saçlarını dağıttı mı, bez yıkarken bir kumandan kesilirdi.

İş önlüğünü beline bağladı mı, su içinden ateş salardı âleme.

Kumaşı su içinde taşa çaldı mı, âşıklar libaslarını yırtarlardı.

3930 Bütün âşıklar onun havasına kapılmıştı, hepsi de bir uğurdan onun bez yıkadığı taşın altına döşenmişlerdi sanki.

Bir ihtiyar da âşık oldu ona, aşkından pergel gibi başı dönmeye başladı.

O gence öylesine tutuldu ki tecrübeli, pir aklı, deliliğin ta kendisi kesildi.

Yüzünün aşkıyla beli iki kat oldu, gönlü bela denizinin girdabı hâline geldi.

Sonunda kendisini ona vakfetti; her işi onun için, onun adına, hem de iyice yapmadaydı, işi gücü oydu artık.

3935 Bir gün yüzünü görmese, gönlünün ateşiyle takati kalmazdı.

Her gün ücretle iş yapar, kazancını tutar ona teslim ederdi.

Eline ne geçerse o gümüş bedenliye götürür, sarhoşça ona verirdi.

Günün birinde genç o ihtiyara dedi ki: Her an yanışın biraz daha artmada.

Fakat bu suretle işin düzene girmez, ben çok altın isterim.

3940 Seninse fazla altın bulmana imkân yok. Bu yüzden gönlüm paramparça olmada.

İhtiyar ağzını açıp dedi ki: Sevgili, bir avuç ilikten, deriden başka elimde bir şeyim yok benim.

Beni sat, elde ettiğin altını al git; sen hoş ol da bu bir şeyden haberi olmayan çaresizi düşünme.

Genç o ihtiyarı derhâl Mısır'a götürdü. Orada çarşıya bir kürsü kurmuşlardı.

Âdetti, orada satıcının üstüne oturması için bir kürsü koyarlardı.

3945 Delikanlı o kürsüye oturdu, ihtiyar da orada ayakta durdu.

O âşık ihtiyar, ne tuhaf şey ki o anda duyduğum lezzeti asla unutamam dedi.

Bir adam gelip gence, şu ayakta duran ihtiyar senin kulun mu dedi.

Genç kürsüden cevap verdi; evet dedi, o benim kulumdur, ne diye soruyorsun?

Bundan daha ileri hangi nimet vardır, hangi nimeti daha üstün tutabilirsin ki Tanrı'n sana kulum desin.

3950 Sen yüzlerce canla Tanrı'ya kul olursan, o zaman Tanrı aşkıyla gönlün dirilir.

Meğer Mısır'da bir adam ölmüş, oğlu da babasının öldüğü gün

Mezarının üstünde bir köle azat etmeyi ahdetmişti; o ihtiyarı satın alıp parasını gence verdi.

Onu babasının mezarına götürüp azat etti, birçok da altın vererek gönlünü şad eyledi.

Dilersen dedi, burada kal, burada malın da eksilmez.

3955 Yok, istemezsen, o eski efendini arzularsan, var git; çünkü hem hürsün, hem kendi kendinin padişahısın artık.

İhtiyar, gencin bulunduğu yere yönelip koştu, yine gönlünü alana gönlünü teslim etti.

Bir an bile yanından ayrılmadı, dünyayı onun yüzüyle apaydın gördü.

Aşktaki doğrulukla ün aldı. O muradına eriştikçe kendisi de bütün muradına ermedeydi.

Âşıklıkta doğru olmazsan, ancak kendine âşık olmuş olursun.

3960 Sevgilinin aşkındaki kemâl öyle olmalı ki bütün ömrünce inciler saçsan

Yine sevgiline ait sırrı ancak hâlin söylemeli. Kendini her an yeni baştan aşka başlamış, yeni baştan âşık olmuş sanmalısın.

***

Mecnun'la Ona Soru Soranın Hikâyesi

Mecnun, o tek er şöyle demiştir: Birisi dünyada benim kaydıma kaldı.

Başkaları bir avuç derbederden ibaretti, boyuna aşkımı kınar dururlardı.

Günün birinde yanıma bir kadın geldi. Kucağım kanlı gözyaşlarımla dolmuştu, gönlüm yanıp yakılmadaydı.

3965 Beni topraklara bulanmış, kanlar içinde kalmış, felek gibi baş aşağı olmuş görünce,

Neden ve kimin için bu hâldesin; kanlara gark olmuş, topraklar içinde oturup kalmışsın dedi.

Ona, Leyla'yı gördüm de dedim, aklımı verdim, rüsvaylığı satın aldım.

Leyla'nın yüzünün sevdasıyla öyle bir hâldeyim ki ne gönlüm var, ne dinim.

Kadın bana dedi ki: A şaşkın Mecnun, ben şimdicek Leyla'nın yanından geliyorum.

Güzellik denen şey, onun güzelliğiyse işin asla düzene girmez.

Bundan daha beter olman gerek, bu nedir ki? Gönlünün gamlanması da nedir ki? Ölmek gerek, ölmek.

Öyle birisinin aşkıyla can vermek yerindedir. Dünyada kimse senin gibi âşık olamaz.

Öyle bir yüzün aşkıyla ölmen, öyle bir saçın derdiyle eriyip kıl gibi olman gerek.

Lazım olan erliği o kadında gördüm ben; yerinde söylenecek sözü o kadından duydum, takdir ettim.

Aşktan, gönülden bahsetmek büyük bir iştir. Bu ikisi birbirine karılmıştır, birleşmiştir.

Aşktan, gönülden bahsetmekte can korkusu vardır. Meğerki darağacında söyleyesin; yeri orasıdır bu bahsin.

Saki, gönlüm kan kesildi; sen bilirsin ya. Gönülden bahsetme de neden bahsedersen et.

* * *

Tuzağa Düşmüş Tilkinin Hikâyesi

Bir tilki seher çağı tuzağa düştü. Orada, avlandığını, avcıyı düşünmede,

Avcı beni bu hâlde görürse, hemen postumu soyar, dericiye verir demedeydi.

Kendisini ölmüş gibi gösterdi, can korkusuyla ölü gibi uzanıp yattı.

Avcı gelince onu ölü sanıp, bu dedi, işime yaramaz.

Fakat kulağı işime yarar; tilkinin kulağını ta dibinden kesti.

Tilki içinden, gamlanma dedi, diri kaldın ya, bir kulağın varsın olmasın, ne çıkar?

Bir başkası da gelip, dili dedi, benim işime yarar.

3985 Dilini kesti, tilki can korkusuyla inlemedi bile.

Başka biri de, azasından dişleri işime yarar deyip

Kerpeteni ağzına soktu, güçlükle birkaç dişini söktü. Tilki soluk bile almadı.

Gönlünden, sağ kalayım da ne dişim olsun, ne kulağım, ne dilim diyordu.

Derken bir başka adam da gelip, tilkinin yüreği hastalığa devadır; dur, şunun yüreğini çıkarayım dedi.

3990 Tilki uzaktan yürek sözünü duyar duymaz dünya gözüne zindan kesildi.

İçinden, yürekle oyun olmaz; hile şimdi işime yarar dedi.

Bu sözü söyler söylemez, yüzlerce hileyle birden yaydan ok fırlar gibi fırladı, tuzaktan kaçtı.

Gönül sözü büyük bir sözdür, iki cihanı da onun bahsi kaplamıştır.

Beni kanlar içinde bırakmayı reva görür müsün? Gönülden bahsetme de ne yaparsan yap.

3995 Gönlüm kan kesildi, gönülden ne diye bahsedeyim? Gaflete dalmış kişilere nasıl gönülden söz edeyim?

Sevgili neredeyse gönlüm oradadır. Fakat ben nasıl oraya erişebilirim? Bu ne vakit nasip olur acaba?

Gönlüm kayboldu, beni bırakıp gitti; görünmüyor bile. Ne gönlümün benden haberi var, ne benim gönlümden haberim var.

Gönlümün hiçbir zaman nişanesi bile yok. Artık gönlümü alanın nasıl nişanesi olabilir?

***

Sultan Mahmud'la Ayâz'ın Hikâyesi

Din sultanı Mahmud, günlerden bir gün Ayâz'ına, ey gönül aydınlatan dost dedi,

4000 Aydan balığa kadar bütün dünyada benden üstün padişah olarak kimi tanırsın, kimi bilirsin?

Kölesi dedi ki: Ey cihan padişahı, ülkede senden yüz derece üstün padişah benim.

Böyle bir ülke hükmüm altında olduktan sonra yeryüzü saltanatına minnet mi ederim?

Padişah o nazenine peki ey kölem, bu söze ne delilin var dedi.

Ayâz ağzını açıp, padişahım dedi, ne diye sorarsın? Zaten bu sırrı bilirsin,

4005 Padişahlık senin ama, senin padişahın da gönlün.

Ama gönlün de bu kölenin buyruğu altında ya, işte bu padişahlık yeter bana.

Sen padişahsın, bugüne bugün senin padişahın gönlün. Fakat gönlüne hükmeden padişah da benim.

Ben daima padişahın padişahıyım, bu yüzden saltanatıma felekler bile haset etmededir.

Senin saltanatın mutlak bir saltanat, ama Ayâz'ının saltanatı da haklı bir saltanat.

4010 Aslın gönüldür. Gönlün yoksa söyle bana; ülkeyi ne yapacaksın, ne işe yarayacak?

***

İsaoğlu Muhammed'le Meczûp Kadın

İsaoğlu Muhammed, tab'ındaki letafetle halifenin bütün nedimlerini geçmişti; hepsinden ileriydi.

Eyeri, kolanı, yuları altınla, sırmayla bezenmiş güzel bir ata binmiş gidiyordu.

Bütün köleleri de atlara binmişlerdi, Bağdat hep onları seyre dalmıştı.

Her bucaktan birisi, bu kimdir ki pek süslü püslü, geçimi pek yerinde demedeydi.

4015 Kocakarının biri sopasını kakarak giderken, bu müptela da kimdir ki

Tanrı onu huzurundan ayırmış, mekrederek huzurundan uzaklaştırmış.

Muhammed, aklı başında birinden bu sözü duyunca hemen ağlaya ağlaya atından indi.

Kendisinden ayırmasaydı, hiç bu boş yerlerde oyalandırır mıydı dedi.

Gerçekten de hâlim böyle, kocakarının dediği gibi diye ikrar etti.

4020 Bu sözü söyleyip tövbe etti; gönlünden mal, mevki hırsını tamamiyle attı.

Baş aşağı geldiğini iyice anladı da bir bucağa çekildi, din erlerinden oldu.

Bir hayli ululandın, kendini zengin sandın. Öyle gösterdin ama, gizli bir yoksulsun sen; zenginlik satmayı da bilmiyorsun.

Kendine bir arpacık buyruğun geçmiyor da yoksula bir arpa bile veremiyorsun.

Kendine hükmedemediğin hâlde, nasıl başkasına hükmedebileceksin?

***

Sultan Mahmud'la Meczûp

4025 Sultan Mahmud, bir meczûbun yanına oturdu. Meczûp gözlerini yumdu. Padişah kızıp

Dedi ki: Neden gözlerini yumdun? Meczûp: Yüzünü görmeyeyim diye dedi. Padişah büsbütün kızıp,

Dünya padişahının yüzünü görmeyi doğru bulmuyor musun deyince, meczûp, sen de benim hareketimi doğru bulmuyor musun?

Bu yolda kendini görmek doğru değilse, başkasını görmek büsbütün yanlış dedi.

Padişah dedi ki: Dünyada buyruk sahibiyim, sana bütün hükmüm yürür.

Meczûp, kendine gel de düşün dedi, buyruğun kendine bile yürümezken

Başkasına hiç yürümez; benimle becelleşme, niceye bir bahaneler getirip duracaksın?

Bu zenginlikten, bu mevkiden hiç utanmaz mısın ki ömrünce iki batman taş taşıyıp çevrene yığmadasın.

Kendine sahih olan öyle bir adamdır ki ne kendini kurtarma kaydındadır, ne helak etme kaydında.

A mürâî, bilmiyor musun ki sen kambursun, ne diye kendini uzun boylu göstermeye kalkışırsın?

***

Kilim Satan Meczûp

Meczûbun birinin bir kilimi vardı. Birisine satmaya kalktı.

Adam, pek kaba dedi, yumuşaklığı âdeta kirpi sırtına benziyor.

Ucuzca aldı, yürüdü. Tam o sırada yoldan bir müşteri çıkageldi.

Adama, yumuşak bir kilimin var mı dedi. Adam, tam istediğin gibisi var, sen paradan haber ver dedi.

Adama, kilimin yumuşak mı dedi. Adam,

4040 Eşsiz bir kilimdir dedi, tıpkı ipek gibidir, yumuşacık.

Sûfînin biri bu sözleri dinliyor, alışverişe kulak veriyordu.

Bir nara atıp, ey eşsiz er dedi, beni de şu sandığa koy.

Çünkü burada kilim ipek oluyor, kırık saksı parçalarıyla çakıltaşları eşi bulunmaz inci hâline geliyor.

Mayam bakımından ben de kırık saksı parçasıyım; belki sandığına girerim de hâlim değişir; güzelleşir, iyileşirim.

4045 Hâlin değişmez, iyileşmezsen, ömrün ancak bir vebal olur sana.

Karanlıklarda ömür geçirirsin de nasıl bu hâli bilmezsin? Ne hayvansın sen, ne hayvan.

Bütün uzuvlarını din kaydıyla bağla. Kendini iyi bir hâle getirmek istiyorsan böyle ol.

Görme, duyma, söyleme. Ancak Tanrı buyruğuyla gör, duy, söyle de kâfir olarak ölme ey Müslüman.

Seni hidayet yolunda er görmüyorum da kâfir olarak öleceğinden pek korkuyorum.

4050 Bu kemer, bu sayvan ibret içindir. Fakat sen hayvan gibi şehvetten başka bir şey görmüyorsun.

Boyuna can faydası elde edeceğin bir çarşıda hep ziyan görmen nasıl gerekir?

***

Kâbe'yi Tavaf Eden Kadınla Ona Bakan Adam

Kadının biri Kâbe'yi tavaf ederken bir adam ona bakıyordu.

Kadın dedi ki: Sır ehli olsan, böyle bir zamanda nasıl olur da bana bakabilirsin?

Fakat ne başın var, ne ayağın. Böyle bir yerde kimden geri kaldığından, ne hâlde olduğundan haberin bile yok.

4055 Erlikten bir nişanen olsaydı, burada böyle bir zamanda bir kadının havasına kapılmazdın.

Buraya ziyan etmeye değil, kâr etmeye geldin.

Böyle bir alışveriş gününde ziyan etmek mi istiyorsun? Tanrı'dan utanmaz mısın?

Dünyayı yaratan Tanrı daima seni görmededir. Senin ondan haberin yok, ama o her yerde seninle beraberdir.

Tanrı her an senin ahvalini bilirken sen niçin ay gibi yoldan baş çevirirsin?

4060 Tanrı her konakta seninleyken onun tapısından başka bir yere adım atma.

Yolda onsuz bir adım bile atarsan, çok yanıp yakılman gerektir sonra.

***

Kâtip Mehistî ile Sultan Sencer

Kâtip Mehistî, o mayası temiz kadın, Sultan Sencer'in yakınlarındandı.

Ay gibi bir yüzü yoktu, ama padişah onu yanından ayırmazdı.

Padişah bir gece Râdegân çadırındaydı. Mehistî de padişahlar padişahı Sencer'in huzurundaydı.

4065 Gecenin bir kısmı geçince Sultan Sencer uyumak üzere yatağının bulunduğu yere gitti.

Mehistî de huzurundan çıkarak kendi çadırına girdi.

Sencer'e sakilik eden bir köle vardı ki güzellikte hiçbir kusuru yoktu.

Güzelliği alımına eşti. Padişah güzelliğinden de murad alırdı, alımından da.

Yüzlerce gönülle ona vurulmuş, deli divane olmuştu. Fakat o ay yüzlü güzel de Mehistî'ye meftundu.

4070 Padişah uykudan uyandı, onu aradı; yanında olmadığını görünce o yakut dudaklının canına kastederek

O gece yarısında sırtına yağmurluğunu attı. Kinle, hiddetle Hint kılıcını kuşandı.

Öbür çadıra vardı. Bir de gördü ki Mehistî o ay yüzlü dilberle orada.

Sakiyi kucaklamış, gönlünü o ay yüzlüye vermiş.

Aşkıyla ağlayıp inleyerek rud çalmada, güzel güzel şu nağmeyle şu nağmeyi söylemede:

4075 Bu gece iplik eğirenlerin iğlerindeki iplik gerekse bana, çayır çimen kıyısında seni alırım kucağıma, aşk ipliğini sana sararım.

Sencer hâli anlayınca bu beyti hemen ezberledi.

Kendi kendine, bu gece dedi, öfkeyle belimde Hint kılıcı olduğu hâlde çadıra girersem

İkisinin de ödü kopar, bu iki çaresizin de kanına girmiş olurum.

Biraz tereddütten sonra çadıra girmekten vazgeçti, kendi çadırına döndü.

4080 Sabah olunca padişah dünyayı bezeyen bir meclis kurdu.

Mehistî padişahın huzurunda çeng çalmada, yüce sesle bir şarkı okumadaydı.

Saki de elinde kadeh, gözleri yerde, huzurda ayakta duruyordu.

Padişah o gece Mehistî'den duyduğu beyti hatırında tutmuştu. Bilmezlikten gelerek o beyti söylemesini istedi.

Mehistî padişahtan o beyti duyunca kucağından çeng düştü.

4085 Bütün azası yaprak gibi titremeye başladı, aklı başından gitti, öylece tuzağa düştü kaldı.

Padişah başucuna gelip eliyle yüzüne gülsuyu serpti.

Mehistî kendine gelince Sencer'in korkusundan evvelki gibi tekrar düşüp bayıldı.

Yine kendine geldi, geldi ama aklı başında değildi âdeta.

Padişah, benden korkuyorsan a kendisine, kendi canına düşman olan dedi, emin ol, canını bağışladım.

4090 Mehistî, ben bundan korkmuyorum dedi, fakat bu beyit bir gece benim dersimdi.

Bütün gece dersimi tekrarlayıp durdum; kâh ikrar ettim, kâh inkâr.

O geceden bir belirti seziyorum da cihan başıma daralıyor.

Anlaşılıyor ki o gece ben o hâldeyken senin haberin vardı, gizlice beni gözetliyordun.

İster bağışla beni, ister kov. Gönlün razı olmaz; bilirim, yine beni çağırır, affedersin.

4095 Ama beni bağışlamaz da öldürürsen, varlıktan kurtulur giderim.

Ancak bu kadar korkmam şundan: Dünyaya rızık veren padişah, Tanrı

Her an benimle beraberken, bir bak, ben her solukta nasıl bir iş peşindeyim.

Tanrı tutar da yüz yıllık sırrımı yüzüme vurursa, o zaman ben ne derim, ne ederim?

Tanrı seni gece gündüz görüp duruyor ya, sen de muma dön, güzelce bir gül, yan yakıl.

4100 Bir anın bile ona gönülden şükretmeden geçmesin, onu anmaksızın gafletle bir nefes bile alma.

Şükredersen, dilediğini bulur, Tanrı cömertliğinden dilediğin şeyi elde edersin.

***

Sultan Mahmud'un Fillerini Saydırması

Düşmanları esir eden Sultan Mahmud bir gün oğluna, ey bilgili oğlum dedi,

Bir bak bakalım, şimdi kaç filim var; sayılarını bilemiyorum.

Oğlu sayıp dedi ki: Padişahım, tam bin dört yüz fil bağlı.
4105 Padişah, hatırlarım dedi, bir keçim bile yoktu benim.
Şimdiyse malım mülküm arşa dek yüceldi. Bu benden değil, Tanrı ihsanından.

Tanrı'nın hadsiz, hesapsız nimetlerine nail olduktan sonra, artık o nimet sahibine şükretmekten başka çaren yok.
Sana Tanrı nimeti boyuna gelip dururken bir an bile Hakk'a şükretmemen haramdır.
Nefsin şükretmekte tembelse, gönlün bu müşkülü halletmeli.
4110 Nefsin boyuna tembellik ederse de gönlünde çalışıp çabalama kabiliyeti vardır.
Nefsin kendi işiyle uğraşabilir, fakat gönlün de kendi işinde yoksul.
Bu yüzden nefsin kâr kazandı, gönlünse kötü bir ziyana düştü; çünkü herkes nesi varsa onu harcar gider.

***

İsa Aleyhisselamla Yahudiler

Tertemiz İsa bir köye kondu. Yahudiler Tanrı'dan korkmadan ona sövmeye koyuldular.
Onlar sövdükçe o soyu temiz peygamber güzellikle onlara dua etmedeydi.
4115 Birisi, neden sövüşlerine kızmıyorsun da onlara dua ediyorsun dedi.
Mesih dedi ki: Canı olan her gönül sahibi nesi varsa onu harcar.

Can denizinde nen varsa kopan dalga ondandır, kıyıya onu getirir.

Fakat son nefese kadar içindeki dışarıya çıkmaz.

Erlerin can mehengi o zamandır, körün bile o zaman gözü görür.

4120 Yarının derdini bugün çekmelisin. Gönlün yarının korkusuyla bugün yanmalıdır.

Bu vadiden geçmek için her an yüz kere ölmen gerek.

Buluttan üstüne ateş bile yağsa, sevinip neşelenmen gerek.

Can verdiğin zaman güzelce teslim olursan, hakikatte daha kızgın, daha tez bir hâle gelirsin.

***

Yakalanan Hırsız

Ansızın bir hırsız tutuldu. Yolu tozutarak onu çekip darağacına getirdiler.

4125 Aciz bir hâlde yalvarmak, sızlanarak Tanrı'ya dua etmek, namaz kılmak için aman diledi.

Aman verdiler. Dedi ki: Yarabbi, görüyorum, her kuluna bir bela gelmede; böyle bir zamandayım, böyle bir yerdeyim.

Bir bak hele, kahır kılıcın beni darağacına çekmede; sonunda başıma neler getirdi.

Kahrınla şaşırttın beni, fakat yine de sevginle can vermedeyim ben.

Sen öylesin, ama ben de söylediğim gibiyim, işte şimdicek can veriyorum; artık ne bilirsen onu yap.

4130 Can vereceksen böyle ver, veremezsen ömrün boş yere harcandı gitti,

Kahrıyla kanın bile kaynasa lütfunu asla unutma.

Tez yürü, yavaşlık yol usulünden değildir. Neşeyle var, gamın mânası yok.

Dünyanın neşesine, düğününe, bayramına yas tutmak bile abestir. Yüzlerce sevinci bir gama bile değmez.

Felek seni yaya bırakacaksa, boşver atlı oluşa, hiç de sıkılıp tasalanma.

***

Sopaya Binmiş Meczûp

4135 Meczûbun biri bir sopaya binmiş, kolanı vurulmuş, gemi takılmış ata binmiş gibi sıçrayıp gidiyordu.

Ağzı gül gibi gülmedeydi, bülbül gibi dünyayı coşturmuştu.

Birisi, ey Tanrı tapısının eri, neden yolda böyle hızlı at sürüyorsun diye sordu.

Meczûp dedi ki: Dünya meydanında bir an süvariliğe heves ettim.

Çünkü muradıma ermeden ellerimi yanlarıma korlarsa, azamdan bir kıl bile kıpırdamaz.

4140 Bu meydanda iş peşindeysen nasibini ercesine al.

Ne geçmişten haber var, ne gelecekten. Ömrün içinde bulunduğun andan başka bir şey değil.

Şu elindeki ömrü heveslenip veresiye yele verme. Çünkü kimse veresiyeye dayanamaz.

Ömründen işe yarayan, bir noktadan ibarettir. Pergel gibi o bir noktanın çevresinde binlerce defa dön dolaş.

İbnü'l-vakt olan erin hazır olan, elinde bulunan peşin parasıyla geçin, hoş ol. İşsizler gibi öne koşma, arda dönme.

4145 Geri kalır, ileri gidersen, yolda savsaklanır durursan, zamanede belanı bulur, yiter gidersin.

***

Kale Yapan Kumandanla Meczûp

Bir başbuğ bir kale dizdarına yüce yerde bir kale yaptırmıştı.

Meczûbun biri çıkageldi, başbuğ onu huzuruna çağırdı.

Bak bakalım dedi, kale nasıl? Yücelikte şu baş aşağı gelmiş gök kubbeye eş.

Hele bak, şu kaleye sığınan kişiye hangi bela gelip çatar?

Meczûp dile geldi de ona dedi ki: Yahu, sen pek zavallı bir adamsın.

Gökten bela yağmaya başlayınca da kaleye mi sığınırsın sen?

Varlığın tam bir bela iken ey ulu er, başka bir bela daha aramaya kalkışma.

Varlığından ve kendi belandan bu yolda halas olabilir misin?

Olamazsan düşer, alçalırsın; yaşadıkça da diri kalamazsın sen.

***

Sultan Mahmud'la Zulme Uğrayanın Hikâyesi

Bir sabah Sultan Mahmud'a birisi gelip yardım dilemeye başladı.

Feryat ediyor, yolunu kesiyordu; derken padişahın atının dizginini tuttu.

Birisi, padişahım dedi, filan vakit bir mazlum gelmiş, atının dizginine yapışmıştı.

O vakit dizgini çekip yürüdün de şimdi neden dizgini saldın diye sordu.

Padişah dedi ki: O zaman kendimde değildim, o mazlum da dizgine bir eliyle yapışmıştı.

Fakat şimdi bu mazlumun her kılı bir el, her kılından bir düşkünlük gelmede bana.

Dizginimde bu kadar el varken, fırsat düşse bile nasıl at sürebilirim?

Bu ellere düştüm, tutuldum; nasıl sıçrayıp kurtulurum? Bilemiyorum ki.

Bu yolda düşkünlük er işidir, kim dert ehliyse buraya düşer;

Yüceliği alçaklık sayarlar bu yolda, bu yüzden de padişahın dizginine elsiz ayaksız yapışırlar.

Yüzlerce defa kanına bulanmış bir er gerek ki düşmeyi bilsin, düşkünlüğü anlasın.

Naz ü naim içinde olan kişiye bu kapı nereden açılacak?

***

Mecnun'a Ait Bir Hikâye

Birisi Mecnun'a, nasılsın, pek çaresiz, pek zebun bir hâldesin, bu ne hâl diye sordu.

Mecnun dedi ki: Kocamış bir merkebim ben, bana nefes aldırmayan yük altında sırtım delinmiş.

Bedenim zayıf, kuvvetsiz; bütün gün ağır yükler altındayım.

Fakat yüzlerce dertten, mihnetten sonra o eşeği rahatlaştırırlar, üstündeki çulu bir an alıp kaldırırlarsa

Yüzlerce at sineği üşüşür; yarasına hortumunu sokar, ısırır.

Keşke dersin, şu biçare eşek bu istirahati hiç görmeseydi.

Sen de bu yolda iş düşkünü olursan, böylesine iş sana pek kötü gelir.

İşe düşkünlüğün son dereceye varmamışsa, bu hikâyeye gülersin.

Naz ü naim içinde oyalanıp durmadasın da işe düşkünlük nedir bilmiyorsun.

Bana bu işe girişmiş öyle bir er gerektir ki bir günde yüz kere kendi yasına batmış olsun.

Tanrı'yla diri, kendi varlığından ölü olmalı o er; ölülerden artakalanlardan değil.

Âşık olup adamakıllı canınla oynamadıkça bu işe sarılanların sırrını anlayamazsın.

Naz içinde oyalanan kişi canıyla oynayan âşıklardan geri kalmış demektir.

***

Ayâz'a Âşık Olan Tuzcu Genç

4180 Tuz satmayı iş edinmiş perişan bir genç vardı.

Şehrin çevresinde dönüp dolaşır, her sokakta durup bağırır, tuz satardı.

Bir gün gönüller alan Ayâz'ı gördü, aşkının ateşiyle tepeden tırnağa dek yandı.

Onun aşkıyla dünya gözünde karardı, ama kendisi de o ayın nuruyla aydınlandı.

Gönül onun derdiyle yüz kere kan kesilmedikçe dünya ay yüzünden nasıl olur da kararır?

4185 O genç bir sarhoş gibi kanlarla dolu bir gönülle gece gündüz padişahın sarayının kapısında oturur,

Topraklara döşenir, tuz kabını da önüne kordu.

O ay yüzlünün aşkında olgundu; tuzsuz, çiy değildi. O düşkünün yüzünden yollara da bir coşkunluktur düşmüştü.

Kâh zayıf bir sesle inilder, seslenir, kâh ateş gibi kararsızlıklar gösterirdi.

Gümüş bedenli Ayâz geçerken gözyaşları başından aşardı.

4190 Düşer, yerlere döşenir, aklı başından gider, baygınlıklar geçirir, bedeninden ruhu uçardı sanki.

O yolunu yitirmiş şaşkının aşkını, aşkla yanışını Sultan Mahmud'a bildirdiler.

Sultan Mahmud bir müddet başını önüne eğdi; kâh inlemekteydi, kâh ödağacı gibi yanmakta.

Kendi kendine, aşkta da ortaklık iyi bir şey değil, malda da; onun haddi değil bu diyordu.

Hâsılı onu huzuruna çağırdı. O yoksul da tuz tablası başında, huzura geldi.

4195 Sultan Mahmud ağzını açıp dedi ki: A yoksul, benden şu sözü dinle.

Ya o güzelin aşkından vazgeçtiğini huzurumda ikrar et, yahut da canından vazgeçtiğini söyle.

Âşık, padişahım sen taht üstündesin; bense ayakta durmadayım.

Ayâz'ın ebedî olarak senin; benim ondan ele geçirebileceğim şey masaldan, hülyadan ibaret.

Yücelik de senin, padişahlık da. Devletle oturmuşsun, dilediğin huzuruna gelmekte.

4200 O güzel seninken ben ne arayayım. O seninleyken ben kimden vazgeçtiğimi söyleyeyim.

Ancak onun aşkı ebedî olarak bende, canımda boyuna alevlenip duruyor.

Bir soluk olsun aşkından hâli kalırsam, kurban olmaktan başka hiçbir şeye yaramam; benim mezhebim bu işte.

Onun aşkı her gün beni yüzlerce yola sürükleyip götürürken padişah beni öldürse de ölümden korkum yok.

Çünkü âşık can korkusundan titremez. Can âşığın gözüne bir arpa kadar bile görünmez.

4205 Padişah, a baştan aşağıya dek ayıptan, kusurdan ibaret kişi dedi, sen benimle nasıl oluyor da aynı ayarda olduğunu sanıyorsun?

Sen aşk oyununa iyi bir surette girişemezsin, hangi sermayeyle bu aşk oyununa girmeye kalkıyorsun?

Yoksul dedi ki: Bu sermayeden sende zerre kadar bir şey bile yok, ama bende hepsi var.

Sen padişahlığın bütün levazımına sahipsin, fakat ne kadar mümkünse o kadar tuzsuzsun.

Benim aşkım tuzlu, olgun; sen bu tuzsuz aşkla niceye bir övüneceksin?

4210 Malın var, mülkün var, altının var, gücün kuvvetin var. Fakat benim gibi kaynayıp coşuyorsan, tuz lazım sana.

Padişah, âşık dedi, âşığa nişan, davaya burhan gerek. Delilin nedir, söyle; ben seni bu aşka layık görmüyorum.

Yoksul, delilimi söyleyeyim, âşıksam hiçbir korkum yoktur zaten.

Sen saltanattan baş çekmemekte, aşka düşüp padişahlıktan vazgeçmemektesin.

Bense senin Ayâz'ının aşkıyla bir an bile dünya sevdasına kapılmamaktayım.

4215 Onun yüzünden iki dünyaya da metelik vermiyorum; sense yüz binlerce renge boyanıyor, ona sadakat gösteremiyorsun.

Şimdi bir kendine bak, bir benim aşkıma; sonra bu yoksulla arandaki farkı gör dedi.

Padişah, a zalim yoksul dedi, onun neresini seviyorsun?

Yoksul, benim dedi, güzelin aşkını hatırlamama bile imkân yok.

Hiçbir yerini sevmeme kudretim yok ki o güzelin orasıyla aşk oyununa girişeyim.

4220 Onun bir tel saçını görsem, bedenimdeki her kıldan ateş fışkırır.

Onun hiçbir yerini görmeye takatim yokken baştan ayağa dek ne yapabilirim onunla dedi.

Padişah peki dedi, mademki baştan ayağa dek hiçbir yerine âşık değilsin;

Neden onun sevgisiyle kararsız bir hâle geldin? Bu sevgi nereden ve nasıl meydana geldi? Söyle.

Yoksul dedi ki: Canım coşup durmada, sense onun kulağındaki inciden bile ne hâle geldiğimi biliyor musun?

4225 Kulağındaki küpe bir görünse, ben o küpeyi canımı verip almak isterim.

O güzelin aşkının havasına kapılacak adam değilim, kulağının küpesi bile yeter bana.

Padişah, bu inciden bir belirti gören bu belirtiyi beden denizinden mi elde etti demektir, can denizinden mi diye sordu.

Yoksul dedi ki: Ey cihana sahip olan padişahım, böyle bir inci onun aşk denizinden zuhur eder.

Aşk denizine dalgıç kesilirsen, yapayalnız o inciyi elde ettin demektir.

4230 Padişah, ey yiğit er dedi, bu denizde nasıl dalgıçlık etmeli?

Yoksul dedi ki: Sen fille, orduyla, doğudan batıya dek saltanat ve ülkeyle bu denizde dalgıç olamazsın.

Bu denizde dalgıç olamazsın. Bunun için ihlas ile her şeyden ayrılmak gerek.

İki âlemi de bir uğurdan terk edip bu denize balıklama dalmak lazım.

Soluğunu tutmak, elini candan yıkamak, ondan sonra inciyi denizin dibinde aramak icap eder.

4235 Sense bütün dünyaya kol kanat açmışsın. Bu hâlle o incinin kokusunu bile alamazsın.

Padişah dedi ki: Ben hiç koşmadan, yorulmadan o söylediğin inciyi bedava elde ettim.

Bir bak da gör; işte o inci Ayâz'ın kulağında. Çünkü Ayâz Hakk'ı tanıyanın kulağı küpeli kölesi.

Baş aşağı denize dalmadan öyle bir inciyi elde ettim işte.

Sen can çekişedur; o inci bizim, inci benim, sense denizin girdabısın.

4240 Yoksul dedi ki: Bundan daha ileri, daha iyi bir düşün. Sen nereden inciyi elde etmişsin?

Küpe padişahlar padişahının, senin kulağında olsaydı, sen kulağı küpeli bir köle kesilseydin ona, o vakit inci senin olurdu.

Ey başı yüce padişahım, küpe senin kulağında değilken inciyle ne işin var? Açma bu kapıyı.

Cihan padişahı vefalı olsaydı, küpe onun kulağında olurdu; kölesinin değil.

Ne de hoş bu iş: Âşık ta yücelere çıkmış, sevgilinin kulağına da küpe takıp kendisine kul etmiş.

4245 Âşıksan bu kadar coşma. Senin kulağı küpeli köle olman gerekti.

Değil mi ki kulağında küpe yok; aklın başındaysa aşktan dem vurma.

Padişah utancından âdeta kanlara gark oldu, tahtından inip hareme girdi.

Yoksulu, tuz tablasıyla huzurdan çıkardılar. Kendisine ne dediler bilemem.

On Beşinci Makale

Beşinci akıllı oğul geldi de babasına, ey sırlar denizi dedi;

Süleyman'ı saltanata ulaştıran o yüzüğü öz temizliğiyle istemekteyim.

Peri ve cin onun buyruğuna girdi; saltanat yaygısı altına yayıldı.

Bütün bunlar, karıncanın remizleri, başka bir şeyden değil, hep o yüzükteki ad yüzünden ona açıldı.

O yüzük elime geçerse, gök bile o yüceliğine rağmen bana karşı alçalır.

***

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Ne yapacaksın saltanatı? Ne işin var onunla? Eline geçse bile sonu yok.

Sen de bilirsin ki ebedî saltanata heves edersen daha iyi; bu saltanat geçici.

Saltanatta iken günün birinde bir zulmetsen, bir parçacık yufka ekmeği bile yesen zalim olursun.

Dünya baştan başa bir hasret yurdudur. Ya bir avuç topraktır bu dünya, yahut tamamiyle bir yel.

Helak olacak olan ve yelden, topraktan ibaret bulunan bir saltanata aldanma.

Sonu ağlaya sızlaya ölüm olduktan sonra, o hayat kime fayda verir ki?

4260 Dünya Tanrı'nın tatlı panzehiriyle doluyken kendini padişahlık zehriyle öldürme.

Çocuğu öldükten, gönlü perişan olduktan sonra nûşdârûnun ne faydası var Rüstem'e?

Oğul, bir başka saltanat iste ki orada oğlun bile başını kesmek gerekir.

Dünyada başları göğe değmiş nice padişahlar vardı ki

Sırtları ancak yamalık bir deri parçasıyla kızışmıştı.

4265 Hepsi de o yamalık derinin altında esenleşmişler, o deri parçasına da Direfş-i Gavyani adını takmışlardı.

Nasıl oluyor da saltanattan uzaklaşmıyorsun, yamalık deri ayağında değil mi ki?

Yamalık bir deri parçasıyla öğünülen padişahlık da nedir? Orduyla ancak pabuççunun sırtı kızışır, pabuççu övünür, sevinir.

Bir deri parçasıyla elde edilen saltanatla övünürsem ayıptır bana.

İşlerin sırları bilinirse, nice demirler erir, muma döner.

4270 Aklın şaşırıp kaldığı yerde dağ bile pamuk gibi dağılır, atılır gider.

Bu dünya saltanatı tezce geçer gider; iyice bir bakarsan görürsün ki saltanat öbür dünyanın saltanatıdır.

Ne Âdem'di o ki aşk çavuşunu buldu da ebedî saltanatı, cenneti bir buğdaya sattı gitti.

Ebedî saltanat elde etmek istiyorsan, dünyaya nasıl güneş değirmisi yetiyorsa, sana da bir somun ekmek yeter de artar bile.

***

Sultan Mahmud'un Ava Gitmesi

Sultan Mahmud ava çıkmıştı, bir kıyıda askerinden ayrı düştü.

4275 Yakınlarda bir köy vardı; köyü gördü, köyün üstünde bir yerden de duman tütüyordu.

Oraya doğru hızla at sürdü. Bir de baktı ki dumanın tüttüğü yerde bir ihtiyar oturmuş.

Dedi ki: A temiz er, sana halife konuk geldi; bu ateşle ne işin var, ne yapıyorsun?

İhtiyar, padişahım dedi, ben de kendimce bir saltanat pişirip kotarmadayım.

Padişah, ey aciz ihtiyar, bana da o saltanattan verir misin dedi. Asla dedi ihtiyar;

4280 Ben aşımı, işimi kendim için pişirip kotarmadayım; senin saltanatına karşılık bu saltanatımı satar mıyım hiç?

Senin saltanatını asla almam, çünkü benim saltanatım seninkinden yüz kere iyidir.

Bütün dünya senin saltanatına düşman. Hâlbuki o dertlerin biri bile yok bende, benim sultanlığım yeter bana.

Padişah bir ihtiyarın sultanlığına baktı, bir de kendi sultanlığına; sonra da hâline ağladı.

Nihayet ihtiyardan bir avuç yemek aldı, ona bir torba altın verip hemencecik gitti.

4285 Mademki zerre zerre hepsini hesap edecekler, soracaklar, ihtiyarın sultanlığından üstün sultanlık yoktur.

Rüstem yücedir, olgundur, ama yine de Zal'in saltanatını arzular.

Tarikat nedir? Yolu görmek, hafiflik, halkı az incitmek; bu yolu seçmek, kabullenmek.

Karnını bir avuç yemekle doldurmak; saltanatı, malı, mülkü, hizmetçileri bir arpaya saymak.

Mademki bugün zevalsiz bir saltanat, bir yücelik yok; ne ararsın ki?

4290 Bu âlemde kemâl imkânı yoktur; ayın bile noksanı var, gedilir gider.

Önce iki hafta içinde dolunay olur, ama sonra gedilmeye başlar, dolunur.

Bu örnekten ibret alır, bu hâli anlarsan, bilirsin ki ay bile olsan boyuna noksandasın.

Burada ebedîlik hiç yoktur. Artık sen istersen yücelik dile, istersen aşağılık.

Bu âlemin saltanatı ebedî değilken kararsızlık âleminde nasıl karar edebilirsin ki?

***

Şeyh ve Hüma Kuşu

Güngörmüş bir şeyh yolda giderken, bir kemer kurulduğunu gördü.

Sayvanının üstüne bir devlet kuşu konmuş, kanatlarını açmıştı.

Şeyh dilini açtı da dedi ki: Ey vefasız kuş, ne hayâsızsın, ne diye buraya geldin gene?

Tutar, birine kanat açar, bir zaman sonra kalkar, başkasının köşküne konarsın.

Kimse senin gölgende gölgelenemez; çünkü sermayen vefasızlık, kararsızlık.

Cihanın kararı olsaydı akılla can göze görünürdü.

Bütün dünya bir serap gibi görünmede, cihan rüyada görülen bir saltanat.

O yüzden eşeğin adamakıllı balçığa düşmüş kalmıştır, çünkü rüya tabirinde eşek talihtir.

Burada birinin talihi eşek oldu mu, şüphe yok ki işi sarpa sarar.

Zan kalburunu sudan çeker çıkarırsan, bütün âlemi bir rüyadan ibaret görürsün.

***

Sultan Sencer ile Muhammed Gazalî

Gazalî, Sencer'e dedi ki: Padişahım, senin bu yolda hâlin şu iki şeyden dışarı değil:

Uyanıksan burada nasıl oturuyorsun ki gözünü yumdun mu, bir şey göremezsin.

Yok, uykudaysan gözünü açtın mı, bu padişahlıktan hiçbir şey görmene imkân yoktur, hepsi geçer gider.

Göz açıp kapayıncaya dek duracak olan saltanata ne diye aldanır, ne diye bu saltanata sevinir, gülersin?

Âlemde ondan hiçbir eser kalmaz. Hiçten de aşağıdır, değersizdir; onu bile göremezsin.

Yezd-i Cürd bile olsan, nihayet bir değirmende öldürüleceksin ya.

O değirmenden haberin yoksa, bir bak şu iki büklüm feleğe.

Bu iki kat çarka bir düştün mü, değirmenin oluğundan akarsın sonucu.

Bu ateşe ha ödağacı olmuş, ha ot; gece yattın mı, ne padişahlık kalır, ne yoksulluk.

***

Sultan Mahmud'la Adaşı

Sultan Mahmud, çölü, ovayı dolduran, bir ucu ta feleğe dayanan bir orduyla gitmede,

Çölde bir av bulayım diye her yana seğirtmedeydi.

Dertli, beli bükülmüş, yalınayak, başı kabak, yüzü gözü toz toprak içinde bir ihtiyar gördü.

Soluyup duruyor, ah ediyordu; dikenler arasında kendine yol açıyor, gidiyordu.

Padişah yanına gelip, ey ulu er dedi, dile gel, söyle, adın ne?

Adam, adım Mahmud dedi, senin adaşınım ya, bu yeter bana.

Padişah, şüpheye düştüm, şaşırdım dedi, bu nasıl iş? Bir Mahmud sensin, bir Mahmud da ben.

Sen bir Mahmud, ben bir Mahmud. Fakat ikimiz nasıl olur da aynı oluruz?

İhtiyar, padişahım diye cevap verdi, ikimiz de ortadan kalkar,

Şu yeryüzünden iki arşın aşağıya gidersek Mahmudluğumuz denk ve eşit olur.

Şimdilik ben aşağılık, küçük bir adamım, eşit değilim, ama ölünce seninle aynı olurum.

Sen taht üstünde nazlanadur, bir gün bu gök kubbe tahtının tahtalarından vakıf tabut düzer.

Bir an bile istirahat etmene imkân yokken, dünyada ne diye saltanat istersin?

Ne yapayalnız bir yere gidebilirsin, ne ordusuz bir işin düzene girer.

Çeşnigirsiz su bile içemezsin. Gece koruyucu olmadıkça uyumana imkân yok.

Saltanat derdine öyle bir dalmışsın ki rahatça ekmek yemen mümkün değil.

Keylerden abanoz bir tahtın varisi olsan, başındaki taç Nûşirevân'ın tacı olsa,

Yine o tahttan, o taçtan nasibin bir avuç topraktan başka bir şey değil.

Ne biçim saltanat bu, nasıl padişahsın sen? Ecel beyine bile karşı duramıyorsun.

Her gün bir yufka ekmeği elde ettin mi, ikincisini diler, ararsan haramdır.

***

Sultan Mahmud'la Bez Yıkayan

Dünyaya hükmeden Mahmud bir gün bir yere giderken bir bez yıkayıcı gördü.

Bir yığın bez asmıştı. Mahmud, bütün şu bezler kaça dedi.

Bezci, ey padişahlar padişahı, sana bu yolda on arşın bez yeter.

Bütün bunlardan ancak on arşın bez kâfi iken ne diye bunlar kaça diye hepsini birden sorarsın dedi.

Padişah bu sözü duyunca ağladı. O sırada bir garip kerpiçci gözüne ilişti.

Yüzü güneşten yanmış, kömüre dönmüştü. Döktüğü kerpiçler bütün ovayı doldurmuştu.

4340 Padişah, bütün kerpiçlerin kaça dedi. Kerpiçci, sana dedi, on tanesi yeter.

Bütün bunlardan on tanesi yeterken, hepsini niçin istersin? Haramdır sana bunlar.

İyi olsun, kötü olsun, on arşın bezle on kerpiçten fazlası vebaldir sana.

Dünyadan götüreceğin bu iki şeydir ancak. Bunlardan başka her şey debdebeden, kuru gürültüden ibarettir.

Bu işten bir kâr, bir fayda elde edersen, tut ki cihan bir akan sudur.

4345 Şom nefisten geç, akılla uzlaş. Saltanatı terk et; işine düş, işinle uğraş.

Saltanattan elinde kalan bir nefesçikten ibarettir, ama öyle bir iş yap ki bu bir nefesi de almadın say, çünkü ona da sahip değilsin sen.

Padişah o iki erin bu sözlerini duyunca kendisinden geçti, yerlere döşendi.

Ağladı, ağladı, nihayet kendini kaybetti de onlarla uzlaştı.

O iki merhametli ere bir hayli altın verdi, şehre gelince de bunu hikâye etti.

4350 Zamaneden kısmetin bu ikisinden ibaretken, şu pis yurtta ne yapacaksın ki?

Gücünle, kuvvetinle Behram yıldızı kesilsen, son günü yine mezara düşecek, Behram-ı Gûr olacaksın.

Yakut gibi perdenin ardında bile parıl parıl parlasan, tabutun içine düşecek, Behram-ı Çubin kesileceksin.

Ey Gûr Han, ne vakte dek bahaneler icat edeceksin? Kork mezar yurdundan; çünkü mutlaka o yurtta yatacaksın sen.

Ayağını denk al da bu aksak yürüyüşlü felek seni sana giriftar etmesin.

***

Hakîmle Zülkarneyn

4355 Bir hakîm yolda Zülkarneyn'e rastladı. O Tanrı tapısının eri Zülkarneyn'e dedi ki:

Âlemin çevresinde niceye bir dolanıp duracaksın? Bütün dünyayı kargaşalığa boğdun.

İskender, iklimlerin yarısını düzene soktum, öbür yarısı kaldı.

Şimdi öbür yarısını da düzeltmeyi kurdum, onun için gitmedeyim dedi.

Hakîm, buna düzen demezler dedi, ayağını tetik alman gerek.

4360 Karar edemeyip nihayet kalkacağını, göçeceğini biliyorsun ya; kendini düzene sok, böyle bir âlemi nasıl düzene sokabilirsin?

Tutalım savaşkan bir aslansın; mezar yolunu tuttun mu, karınca kesilirsin.

Dünyada pek az bir müddet karar edeceksin, fakat mezarda yüz binlerce yıl yatacaksın.

Şu hâlde ne diye dünyada köşk kurarsın? Mezarda bir yurt edinsen daha iyi bir iş tutmuş olursun.

Kisrâ gibi gönüller çeken bir saray, bir sayvan yapsan, sonucu yıkılmaktan kurtulmaz.

4365 Gök kubbenin üstünde koşup duran şu yıldızları görmez misin?

Hepsi de gece gündüz yanıp yakılarak başları dönmüş bir hâlde o evden şu eve göçüp durmazlar mı?

O evlerin kendilerine bir tuzaktan başka bir şey olmadığını görürler, bilirler de bir an bile bir evde dincelmezler.

Şanları yüce birer padişah kesilmişlerdir, ama yine de bir evde mat olur giderler.

Sen de bu yolda bir ev kurarsan, ipek böceği gibi ansızın o evde oluverirsin.

4370 A divane, sırtında çok yük var; ev nihayet başına yıkılır.

Köşküne bakıp da sevinme, yıkık yurduna bakıp da gönlünü daraltma.

Çünkü ne gönlü dar bir hâlde kalırsın, ne sevinçli bir hâlde; yel gibi bu da geçer, o da.

***

Padişahla Yüzük

Bir zamanlar dini bütün, özü temiz bir padişah vardı. Bütün âlem onun buyruğu altındaydı.

Dünyada benzeri yoktu, bütün âlemden üstündü.

4375 Saltanatı aydan balığa kadar yayılmıştı. Padişahlığı doğudan batıya dek yürürdü.

Padişahın huzurunda nimetiyle beslenen birçok hakîm vardı.

Günlerden bir gün onlara dedi ki: Bu sıralarda perişan bir hâldeyim.

Gönlümde acayip bir istek belirdi, neden geldi bu istek? Onu da bilmiyorum.

Bana temiz, güzel bir yüzük yapın da adamakıllı gamlandığım zaman

4380 Ona bakınca gönlüm neşelensin, zalim gamın elinden kurtulayım.

Bahtım yaver olup gönlüm bir hâle gelirse, yine ona bakayım, adamakıllı derde düşeyim.

Hakîmler ondan bir müddet mühlet istediler. O akıllı ulular oturup,

Bir hayli düşündüler, taşındılar. Bir hayli kanlı hasret suyu içtiler.

Nihayet hepsi de birleşip bir yüzük yapmaya

Ve yüzük taşına şu yazıyı kazdırmaya karar verdiler: Nihayet bu da gelir geçer.

Mademki bu dünya mülkü geçicidir, her diri olan öbür dünyaya geçip gitmededir,

Şu hâlde o mülkü biliyorsan, bundan vazgeç, Edhemoğlu İbrahim'e uy.

***

Edhemoğlu İbrahim'le Hızır Aleyhisselam

Edhemoğlu İbrahim bir gün tahtına kurulmuştu. Önünde, ardında kullar, köleler el pençe divan durmuşlardı.

Başında altınlarla bezenmiş bir taç, sırtında süslü püslü bir elbise vardı.

Hızır bir deveci kılığında, izin almadan huzuruna girdi.

Köleler onun heybetinden bir söz söyleyemediler, nefes bile alamadılar. Onu kim gördüyse başını eğdi,

İbrahim, Hızır'ı görünce, a yoksul dedi, sana kim yol verdi?

Hızır, burası dedi, benim yerim değil mi? Elbette gelirim. Bir kervansaray burası, ben de burada konaklayacağım.

Edhemoğlu İbrahim, burası dedi, ulu padişahın sarayı.

Sen gaflettesin galiba. Neden kervansaray diyorsun, yoksa akıllı görünüyorsun da deli misin sen?

Hızır dedi ki: Padişahım, senden önce burası kimin yurduydu?

Edhemoğlu İbrahim, burası evvelce filanındı, bu ülkede padişah oydu.

Ondan sonra feşman, ondan sonra da bir başkası padişah oldu, şimdi de dünya padişahı benim dedi.

Hızır dedi ki: Padişahın haberi yoksa bile anlasın ki kervansaray da buna derler, başka yere değil.

4400 Daima konup göçüyorlar ya. Elbette öyle olacak. Kervansarayda yurt tutmak kime nasip olur ki?

Senden önce nice padişahlar, nice iyilik isteyenlerle kötülük yapanlar konup göçtü.

Sana da can alıcılar gelecek, seni de bu eski kervansaraydan kapıp götürecekler.

Bu eski kervansarayda oturup istirahat etmene imkân yok. Sen buralı değilsin de burada oturup durman niye?

İbrahim bu sözü duyunca kendinden geçti, sanki bu sözden altüst oldu.

4405 Hızır yürüdü, o da peşinden koştu. Hızır'ın tuzağından kurtulmaya imkân mı var?

Hızır'a, ey cömert er, imkân varsa, beni şimdicek kabul et diye birçok yeminler verdi.

Gönlüme gizlice bir tohum ektin, bari ey hayat, ona su ver diye yalvardı.

Bu sözü söyleyip ardından yürüdü, nihayet dünya erlerinden bir er oldu.

Köhne dünya kervansarayını terk etti, padişahlığı dervişliğe değişti.

4410 Yokluk sırrını veren ulular ellerindeki saltanatı verdiler de yoksulluğu satın aldılar.

Padişahlık nakşından vazgeçtiler, ama gerçekte yoksulluktan kurtuldular onlar.

Gerçi dünya saltanatı padişahlıktır, ama dikkatle bakarsan görürsün ki aslı yoksulluktur.

***

Sultan Mahmud'la Yol Başındaki Derviş

Sultan Mahmud ordusuyla giderken bir yolda dervişin birine rastladı.

Padişah dervişe selam verdi. Derviş selamını alıp yürüdü.

4415 Yaradılışı temiz padişah askere, şu yoksula bakın, bir de kibrini görün dedi.

Yoksul dönüp dedi ki: Aklın başındaysa, ne diye benim kaydıma kalıyorsun? Yoksul tıpkı sana benzer.

Yüzden fazla şehre, köye vardım; her mescitte senin yoksulluğunu gördüm.

Her evde, her bucakta arpadan arpaya, hatta yarım arpa bile olsa, hesaplayıp senin gibi bir yoksula vermek için ayırıyorlar.

Hiçbir pazar, hiçbir dükkân görmedim ki orada senin zulmün yüzünden bir feryat, bir figan kopmasın.

4420 Görüşün tamamsa bak da gör artık; ikimizden hangimiz yoksul?

***

Sancer'in Rükneddin Ekkâf'ın Huzuruna Varması

Tertemiz huylu Sencer gizlice ve yalnız olarak Rükneddin Ekkâf'ın huzuruna gitti.

Şeyh ağzını açtı, söze geldi de dedi ki: A padişah, bu çeşit padişahlıktan utanmaz mısın ki

Sızlanıp duran bir ihtiyar, senin yüzünden kendisine iç yağıyla soğan bile bulamaz.

O ihtiyar kadın bu yoksulluktayken sen nasıl ondan haraç, baç alıyorsun?

4425 Padişah, şeyhim dedi, nasıl oluyor da ben iç yağıyla soğanını alıyorum onun; anlamadım bunu.

Şeyh dedi ki: Dermansız bir ihtiyar gönül kanıyla bir ip eğirir,

Kendisine iç yağıyla soğan ve odun almak için pek az bir paraya satar onu.

Sense çarşıdan, pazardan hem sebzelerden vergi almaktasın, hem odundan, hem iç yağından; bilmiyor musun bunu?

Keçileri bile bir bir sayıp para alıyorsun; bu çeşit padişahlıktan yoksulluk yeğ.

4430 Âlem padişahı para, pul, hazine sahibi olur, ama kocakarının iç yağından da vergi alır da bu devlete erer.

Sencer'in gönlü coştu, bu sözlerle kan kesildi, onu bağışladı ve huzurundan çıktı.

Onun yolunda yoksul, padişah benzer; dünya padişahıyla yolda topraklara döşenmiş yoksul birdir

Onun yolundaki yoksulun hiçbir derdi yoktur, her şeyi elde etmiş kişiye benzer.

Ama hazneleri binden eksik olmayan padişah bir pula sahip olmayan kişiye benzer âdeta.

4435 Bu yolda gümüşün, altının değeri yoktur; değer ancak himmeti kuvvetli olan kişidedir, onun gayretindedir, onun himmetindedir.

Bu çeşit kişi bir pul için acze düşer, ama dünyadan da elini yumuştur, hiçbir şeye aldırmaz.

***

Deri Parçasının İçinde Bir Kese Altın Bulan Adam

Tertemiz bir er bir parça deri bulmak için kalktı, toprağı eşelerken de buldu. Onu topraktan çekip çıkarınca

İçinden altın dolu bir kese düştü yere. Dertlendi de elini şiddetle başına vurdu.

Tanrı'ya dedi ki: Ne diye günümü kararttın; ben senden ne istedim, sen ne verdin? Beni yakıp yandıracak bir şey verdin bana.

4440 Neden beni yakacak, hâlimi perişan edecek şey veriyorsun bana? Bunu istemem ben.

Ben senden lütuf istiyorum, kahır değil. Deri parçası lazım, ama para lazım değil bana.

Erler gibi himmetin varsa, gayret et de er et kendini, adam ol.

Padişahtan altın, gümüş umuyorsan, gönlün de korku içindedir daima, canın da.

Değil mi ki sonunda can vereceksin, altınla gümüş isteği de neden?

4445 Gümüşle altını bırak da can gözle; çünkü can birçok paradan, puldan daha iyidir.

Mahmud'un canı yoksulluktan bir şey elde etmişti de o yüzden bu kadar ün kazandı.

Padişahken kibri huy edinseydi, halk boyuna onu anmazdı.

Padişah bile yoksullukla anılırsa, artık sen de ancak yoksullukla ün sahibi olabilirsin.

Yoksulluktaki sırrı bilip anlayan padişahlar bir ihtiyarın gölgesini seçtiler, oraya sığındılar.

* * *

Sultan Mahmud'la Kocakarı

4450 Güzel yüzlü Mahmud günün birinde ordusundan ayrılmış, bir yana yönelmişti.

Yolda karşısına bir kocakarı çıkageldi. Elinde elif gibi bir sopası vardı, boyu da dal gibi bükülmüştü.

Sırtına bir dağarcık vurmuş, yayan yapıldak değirmene gidiyordu.

Padişah, senin gücün kuvvetin yok dedi, dağarcıkta bile can var da sende yok.

İyice bağladığına göre atımın önüne koy da kurtul yükten.

4455 Kocakarı dağarcığını atın sırtına koydu, padişah atı mahmuzladı, at yel gibi koşmaya başladı.

Padişahın atı ihtiyarın önünden geçip gidince kadın hemencecik padişaha seslendi:

Padişahım, bugün sen benimle beraber gitmezsen, ben de yarın, o yanıp yakılma gününde seninle beraber durmam.

Bulut gibi at koşturup gitmedesin, izinin tozuna bile erişmeye imkân yok.

Yarın da sen istediğin kadar at sür, benim izimin tozuna erişemezsin, ne yaparsın o vakit?

4460 Padişahım, bugün o kadar acele etme de yarın ben de seninle bile olayım.

Padişah o kadının sözünden kan ağladı, gemini kastı, onunla beraber yürümeye koyuldu.

Vefa dersi aldınsa, Mahmud'a yardım ettiği gibi Tanrı sana da yardım eder.

Kerem dediğin de budur, ahit dediğin de bu, vefa dediğin de. İyi iş de bu, Tanrı'ya teslim oluş da bu, ondan razı oluş da.

Bu miskten bir koku aldınsa, feleğin dokuz çevgeninden de topu çeldin gitti.

4465 Yok, bir koku alamadıysan, pişmanlığa düştün demektir; kıyamete dek de kurtulamazsın artık.

A yoksul, ihsan nedir, onu öğren; yoksulluğu böyle bir padişahtan belle.

On Altıncı Makale

Oğlu dedi ki: Hiçbir Âdemoğlu görmedim ki saltanat ve mevki isteğinden azat olsun.

Aydan balığa dek bütün âlemde hiçbir kimse bilmem ki padişahlık istemesin.

Saltanat yüceliği elden çıkarılamaz; insan saltanat için can verir.

4470 Müşteri yıldızına benzeyen o hakîm ne güzel söylemiştir: Padişahlık bir gün bile olsa hoştur.

***

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Bu dünya saltanatı karşılığı olmayan geçici bir saltanattır.

Sen ahret saltanatını duymadın da o yüzden bu saltanatı seçtin.

O saltanatı bilseydin, burada da iki âleme padişah kesilirdin.

O dünyanın saltanatını gören ulular bu dünya saltanatını bir arpaya bile almazlar.

4475 Ebedî saltanatı görürler de bu dünya saltanatını terk ediverirler.

***

Harunü'r-Reşid'in Oğlu

Zübeyde'nin Harun'dan bir oğlu vardı. Halvet âleminde dünyadan haberi bile yoktu.

Anası onu saraydan dışarı çıkarmaz; perde ardında can gibi besler, yetiştirirdi.

Kıyasa gelmez aklı kuvvet bulup hikmet bilen gönlü coşunca

Anasına dedi ki: Dünya bu saraydan mı ibarettir, yoksa buradan dışarıda birçok yerler var mı?

4480 Buradan başka bir yer varsa söyle de çıkıp göreyim.

Anasının gönlü burkuldu, pek acıdı ona. Dedi ki: Ey saygıdeğer, iyi bahtlı çocuğum,

Şimdicek seni saraydan dışarıya yollayayım; yazıya, ovaya göndereyim.

Ona bir Mısır eşeği hazırlattı. Bir köleyle iki hizmetçi istedi.

Dünyayı seyretsin, gönlü açılsın diye oğlunu yolladı.

4485 O eşsiz çocuk dünyayı görmemişti, dünyadaki düzene şaşırdı kaldı.

Ezkaza yolda bir tabut gördü, bir bölük halk tabutu götürmedeydi.

Hepsi ağlayıp inliyordu, hepsinin ciğeri kan kesilmişti.

Çocuk o anda hizmetçiye, bütün halk mutlaka ölecek mi diye sordu.

Hizmetçi, canı olan herkesin ölümden kurtulmasına imkân yok.

4490 Ölüme karşı üstün, ileri, yahut aşağılık kişi yoktur. Hiç kimse ondan halas olamaz dedi.

Çocuk, önümde uğrayacağım böyle bir şey varken ne diye canım titremez, korkmaz?

Taş bile ölümden muma dönecek, şu hâlde bu hâli hemencecik anlamak gerek dedi.

Ölüm aslanı onun için pusu kurmuştu, işte çocuğun seyri seyranı böyleydi.

Geceleyin anasının yanına gelince, anası sevindi, neşelendi.

4495 Fakat çocuk bütün gece ölümün heybetinden dalı kırılmış yaprak gibi titreyip durdu.

Seher çağı şehirden kaçtı, kahrın heybetiyle lütfu terk etti.

Harun onu boyuna arayıp taramadaydı. Fakat kimse ondan bir nam ü nişan bulamıyordu.

Gönül ehli bir er dedi ki: Bir zaman evimde kerpiç döktürecektim.

Evden çıkıp pazara gittim, iş gördürmek için amele aradım.

4500 Zayıf, benzi sararmış bir genç gördüm, âdeta baştan ayağa dek derdin ta kendisiydi.

Önüne bir kazmayla bir zembil koymuş, dalmış gitmişti. Ne kendisinden tam geçmişti, ne kendisindeydi sanki.

Kerpiç dökebilir misin dedim. Dökerim dedi; dedi ama bu sözü gönül isteğiyle söylemedi.

Ona, bana dedim, sen lazımsın, kalk. O riyazet ehli genç dedi ki:

Ben yalnız cumartesi günleri iş görürüm, istersen o gün işlerim, yoksa işlemem,

4505 Cumartesileri iş işlediğinden "Sebtî" diye tanınmıştı.

Hâsılı onu alıp eve götürdüm. O eşsiz er bana iki adamın işlediği işi gördü.

Ertesi hafta yine çarşıya çıktım. Onu her yanda aradım durdum.

Bana, o divane filan viranededir dediler.

Oraya gittim. Bir de baktım ki o yıkık yerde bütün dünyaya yabancı.

4510 Ağlayıp inlemede. Zayıflamış, ölümcül olmuş.

Mademki hastasın, hâlsizsin dedim, seni tedavi edeyim.

Gel, bugün bizim eve gidelim, görüyorum ki sana kimsenin yüreği yanmıyor.

Bir türlü gelmiyor, sözümü dinlemiyordu. Nihayet gönlünü yaptım. Bir binek istedi. Getirdim, bindirip eve götürdüm.

Odama gelince öyle bir hâle düştü ki o hâlden daha bitkin bir hâl olamaz.

4515 Bedeninde bir dünya dolusu dert vardı. Derken ölüm emareleri belirdi.

Bana, dostum dedi, üç hacetim var. Ruhum şimdi bedenimden çıkacak.

Ne hacetin varsa dile ey Tanrı sırrının mahremi dedim.

Dedi ki: Ruhum çıkıp şu zindandaki kuyudan kurtulunca

Boynuma bir ip tak, yüzükoyun çevir beni, çarşıya çek, yüzüstü sürükle.

4520 Sürüklerken de, bu iş din ehlinin işidir, Tanrı'ya isyan edenin cezası budur;

Tanrı'ya isyan eden kişi hem böyle baş aşağı düşer, hem böyle hor olur diye bağır.

İkinci vasiyetim şu: Temiz bir kilimim var, onu kefen et, ona sarıp göm beni.

Çünkü bu kilim üstünde çok ibadet ettim. Belki toprakta da bu yüzden muradıma ererim.

Üçüncüsü, şu Mushaf'ımı al. Bu Abbasoğlu Abdullah'ın el yazısıdır.

4525 Harun bunu boynuna takar, başkalarına hiç göstermezdi.

Bu Mushaf'ı Bağdat'a götür, Harun'a teslim et. Bu Mushaf'ı bana veren,

Sana selam söyledi, dedi ki de, sözüme kulak as da benim gibi gaflet içinde ölme.

Ben gaflet ve zan içinde öldüm, hayâ nedir görmedim, murdar bir hâlde can verdim.

Anama söyle, hiçbir yerde beni duadan unutmasın.

4530 Bu sözleri söyledi, bir ah edip can verdi. Tanrı bağışlasın, can da böyle verilir işte.

Kendi kendime bir ip bulmalı da dedim, vasiyetini yerine getirmeli.

İpi boynuna bağladım. Yüzüstü zilletle sürümeye başladım.

Birden bir hatif seslendi: Ey tam bilgisizlik yüzünden yoldan çıkmış kişi,

Utanmaz mısın da bilgisizliğinden dostlarımıza karşı böyle hareket edersin?

4535 Feleğin bile çember gibi ona karşı boyun eğdiği bir erin boynuna ip bağlama.

Bu yolun gamıyla ölen bir şehitten ne istersin? Gam yeme, biz onu yarlıgadık.

Ben bu yüce sesi duyunca heybetinden iki elim yanlarıma düştü.

Kendi kendime, a gafil dedim, sakın, iple oynamanın yeri değil, kalk.

Kalkıp dostlarımı çağırdım. O yoksulun ahvalini söyledim.

4540 Hepsi toplanıp temiz bir yürekle o kilimi kefen yaptılar, o eri mezara koyduk.

Gencin defin işi tamam olunca Mushaf'ı alıp yola düştüm.

Seher çağı Harun'un sarayının kapısında durup bekledim. Harun yoldan görününce,

Mushaf'ı gösterdim. Sevinerek aldı. Kim verdi bu Mushaf'ı sana dedi.

Genç, zayıf, beti benzi sapsarı bir işçi verdi dedim.

4545 Ben işçi der demez gözlerinden sel gibi yaşlar boşaldı Harun'un.

Bir hayli ağladı, aklı başından gitti. O coşkunluğu biraz yatışınca,

Nerede o hür selvi dedi. Padişah sağ olsun dedim.

Bu sözü duyunca coştu, köpürdü. O aklı başında, bilgili padişahın aklı gitti.

Kimsenin aklına, hayaline gelmeyecek bir şekilde ağladı, feryat etti.

4550 Ahı göklere varıyordu, askerleri her yandan ona bakmadaydı.

Sonra, can verirken benim için sana ne dedi diye sordu.

Dedim ki: O anda bana, müminler beyine tarafımdan şöyle söyle dedi.

Bu padişahlığa sakın mağrur olma, bu yoksul işçinin sözünü dinle.

Öğüdünü tutmaya çalış da pislik saltanatının içinde ölme.

4555 Murdar ölürsen ey eşsiz er, ebedî olarak murdarlık âleminde kalırsın.

Niceye bir dünyaya müptela olacaksın? Din peşinden git de bahtiyar ol.

Çünkü dünya canına perdedir; fakat din imanın mumudur, ışığıdır.

Bütün dünya saltanatına sahip olsan, öldün mü hepsi üstüne yığılır.

Naz ü naimle yetişmiş bir adamsın, halkın hamallığını huy edinme, vazgeç.

4560 Bunu söyledim, geçip gittim ben; böyle bir anda bu çeşit bir öğüdü tutmaz mısın sen?

Harun bu sözleri dinlerken derdi başından aşıyor, her an tazeleniyordu. Şaşkınlığından her an bir başka şekle giriyordu.

Nihayet onu kendisiyle sarayına götürdü. Derviş perdenin önünde oturdu.

Zübeyde o perdenin ardına geldi. Derviş vakıayı tekrar anlatmaya başladı.

Derviş der ki: Onu yere atıp sürümeye başladığıma gelince

4565 Perdenin ardından bir feryattır koptu. Kadınlar da deniz gibi bir coşkunluktur başladı.

Zübeyde, feryat senin elinden dedi; Tanrı senden öcümü alsın,

Ciğerparemi zillet içinde yüzüstü sürümekten çekinmedin mi?

Halife oğlunu tanımadın mı ki boynuna ip bağladın sen?

Yazıklar olsun ey garibim, ey civanım; eyvahlar olsun gözümün nuru, canımın ışığı.

4570 Yel gibi birden esip gittin; ananın canını ateşler içinde bıraktın.

Eyvah ey latif, ey nazlı oğlum, bir define gibi yerler altına girdin.

Ne söyleyeyim? Hâsılı mezarını göstermemi istedi. Gösterdim, süslü püslü bir türbe yaptırdı.

Haber verene de birçok altınlar verdi. Fakat Harun karısından daha fazla ihsanlarda bulundu.

Haber veren de zengin oldu. Bu hikâye bitti işte, başka bildiğin varsa söyle.

4575 Sonunda muratsızlıkla başına bela kesilecek saltanatı ne diye istersin, ne yapacaksın bu saltanatı?

Âlem padişahlığını yurt edinsen, sonunda ağlayıp inleyerek o yurtta mat olacaksın.

Muradına ermeden kalkıp geçeceğin kulübede ne diye yayılıp oturursun?

Sonunda gamıyla seni alçaltacak sevgiliyi boyuna ne diye istersin?

Bir arpa kadarını bile yiyemeyeceğin malı yüzlerce zahmetle ne diye toplarsın?

4580 Saltanata düşmansan babası ol, saltanatta Harun'san oğluna benze.

O oğlun ahvalini söyledim, şimdi de babasını anlatayım sana:

***

Behlûl'le Harun

Günlerden bir gün Harun gezinirken meczûp Behlûl'ün bulunduğu yere vardı.

Behlûl, ey dertli Harun diye seslendi. Harun birden adamakıllı kızdı.

Askerlerine, kimdir bu başsız ayaksız adam ki böyle bir yerde bana adımla sesleniyor dedi.

4585 Padişahım dediler, Behlûl bu. Harun hemencecik Behlûl'ün yanına gitti.

Bana saygı göstermeyi bilmiyor musun ki böyle adımla çağırıyorsun?

A deli herif, beni bilmiyor musun ki şimdi senin kanını toprağa dökerim dedi.

O mânalarla dolu er, biliyorum dedi, buna kudretin var, fakat bunu da biliyorum ki

Doğuda bir ihtiyarın ayağına bir taş dokunsa,

4590 Yahut bir yerde kırık bir köprü olsa da bir keçinin ayağı kırılsa,

Sen de batıda olsan senden korkmazlar, ama bu işi de senden sorarlar a bihaber; sen bundan kork.

Harun bu sözü duyunca bir hayli ağladı. Borcun varsa dedi,

Söyle de hepsini vereyim. İşi gücü iyi Behlûl şöyle cevap verdi:

Sen borcu borçla ödeyebilirsin, çünkü bir arpacık bile malın yoktur.

4595 Malın Müslümanların malıysa, şimdi elinde olsa bile senin malın değildir ki.

Yürü, Müslümanların mallarını geri ver, birisinin malını al, öbürüne ver diye kim teklif etti sana?

Harun, Behlûl'den nasihat istedi. Meczûp Behlûl o zaman Harun'a,

Ey dünyada böyle dimdik duran dedi, sende cehennemliklerin nişanesi görünmede.

Yüzünden o nişaneyi gider; yoksa söylemesi bendendi, söyledim gitti; ötesini sen bilirsin.

4600 Harun, cehenneme gideceksem, ibadetlerim ne olacak dedi.

Behlûl, hele bir bak dedi; her ay, her yıl tıpkı cehennemliklerin hâlleri var sende.

Harun, abes işlerim var, var ama Peygamber soyundanım dedi.

Behlûl, Kur'an'ı duydun da "Soylarına itibar edilmez" ayetini nasıl görmedin dedi.

Harun, a bilgisiz dedi, şefaatten ümidimi kesmem ben.

Behlûl, "Tanrı izni olmadıkça Peygamber şefaat etmez", ne umarsın şefaatten dedi.

Harun askerlerine, savun şunu dedi, siz bilmiyorsunuz, ama öldürdü beni bu adam.

Burada ne saltanat var, ne saltanat sahibi. İkisini de yok ettinse kurtuldun.

Bir taş bile durduğu yerde yüz binlerce yıl durur da sen duramazsın.

Bir yerde taş bile senden fazla durduktan sonra, ne diye orada durmak ister, direnirsin?

Gönül, bu baş aşağı feleğe güvenme, ne yapacaksın bu kan denizini sen?

Ne de hoştur şu tatlı tuzlu, yağlı ballı yemek tenceresi, ama kapağını açtın mı, ölümdür içindeki.

Bu kanlarla dolu tencereyi bırakıp gök kubbenin üstüne ayak basmak gerek.

Bu kaynayan tencere kanla doludur. Parmağını banma, ört kapağını.

Şafak kandır, dönen felek boyuna o kan içinde bir baş keser durur.

Şu birbirine düşmüş halka bak, hepsi de toprak altına gitmek için doğmuş.

Yeryüzünün toprağı tamamiyle kara kandır. Halksa Siyavuş gibi suçsuzdur.

Aklın varsa her zerrede yüzlerce Siyavuş'un kanını görürsün.

***

Süleyman ve Testi İstemesi

Bir gün Süleyman, yüreği hiç yanmadan su içecek bir testi bulmak isteğine kapıldı.

İstiyordu ki o testide ölü toprağı olmasın.

4620 Nihayet bir hayli aradılar, ama şaşılacak şey, o çeşit bir toprak bulamadılar bir türlü.

Sonunda bir cin geldi, ben dedi, hiç ölü görmemiş toprak bulurum.

Baş aşağı, balıklama daldı denize, binlerce arşın dibe gitti.

Denizin ta dibinden bir avuç toprak aldı, getirdi. O topraktan bir testi yaptılar.

Süleyman testiye su doldururken, testi hâlinden haber vermeye başladı da dedi ki:

4625 Ben filan oğlu filanım. Sen suyu içmeye bak, ne diye aslını faslını sorarsın?

Buradan ta öküzün, balığın sırtına kadar bütün âlem ne kadar dilersen o kadar adamın bedeninden yoğrulmuştur.

Şunun bunun cesediyle yoğrulmamış topraktan testi yapmak istiyorsan, bil ki yeryüzünde öyle bir toprak yoktur.

İster testi olsun, ister tandır, iyice bil ki o bir mezarın toprağından yapılmıştır.

Ne mutlu o toprağa ki zahmet çekti, ama hiç olmazsa su testisi oldu.

4630 Tandır olup da her an yanıp kavrulan toprak ondan beter ya.

Mezarlığa bak da dertleri, dertlileri seyret; dünya dolusu kadını, dünya dolusu erkeği gör.

Hepsi de toprak içinde, kan içinde. İçeriye yol yok, dışarıdan da yol bağlı.

Can gözün açıksa, mezarlığın toprağı nasıl toprak, bir seyre dal.

Bir arasan, toprağın her zerresinde sanki yüzlerce hasret âlemi bulursun.

4635 Mezarlık ilk konakken böyle olursa, artık son konak ne zordur, var kıyas et.

O âlemin safasını bulmak, temizliğine ermek istersen, kudretin oldukça mezarlığa uğra.

Ölü görmekle gönül dirilir, o âleme erişmeye hazırlanır; böylece de sermaye elde etmiş olursun.

* * *

Yoksula Kızan Padişah

Padişahın biri bir yoksula kızdı. Dertli bir gönülle huzurundan kovdu onu.

Benim ülkemde dedi, bir an bile durmana iznim yok.

4640 Eli boş derviş, padişahın huzurundan çıkıp mezarlığa gitti, rahatça oturdu.

Padişah duyunca, a perişan adam, emretmedim mi ki

Ülkemden çık, ne diye inat ediyorsun, kanını dökmemi mi istiyorsun diye haber yolladı.

Derviş şöyle cevap verdi: Bu emri kabul ettim, senin ülkenden de çıktım.

Müşkül bir yol olan ahret yolunun, kıyametin ilk konağı mezarlık değil mi?

4645 Mahşerin ilk konağı orası değil mi? Şu hâlde burası senin ülken değil, öbür dünyaya ait bir yer.

Kadın doğum hâline geldi mi, halk onun hâlini anlatırken der ki:

Bu kadın iki dünya arasında. Bir ayağı bu dünyada, öbür ayağı öte dünyada.

Ey bihaber, sen de dünyada bulundukça daima iki soluk arasındasın.

Bu soluk çıktı da bir daha nefes alamadın mı, dünyada ne adın kalır, ne sanın.

4650 Rahat ol, bağırma, feryat etme, uçan kuş bir daha tuzağa dönmez.

Beden can kuşuna bir tuzakken, ne diye bu tuzakta eğlenip kalmalı?

***

Güzel Bir Kız Alan Genç ve Kızın Ölümü

Bir gence ay gibi bir kız verdiler. Kız öyle güzeldi ki kimsenin aklı onu tavsife söz bulamazdı.

Güzelliği gönlü hasta olanların ayetiydi, dudağını yumanların can ilacı.

Tanrı takdiri bu ya, o ay gibi kadın oluverdi. Hiçbir illeti yoktu, ama doğururken öldü.

4655 Hâsılı kocası onu toprağa koyup güneşe benzeyen yüzünü toprakla örttü.

O sırada o ay yüzlü güzelin bir gün ayağını yıkadığı bir şişe gülsuyu vardı.

Genç, şişedeki o gülsuyunu kanlı gözyaşlarıyla karıştırarak mezarın üstüne döktü.

Sonunda murada erişmeden kendisinden el yuyacaktı da ne diye o gönüller alan, o gönüllere huzur veren güzel, tuttu da o gence ayakbağı oldu?

Sonunda kocasından elini yuyacaktı da neden gelinliğinde gülsuyuyla ayağını yıkadı?

4660 Sana dair ne söyleyeyim, kendime ait neden bahsedeyim? Eyvah, eyvah, bu gelip gitmekten eyvah.

On Yedinci Makale

Oğlu dedi ki: Bilirsin ya, sevilip beğenilen de saltanat, mal, mülk ister, ayıplı, kusurlu olan da.

Halka buyruk yürüten ulularla hakîmler hep buyrukları altındakilere rızık arayıp dururlar.

Ne onların tapısına başvurmayan hâli yerinde bir topluluk gördüm, ne perişan bir topluluk, hepsi de onlara muhtaç.

***

Babasının Cevabı

Babası, aziz evladım dedi. Niceye dek bu lafları edip duracak, ne vakte kadar gaflet yüzünden fani mülkü, geçici saltanatı arayacaksın?

4665 Saltanatın bir andan fazla kalmayacağına göre, dünya yükünü alma boynuna.

Kendi yükünü bile taşıyamazken ne diye dünya halkının yükünü taşımaya kalkışırsın?

Yoksulken bile ölüm güçken, padişahken sonunda nasıl ölür, ne suretle can verirsin?

Padişahlığın zevalini görür durursun da neden istersin onu? Şaşıyorum buna.

***

Kasapla Koyunlar

O dertliler padişahı dedi ki: Koyunları

4670 Horlukla sürerler, sonunda inleterek başlarını keserler ya; buna şaşmam ben.

Çünkü koyunların akılları yoktur, bilmezler de bu yüzden mezarlarına giderler.

Ben asıl kasaba şaşarım. Çünkü o hem bilir, hem doğru yolu arar.

Bilir ki onun da bu yolda başı kesilecektir.

Bildiği hâlde nasıl oluyor da huzur içinde, kararsız bir hâle gelmemekte, rahatça oturup durmakta.

4675 Batından batına ta Âdem'e kadar dünyaya gelen bunca çocuğu bu dünya karnında boğdu, öldürdü.

Nice beyler bedenlerini karıncalara verdiler, nice aslanlar cisimlerini mezara ısmarladılar.

Dünyanın beyninde zerre kadar akıl yok, o zaten Suhrab'ı öldüren bir Rüstem ancak.

Ne diyorum? Sarhoşlar gibi yanlış söz söyledim. O baştan başa yalandan ibaret bir Zal.

Seni yemek için besler, yetiştirir de şu kılıcı muradına ermeden dayar boynuna.

4680 Boynunu çekme. Felek sana bir sille vurup durmada, sillesini yersen vebali yine senin boynuna.

Seni vura vura, döve döve yetiştirir o, semirtir; semirtince de yer gider.

***

Doğanla Tavuk

Bir doğan tavuğa kızdı da dedi ki:

İnsanlar seni evde beslerler, bir an bile susuz, yemsiz bırakmazlar.

Düşmanlarından korurlar, hiçbir düşman sana fırsat bulmasın diye gözetirler.

Böyleyken niye sen insanlardan kaçarsın? Neden böyle vefasızsın sen?

İnsanlar daima sana vefa gösterirler, seninse vefasızlıktan başka bir işin yok.

Bir an bile insanlarla uzlaşmazsın. Senin gibi bir vefasızı, senin gibi bir merhametsizi duymadım gitti.

İnsanlar beni yüz kere yüzlerce iş için salsalar,

Uçar, onların dileğini yerine getirir, hemen yine onların yanına gelirim.

Ehli hayvanın vefası yok, işi gücü bigânelik vesselam.

Ehli kuş bu sözü duyunca hemen o anda doğana cevap verdi de dedi ki:

Ey akılsız, ey miktarını bilmez, sen ölmüş, baş aşağı asılmış bir doğan bile göremezsin ama

Yüzlerce başı kesilmiş, ayağından asılmış, göğsü parçalanmış kuş görürsün.

İnsanoğlunun vefası böyleyse bırak, gerçek buysa bıktım ondan ben.

Zamanede böyle ahit, böyle vefa, ne de iyi ha! Toprak başına böyle vefanın.

Şimdi beni güzelce besleyip yetiştirmede, ama kesmek için beslemede.

Sen buna vefa diyorsun, cefa bundan daha iyi. Kâfirlik bile böyle sevgiden, böyle vefadan yeğ.

Ey nice demdir dönüp duran çark! Bu değirmen insan kanıyla dönmede.

Şaşılacak şey senin işin ey tersine iş gören felek, naz ü naim içinde besleyip yetiştirdiğini topraklara serersin.

Ey dünya, bizi besleyip yetiştirmen, sonunda kanımızı içmekten başka bir şey için midir ki?

Senin kan içiciliğinden kimsenin haberi yok. Çünkü insanları toprağa da gizlice gömersin, kuyuya da gizlice atarsın.

Ey dünya, senin hayatın ölüm olduktan sonra, senden vefa ummak ölümdür.

Cefan önce beni elemlere uğrattı, ölüm de sonunda mezara attı beni.

Bilmem ki bu kapısız, damsız felek, ne diye sabahtan akşama dek döner durur?

4705 Bu yedi pergelin şaşılacak işleri beni yüzlerce defa kanlara boğdu.

Her an baştan ayağa dek gittim, fakat baştan başa bu dünyayı bilmiyorum.

Ne başı fark ediyorum, ne ayağı. O yüzden başsızım, ayaksızım ben.

Can bile burada kendisinden sakınarak nefes aldıktan sonra, artık bilgiden nasıl bahsedilebilir ki?

***

Ölülerin Ahvalinden Haber Veren Cangözü Açık Kişi

Tanınmış, cangözü açık bir er vardı; ruhların ahvalini tamamiyle bilirdi, onların hâlleri kendisine açıktı.

4710 Bir mezar başına vardı mı, mezarda ne oluyorsa görürdü.

Bir büyük adam onu şöyle sınadı: Onu aldı, Ömer Hayyam'ın kabrine götürdü.

Dedi ki: Bu toprakta ne görüyorsun? Söyle ey cangözü açık temiz kişi, bildir bana.

O ulu er ona şöyle cevap verdi: Bu noksan âleminde kalmış bir adam.

Yüz tuttuğu ulu kapıya karşı bilirlik davasına girişmiş.

4715 Şimdi bilgisizliği kendisine ayan olunca canı yanıp yakılıyor da bu yüzden terleyip duruyor.

Utangaçlıkla şaşkınlık arasında kalakalmış; tahsili, bilgisi kendisini eksikliğe atmış; orada kalıp gitmiş.

O kapıya yedi gök halka olduktan sonra, orada bilgiden nasıl bahsedilebilir ki?

Ne başlangıcı meydanda, ne sonu görünmede. Hiç kimsecik dünyanın başını ayağını bulamaz.

Felek bir topa benzer; ömrünce koşsan bir topa benzeyen feleğin ne ayağını bulabilirsin, ne başını.

4720 Bu görülmeyesi vadide önden sona nasıl gitmedeyim? Kim bilir?

Dünyayı baştan başa yüz kere döndüm dolaştım; bir çare bulamadım, çaresiz kaldım.

Dünya baştan başa derttir, elemdir. Eline bir fırsat düşse o da kılıç kesilir sana.

Saat kutusuna benzeyen şu gök kubbe beni kulluk etmeye bırakmıyor ki boyuna kendisiyle uğraştırıyor beni.

***

Bir Meczûbun Dünya İşine Ait Cevabı

Birisi bir meczûba, o coşkun ruhlu ere, dünya işlerini nasıl görüyorsun diye sordu.

4725 O dertle, elemle dopdolu dünya, tıpkı satranç tahtası gibi bence dedi.

Bazı bir safta bezenip görünür; bazı iki kahraman gibi birbirine saldırır.

Taşın birini hanesinden sürerler, öbürünü derhâl, hem de onun gözü önünde o haneye korlar.

Bazı vakit etraftan gelip yüzlerce elemle şahı sürerler, hanesini boş bırakırlar.

Kim bilir bu berbat satranç tahtasını ne vakit ortadan kaldıracaklar? İşte o zamana dek böyle sürüp gidecek bu oyun.

4730 Böyle bir oyun seni aldatmıştır da malla, mülkle, fermanla oyalanıp kalırsın.

Sen bir doğansın; aç kanadını, uç şu çocukların oynadıkları tuzak yerinden.

***

Bir Meczûba Tanrı İşini Sormaları

Birisi meczûbun birine, ey divane, Tanrı ne iş yapar diye sordu.

Meczûp dedi ki: Çocukların taştahtasını gördüysen, dünyayı da tıpkı onun gibi bil.

Kâh o tahtayı baştan başa yazıyla doldurur, kâh bütün yazdıklarını siler, bozar.

4735 Zamanlardır bu işle uğraşır. Yazıp bozmaktan başka işi yoktur.

Feryat halktan, feryat zamaneden. Medet şu çocukça tahtaya yazılan yazılardan.

Kadınlar ellerine kına yakarlar da o güzellikle bezenirler, güzelleşirler ama

Gönlün onunla mukayyet olmaması daha iyi. Çünkü o kına birkaç günden fazla elde kalmaz ki.

Kalıp durmayacak kına ne eli bezer, ne ayağı.

4740 Para gibi gelip geçecek güzellik cana zehirdir tıpkı, can ondan gamlanır.

Dünya zevki sayıya sığmazsa da kalması bakımından o kınaya benzer işte.

Dünya erlerinin başı Mustafa iken bir bak da gör, dünya yolunda neredeydi, dünyada ne hâldeydi?

Yoksulluk saltanatında baş yüceltti de miskinlik kaftanını sırtına aldı.

Açlık yemeğinden yüzlerce sofra yaydı, yoksulluk yurduna sayvan kurdu.

Dünya saltanatına öyle bir toprak attı ki pılısını pırtısını feleklerin üstüne çıkardı.

Yoksulluk mülkünde öyle bir kemâle sahip oldu ki söylemeye takatim yok.

***

Tanrı razı olsun, Fatıma'nın Çeyizi

Üsame dedi ki: Peygamber, Ebu-Bekr'le Ömer'i çağır diye ferman etti.

Ebu-Bekr'le Ömer huzura gelince Zehra'ya dedi ki:

Hadi, sen de neyin varsa al, huzuruma getir; öyle istiyorum ben.

Ey gönlümü aydınlatan, gözümün nurusun, ama bugün seni Haydar'a teslim edeceğim.

Fatıma gitti; o eşsiz hatun derhâl evden bir taş el değirmeni,

Hurma lifinden eski bir hasır, güzel bir ayakkabı ve bir misvak,

Tahtadan bir kâse, koyun derisinden sağlamca bir döşek,

Bir de yedi yamalı çarşaf getirdi, hepsini huzura koydu.

İnsanların ve bütün kâinatın cinslerine, nevilerine vakıf olan, hepsinin de efendisi bulunan Peygamber, o taş değirmeni omzuna aldı.

Ebu-Bekr hasırı sırtladı, Ömer döşeği yüklendi, yola düştüler.

Peygamber'in gözünün nuru Fatıma da köhne çarşafı başına aldı;

Ayakkabıları ayağına giydi, misvakı eline aldı.

Üsame, ben de dedi, o kâseyi aldım, yola düştüm.

4760 Haydar'ın odasına vardık. Ağlamaktan halkı görmüyordum âdeta.

Peygamber, a her işi güzel er dedi, neden böyle zarı zarı ağlarsın?

Dedim ki: Zehra'nın yoksulluğuna baktım da bu hâl canımı yaktı, ciğerimi eritti, ciğerim kan kesildi,

İki cihan padişahının kızının çeyizi işte buracıkta, meydanda.

Kayser'le Kisrâ'ya bak, ne malları var? Bir de Peygamber'in dünyada nesi var, seyret.

4765 Bana, Üsame dedi, sonu ölüm olduktan sonra bu kadarı da pek çok.

Elin, ayağın, yüzün, bedenin kalmayacak olduktan sonra, bırak bu da kalmasın.

Peygamber'in ciğerparesinin gelinliği böyle olduktan sonra, artık sen ne derttesin?

Peygamber'in hâlini bir an için olsun duydun ya; sonra da tutar, dünyayı bir araya toplamak istersin.

Şu dünyanın işi senin kanını içmektir, böyle olduğu hâlde ne diye dünya malını toplarsın? Boynuna yüktür o.

4770 Güneş gibi kemâle erişsen, yine o mülke sonunda zeval var.

Âlemi aydınlatan güneş, her gün saltanat tahtına oturur ama,

Ay gibi yüzüne rağmen gökyüzünün elinden her akşam da külahını başından yere atar.

Bu mavi perde olmasaydı, ne kimse elemlenirdi, ne bir fert gamlanırdı.

Felek bir cevize benzer, hiçbir tarafında doğru bir yer bulamazsın.

4775 Dünya da onun yüzünden bu kaypaklığa düşmüştür, bir zamancık olsun ondan bir doğruluk elde edemezsin.

Felek erlerin kanı içinde çarkurur. Onun kovası yüzünden erlerin boğazına ip takılır durur.

Yer daima öküzün üstündedir, ama felek hiç durup dinlenmez.

Bilmem ne iş olmuştur da felek koşup yelmededir, öküz kakılıp durmada.

Felek seninle boy ölçüşmededir, sen onunla öküzün arasındasın da o yüzden senin canına kastetmede.

4780 Öküz üstünde duran yeryüzü düşmanındır senin; çünkü boyuna öküzü senin harmanına sürmededir.

Ne diye bunca zamandır öküzün yanı başında yatıp uyursun? Kalk, yorganı, yastığı at öküzün sırtına.

Bir çukur yer, orada da bir öküz; sanki gökyüzü de bir öküze binmiş eli çevgenli bir oyuncu; artık bir soluk hileye kim sapabilir?

Ama gönlü ölmüş beden yüzünden perperişan bu öküz ölülerin sırtından geçinmede, karnı dolmuş da şişmiş, hareketten kalmış.

Şu çembere benzeyen göğe hiçbir yol yok, kendi kendine ip gibi ne vakte dek kıvranıp büküleceksin?

4785 Bir an olur da felek bir merhamete gelirse, terzi gibi ya diker, ya tutup yırtıverir seni.

Felekte ateş değirmisinden bir tandır kızmış, öylesine bir tandır bu ki ondan bir somun bile elde edemezsin.

Ay ışığıyla taşın nereden lâl olacak? O kendi ayını bile boyuna nal gibi büküp inceltmede.

Kim bilir ki bu dönüp duran pergel her solukta ne oyun çıkaracak ortaya?

Hadi bakalım ey gökyüzü, bir avuç ömürceğiz için başsız ayaksız dönedur, dönedur, dönedur.

4790 Şu kadehi devirlerce döndürüp durmaktan başın dönmedi mi artık?

A işi ters, iyi bir iş etmedin gitti, oyuna giriştin de âlemi baş aşağı ettin.

İçi kan dolu bir leğensin, ört bakalım o leğenin üstünü; birbiri üstüne öldür sağları da hiç tınma, seslenme.

Neden boyuna zulmedersin? Öldürmekten başka bir kârın, bir hünerin yok mu?

A ihtiyar felek, sanki altı günlük çocuksun; yücelerden ansızın aşağılıklara düşmüşsün.

A altmış yaşına varmış ihtiyar, şu altı günlük çocuk seni çuvala sokmuş.

Şu altı günlük çocuk seni yoldan çıkarmış da altı günlük çocuk kadar bile aklın yok, anlamıyorsun bunu.

Bugün güçsüz kuvvetsiz bir ihtiyarsın, ama mezarda öteki dünyanın çocuğusun sen.

Aslan gibi kuvvetliyim diye ne vakte dek övüneceksin? Başın yüce bile olsa aklın yok, başın dönmüş.

Çocuk gibisin sen; ne gücün var, ne kuvvetin. Senin belendiğin kumaş kefen, beşiğinse mezar.

A eşsiz kişi, saçın sakalın pamuğa dönmüş, zamane pamuk gibi atacak seni.

A aciz ihtiyar, genç dediğin ateş gibidir, sense pamuksun. Pamukla ateş hiçbir zaman bir arada bulunamaz.

***

Genç Bir Kız Alan İhtiyar

İhtiyarın biri genç bir kız aldı. Aldı ama onunla bunun işi bir türlü düzene girmedi.

İhtiyar kızı öpmek için çağırıyordu, ama sütle bal gibi kaynaşmalarına imkân yoktu.

İhtiyarın bir arkadaşı vardı; ona, ey bir hayli dertlere uğramış kişi dedi,

Söyle bakalım, bu kadınla ne hâldesin? Sen ihtiyarsın, oysa genç; bu iş tersine bir iş.

İhtiyar, onun yüzünden yolumu yitirdim dedi, ne vakit ondan bir öpücük istesem,

Bana, senin saçını sakalını sevmiyorum, pamuğun ölünün ağzına konması daha doğru.

Sen beni öpmek istediğin zaman, pamuk gibi saçın sakalın ağzıma geliyor diyor.

Yürü, kulağından pamuğu çıkar, pamuğa dönmüş saçın sakalın sana hoş görünür ama

4810 Kulağından pamuğu çıkarırsan, saçının sakalının pamuğa döndüğünü görürsün.

Yaydan atılan ok gibi düşünmeden işlediğin suçlar belini bükmüş de o yüzden ihtiyarlıktan belin yay gibi bükülmüş.

Ecelden önce Tanrı'dan bir uyanıklık iste, gaflet sarhoşusun, bir ayılıp kendine gelmeyi niyaz et.

Neyin varsa erler gibi fırlat, at; kadınlar gibi şu dönüp duran felekle ne işin var senin?

Başında kil varsa ne diye yıkamadasın? Sanki toprağa düşmeyecekmiş.

4815 Şu harap olmuş bedenindeki perdeyi kaldır, kolun üstündeki örtüyü ercesine çek, at.

Şirk ve illet yurdu olan şu yıkık beden din mamuresi oldu mu, işte budur devlet.

Şirk içinde ölürsen vah sana, eyvah sana; herkes bir uğurdan ağlar senin hâline.

Ömrünü imanla geçiren birisi sonunda nasıl olur da kâfir olarak ölür gider?

***

Ebu-Bekr-i Varrak'la Derviş

Bir gece, Ebu-Bekr-i Varrak'ı, o iştiyaklar çeken eri birisi rüyasında ağlıyor gördü.

4820 Ona dedi ki: Ey Allah adamı, neden böyle ağlıyorsun?

Ebu-Bekr-i Varrak, nasıl ağlamayayım? Neden elden, ayaktan olmayayım dedi,

Bugün şurada oturdum, bu koca mezarlığa

Getirilen on ölüden biri bile imanını kurtaramamıştı; buna yanılmaz mı, ağlanmaz mı?

Birisi yetmiş yıl dindarken onu nasıl kâfir görebilirim?

Şimdi ağlayışım da bundan, yanışım da bundan; ne diyeyim, ne diyeyim? Bugün gördüğüm, duyduğum bu işte.

Ey aziz, iş pek güç görünmede, ama halkı görüyorum ki gaflet içinde.

İşin sonundaki korkudan haberdar olan kişi her solukta yeniden yeniye bir derde, bir kedere düşmede.

Yoldaki, kâfirlikle müminlik arasındaki korku yüzünden kendisine ne kâfir diyebilir, ne mümin.

Bu işin sonu ne olacak diye kâfirlikle müminlik arasında korkuyla oturur kalır.

***

İki Mezarlık Arasına Gömülmeyi İsteyen İhtiyar

Bir şeyh altmış, yetmiş yıl yaşadı; ondan sonra da ölüm hâline düştü.

Birisi, ey öteki dünyaya ayak basmakta olan dedi, söyle bize, seni nereye gömelim?

Şeyh dedi ki: İmanım karmakarışık, Müslümanlar topluluğuna gitmek istemem.

Müslümanların nuruna sahip değilim, dindarların mezarlığında ne işim var benim?

Ama kâfirlerle beraber olmayı da istemem, çünkü Peygamber onları sevmez, istemez.

Beni bu iki mezarlık arasında bir yere gömün; çünkü ben ne onlardanım, ne bunlardan.

Benim ne Müslümanlığa ayak bastığım oldu, ne kâfirlik yoluna gittiğim.

Bu çeşit kişi onunla bunun arasında olmak gerek, bundan sonra bakalım hâli neye varır?

Bir adım olsun bu yola gitmedin, bunca zamandır neredeydin?

Burada hiçbir işin yok, işin orada; o yolda uğrayacağın tehlikeler pek çok.

4840 Orada önünde öyle tehlikeler var ki sonu asla gelmez, sonu asla bulunmaz.

Can korkusu olan böyle bir vadide can eriyip kan olsa yeri var.

Can âleminde görünen şu deniz ne biçim bir denizdir ki ne ucu görünmededir, ne sonu.

Ama bu yolda binlerce gönül kan kesilse, onların birinin bile bundan haberi yok.

Mum gibi yanan her gönlün ne olacağını kim bilebilir? Her başta ne sevda kaynamakta, kim anlar?

4845 Önümüzdeki şu yol yüzünden her solukta gamımız, derdimiz daha da artmada.

İman nurunun mumu yolda ansızın sönüverirse ne yaparsın?

***

Allah rahmet etsin, Süfyân-ı Sevrî'nin Hikâyesi

Süfyân-ı Sevrî'nin gençken beli yay gibi bükülmüştü.

Birisi, ey o âlemin imamı dedi, neden gençlikte belin büküldü?

Görünüşte belinin bükülecek zamanı değil, senin belini böyle bükülmüş görmek layık değil hani.

4850 Başına ne geldi? Hâlini söyle, bir belirti göster, bir haber ver bize.

Süfyân-ı Sevrî dedi ki: Bir üstadımız vardı, daima yol iz belletirdi bize.

Ölüm çağı gelince yatağının yanına vardım, onu ağlıyor gördüm.

Gönlünde pek büyük bir elem vardı, bir kan deryası gibi coşup durmadaydı.

Canı, gönlü tamamiyle elemle dolmuştu, tek tek her kirpiğinde yüzlerce gözyaşı tanesi vardı.

4855 Yorganın altında hazan yaprağı gibi titremedeydi, ölümün kapısında gönlünde bir ümit vardı sanki.

Ona, şeyhim dedim, bu ne hâl? Dile geldi de dedi ki: İman vebal içinde

Elli yıldır kan içindeymişim meğer, şimdi ölüm kılıcıyla kanıma bulandım.

Hitap geldi de bana dendi ki: Sen bizim tapımızdan kovulmuşsun, bu kapıdan uzaklaş, bize layık değilsin sen.

Hatiften bu sözü duyunca öldüm, belime bir sancıdır yapıştı.

4860 Onun gibi bir erin böyle bir vakitte sözü bu olunca benim de belim böylesine büküldü işte.

Üstadımın nasibi bu olduktan sonra da şakirdine din ümidi nereden olacak?

Üstadın nasibi bu olduktan sonra şakirdinin ne? Şakirtlikten el yudum.

Yol yel olunca mum bilmem ki söndürülmeden nasıl götürülebilir?

Can mumun ansızın söndü mü, ne o yana yol bulabilirsin, ne ondan bir koku almaya, ona ulaşmaya ümidin kalır.

4865 Sönmüş mumu yakmayı ne kadar arayıp aktarsan hiçbir yerde bulamazsın, ne kadar koşup dolaşsan bir çare elde edemezsin.

Sönmüş mumun yasını tutma, şunun bunun sözüne bakma, yazıktır, yazık.

Ne mutlu o köpeğe ki öldü de gamdan kurtuldu, fakat şu insanoğlu çaresizdir.

Ölümden sonra bir daha dirilmek olmasaydı, ölümden kimse gamlanmazdı.

Şu susup duranların, şu ölüp gidenlerin vardıkları ovadan haber almaya bak, haber alınca da ibret al onlardan.

Artık bilgiyle diril a gönlü ölmüş kişi, ağyardan ol, ayrıl artık onlardan.

İşi düşünce Yahudi bile Mustafa'nın sofrasına yol buldu.

Sana da bir iş düşerse tez yürü, bu işte Yahudi'den aşağı değilsin ya.

***

Müslüman Olan Yahudi ve Hâli

Şam'da çok yaş yaşamış, güngörmüş bir ihtiyar vardı. Tevrat okurken

Peygamber'in adına rastladı mı, ya silerdi, yahut orasını keserdi.

Yine bir gün Tevrat'ı açtı, orada Peygamber'in adını bulunca.

Yine o adı silmeye başladı, ama ertesi günü o yazılmış adı tekrar buldu.

Gönlü daraldı. Bir gün bu hâlde kaldı. Gönlünden dedi ki: Güneşi balçıkla sıvayamam.

Olsa olsa bu meydana çıkan yol gösterici gerçek olacak. Kalktı, doğruca Medine'ye geldi.

Pek sıcak bir zamanda Medine'ye ulaştı, ama yol iz bilmiyordu.

Peygamber'in mescidine gönlü yanarak varınca Enes'e rastladı.

Dedi ki: Ey yüreği temiz kişi, bana yol göster, beni Peygamber'e götür.

Enes ağlayıp inleyerek onu mescide götürdü. Mescitte sahabeyi hayran bir hâlde oturur gördü.

Sıddıyk mihrapta ridasını sırtına almış oturmaktaydı. Tahkik erleri olan sahabe de çevresinde oturuyordu.

O yaşlı adam mihrapta onlara karşı oturan Sıddıyk'ı Peygamber sanıp.

4885 Ona, ey Tanrı dergâhının hası dedi, bu yol yitirmiş ihtiyar sana selam vermede.

Hepsi de Peygamber'in adını duyunca yarı kesilmiş kuş gibi çırpınmaya başladı.

Gözlerinden kanlı gözyaşları boşandı, ne tufandı o dostların yağdırdığı tufan.

Topluluğun arasından bir coşuştur koptu, sanki yüzlerce mum yanmış dersin.

O ayağı bağlı garibin de onların ağlayışlarından yüreği parçalandı.

4890 Onlara, ben garibim dedi; Yahudi'yim, şeriattan bir nasibim yok.

Söylenmeyecek bir söz mü söyledim, gizli tutulması gereken bir laf mı ettim?

Böyle bir şey yoksa ne diye bu kadar ağlarsınız? Benim dinin bu töresinden haberim yok.

Ömer ona dedi ki: Sen hiçbir şey yapmadın, bu ağlayışın sebebi düşündüğün şeyler değil.

Yalnız a zora düşmüş kişi, bir hafta oldu ki Peygamber dünyadan gitti.

4895 Dilinden onun adını duyunca canım gibi bütün canlar gamla ıstıraba düştü.

Onun iştiyakıyla kimi vakit ateşler içindeyiz, kimi vakit ayrılığıyla zemheriye uğramadayız.

Yazıklar olsun ki âlemi aydınlatan o göz nuru gitti de biz bugün onsuz zerrelere döndük.

Yazıklar olsun ki öylesine bir ulu denizden ayrıldık, onsuz bir katreden de aciz bir hâle düştük.

O ihtiyar bu sırrı anlayınca birden elbisesini paramparça etti.

4900 Baharları bulut yağmur yağdırır ya, onun gibi de değil, daha fazla ağladı, gözyaşları döktü.

Ah ayrılık, ah musibet diye yanıp yakıldılar, yeni baştan yaslara battılar o gün.

Derken sonunda o coşkunluk yatışmaya başlayıp akılları başlarına gelerek elemleri azalınca.

Yahudi dedi ki: Bir dileğim var, onu yerine getirin, Peygamber'in bir libasını verin bana.

O yüzü görmek nasip olmadıysa, bari kokusunu alayım.

Ömer, libasını veririz, ama Zehra'dan istemek gerek dedi.

Ali, ona başvurmak kolay, ama kapısını tamamiyle kapattı.

Bir haftadır başı önünde, onun hasreti herkesten fazla.

Yastan başka bir şeyden bahsetmiyor, bir anı bile ağlamadan geçmiyor dedi.

Sonunda bütün dostlar o gamla, o dertle Cennet Hatunu'nun evine vardılar.

Birisi kapıyı vurdu; gündüzümüz geçti, gece gelip çattı bize.

Benim gibi bir yetimin, benim gibi köhne bir kilimin ardında kalanın kapısını çalan kim?

Benim gibi eski bir hasır üstünde oturmuş esirin kapısını kim çalıyor?

Benim gibi hüzünlere batmış birisinin kapısını çalan kim? Ölüm canıma bir pusu kurmuş diye içeriden ses geldi.

Vakayı tamamiyle anlattılar. Zehra dedi ki: Peygamber doğru söyler.

Adalet sahibi Tanrı'ya can verirken dudağının ucuyla bu hâlden haber vermişti;

Yoldan bir âşığım geliyor demişti, fakat o iyi niyetli kişi yüzümü göremeyecek.

Bu hırkayı ona bağışla; güzellikle, hoşlukla selamımızı da ilet ona buyurmuştu.

Hırkayı o adama verdiler, giyindi, Peygamber'in kokusu kendisine gelince bir hoş coştu.

Kokusu gerçekliğine delil oldu. İslam'a geldi, Mustafa'nın kabrine gitmek istedi.

4920 Aldılar, kabre götürdüler. Gönlü taştı, kabardı; o temiz kişi orada yere oturdu.

O Müslüman, Peygamber'in kabrinin kokusunu alınca yere yıkıldı, tertemiz canını verdi gitti.

O gamlar yiyen ihtiyar yüzünü Peygamber'in toprağına koyup can verdi.

Sen de âşıksan bu çeşit bir yol yordam tut; sevgilinin iştiyakıyla mum gibi eri, böylesine ol.

On Sekizinci Makale

Oğlu, mademki dedi o yüzük pek değerli, bari sırrı nedir, onu söyle.

4925 O yüzük bugün elime geçmediyse bile, hiç olmazsa bilgisiyle gönlümü aydınlatayım.

***

Babasının Cevabı

Babası lâl hokkanın mührünü açtı da inciler saçtı ve bu hikâyeyi anlattı.

***

Bulkıya ve Affan

Süleyman saltanatını sağlayan yüzüğü bulmak için Bulkıya yola düştü, Affan da beraberindeydi.

Yedi denizin arasında bir mağara vardı ki oraya yol bulmak pek zordu.

Yılan şeklinde bir peri göründü de Affan'a dedi ki:

4930 Filan yerdeki dalın yaprağının suyunu toplar, bir hayli de mal verirsen,

Tez yürüyüşlü bir adam gibi bu denizin üstünden yürür gidersin.

O iki yol arkadaşı söylenen yere vardılar, o suya ayakları değdi.

İkisi de kuvvetle çekilen yaydan fırlayan ok gibi gidip o suyun başına vardılar.

Sonunda yedi denizin arasına ulaştılar. O iki âşık gönüllerinin muradını elde ettiler.

4935 Orada öyle bir mağara belirdi ki heybette kılıçtan yapılma bir dağa benziyordu.

O iki yol arkadaşı dosttu, arkadaştı, ama orada mağara dostu olamadılar.

Mağaranın önüne bir taht konmuştu, üstünde de bahtı yaver bir genç uyuyordu.

Parmağında öyle bir yüzük vardı ki değeri müşterilerinden de artıktı.

Tahtın ayakucunda da bir ejderha halkalanmış, yatıyordu; ne başı meydandaydı, ne ayağı.

4940 Onları görünce uyandı; bir soluk alıp verdi, ateşler yağdırmaya başladı.

Heybetinden Affan öyle bir korkuya düştü ki sabredilemeyecek bir dert peydahlandı onda.

Arkadaşına, yaklaşma, ileri gitme, canına kıyma sakın dedi, bir düşün.

Süleyman'ın mührünün gamıyla can verme, öldün mü saltanatı ne yapacaksın a Müslüman.

Öbürü buyruk dinlemedi, yürüdü, cihan padişahının tahtına yöneldi.

4945 O yüzüğü almaya niyetlenince o ejderha kara bir kömüre döndü.

Affan korkusundan sıçradı, derken bir düşündü, o sırrı anladı.

Kendisine iman kapısından ses geldi, dendi ki: Sana Süleyman saltanatı gerekse,

Kanaat et. Kanaat ebedî bir saltanattır, güneş değirmisi bile onun gölgesi altındadır.

Süleyman bile o kadar saltanata sahipken kanaata sığındı, onun gücüyle kuvvetlendi.

***

Selam ona olsun, Süleyman ve Tahtı

Süleyman bir gün askeriyle gidiyordu, kendisi tahtına oturmuştu, tahtını da yel götürmedeydi.

Saltanatıyla övünüp hatırına şu geldi; âlemde dedi, bugün benim gibi bir padişah var mı?

Hemen o yüce tahtın bir köşesi yere eğildi. Süleyman derhâl yele bağırdı:

Ne diye tahtı eğdin böyle, yere kimi düşüreceksin?

Yel, ey Süleyman dedi, suç bende değil, sen o eğri düşünceyi gönlüne getirme.

Tanrı tapısından bana böyle buyruk verildi, Süleyman gönlünü korudukça

Sen de onun tahtını koru, ama o gönlünü korumazsa, buyruğuna uyma dendi.

Bir soluk saltanatınla övündün, tahtının bir köşesi yere eğildi.

Sözün özü şu: Saltanatın zeval bulmaması için kanaat gerek sana.

Saltanatın esası, kudretin sermayesi kanaattan başka bir şey değildir.

Ama kanaatin esası da yokluktur, yoklukla övünürsen padişahsın sen.

Cihan saltanatını istiyorsan ululanma, bir zamancağız kanaat et.

Onun elde ettiği yüzük kanaatti, eline geçirdiği âlemi o kanaat yüzüğüyle buldu o.

O kadar büyük bir saltanata sahipken zembil örmekle geçinir, kazancına da kanaat ederdi.

Bütün ufuklardan ancak bir değirmidir elde etmiştir de o yüzden güneş öylesine kadri yüce bir sultandır.

4965 Ay değirmisine kanaat etmiştir de o yüzden ay, âlemde saygıya nail olmuştur.

Ayağından olduktan sonra ne isteyebilirsin ki? Değil mi ki padişah ortada, saltanatı ne diye istersin?

Ama padişah olmadıktan sonra, bütün cihana sahip olsan talihsizsin, her solukta can korkusu vardır sana.

***

Köleyle Me'mun

Me'mun halifenin bir kölesi vardı, hiçbir gizli şey yoktu ki bilmesin.

Güzellikte güneşe benzerdi, bütün halk onunla buluşmayı dilerdi.

4970 Saçlarının büklümleri amberden tuzaklardı, bütün Hindistan o büklüm büklüm saçların buyruğu altındaydı.

Evet, saçlarındaki o büklümler olmasaydı, adı sanı, güzelliği, misk gibi âleme yayılmazdı.

Yaya benzeyen kaşlarını nasıl anlatayım? Gönül alan saçları sanki bir fitne.

Lâl dudaklarının aşkıyla incinin bile gönlü binlerce defa delinmişti.

O hokkaya nelik, nitelik bile sığmaz; darlığından soluğu bile çıkmazdı sanki.

4975 Uzun zamandır Me'mun o kölenin gönlünde ne var bilmek istiyordu.

Padişahın sevgisine karşı o peri yüzlü güzel nasıl davranıyor, bunu anlamayı kurmuştu.

Gönlü Me'mun'a bağlı mı, yoksa ahdinde vefasız mı, bunu sınamak niyetindeydi.

Sevilmedeydi ama bu aşka vefası var mıydı, gerçekten de bu sevgiye layık mıydı?

Derken bir gün Basra'dan yürekleri dertle dolu, yana yakıla bir bölük halk Bağdat'a geldi.

4980 Müminler emîri bizim feryadımıza erişsin, Basra valisinden şikâyetçiyiz.

Ondan görüp çektiğimiz zulmü hiçbir kimseden ne gördük, ne işittik.

Bizim öcümüzü ondan almazsa, ahımız yerde kalmaz, kendisi de feryadımıza hedef olur diyorlardı.

Me'mun o topluluğa gizlice haber gönderdi, bu kölemizin vali olmasını ister misiniz?

Valiliği kabul ederse bundan böyle size yardım eder, elinizden tutar dedi.

4985 O topluluk kabul etti bunu; bu kölen dediler, bize vali olursa,

Hepimiz de onun hükmüne sevinerek, gönül hoşluğuyla uyarız, öbürünün de zulmünden kurtuluruz.

Me'mun o sırada kölesine baktı; sevgisi, bağlılığı gerçek mi, anlamak istiyordu.

O gümüş bedenli köleye, bu valiliğe ne diyorsun dedi.

Bineğini o yana sürmek istiyorsan, hemen valilik fermanını yazayım.

4990 Köle o sırada susuyordu, ama gönlü Basra valiliğinin şavkıyla çırpınmadaydı.

Me'mun o zaman anladı ki o ay yüzlü, padişahın sevgisine aldırış bile etmiyor.

Gönlü köleden soğudu, o güzelden vazgeçti.

Ona beslediği sevgiden pişman oldu, ona meylinden dolayı perişan bir hâle geldi.

Gönlünden, meğer dedi, benim sevgim yersizmiş, ne bileyim ki sevgili bana yar değilmiş.

Kimsenin bulunmadığı bir yerde Basra valisine şöyle bir ferman yazdı:

Kölem oraya varınca, kendi valiliğine dair fermanımı getirince

Şehri, çarşıyı, pazarı, bütün Basra'yı donatın.

Gül şerbeti sunun ona, ama içine zehir katın, içirin, sonra yolunu kesin.

Her yanda tellallar bağırsınlar, atını da koşturun.

Tellallar, kim padişahı bırakır da valiliği seçerse, layığı bundan da yüz binlerce beterdir desinler.

Tanrı seni kendisi için yarattı, kendine yaklaştırmak için dünyaya getirdi.

Senin haberin yok ama, senin bir an bile başka bir şeyle uğraşmamanı diler.

Görünüşte seni kendi başına bıraksa bile yine işin iştir, gizlice yüküne bir ölçektir koyar.

Neden bu gitmek ağır geliyor sana, kim diyor cihanın sahibi sana?

Eğer benim tapıma yürüyerek gelirsen, ben koşarak karşılarım seni diyor.

Tanrı seni çağrıyor, sense uykuya dalmışsın a şaşkın, ne diye duruyorsun?

Ey Tanrı tapısının eri, deveden de aşağı değilsin ya, deve bile mavalla yol almada.

***

Asma'i ile Onu Konuklayanın ve Mavalcı Zencinin Hikâyesi

Asma'i o tek er böyle anlattı: Bir gece Arap ülkesindeydim, gidiyordum.

Ertesi günü bir kerem sahibi beni konukladı, yanında da yanıp yakılan bir zenci vardı.

5010 Baştan ayağa zincire vurulmuştu, zır perdesi gibi inleyip duruyordu.

Gönlü karıncanın gözü gibi daralmıştı, baştan aşağı dert olmuştu.

O çaresiz zenciye, neden ayağın bağlandı, neden bu cezaya uğradın diye sordum.

Adamcağız, bir suç işledim de bu zincire vuruldum, incinip durmadayım.

Sahibimin katında konuğun öyle bir derecesi vardır ki söyleyemem.

5015 Ondan dilersen, konuksun, senin hatırın için beni bağışlar dedi.

Yemek getirdiler, efendi de oturdu, fakat Asma'i elini yemeğe sunmadı.

Ben dedi, can kanını yiyemem, onu bağışlarsan ekmek yerim.

Efendi, Asma'i'ye dedi ki: O zencinin canı ateşlere yansın.

Bu gönlü yaralının da onun candan olacağından korkum var, fakat ne diyeyim, nasıl söyleyeyim, suçu pek büyük.

5020 Asma'i, günahı nedir deyince efendi dedi ki: Bu kötü huylu zenci

Yolda dört yüz kuvvetli deve, o sıcakta, yük altında giderken

Güzel bir sesle maval okuyor, onları yolda hızla sürüyordu.

Derken o develer yemeden, içmeden, o sıcakta on konaklık yol aldılar.

Maval güzel, zencinin sesi güzel, bütün develer zevklerinden uçarcasına gidiyorlardı.

5025 O mavala başladı mı, develer zevklerinden sarhoş oluyorlardı.

O zahmetle yol aldılar, aldılar ama dört yüzü de öldü.

Sırtlarında yük, mavalın zevkiyle hepsi de susuz can verdi.

Bir sesle dört yüz deve de candan oldu, öylesine dertliyim ki sana anlatamam.

Hayvan bile bu yolun derdiyle ölürse, ben nasıl seni bu yolun eri sayarım?

A yiğit, deveye maval okunuyorsa, Allah'tan da sana yüzlerce defa hitap gelmede.

Hayvan bile bir ses yüzünden ölürse, sen iki âlemde de sırra mahrem değilsin demektir.

Allah'tan ardı ardına sana haber geliyor, durağın hayvandan da aşağı mı ki?

Allah seni kendisi için yaratmış, senden hem canını satın almış, hem malını.

Sense kendi varlığına dalmışsın, kendini görmekte, kendini beğenmekte Şeytan'dan da ileri gitmişsin.

Allah sana varlıktan yüzlerce hazine vermiş, sense sarhoşluktan Şeytan'la oturmuşsun, beraber yemek yemektesin.

Allah seni ebedî olarak kendisine çağırmada, sense Şeytan'ın ardına düşmüş, gidiyorsun.

Allah bir bir, zerre zerre her işini görmekte senin, sense zerre gibi kendi havana uymuşsun, uçup duruyorsun.

Âlemde bütün ömrünü ziyan ettin gitti, bir zamancağız olsun kadrini bilmedin onun.

Ama sabret hele, ansızın yolda gözünden perde kalkıverir,

Nasıl rezil rüsvay olduğunu görürsün de canın ateşlere düşer, yanıp yakılır.

***

Yusuf'la Cibril Aleyhimesselam

Yusuf'u kuyuya attıkları zaman Cebrail hemencecik Sidre'den geldi.

Ayrılık derdi yüzünden gamlanma, gönlünü hoş tut, bu kuyudan kurtulacaksın.

Yüce Tanrı seni gamdan kurtaracak, Mısır saltanatını ihsan ederek yüceltecek seni.

Başına ululuk tacını koyacak, Mısırlıları senin kapına gönderecek.

5045 Dünya buyruğunun altına girecek, dünya dolusu halk sana konuk olacak.

On kardeşini de ekmek dilemek için horlukla senin huzuruna gönderecek.

Şimdi şu kuyuda söyle bana, gözlerin onlara düşünce

Onları zindana mı atacaksın, darağacına mı çektireceksin, yoksa öldürmek için bir şey mi düşüneceksin?

Yahut da her birini sopayla, kamçıyla dövdürerek kan revan için de mi bırakacaksın dedi.

5050 Yusuf o zaman Cebrail'e dedi ki: Onlar gelince hemen çağırırım onları,

Ne beni sattıklarını söylerim, ne kuyuya attıklarını; yüzümden nikabımı açarım da

Bana karşı utanıp başlarını eğdiler mi, ne yaptığınızı biliyor musunuz derim,

Artık eseflenmeyin, Yusuf'a neler yaptığınızı düşünüp o dertle eleme düşmeyin derim.

Bu sırrı onlara bu kadarcık açmak yeter, onlara en çetin azap olarak kâfidir bu.

5055 Gönülleri mermer bile olsa bu elemle paramparça olur.

Gönlünde bu dert yoksa ölmüştür gönlün, çünkü diri şüphe yok ki dertlenir, dert nedir duyar.

Sen hamsın da bu söz sana hoş gelmez, çünkü yanmak kabiliyeti olmayan ateş yakmaz.

Mum gibi gece gündüz yan da ateş yanıp yakıldığını, parlayıp durduğunu duyursun, göstersin âleme.

Başkasından hiçbir hayır görmediğin hâlde ne diye başkasıyla uğraşır durursun?

5060 İşin değil mi ki boyuna kendinle, o hâlde başsız, elsiz kendine sefer et.

Bir soluk kendine gelirsen, bil ki âlemde yüzlerce gönlü gezdin, dolaştın, yüzlerce gönülde yer ettin.

Kendinin bir zerrecik ayıbını görmen, gaybin de gaybine ait yüzlerce nur görmenden yeğdir.

***

Pir Halo-yi Serahsî'nin Hikâyesi

Serahsî ihtiyar bir kişiydi, adı da Halo idi, Hızır'la bir nice zaman beraber bulunmuştu.

Pek hızlı giden bir yol eri vardı, gençti, yeni yola girmişti, canı da tezdi.

5065 Hakikat nuruna dalmış bir gönlü vardı, huzurdan başka da hiçbir işi yoktu.

Hızır o ihtiyar dervişe giderken yolda o genci de aldı, beraberce götürdü.

Genç varınca oturdu, ihtiyar da dostluk göstererek ona, a genç dedi, ne iştesin, ne güçtesin?

Genç dedi ki: Genç dediğin de nerede, hangi genç? Şimdi tam on yıla yakındır ki

Dost düşüncesine dalmışım; ne aklımdan, fikrimden haberim var; ne canımdan, bedenimden.

5070 İhtiyar onun bu sözünü duyunca ona, ey güçlü kuvvetli er dedi.

Benim onu düşünmeme imkân yok, ancak şunu biliyorum ki altmış yıldır

Boyuna kendi ayıbımı görmedeyim; ayıbım, kusurum, bir soluk olsun gözümün önünden gitmiyor.

Kendimi tümden ayıp, tümden kusur görmedeyim; böyle olduğu, pislik içinde bulunduğum hâlde, nasıl olur da gaybı görebilirim?

Bu hâl benim için ister iyi olsun, ister olmasın; kendi ayıbımı görmekten vaktim yok ki onun havasına düşeyim.

5075 Yerimi yurdumu pislikten temizlersem, dostun gelip konması ancak o vakit yerinde olur.

Ama bu çeşit pislik içindeyken bu devlet nasip olmaz bana.

Eğer arınır, temizlenebilirsen, tertemiz olursun; arınamazsan, kanlar yutar, toz toprağa bulanır kalırsın.

Bu başlığı, bu beyliği ne yapacaksın? Pisliğe vuran, pisliği aydınlatan güneşle ne işin var?

Önce arın, temizlen de sonra işe koyul; bilgisizce gitme; kuyuyu gör, yola dikkat et.

5080 Pislik içinde misk arayan kişi, deniz dibinde kuru toprak arayana benzer.

Bu söz gencin gönlüne öylesine bir tesir etti ki utancından ölüm hâline geldi.

Titredi, coştu, yüzükoyun yere düştü; o başı dönmüş genç kan kesildi.

Hızır, ey gönüller aydınlatan ihtiyar dedi, ciğerleri parçalayan bu kılıcı vurma ona.

Bu iş dünyada ulularin işidir, genç nazeninlerin işi değil.

5085 Hiç şüphe yok ki sarhoşa aman vermek gerek, yay kol kuvvetiyle çekilebilir.

Sen şimdi gönüller okşayan sevgilinin aşkıyla sarhoşsun, kimi kendinden geçmedesin, kimi başın yücelmede.

Onun has mahmurlarının şarabı gerek ki seni varlığından tamamiyle kurtarsın.

Seni varlığından uzaklaştıran şaraptır içeceğin şarap, üzüm şarabı değil.

Tam sarhoş olan kişi her ne varsa hepsinden de geçer.

5090 Sarhoş olup da yokluğa ulaştın mı, kendinden geçtin demektir; yokluktan baş çekip yücelmeye kalkışma artık.

***

Allah ikisine de rahmet etsin, Şeyh Yahya bin Muâz'la Bâyezid

Muâzoğlu Yahya'dan, o İslam mumundan Bistana pirine bir mektup geldi.

Diyordu ki: Kutlu, tertemiz şarap içen kişi hakkında din şeyhi ne buyurur?

Otuz yıldır gece gündüz mahmurluğa düşmüş olan baş ne hâle gelir?

Bâyezid'den ona şöyle cevap geldi: Burada öyle bir şarap içen var ki

5095 Bir solukta denizi de, arşı da, kürsiyi de içip sömürdü; artık ne soruyorsun ona?

İçti de daha da var mı diye bağırıyor; o kişiyi bilmiyorsan bil, Bâyezid'dir o.

Şarap içmeden ne diye elden çıktın? Aklı başında geldin, sarhoş olup gidiyorsun.

Eli boş görünüp durmadasın, boş kadehle sarhoşluk satmadasın.

Bu âlemde has canların içmesi için baştan başa dolup coşmuş binlerce sır denizi var.

5100 Bir kadeh şarapla sarhoş olduktan sonra, denizi nasıl içebilirsin?

Sen gönülleri aydınlatan sevgilinin aşkıyla sarhoşsan, onun bir buyruğuyla yanar gidersin.

Böyle yapamazsan, varlık benlik şarabınla sarhoşsun; hani şu sarhoşlar gibi; sarhoşlar nereden yola düşecekler de nereden menzil alacaklar?

Bir makama sahipsen buyruğa uy da yürü, ama sarhoşsan, bir adım bile atamazsın.

Buyruğa uymayan âşığın derdi olsa bile dermanı yoktur.

***

Şeyh Aliyy-i Rûdbârî

5105 Bir ilden yetişmiş bir topluluk Aliyy-i Rûdbârî'nin şöyle dediğini hikâye etti:

Bir gün hamama gittim, hamamda gönül aydınlatan pek güzel bir genç gördüm.

Yanağı gökteki aya, boyu bahçedeki selviye benziyordu.

Saçlarını ayaklarına doğru salmıştı, yüzünün sevgisiyle bütün bir cihan dirilmişti.

Güneşe benzeyen yüzü parıl parıl parlayınca gökyüzü bile ona kul olur, çevresinde dönerdi.

5110 Saçlarında yüz binlerce kıvrım, büklüm vardı; bunların arasına düşen can yok olur giderdi.

Bela ve himmet bile iki sağ esen âşık gibi iki gözünü onun yüzüne dikmişti.

Ama gönül, o iki hasta göz yüzünden bu mihnet nereden bitecek, bu yara nasıl onarılacak.

O gözlerdeki süzgünlük benim gözlerime değdi de gözlerim süzüldü gitti derdi.

Yüzündeki ayva tüyleri cana da ferman yazardı, gönle de; elbette fermanını yürütecek, zaten yüzü gönüldü o dilberin.

5115 O tüyler İrem bahçesinin yeşilliği gibi terütazeydi, dudağı da yüzü gibi kırmızıydı.

Dişleri öylesine incilerdi ki Hint denizinden çıkan inciler onlara karşı değersizdi.

O gümüş bedenli, güzelliğiyle salına salına hamama gitmiş, güzelliğiyle övünüp ululanarak oturmuştu.

Bir sûfî de o gence gözünü dikmiş, hizmete amade, ayakta duruyordu.

Kimi zaman başına su döküyordu, kimi zaman bir şerbet vererek işaretini gidermeye çalışıyordu.

5120 Kimi elini ovuyor, kimi ayağını taşla arıtmaya uğraşıyordu.

O gümüş bedenli şuh arınıp temizlenerek bir güneş gibi hamamdan çıktı.

O sûfî koşup koltuğuna girdi, çıkarıp oturttu, kurulanması için havlu getirdi.

Onu ağırlayıp ayağının altına bir güzel seccade yaydı.

Sonra elbisesini getirdi, sundu; buhurdana güzel kokulu şeyler attı.

5125 Gülsuyu getirip yüzüne serpti, saçlarının büklümlerini amberle ovaladı.

Hemencecik yelpaze getirip o güller saçan güzeli yellemeye koyuldu.

Her solukta o güzele daha fazla hizmet ediyordu, ama o güzel bunlara hiç ehemmiyet vermiyordu.

Sûfî ağzını açtı da, ey ay yüzlü, bu yol yitirmiş sûfîden ne istersin?

Ne yapayım ki beğenesin, ne zamana dek beni horlayacaksın? Söyle;

5130 Nazlanıyor, bana hiç bakmıyorsun; bu yoksul, bu aciz ne yapsın sana karşı? Buyur dedi.

Genç, sûfînin bu sözünü duyunca nazla, şiveyle, öl de kurtul dedi.

Sûfî o ay yüzlünün bu sözünü duyunca bir ah etti, hemencecik düşüp ölüverdi.

Aşkın fazlalığı yüzünden öylesine öldü ki sanki hiç dünyaya gelmemişti dersin.

A yoksul, sen de bu çeşit hareket edemezsen, oraya nasıl varabilirsin?

5135 Sen de böylesine ölürsen kurtulursun, yoksa kıyamete dek ayağın bağlı kalakalırsın.

Ebu-Ali onu kefenledi, gömdü, oradan çekilip işine gitti.

Ebu-Ali bir gün hoş bir hâlde, çölde ateş gibi yalnız başına koşup giderken

Yüzü safran gibi sararmış, hâli değişmiş, yüreği kan kesilmiş, hırkaya bürünmüş bir delikanlı gördü.

Delikanlı şeyhin yanına geldi de, kibrimle o adamın ölümüne sebep olan gencim ben dedi.

Öyle kuvvetli bir eri öldürdüm de kötü huyum yüzünden bu hâle geldim.

Tanrı'ya ahdettim, onun için her yıl bir kere haccetmekteyim.

Onun için yaya hacca gidiyorum, sonra da mezarının başına varıyorum.

Ne yazık... Kendimi güçlü kuvvetli bir er sanmıştım, onun olgunluğunu görmemiştim, kördüm.

Şimdi her solukta o dertle acıklanmadayım, gece gündüz o zata yaptığımdan dolayı acılar çekmedeyim.

Sende de bu derdin bir zerresi varsa, aşk oyununa böyle girişmen gerek.

Ne diyeyim, bilmem ki sen nasıl bir savaş erisin? Âşıklıkta ne kadınsın sen, ne erkek.

Bu toplulukta gönlü yanarak mum gibi eriyip sönmekten, ölüp gitmekten başka çare yok.

Kendi varlığından geçmen gerek, aşkla esenlik bir araya gelemez.

***

Sultan Mahmud'la Kumarbaz

Mahmud şevketle, saltanatla bir yere giderken yolda kumar oynayan birisine rastladı.

Ona dedi ki: A yol kesen sefil, burada seni gözlerimle görüyorum ki

Yol üstünde toprağa oturmuşsun, sanki padişaha kumar öğretiyorsun.

Kumarbaz dedi ki: Ey cihana sahip olan padişah, geç git yoluna, ne diye bu işe karışırsın?

Pervane nasıl mumla uzlaşmaz, yanar giderse, kumarbazlıkla da saltanat davulu, hükümdarlık sancağı bir araya gelemez.

Her şeyden soyun da sonra bu işe giriş, yoksa böyle bir düşünceye hiç kapılma.

Hiçbir kimsenin ne bir gönül, ne bir can bulduğu bu durakta olgunluk ancak her şeyini oynayıp yutulmakla elde edilir.

* * *

Şeyh Ebu-Said'le Kumarbaz

Mihne şeyhi sahraya çıkmıştı, yolda hızlı hızlı giden bir topluluk gördü.

Aynı tarzda aynı yere gidiyorlardı. Çarıklarını giymişler, eteklerini bellerine çemremişlerdi.

Birisini de omuzlamışlar, sırtlarında götürüyorlardı; birçok rint de onun çevresinde gitmedeydi.

Zamanın şeyhi, bu adam kimdir diye sordu; dediler ki: Ey tek er,

Bu bütün kumarbazların reisi; sanatında bir iş eridir o.

Âlemi aydınlatan şeyh, bugün şu beyliği nereden buldun diye sordu.

O namazsız, niyazsız rint cevap verdi de, hilesiz kumar oynamakla buldum dedi.

Şeyh bir nara attı da, anladın mı, bildin mi şimdi dedi, hilesiz oyunun nişanesi kimde?

İşte bey bu, cihanda başı yüce; çünkü eğri, hileli oyun ansızın gelip çatan bir beladır.

5165 Yol eri olan bütün aslanlar aşk âleminde tilkidir.

Akıllıca yürü, iyi dikkat et, haberdar ol, burada bela yağmadadır, sakın.

Baş eğmeyi, can baş vermeye bedenini vakfetmeyi başarabilirsen,

Bu hilesiz oyuna sen de girişebilirsin, yoksa noksanın var, namazın kabul değil.

Ama sen de hilesiz oyuna girişenler gibi hareket edebilirsen, İsa gibi kendinde bir iğne bile bırakma.

5170 Sende bir iğneden başka bir şey olmasa bile, o iğne az çok yine de hicap olur sana.

***

Mecnun ve Leyla

Mecnun bir gün fırsatını buldu, Leyla ile oturmaya muvaffak oldu.

Leyla Mecnun'dan bir dilek diledi; ey âşık dedi, neyin varsa getir.

Mecnun dile geldi de, ey ay yüzlü dedi, senin aşkınla ne suyum kaldı, ne kuyum.

Ne ciğerimde birazcık su kaldı benim, ne geceleri gözüme uyku giriyor.

5175 Aşkın aklımı yağmaladı, şimdi bir tek canım kaldı, senden bir emir bekliyorum.

Canımı istersen hemencecik vereyim, bunu iyice bil, hiç şüphe yok ki hemencecik veririm onu da.

Leyla söze geldi de, ey yiğit dedi, ben senden bunu ne vakit istersem alırım, başka neyin var?

Mecnun Leyla'ya bir iğne verdi; iki dünyada da şimdi malım mülküm ancak bu dedi,

Bütün varlık âleminde malik olduğum şey bu, bundan başka elim boş, hiçbir şeyim yok.

5180 Bunu da şunun için yanımda taşımaktayım; çölde, ovada çok düşüyorum.

A gönlümü alan, seni izlerken düşüyorum, gül gibi benim de ayağıma diken batıyor.

Yere düşünce ayağıma batan o dikeni bu iğneyle çıkarıyorum.

O zaman Leyla Mecnun'a dedi ki: Şimdiye dek ben de onu arıyordum.

Aşkta gerçeksen, bu iğne nasıl layık oluyor sana?

5185 A darmadağın coşkun âşık, benim gibi bir güzeli ararken ayağına diken batarsa,

O dikeni iğneyle çıkarmak doğru olmaz, çıkarırsan buna vefa demezler.

Bir diken ki bu kadar olgunluğa sahip, daima vuslat yolunun çavuşluğunu ediyor.

Onu iğneyle çıkarmak yazıktır, sana gönül kanını içmekten başka bir şey doğru olamaz.

Ayağına bizim yolumuzda diken batarsa, sen onu elbisene takılmış bir gül bilmelisin

5190 Bu işte gül fidanından da aşağı mısın ki gül elde etmek için bir yıl dikene sabrediyor.

Leylanın aşkıyla ayağına batan diken, başkalarının armağan edeceği yüzlerce gül demetinden yeğdir.

On Dokuzuncu Makale

Altıncı oğlu gönlü sırlarla dolu bir hâlde geldi, elmas gibi dilinden inciler saçmaya koyuldu.

Babasına, boyuna dedi, kimya yapmayı öğrenmek, bu sanatla uğraşmak istiyorum.

Kimya bilgisine bir yol bulursam, bütün âlem benden kimya isteyecek.

5195 O devleti elde edersem, din devletine de ererim; o tek hüner elime geçerse, bunu da elde ederim.

Cihanı lütfumla kendimden emin eder, yoksulları zengin bir hâle getiririm.

****

Babasının Cevabı

Babası ona dedi ki: Hırsın üst olmuş sana da o yüzden gönlün kimyayı elde etmek hevesine düşmüş.

Aşağılık dünyayı, şu düzen yurdunu, şu düşmanlık yerini ne yapacaksın?

Çünkü dünya yedi perde ardında bir kocakarıdır, yedi perdenin her birini de seni avlamak için düzüp koşmuştur.

5200 Hırsından görüyorum ki ne rahatın kalmış, ne huzurun; a faka düşmüş kuş, dinlen biraz.

Çünkü hırsa düşen kuşa yem, ancak topraktır; toprakla doyar o kuş, gözünü toprak doyurur onun.

***

Helû' Denen Hayvan

Atâ, o Horasan eri demiştir ki: Adına yüzlerce hikâye düzülmüş bir hayvan vardır.

Yeri yurdu Kaf denen dağın ardındadır o hayvanın.

Onun için yedi ova tamamiyle çayır çimenle dolmuştur, ovaların ardında da yolu üstünde yedi deniz vardır.

5205 Orada pek kuvvetli bir hayvan vardır, yiyip içmekten başka bir işi gücü yoktur.

Sabahleyin gelir, o yedi ova dolusu otu otlar, siler sömürür.

O yedi ova dolusu ot bitti mi, bir anda yedi denizi de içer.

Yiyip içmeyi boşladı mı, geceleyin dertten, zahmetten bir soluk alacak müddet bile uyuyamaz.

Sabahleyin ne yiyeceğim burada; hepsini yedim, bitirdim; ne yapacağım burada der durur.

5210 Âlemin sahibi ertesi günü tekrar çölü, ovayı çayır çimenle dolu bir hâle getirir.

İnsanın hırsı arttı mı, yüce Tanrı'ya imanı kalmaz.

Hani bir zerre ateş oduna düştü de yakmaya başladı mı, ardı kesilmez, bütün odunları yakar ya, onun gibi.

Sende de bugün bir zerre hırs varsa, boyuna artar o hırs, yakar yandırır seni.

İyice biliyorsan, ateşe su döküp söndürmen gerek.

5215 Böyle yapmazsan ne ayıksın sen, ne sarhoş; ebedî olarak da ateşe tapar kalırsın.

Azığında bir arpa kadar olsun haram varsa, bil ki o bir arpa için bile ebedî azap var.

***

İsa Aleyhisselama Ait Hikâye

Ruhullah, o gönülleri aydınlatan ışık, bir gün mezarlıktan geçmedeydi.

Mezarın birinden kulağına bir inilti sesi geldi; gönlü o ağlayıştan, o iniltiden coştu.

Dua etti, yüce Tanrı da bir soluk için o mezardaki ölüyü diriltti.

Mezardan boyu yay gibi eğrilmiş bir ihtiyar çıktı, İsa'ya selam verdi, bir müddet öyle durdu.

Mesih, a ihtiyar dedi, kimsin, ne vakit öldün, ne zaman yaşadın?

Adam, ey sırlarla dolu deniz dedi, ben Mu'bidoğlu Hayyan'ım, böylece ağlayıp inlemedeyim.

Ölüp toprağa girdiğim zamandan beri ey temiz er, tam bin sekiz yüz yıl geçti.

O zamandan beri bir an bile rahat etmedim, bir soluk bile aman bulmadım.

Mesih, a uykusu darmadağın olmuş kişi dedi, neden bu kadar azap ediyorlar sana?

Adam, bu çeşit azabı bir dirhemcik yetim malı yediğimden dolayı çekiyorum dedi.

Mesih, imansız mı öldün ki diye sordu, bir dirhem için bu kadar azap ediyorlar sana?

Adam, Müslüman olarak öldüm, fakat yine de bunca yıldır bu azap içindeyim dedi.

Tertemiz İsa o zaman ona dua etti de o da tekrar hoş bir hâlde uyudu, toprağın altına girdi.

Ey Müslümanlar, Müslümanlık buysa, bilmem ki bu gördüğüm din nasıl bir dindir?

Bir arpa kadar haram malın varsa, ona karşılık da bin sekiz yüz yıl azap ederlerse,

Malın baştan başa haramsa, ne diyeyim; azabın daimi olur artık.

A aziz kişi, vefa nedir bilmiyorsan, gam yemek nedir anlamıyorsan, bari kendi derdine düş, kendi gamınla gamlan.

Boynun yok, başını kaldırmaya kalkışma; düşmanın hesabını at sırtından.

Başında tertemiz İsa da yok, pervasız düşmandan çok azap çekersin.

Ömrün azalıp durmada, eksilip bitmede, sense altını çoğaltmaktan başka bir işe koyulmuyorsun.

Bilmiyorsun ki sen gümüşü çoğaltma kaydındasın, ama gafletle altın gibi değerli ömrünü hiçe satıyorsun.

Ateşin harareti altındaki cıva gibi altın toplamaya kalkışma, cıva gibi ansızın yok olur gidersin.

O altından daha fazla toprak altındadır, onun yüzünden de bir hayli adam helak olup gitmededir.

Hani dağlarda, bellerde, taşların içinde altın vardır ya, nekes kişi o altını taştan da daha sıkı tutar.

Yüzlerce hazneyi, defineyi bedava elden çıkarırsın, ama ölünce de adın anılır, unutulmazsın.

İnsanlara bir somun ekmek veren kişi aşağılık bir kişi olsa bile iyi adamdır, bir dilim ekmek veren buyruklara uyan nice kişiden yeğdir.

Ama şu da var ki fillerin ayakları altında ezilmek bile, nekeslerin elinden ekmek yemekten iyidir.

***

Nûşirevân-ı Adil'e Dair Hikâye

Nûşirevân şöyle demiştir: İster bey ol, ister yoksulluktan ölüm hâline düş,

Aşağılık kişinin ekmeğiyle doymaktansa, kılıçla kesilip ölmen yeğdir.

Dünya ehliyle pek savaşma. Dünya bir leştir, dünya ehli de o leşe üşüşmüş bir avuç kurt.

Ululuk elde etmiş olan dünya ehli bir uğurdan pislik üstündeki kurtlara benzer.

Altın, gümüş, ağırlanma, ululuk, son nefeste işine yaramaz.

O zaman ihlasın varsa işine yarar, yoksa eyvahlar olsun.

5250 Dünyada ululuk, olgunluk sayılan her şey, iyice bil ki dinde vebalin ta kendisidir.

***

Dünyayı Yerişe, Kınayışa Ait Hikâye

Şeriat sahibi şöyle fetva vermiştir: Kim dünyaya dair bir laf ederse,

O kişi cennetten tam beş yüz yıl uzak düşer, ne iştir bu?

Dünyaya dair bir sözün karşılığı bu olursa, fazla sözün verdiği uzaklık elbette daha fazla olur.

Dünya ömrünü din eri olarak sona erdiren kişidir kuvvetli er.

5255 Dünya yolunda kendini öldürürsen ahmaksın; buna eşeklik derler, bu takdirde eşek olursun ancak.

Dünya ile uğraşmaktan pişmanlıktan başka ne ele geçer? Bilmez misin ki bilgisizlikten, anlayışsızlıktan neler meydana gelir?

***

Yine Dünyayı Kınayış

O özü tertemiz er böyle demiştir; dünyayı seven köpekten de aşağıdır.

Çünkü gaddar dünya bir leştir, leşin çevresinde dolaşanlarsa köpeklerdir.

Köpek bile doydu mu, bırakır o leşi, bir başka köpeğin de o leşi çekeleyip yemesini sağlar.

5260 Ondan hiçbir suretle bir kısmını ayırıp da saklamaz, yarına ait kıl kadar bir düşünceye bile dalmaz.

Ama dünyayı dileyip isteyen top gibi boyuna yuvarlanıp durur; boyuna onu arar, ister.

Top gibi boyuna yuvarlanıp durmayı âdet edinmiştir, her solukta dünyalığını biraz daha çoğaltmak ister.

Bir gün bile yaşayacağı belli değilken tutar da yüz yıllık gama düşer.

***

Abbâse-i Tûsî'nin Dünyaya Dair Sözü

Abbâse böyle demiştir: Dünya külhandaki bir leşe benzer.

5265 Bu leşten aslanlar yediler, doydular, kaçtılar. Sonra kaplanlar gelip saldırdı.

Onlar da doydular, gittiler. Daha sonra iri köpekler, kurtlar geldi, onlar da yediler.

Azıcık bir şey kaldı. Derken kargalar, kuzgunlar, her yandan bölük bölük uçuşup üşüştü.

Onlar da biraz yediler, o leşten pek az bir şey kaldı.

Bu sefer bokböcekleri geldi; o pisliği, o kanı dönüp dolaşarak sömürdüler.

5270 Yalnız etsiz kemikler kaldı, güneş vurdukça parlıyordu o kemikler.

Üstlerinde pek az bir yağ kalmıştı. Bu sefer karıncalar üşüştü.

Onlar da o yağı yedi, yolda kupkuru bir kemik yığını kaldı.

Bunu anlattıktan sonra dedi ki: Aslanlar padişahlardır, onlardan sonra gelen kaplanlar da beyler.

Onlara yardım edenler köpeklerdir, kurtlardır; onların yamaklarıysa kargalar, kuzgunlardır.

5275 Bokböcekleri mal memurlarıdır, karıncalarsa pazarda, çarşıda satışta bulunanlar.

Azizim, bilmem ki senin adın ne? Dikkat et de bak, bunlardan hangisisin sen?

Dostum, bütün dünya bir leştir; ondan daha leş, daha pis olansa, onun peşinde koşanlardır.

Pis bir leşin peşine düşen kişi, o pis leşten yüz kere daha beterdir.

***

Caferü's-Sadık'ın Sözü

Vilâyet ashabı, Caferü's-Sadık'tan şöyle rivayet etmişlerdir, demiştir ki:

5280 Şu pis dünya yıkık bir yerdir, ama o gönül ondan yüz kere yıkıktır ki

Dünya yıkıntısını seçmiştir; dünyayı kendisine bir yurt, bir ocak yapmaya kalkışmıştır.

Ama ahret mamur bir yerdir, ondan daha mamur olan da o nurlanmış gönüldür ki

Ahretten başka bir yurdu yapmak, o yurdu yer edinmek istemez; kanaat eder de dünyayı yağmaya verir gider.

***

Muâzoğlu Yahya'ya Ait Hikâye

Muâzoğlu Yahya, o sırlara mahrem er, bir yoldan sevinçli bir hâlde geçip bir köye gitmedeydi.

5285 Birisi, bu köy dedi, güzel bir köydür. Yahya ağzını ateş gibi açtı da dedi ki:

Bundan daha boş, er ergen erin gönlüdür ki köyden de geçmiştir; ona da aldırış etmez.

***

Dünyayı Kınamaya Ait Hikâye

Birisi o fetva bilen ere, dünya malından daha iyi şey nedir diye sordu.

O hiç malı olmamak dedi, çünkü birisinin malı oldu mu, derdi de olur.

Dünyadan bir mala sahip oldun mu, o mal seni Tanrı'dan alıkor.

Ama seni bir an olsun Hakk'tan alıkoyan dünya malı neye yarar, neye değer ki?

Mal seni Tanrı'dan alıkoyduktan sonra, her ne hâlde olursa olsun, bulunmaması daha yeğ.

Değil mi ki dünya yaşayışı yolunu vurmakta; din yolunda nereden, nasıl put kırmaya girişebilirsin?

Ey yolda uyuyup kalan, bütün ömrün bir geceden ibaret; ne gündüzden haberin var, ne uyanıklıktan.

Gecen tezce ışır, gündüz olur; aşk oyununa kiminle giriştin sen?

Din aşkına düşmediğin her an ateşler saçan bir ejderha ile berabersin.

***

Şehzadeyle Gelin

Güneş gibi parlak bir şehzade vardı, babasının iki gözüydü, gözlerinin ışığıydı.

Padişah şehzadeye güzelliği âleme yayılmış bir kızı almak istedi.

O kız güzellikte örnek olarak bütün âlemde söylenirdi, ezel ressamının meydana getirdiği güzellerin başıydı o.

Padişah bir saray bezetti, saray değildi de o ay yüzlü için bir cennetti âdeta.

Öyle bir saraydı ki içi, baştan başa hurilerle doluydu; nice güneş vardı, nice ay; nur mu nurdu orası.

Nice amberle yoğrulmuş mum yaktırdı, kıldan kıla apaydınlık olmuştu o gece.

Şiir seslerine, nağme seslerine, her solukta denizin, derenin coşması, o coşkunluğun sesi de karışmadaydı.

Yedi renkle bezenmiş çarşısından yedi kat gök bile utanıyordu.

Böylesine bir gelin, bu çeşit bir düğün; öyle bir topluluk ki o toplulukta bulunanların her biri ayrı güzel, ayrı tarzda gönül çekmede.

Hurilerle dolu bir cennet, şehzade o düğüne ne vakit gelecek diye oturmuş bekliyordu.

Şehzadenin neşesiyle oturmuşlar, dostlarla şarap içmeye koyulmuşlardı.

Şehzadeyse o gece neşesinden o kadar şarap içmişti ki âdeta kendisinden geçmişti, kendini kaybetmişti.

Derken başı göğsüne düşerek gelinin hayaliyle kalktı, düşe kalka yola çıktı.

Sarhoş bir hâlde atına bindi, atını bir kapıya doğru sürdü.

Ama önünde ne yol görünmedeydi, ne iz; ne yanında bir dostu vardı, ne bir arkadaşı.

Derken uzaktan yüksek bir yapı göründü, çevresi mumlarla ışıklanmıştı.

O kendinden geçmiş sarhoş, orasını uzaktan görüp gelinin köşkü sandı.

Oysaki orası Mecusilerin mezarlığıydı, oraya her yandan nice ölü getirip koymuşlardı.

Mezarlık olan o mağarada birkaç da mum yanmada, ateşe tapanların gönüllerini ışıtmadaydı.

Mağaraya bir taht konmuştu, tahtın üstünde de bir bahtı kara düşmüş yatıyordu.

Yatan kefene sarılmış bir kadındı, şehzade uzaktan o kadını görünce

Şarabın verdiği sarhoşlukla kendisinin gelini sandı.

Sarhoşluktan başından ayağını fark edemiyor, dama çıkan yolla kapıya giden yolu ayırt edemiyordu.

O yeni ölmüş kadının kefenini yüzünden açtı, belinden de kefeni araladı.

5320 Ona sarıldı, ağzını da onun ağzına verdi.

Bir gece ta sabaha dek onunla kaldı, dudağı dudağında geceyi sabahladı.

Bütün gece yüzlerce ay bedenli güzel, şehzade ne vakit kapıyı açıp gelecek diye bekliyordu.

O kudreti yüce şehzade gelmeyince babasına bu hâli haber verdiler.

Babası kalktı, atına bindi; atlı bir bölükle kararsızlar gibi ovaya yürüdü.

5325 Bütün devlet erkânı da yola düşmüştü, derken uzaktan şehzadenin atını gördüler.

Babası hemen atından indi, atın bulunduğu yere yöneldi.

Yapıya girince oğlunu taht üstünde o ölü kadını sımsıkı kucaklamış bir hâlde gördü.

Askerle onu o hâlde görünce gönlünden bir ateştir alevlendi sanki.

Şehzade birazcık kendisine gelince padişah askerle ona doğru gitti.

5330 Sarhoşluktan gözünü açınca o halvet yurdunu gördü.

Bir ölüye sımsıkı sarıldığını, babasıyla askerin de başucunda durduklarını görünce

Ne hâle düşmüş olduğunu anladı, o anda ölümünü istiyordu.

Gerçekten de pek uğursuz bir hâle gelmiş, acayip bir hâle düşmüştü; utancından bütün bedenine bir titremedir düştü.

Gönlü gerçekten de yerin yarılmasını, kendisinin de yerin dibine geçmesini istiyordu.

5335 Ama ne fayda ki iş işten geçmiş, bu kerteye gelmişti; utanmaktan, acıklanmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu.

Ben de sabretmedeyim ey gamlar yiyen kişi, beklemekteyim; bakalım, senin yatağının başına, yastığının yanına da ne vakit asker gelecek?

Geldi mi, o anda anlarsın, görürsün kiminle düşüp kalkmaktasın?

Din yolunda İbrahim gibi put kır, Âzer'in putlarının yolunu kes.

Çünkü İbrahim bu işe girişince âlemin sahibi Tanrı onu sınadı.

5340 Ama seni sınarlarsa, dünyanın baş aşağı giden kişisi olur gidersin.

***

İbrahim Aleyhisselamın Hikâyesi

Hikâye ederler, bunu böyle duydum: İbrahim Peygamber öyle bir kişiydi ki

Kırk bin kölesi vardı, her kölenin de buyruğuna uyan bir köpeği vardı.

Her köpeğin tasması altındı, koyunlarına gelince sayısını söylemeye imkân yoktu.

Melekler onun bu hâlini gördüler, koyulduğu işe baktılar da şüpheye düştüler.

5345 O dediler, bu kadar koyunla uğraşıp duruyor; Tanrı'ysa ona, tertemizdir o, kadri yücedir buyuruyor.

O yüce Tanrı'nın aşkına dalmışsa, Tanrı dostuysa dostluğu bırakmamalı.

Tanrı Cebrail-i Emin'e, kalk dedi, onun yanına var da adımızı yüksek sesle söyle.

Gör bakalım, bizim yolumuzda ne hâldedir; bizim tapımızda nasıl; ondan ne göreceksin?

Ruhü'l-Kudüs bir adam şekline girdi, gidip güzel bir sesle Tanrı adını andı.

5350 Halilullah, o kadri yüce peygamber, bu sesi duyunca elden, ayaktan kaldı.

Ona koyunlarının üçte birini bağışladı; dedi ki: Ey dertlilerin dermanı,

Sevgilimin adını bir kere daha söyle, çünkü boyuna derdime derman olan onun adıdır.

Ruhü'l-Kudüs bir kere daha Tanrı adını andı, Halil bir kere daha iştiyakla yoldan kaldı.

O yüce kişilerin baş tacı koyunların geri kalanının yarısını da bağışladı.

5355 Sonra Tanrı adını bir kere daha söyle dedi; çünkü bundan daha iyi, daha güzel bir iş olamaz.

Cebrail yüce sesle bir kere daha Tanrı adını andı, Halil bir kere daha kendisinden geçti.

Bütün koyunları ona bağışladı, bir tek koyunu bile kalmadı.

Cebrail bu sefer, ey temiz er dedi, ben Ruhü'l-Kudüs'üm, şu toprak âlemde

Bana bu koyunların lüzumu yok; ey tertemiz peygamber, bunların hepsi senin olsun.

5360 Çünkü Cibril-i Emin hiçbir suretle kebap istemez.

Halil ona dedi ki: Sen şunu biliyor musun? Ben birisine verdiğim şeyi tekrar geri almam.

Cebrail, ben dedi, çobanlık edemem ki şimdi gidiyorum, artık sen bilirsin.

Halil de ona, sen bunları pervasızca bıraktın ya, ben de bıraktım, azat ettim gitti dedi.

Tanrı'dan meleklere hitap geldi: Bakın da görün, mal mülk sahibi İbrahim nasıl bir ermiş.

5365 Cebrail adımızı anar anmaz nesi var, nesi yoksa hepsini feda etti.

İyice anladınız ya, o ancak kuldur; bizimle diri olan malla diri olamaz.

Melekler tekrar, Tanrımız dediler, belki gönlü oğluna bağlıdır.

Bunun üzerine Tanrı'dan Tanrı yolunda oğlunu kesmesine dair hitap geldi.

Halil oğlunu kurban etmeye götürünce yeryüzünü bile gökyüzü gibi döndürmeye başladı.

Meleklerden, o maldan da hürdür, oğuldan da;

Ama olabilir ya, belki kendisine bağlıdır; belki yaşayışı onca her şeyden de üstündür diye bir feryat koptu.

Gaybı bilenden böyle takdir edildi, ateşle sınanması mukadder oldu.

Sonunda ateşe atılırken Cebrail sırlar âleminin en yücesinden erişti.

Ne dileğin varsa dile dedi. Halil, dileğim var, ama senden değil, sana söyleyemem; çünkü sen benim dostum değilsin dedi;

Başkasından hacet dilersem, bu tapının ağyarı arasına katılırım.

Benim gamım yok, sözümü iyi dinle; ne diliyorsa Allah bilir, onun dileği olur.

Melekler onun makamını anlayınca, gerçekliğini bilince coştular,

Tanrımız dediler, teni de temizmiş, canı da; gerektiğinden de üstün bir tarzda denedin onu.

Gördük, senin hükmüne karşı o kadar yumuşadı ki ateş bile onun hararetli aşkı yüzünden söndü gitti.

Gönlünün yüzünden cehennem cennet kesildi, elde ettiği dostluk ne de güzel bir dostlukmuş.

Halilim dersen ona yaraşır, ona bundan daha üstün bir vasıf da versen yerindedir.

Senin de Halil dininden bir kılavuzun yoksa, Âzerlik yolundan başka bir yol yoktur sana.

Onun yolunda olmadığın hâlde, gümüşün, altının da yoksa, hem Nemrutluk verilmiştir sana, hem Âzerlik.

Şaşıyor musun buna? Nemrut öyle bir hâle gelmişti ki göğe çıkıp Tanrı'yla savaşa kalkıştı.

İşin ters gidiverirse işte o gün gönlün yolun Nemrut'u kesilir.

Gözün öyle kızarır, öylesine bir öfkelenir, kinlenirsin, göğsün öyle bir kabarır ki Nemrut'un binip göğe çıkmak istediği tahta döner de âdeta göğe değer.

Senin hem akbaban var, hem tahtın, âlemde Nemrutluğuna delil olarak bu yeter.

Her solukta şu dönüp duran pergele, şu feleğe Nemrut gibi yüzlerce inkâr oku atıyorsun.

Demek ki giriştiğin işte sen kendinin Nemrutusun, sen de ancak kendi ziyanına, kendi faydana kapılmışsın.

Sen mal, mülk çoğaltma gayretinde kalmışsın; meleklerse Tanrı aşkına dalmışlardır.

Ömrün geçip gidince ne yapacaksın? Oturmuş, altınını çoğaltmaya koyulmuşsun.

Dostum, bütün ömrün ziyan oldu gitti, altınının bir arpası bile fayda etti mi sana?

Erlik makamında himmet kırık bir altın parçasını bile vermektir, bundan daha azı istihâzaya tutulan kadınlarda da olur.

Peygamber zengine ölü dedi; altını gümüşü olan kişi ölmüş, leş kesilmiş gitmiştir.

Köpek gibi sarılma şu âleme, köpeğe bile bir kemik parçası yetmekte.

Şu nefsin ateşe tapan Zerdüşt'tür, sonunda da ansızın ayağının altında ezip gebertecektir seni.

Onu bir işle oyalamıyorsan, bil ki onun elinden işten güçten kalırsın sen.

***

Hallâc'la Oğlu

İşi gücü güzel Hallâc oğluna dedi ki: Nefsini bir şeyle oyala,

Yoksa o seni işten güçten alıkor, yapılmayacak yüzlerce işle oyalar seni.

Sen yolda kuvvetli bir kişi değilsin ki vade yerine yalnızca gidebilesin.

Nefsinden bir hayal bile kalsa, bil ki o seni sürçtürür, kaydırır, yoldan alıkor.

Bu köpek bir an olsun doyarsa, burada aslan kesilmemesine şaşmak mı gerek?

Bir an bile karnı doydu mu, dili gaybete acıkır.

Keskin bir kılıç gibi açar dilini, bütün âlem halkını kovuculukla öldürür.

Onu çekip çevirmeye çok çalışırsın, ama bir an bile susturamazsın.

***

Kovuculuğun Büyük Bir Suç Oluşu

Tevrat'ta böyle nakledilmiştir: Birisi kovuculukta bulunur, ondan sonra da

Kovuculuktan tövbe eder, dost ona cennetinde yer verir.

Ama tövbe etmezse cehenneme girecek ilk kişidir o.

Kovuculukta bulunanın kılıca benzeyen dili yalım gibi alevlendi mi, dosdoğru hedefe giden bir ok kesilir.

Onun ilk hedefi gönüldür, ilk olarak varır gönle saplanır.

Bu mecliste dünya ululari için susmak gibi can şarabı yoktur.

***

Birisinin Kovuculuğa Dair Sözü

Büyük biri vardı; söylerdi, dinlerdi; âlemi çok gezmiş, birçok şeyler görmüştü.

Birisi, a sırdaş, a bilgili er dedi, kimi gördün, ondan bahsetsene.

Dedi ki: Yedi iklimi gezdim, dolaştım; dünyada bir buçuk kişiden başka adam görmedim.

Birisi kendisini aşağı görürdü, kimsenin hakkında ne iyi söylerdi, ne kötü. O bir adamdı.

Yarım adamsa yücelikle halkın ancak iyiliğinden bahsederdi.

Sana iyi, kötü kişiler yoldaş oldukça ne gönül gözün açılır, ne canın bir şey anlar.

Ama ne bu kalır, ne o kalırsa, o vakit canın kutluluk sırrıyla oyalanmaya başlar.

Yirminci Makale

Oğlu, çok yoksulluk dedi, çok defa kâfirliğe yol açar.

Altınla hem din düzelir, hem dünya; şu hâlde Tanrı'dan hem kimyayı istemeli, hem altını.

***

Babasının Cevabı

Babası ona dedi ki: Altın sana gölge salmış da seni inciye benzer özünden de aşağı salmış, yüce dereceden de düşürmüş.

Dünya ile dinin ikisi bir arada düz gitmez. Bil ki her ikisi de Tanrı'dan istenemez.

***

Hristiyanla Şeyh

İyi gönüllü, sırlara sahip bir şeyh vardı, bir seher çağı pazara çıktı.

Yoldan biraz ot toplamak istiyordu, çünkü zaman zaman karnı acıkıyordu.

Hristiyanın biri bir doru ata binmişti, ata da altınla bezenmiş bir eğer vurulmuştu.

Önünde, ardında birçok köle gidiyordu. Şeyh pazarda ona rastladı.

O hâli görünce gönlü coştu, kendi yoksulluğundan da utandı.

Tanrı'ya dedi ki: Allahım, benim böyle olmamı dilemektesin, onun da benim gibi olmasını dilememektesin.

Ben dostlardanım, oysa düşmanlardan; benim böyle olmamı istiyorsun da onun öyle olmasını takdir ediyorsun.

5430 Birisi Hristiyan, naz ü naim içinde, yücelmiş, altınlara boğulmuş; bir Müslümansa bu çeşit azıksız kalmış, acze düşmüş.

Sevginin senden nasibi yanıp erimek, düşmanaysa hem azık vermedesin, hem de ona lütuflarda bulunmadasın.

Seni tanıyana, çağırana ne ekmek veriyorsun, ne elbise, ama tapından sürülmüşe at da veriyorsun, sarık da.

O kanlara bulanmış pir bu sırrı söyleyince hatiften şu sesi işitti:

Ey mümin, her şeye sahip olmanı istiyorsan, imanını değiştir, kâfir de küfrünü değişsin; sen onun yerine geç, o senin yerine geçsin.

5435 Elin darsa sende olanı ver; onda olanların da hepsini al, kurtul gitsin.

Müslümanlığı Hristiyanlıkla değiş, ver ona yoksulluğu, onun zenginliğini al, haydi.

Ona para pul verdiysem, sana da ey din eri, din verdim, buluşmayı vaat ettim.

Dinden geç, parayı al. Hırkayı at, zünnar kuşan.

Bu sır o tertemiz kişinin gönlüne vurunca kendinden geçti, toprağa serildi.

5440 O kendinden geçen er kendine gelip ayılınca varlığı ardından gitti, aklı da önünden savuştu.

Feryada başladı da Allahım dedi, bu değişikliği istemem, asla istemem.

Bu değişikliği istemiyorum, tövbe ettim: Bundan böyle bu çeşit düşünce çevresinde hiç mi hiç dönüp dolaşmam.

Yüzlerce çalışmayla bir güzel iş sahibi olduktan sonra o iyiliği, o güzelliği giderme kendinden.

Kendi düşüncendesin, sarhoşsun; kendinden, varlığından vazgeç; kendini Tanrı'ya tapşır da kurtul.

5445 Onlardan bir kıl kadar feyze erişsen, iki âlemde de ne varsa hepsini elde edersin.

***

Bir Büyüğün Tanrı'yı Tanıyıp Hakkındaki Sözü

Bu yolun pirlerinden biri dedi ki: Tanrı'yı tanıdığımdan beri

Bende ne eminlik kalmıştır, ne emniyetsizlik; ne kimseyle dostluğum kaldı, ne düşmanlığım.

Şimdi sırları söyledim işte, belki sen de gereken işleri işlersin.

***

Zübeyde'ye Âşık Olan Sûfi

Zübeyde hödüçte oturmuş, kutlu bir hâlde hacca gidiyordu.

5450 Yel hödücün örtüsünü açtı, sûfînin biri de yolda onu görüverdi.

Öylesine bir coştu, feryada başladı ki kimse ağzını kapatamadı onun.

Zübeyde o sûfînin hâlini anladı, gizlice bir hizmetçisine dedi ki:

Koş git, ne kadar altına satarsa satsın, bana onun feryadından birazını satın al.

Hizmetçi altın kesesini alıp koştu, gidip ona sundu. Sûfî keseyi alınca sustu.

5455 Zübeyde, durmayın dedi, onu sille tokat, bir iyice dövün.

Sûfî dayağı yerken, ben ne yaptım da bu kadar dövüyorsunuz beni diye bağırmaya başladı.

Zübeyde dedi ki; A kendisine âşık olan, bundan daha fazla ne yapabilirdin ki a yalancı?

Benim gibi birisine âşık olmak davasına düştün, derken altını görünce benden vazgeçiverdin.

Seni baştan ayağa dek davadan ibaret görüyorum, davanın da mânasız olduğunu anlıyorum.

5460 Beni istemek gerekti, neden istemedin? İyice anladım ki bu işte gevşeksin sen.

Beni arasaydın, beni isteseydin, malım da bir uğurdan senin olurdu, altınım, gümüşüm de.

Ama sen beni sattın, ben de sana layığını vermeye başladım.

A hiçbir şeyden haberi olmayan dost, beni aramak, beni istemek gerekti ki tümden hepsi de senin olsun.

Sen de Hakk'a gönül ver de kurtul, muradına er; halka gönül verdin mi, zahmete girersin, yorulursun.

5465 Bütün kapıları sıva, kapat yüzüne; onun kapısını tut, gönlünü ona bağla.

Böyle davran da ayrılık bulutu dağılsın, aşinalık sabahının nuru ışısın.

O aydınlığı bulursan, aşinalık yolunu da bulursun, o yol da açılır sana.

Başları aya yükselmiş ulular aşinalık nuruyla bu yolu aştılar.

***

Erdeşir, Mûbid ve Şâpûr

Böyle duydum ki padişahın birinin bir karısı vardı, o kadın padişaha düşmandı.

Bir gün kahırlanarak padişaha zehirli bir yemek sunmaya kalkıştı.

Yolda padişaha gözü ilişince korktu; elindeki kâse yere düştü.

Titremeye başladı, rengi uçtu. Padişah kadından şüphelendi.

Getirmekte olduğu yemeği bir kuşa verdi, kuş öldü; büsbütün şüphesi arttı.

Kadını Mûbid'e teslim etti, bunu hemencecik öldür gitsin dedi.

Kanını dök, yere yık onu; gönlümü bu köpekten arıt gitsin;

Kadın o akıllı padişahtan gebeydi; başka bir oğlu da yoktu.

Mûbid, bu padişahlar padişahı ansızın ölüm toprağına düşerse,

Yerine geçecek oğlu da yok, mülkünde bir tufandır coşar, bir kavgadır başlar diye düşündü.

Bu kadını öldürmeyeyim, gizleyeyim de bakalım dünyada ne olacak dedi.

Ama olmayacak bir şeye de aklı takıldı, sonradan birisi bir zanna düşerse;

Kötülüğümü isteyen biri tutar da çocuk bundan oldu derse düşüncesine daldı.

Padişah kadını öldürmeye Mûbid'i memur etmişti ya, Mûbid gidip kendisini hadım ettirdi.

Kesilen, çıkarılan uzuvlarını bir hokkaya koydu; kapağını kapattı, padişaha götürüp mühürlemesini istedi.

Padişahın mührüyle mühürletti. Padişah, bu nedir diye sorduysa da

5485 Mûbid, ey cihan padişahı dedi, vakti gelince anlaşılır, siz de anlarsınız.

Hokkayı örttüm, kutuyu kutlu padişahın adıyla mühürledim, bugünden itibaren kapattım onu dedi.

O tek er bu sözü söyleyip kutuyu hazneye yolladı.

Birkaç ay geçince padişahın karısı ay gibi güzel bir çocuk dünyaya getirdi.

Görsen, yüzüne güneş dersin, buluta benzeyen saçlarının arasından geceleyin doğan bir güneş.

5490 Tamamiyle sanat, ışık, iyilik; gerçekten de o arık kadına nispetle pek güçlü kuvvetli bir çocuk.

Mûbid çocuğun yüzünü uzaktan gördü, kutlulukla ona Şâpûr adını koydu.

Yüzlerce izzetle, ikramla sır perdesi ardında gece gündüz onu ağırlayıp yetiştirdi.

Hâsılı öyle bir hâle ulaştı ki üstat onu layık olduğu makama geçirdi.

Gönlü bilgeyle ateş gibi yalımlandı, çabucak Zerdüşt dinini öğrendi.

5495 Ona bilgi ve tedbir bellettikten sonra top-çevgen oyununu, ok atmayı da öğretti.

Kılıç vurmada, mızrak atmada dünya ustası oldu, onu nasıl översem ondan da üstün bir hâle geldi.

Boy attı, yürüyen bir selviye benzedi; yanağı selvi üstüne doğmuş bir aya döndü.

Saçları ardına salınmış amber gibiydi, yanağının beni büyücü bir Hintli olmuştu.

Dudağı lâl renkli şarapla dolu bir kadehti ki neşe, zevk, yemyeşil, terütaze bir hâlde ardından gelmedeydi.

5500 Salına salına yürürken kollarını sallar, bütün dünya bayrağımın altındadır derdi sanki.

Dünya padişahı o sıralarda bir gün gamlı bir hâlde oturmuştu, kaşlarını çatmıştı.

Mûbid ona, ey cihana sahip olan padişahımız, ne gamın var diye sordu.

Her gün gibi dedi, neşeli görmüyorum seni, böyle dertli olmanı gönül istemiyor.

Padişah ona dedi ki: Ben granit değilim ya, kimsenin ölüme karşı çaresi yok, herkes ölecek bir gün.

5505 Zamane cevrinden dertliyim, bir tek oğlum bile yok.

Ölüm beni ağına düşürdü mü, benden sonra yerime kim geçecek?

O tek er padişahın bu sözünü duyunca gözlerinden kanlı gözyaşları boşandı da,

Padişaha, benim gizli tuttuğum bir işim var, bütün dünya şaşar o işe.

Padişahtan aman bulursam söyleyeyim, aman vermezse yine gizli kalsın dedi.

5510 Padişah aman verince o dertli işi padişaha açtı.

O tek er hazneden o hokkayı getirmelerini buyurdu.

Âlem padişahı hıyanet korkusuyla Mûbid'in yaptığı o dine, diyanete dair işini görüp anlayınca,

Bir de oğlu olduğunu duyunca sevinçten gönlü coştu.

Sevincinden ne diyeceğini, Mûbid'e nasıl teşekkür edeceğini, ne yapacağını şaşırdı.

5515 Dedi ki; Şâpûr'uma benzer yüz çocuğu bir yere topla.

Hepsine aynı elbiseyi giydir. Yaşları aynı olsun, birbirlerine benzer olsunlar, hepsini aynı tarzda bineğe bindir, hepsine aynı tarzda külah giydir.

Gönlüm elbette o sırrı çözer, oğlumu seçer, bulurum ben.

İnsanlar aşinalık nuruyla kendilerine ait olanları öbürlerinden ayırt edebilirler.

O bilgili Mûbid ertesi günü gönüller aydınlatan yüz çocuğu meydana çıkardı.

5520 Hepsinin elbisesi aynı tarzda, aynı renkteydi, hepsinin de külahları aynıydı; padişah kendisine ne dediyse yapmıştı.

Çevrenin, ufukların padişahı seyre gelince o çocuklar arasında tek olan oğlunu gördü, kanı kaynadı.

Bir görüşte onu tanıdı, yanına çağırdı, bağrına bastı, sevdi, okşadı.

Artık anasını da ona bağışladı, ama o gamlar yiyen ihtiyar da bir hayli derde düşmüştü.

Bu hikâyeden anla ki her zerre aşinalık ışığıyla parlar.

Zerre güneşin yüzünü görmezse, ebedî olarak bir yabancı gibi perde ardında kalır, görünmez.

Ama bir zerrecik aşinalık ışığını bulursa, güneşin nuruyla yüzlerce parlaklık elde eder.

***

Eyaz ve Gözünün Ağrıması

Eyaz kem gözün nazarıyla göz ağrısına tutulmuştu.

Göz ağrısıyla gözleri kan çanağına dönmüştü, nergise benzeyen iki gözü lâl rengine boyanmıştı.

Hâsılı on gün kadar geçince gözağrısı fazlalaştı, yatağa düştü.

Göz ağrısından öyle bir hâle geldi ki soldu, sarardı, kendinden geçti.

Birisi Mahmud'a bu hâli haber verdi. Mahmud atına binip oraya vardı.

Gizlice Eyaz'ın yatağının yanına geldi, hâlini görüp parmağını dudağına koydu,

Hastaya bakanlara sakın benim geldiğimi haber vermeyin demek istedi.

Gazi Mahmud oturunca Eyaz bir gönül alıcılıkla sıçrayıp kalktı.

Gözlerini açtı, neşeli bir hâlde oturdu. Ne mutlu kuldur o ki hür gibi oturur.

Ona, a kendinden geçmiş, bedeni kalakalmış da ruhu uçup gitmiş kişi dediler;

Gözlerinin ağrısıyla perişan olmuştun, dirimle ölüm arasında hayran kalmıştın.

Padişah yanına gelince nasıl oldu da sararıp solmuşken birden yerinden sıçrayıp kalktın?

Kimse söylemedi sana, gözün de yolda değildi, Mahmud'un geldiğini nasıl anladın?

Eyaz, duymaya ne hacet dedi, görmeye de ihtiyacım yok.

Canım kulaktan da hürdür, gözden de; ben onun kokusunu canımla duyarım.

Kokusunu canımda duydum da ölmüştüm, diriliverdim.

Görmez misin, Yakup Peygamber'in gözleri Yusuf'un kokusuyla nasıl görmeye başladı.

Senin de dertte gözün olmalı, göz ağrısıyla kendini eritmelisin.

Aşinalık kokusunu aldın mı, iki âlemin çevresinde de parlamaya başlarsın.

Bir zerre aşinalık nuru yüzlerce güneş kadar aydınlık verir.

Hakk'la daimi dostluk öyledir ki o dostlukta bir zerre bile iki cihandan yeğdir.

Tanrı seni o kadar severken bu neşeyle nasıl oluyor da derine sığabiliyorsun?

Bu pergeli gören ulular yüz canla onun dert noktasını seçtiler, orayı mekân edindiler.

Onun bir hitabına yüzlerce can verdiler, ıstıraplarla dolu olan gönüllerini bağışladılar.

***

Circis Aleyhisselam

O kâfir, kâinatın Circis'ini tam üç kere ateşe attı, kan içinde bıraktı.

Bedeni toz gibi zerre zerre oldu, toprağından lalelikler bitti.

Bütün bu işkence, bu azap içinde ona hatiften Tanrı sesi erişti,

Bizim dostluğumuzdan bahseden, tortusuz saf şarap içemez.

Dostların layığı budur daima, onların yedi uzvu da bu yolda kesilir dendi.

Sonra da ey Circis, ey temiz er, ölüp toprak oldun, şimdi bir dileğin var mı diye soruldu.

Circis, şimdi dedi, dileğim şu: Bir kere daha şu âlemde

Beni işkencelerle paramparça etseler de bir kere daha şu sesi duysam,

Canım bu kadar zahmeti çekti, ama o bizim dostluğumuza kadem bastı dendi ya, bu yeter bana.

Sen onun dostluğunun kadrini bilmiyorsun, gaflet içindesin, diriyken ölmüşsün.

Ya dostluktan dem vur, yahut da bunu yapamasan dahi dostlarına dost ol.

***

Zeliha ile Yusuf Aleyhisselam

Bir gün tertemiz Yusuf, Zeliha'yı toz toprak içinde oturmuş gördü.

Gözünü dünyaya yummuş, bütün dünya gözünden çıkmıştı amma şu toprak yurdunu gören gözü kapalıydı onun.

Hastalığa, yoksulluğa düşmüş, yüz çeşit kendinden geçmişti.

Her solukta yüzlerce defa acıklanmadaydı, Yusuf'tan ziyade Yusuf'un gamını çekmedeydi.

Ümitle yola oturmuş, onun yolundan bir toz kopar diye beklemekteydi.

Böylece de yoldan bir toz kopmasını bekliyor, o padişahın izinin tozunu görmeyi umuyordu.

Yusuf onu görünce Allahım dedi, ne istersin bu kör bunaktan?

Ne diye onu yok etmezsin? O bir peygamberin adının kötüye çıkmasını istedi.

Derken hemen Cebrail geldi, Tanrı buyruğunu bildirdi; biz diyordu Tanrı, onu yoldan alıkoyamayız.

O bizi seveni seviyor, vücudunda bir dünya dolusu sevda var.

O seni sevdikçe biz de senin yüzünden onu sevmedeyiz.

Kim dedi sana, var git de gül bahçesinde gülün ölümünü iste, dostların dostlarının ölümünü arzula.

Ömrünü tüketse bile, ben onu senin hürmetine gençleştireceğim.

O seni aziz ömrü gibi sevmede, nasıl olur da alçaltırım? Onu sana vermem gerek.

O değilmi ki bizim Yusuf'umuzu seviyor, kim kinlenebilir de canına kastedebilir onun?

Senin aşkınla iki gözden olduysa, yaş döken iki gözü bu aşka iki tanık.

Bu âşığın aşkına tanık var ya, bu yüzden her gün daha aydın, daha parlak bir hâle gelecek elbet.

Sen de can vermeyi anlasaydın, âşıkların sırrından bir nişane elde ederdin.

Can vermekten bir koku alamadıysan, şu sözlerin hiçbir faydası yok.

Şimdicek sana can verirse, o zaman aldırış etmezlik kılıcını senin üstünden kaldırır da o vakit anlarsın.

***

Çölde Edhemoğlu İbrahim

Edhemoğlu İbrahim demiştir ki: Hacca gönlüm neşeli, sevinçli bir hâlde gitmedeydim.

Zatü'l-Arak'a varınca hırka giyinmiş yetmiş dervişin orada öldüğünü gördüm.

Hepsinin de kulaklarından, burunlarından kan boşanmıştı; hepsi de hor hakir bir hâlde mihnetler içinde can vermişti.

5585 Onların çevresinde döndüm dolaştım, bir tanesini yarı canlı, ölüm hâlinde buldum.

Canı gitmişti de ilişiği kalmıştı, ömrü bitmişti de birkaç soluğu kalmıştı ancak.

Yavaşça haber sormak için yanına vardım; hâlin nasıl, söyle dedim.

Dilini açtı da ey İbrahim dedi, dostlukta başkasını ağırlamak kılıcından kork.

Bizi pervasızca Rum kâfirleri gibi toprak üstünde öldürdü, canımızdan etti.

5590 Onun savaşı hep hacılarla, çünkü onlar canlarını onun uğruna ortaya koymuşlardır.

Şeyhim, bil şunu: Yetmiş kişiydik biz, Kâbe'ye gidiyorduk.

Hepimiz de önceden ahdetmiştik, kimseyle konuşmayacaktık.

Bir de bu yolda Allah'tan başka hiçbir kimseyi, hiçbir şeyi düşünmeyeceğiz demiştik.

Başkasına bakmayacaktık, hepimiz de pervaneler gibi mumun ışığına dalacaktık.

5595 Çöle yüz tuttuk, Zatü'l-Arak'a vardık, Hızır'la buluştuk.

O tertemiz Hızır selam verdi bize, biz de açıkça selamını aldık.

Hızır'dan bir karşılama, bu güzel yolda bir ağırlama gördük ya,

Gönlümüze bu hatıra gelir gelmez hatiften bir ses işittik.

Ey yemeden, içmeden kesilip de eğri yola sapanlar, ey davaya girişip de hepsi yalancı olanlar dendi,

5600 Sizin kabule geçer ahdiniz de yok, sözünüzde durmadınız, sizi bizden başkası oyaladı.

Bizimle ettiğiniz ahitten bir zerre kadar bile olsa döndünüz, başkasına kapıldınız ya,

Sizin kanınızı, ağlatıp inleterek dökmedikçe uzlaşmam, dost olmam sizinle.

Şimdi de hepimizin kanını topraklara saçtı, âşıkların kanlarını dökmekten pervası yok ki.

Edhemoğlu İbrahim, sen nasıl oldu da ölümden kurtuldun diye sordu.

Bana, daha hamsın, olgunlaşmadığından henüz kılıcımızı göremezsin dedi,

A yüzsüz, yolsuz kişi, piştin, oldun mu, o vakit seni de onlara ulaştırırız.

Bu sözü şeyler söylemez o da can verdi, öbürleri gibi onun da adı sanı yitti gitti.

Bu yolda erlerin kanlarının ne değeri var ki? Buradaki değirmen kanla döner.

Bir bölük halkın gözleri onun yolunda açılmıştır, bir bölüğü de mihnetler çeken canlarıyla oynar durur.

Seninse ne gözün açık, ne canla oynuyorsun; peki kimsin sen? Ne busun, ne o.

***

Şuayb Aleyhisselamın Hikâyesi

Şuayb, Tanrı iştiyakıyla on yıl ağladı; sonra gözlerinden oldu, öyle yaşamaya koyuldu.

Tanrı ondan sonra yine gözlerini açtı onun; on yıl daha ağladı, kanlı gözyaşları döktü.

Bir kere daha o ağlayan gözleri görmez oldu, Tanrı bir kere daha gözlerini ihsan etti ona.

On yıl daha yine zarı zarı ağladı, bir kere daha gözleri görmez oldu.

Gözleri görmez olup da ağlaya ağlaya yerlere serilince âlemin sahibi ona vahiy gönderdi,

Cehennem korkusundan kanlı gözyaşları döküyorsan, ebedî olarak seni cehennemden azat ettim.

Cennet için ağlayıp inliyorsan, cenneti de sana bağışlarım, huriyi de, Rıdvan'ı da.

Şuayb o zaman dilini açıp dedi ki: Ey hükmü zevalsiz bir hüküm olan.

Ben sana iştiyakımdan ağlıyorum böyle; nurdan da geçmişim ben, nardan da.

Bir an bile ne cennet hatırıma geliyor, ne cehennem yüzünden ağlıyorum.

Bana ebedî olarak senin yakınlığın gerek; işte ben derdimi söyledim, artık ötesini sen bilirsin.

Aşinalık yücesinden ses geldi, dedi ki: Değil mi ki bizim iştiyakımızla ağlıyorsun,

O hâlde bir hoşça ağla, inle; çünkü giriştiğin iş pek güç, pek.

Bunun üzerine Şuayb, ey sırları bilen dedi, bundan böyle gözlerimi verme bana,

Seni göremedikten sonra görüşle ne işim var benim.

Azizim, bu yüzü göremedikten sonra boyuna ağlayadur, bir ömür boyunca işin var artık.

Senin gönlünde ne kadar çok hasret varsa, âşıkların gözlerinde de ondan fazla gözyaşı var.

***

Cehennem Halkı

Böyle nakledilmiştir ki ümmetin bir bölüğü rahmetten nasip alamaz.

Onları şimdicek kanlara bulanmış bir hâlde cehenneme götürün denir.

Sonunda cehennemin kıyısında pek çok değil, azıcık bir zaman mühlet isterler.

Apaçık olarak Tanrı'dan, biraz geri kalmalarında bir beis yok diye hitap gelir;

Bir sebebe dayanmaksızın lütfumuzla bu halka bin yıl mühlet verdik denir.

Derler ki o ciğerleri yananlar bu müddet içinde gece gündüz ağlarlar.

Bu bin yıl sona erince bir kere daha Tanrı'dan mühlet isterler.

İkinci defa olarak Tanrı'dan mühlet alırlar da dertlerine kan ağlarlar.

Hâsılı üç bin yıl boyunca ağlarlar, kan yaş saçarlar.

Bir soluk bile o yoksul topluma hiçbir kimse neden bu kadar zamandır ağlıyorsunuz demez.

Bir büyük kişi, yüzlerce perperişan can, benim canım gibi onların gözyaşlarına feda olsan dedi.

Çünkü onların gönüllerinde derman olmayan Tanrı derdinden başka bir dert yok.

Senin de dermansız bir derdin yoksa dermana ulaşmana buyruk çıkamaz.

Onun bir derdi bile sana yüzlerce candan daha yeğdir, çünkü onun derdi birçok dermandan daha üstündür, daha iyidir.

Sana Ebu-Ubeyde bile cerrah olsa gönlündeki yara onulmaz.

Kendini baş aşağı ayağına at da belki sevgili seni topraktan kurtarır.

Onun ayağına kapanmaktan başını esirgemezsen, onun gönüller avlayan kemendini elde edersin.

***

Sultan Mahmud ve Eyaz

Din sultanı kutlu Mahmud bir gün Eyaz'ına sordu;

Dünyada dedi, neye haset etmektesin, ama dosdoğru bir cevap vermeni isterim.

Eyaz, her yerde, her an, yıkanırken ayağını sürdüğün taşa haset etmekteyim.

O kullandığın taşa hasedinden gönlüm ağlayıp durmada, çünkü o senin ayağına yüz sürmede.

Bu devlete ben de nail olursam, boyuna senin ayağının tabanına yüz sürer dururum.

Yüzüm ayağının tabanında oldukça sana layık olur, yerim senin tapın kesilir.

Senin yerin Eyaz'ın yüzü olursa, Eyaz yedinci kat göğe ayak basar.

Çünkü sevgili, düzenle ne baş satın alır, ne sarık; sen onun sözüne el at, ondan bahset.

Rüstem'i görmedin mi? Gezistan'dan geçerken İsfendiyar'a ne yaptı, nasıl aldattı onu?

İç yüzden ne yapabilirsen yap, ama görünüşte uykuyu da bırak, yiyip içmeyi de.

Hileyle, düzenle yürü, ilerle; biliş, anlayış gerçekliğine varlıksız, benliksiz kendinden geçerek yürü.

Olur ya, düzenli bir yol bulursun da bir an olsun onunla soluktaş olursun.

Kendini soluktaşınla bir an olsun beraber oldun bil, gamdan kurtulur gidersin.

Bir bak da gör, sen neredesin, o nerede? Arana ayrılık girerse şaşılmaz doğrusu.

***

Mecnun ve Leyla

Bir gün Mecnun neşeli bir hâlde bir yapıya dayanmış oturuyordu.

O dayandığı yer, kerpiçle yapılmış bir duvardı, orada Leyla ile Mecnun oturmuştu,

Bir hoşça adam da bu hâli görüp bir ömürdür koştum, yoruldum, ama sonunda bir araya geldiklerini gördüm.

Şimdi görüyorum, Leyla ile Mecnun beraber oturmuşlar; görüyorum ama, acaba rüya mı bu?

Bu ikisini bir arada kim görmüş; Yarabbi, dünyada bu yüceliği kim görmüştür ki diyordu.

Yirmi Birinci Makale

Oğlu babasına dedi ki: Ne öğüt verdiysen, her öğüdünle bir düğümü çözdün.

Senin öğüdünle yüzlerce müşkülüm halloldu, bakırım halis altına döndü.

Sözlerin tamamiyle faydalı, hem de pek yüce.

Ama kimya yüzünden hem din düzelir, hem dünya; o yüzden kimya havasına kapıldım.

Çünkü dünya ile din beraberce el verirse, sevgiliye de nail olurum.

Dünya ile din bana yar olmazsa bile, sevgiliden bir yardım görürüm.

* * *

Babasının Cevabı

Babası dedi ki: Kafan gururla, aldanışla dolu; bu düşünce gerçekleşmez, gerçekten uzaktır.

Her iyi, kötü işe girişip oyalanmazsan, âşık da olamazsın; olsan bile geçici aşktır bu.

Aşkta olgunluk gerekse daima üç hâlde bulunman gerek.

Biri gözyaşı, ikincisi ateş, üçüncüsü de kandır bu hâllerin. Bu üç denize dalıp çıkarsan,

Perde ardından sevgilin sana yüz gösterir, ama bu denizlere dalmazsan, sevgilinle de bir işin olamaz.

5675 Bu rivayeti anlamadınsa sana bu hikâye yeter, bu hikâye anlatır sana:

***

Belh Beyiyle Kızı

Tedbiri pek yüce ve doğru bir bey vardı, yurdu Belh'in sınırındaydı.

Adaletle, insafla buyruk yürüten temiz dinli bir beydi; feleğe yücelmişti de durağı yeryüzündeydi.

Erlikte, askere sahip oluşta pek kuvvetliydi; o din Kâbesinin adı da Ka'b'dı.

Tedbirinden güneş de feyz alırdı, ay da; cömertliğinden hüner ehli olanlar hem ad san kazanırlardı, hem rızık elde ederlerdi.

5680 Adaletinden o civarda kurtla koyun bir arada yaşar, birbiriyle uzlaşırdı.

Onun heybetinden denizlerin suları bile coşkunluktan kalır, taş içindeki ateş gibi susardı.

Bir dünya bile zahmetle yıpransa, onun lütfuyla bir an içinde o zahmet hatırından çıkardı.

Kahrından ateş donsa, ağaçta gizli kömüre dönerdi.

Onun mevkii yüzünden yücelik bile kuyuya düşmüştü; ne söylüyorum, yüceliğini yitirmiş, yolunu kaybetmişti.

5685 Hilminden dağ öylece yerinde durakalmıştı, yer yüzükoyun toprağa döşenmişti.

Ateş, onun öfkesinden gönlü daralmış bir hâlde geçip gitmişti, ama gözleri de yaşlıydı, bağrına da taş basmıştı hani.

Gökyüzünün güneşi onun nurundan nurlanmıştı da ta uzaklardan dünyaya aydınlık bağışlamadaydı.

Cömertliğinden deniz de coşup köpürmüştü, maden de; inci denizde katı bir yere sığınmıştı, maden yer altında sıkışıp kalmıştı.

Gül yaprağı lütfuna el açmıştı, ama utancından da perde ardına girmişti.

5690 Onun huyundan dünyada misk bir nefes almıştı; dünyadan geçmiş, ahrete varmıştı.

Bu güzel gönüllü beyin âlemde eşi benzeri bulunmayan bir oğlu vardı.

O delikanlının güneş gibi bir yüzü vardı, önünde ay bile ona kul köle olmuştu.

Padişah ona Hâris adını takmıştı; ona karşı ay bile ikizler burcu gibi kemer kuşanmış, kul kesilmişti.

Bir de perde ardında bir kızı vardı; can gibi tatlıydı ona; pek aziz tutardı onu.

5695 O gümüş bedenliyi Arap'ın ziyneti diye anarlardı; gönülleri altüst eden, gönülleri alan görülmemiş bir güzeldi.

Güzelliği dünya yüzündeki güzellik yurdunu zaptına almıştı, güzellik denilen de ancak onun güzelliğiydi.

Akıl onun sevgisiyle deli divane olmuştu, o güzel güzellikle dünyaya bir masal kesilmişti.

Birisi bir yerde onun adını andı mı, her zerreden bir Yusuf görünmeye başlardı.

Yeni ay gökyüzünden onu gördü mü, ibrik gibi her zaman yere diz çökerdi.

5700 Rıdvan onun alnını görünce Adn cennetini bile şansız şöhretsiz görürdü.

Saçlarını yere doğru salınca gökler yeryüzüne hasedinden kıvranmaya başlardı.

Bademe benzeyen göz çukurlarında öylesine iki nergis vardı ki sanki tuzağa düşmüş iki büyücüydü, iki zenci çocuğuydu da

Her biri eline aldığı yayla canı istediği yere ok atıyordu.

Bakış oku kemanın yayını çekmeye başlayınca âşıkların gönüllerini hedef ederdi.

5705 Şeker o lâl dudaklara nispetle tatsız kalırdı, çünkü o lâl dudaklarında hem zehir vardı onun, hem panzehir.

Ağzı terütaze incilerin bir hokkasıydı ki oradaki incilerin her biri, öbüründen daha değerliydi.

Otuz dişi mercan gibi dudaklarının arasından göründü mü, canlar dökülür saçılırdı onlara.

Lâl dudakları bir mücevher kadehti, şarabı da arı duru Kevser suyuydu.

Felek onun gümüş gibi topunu görmeseydi, bir top gibi başsız ayaksız nereden dönüp duracaktı?

5710 Güzelliğini övmeye imkân yok, o güzellik hayalime sığmaz ki benim.

İnsanlara dair ne duyduysan duydun ya, tabiatındaki letafet yüzünden ona benzer bir tek insan bile yoktu.

Söze girişse bir solukta meramını şiirle söyler, inci dizisi gibi sözler dizerdi.

Şiir söylerken o kadar tatlı dilliydi ki sanki sözlerinde dudaklarından bir lezzet vardı.

Babası boyuna onunla meşgul olur, onun gönlünü alır, ona riayetlerde bulunurdu.

5715 Derken babası ölüm hâline geldi, o çocuğu huzuruna çağırdı.

Ona kız kardeşini tapşırıp dedi ki: Buna göz kulak ol, riayette bulun.

Ne yapmak lazımsa onu yap; her gününü öbür gününden daha iyi, daha güzel bir hâle getir.

Birçok ünlü kişiler bu kızı benden istediler, birçok yüce kişiler, padişahlar buna talip oldular.

Kimseye vermedim, artık sen kimi münasip görürsen ona ver, sen bilirsin.

5720 Bu söze, bu vasiyete Tanrı'yı şahit tutuyorum, canımı perişan bir hâle sokma.

Babası oğluna neler dediyse oğlu da o sözleri, o vasiyetleri kabul etti.

Sonunda babasının tatlı canı bedeninden ayrıldı; artık niçin geldi bu dünyaya, neden gitti, orasını bilmem ben.

Gökler gibi bir hayli altüst oldu, sonunda başı da toprağa düştü, ayağı da.

Tanrı yayını çekmeye insanın kolunda güç yoktur, bu gelip gitmek hususunda kimsenin bir şeyden haberi olamaz.

5725 Şu yaratılış nedendir, nereye dektir; dünyaya gelen sonunda niçin gider; kim bilir bunu?

Babası Tanrı tapısına gidince oğlu padişahlık tahtına geçti.

Dünyayı adaletle, insafla parlattı; dünya onun yüzünden Nûşirevân'ın zamanını yeniden buldu.

Halka, askere paralar verdi, nice büyük kişilere davullar, bayraklar ihsan etti,

Aklında sevdalar taşıyanların dileklerini yerine getirdi, umduklarını verdi; nice zalimleri de baş aşağı edip mahveyledi.

5730 Kız kardeşini de güzellikle, nazla, iyilikle can gibi esirgemedeydi.

Şimdi dinle: Dönüp duran felek ona ne oyunlar etti?

Hâris'in hazinesine bakan bir kulu vardı.

O ay yüzlünün adı Bektaş'tı, bilmem ki onunla kim eş olabilirdi?

Güzellikte dünyada şaşılacak bir şeydi o, aşkının gamı da bir çıkmaz oyuna daldırmıştı onu.

5735 Güzellikte örnek gösterilmedeydi, bütün âlem ona kavuşmayı dilemekteydi.

Yüzünün aksi bir görünseydi, duvardaki resim bile canlanır, onu dilerdi.

Hintliye benzeyen siyah saçları bir kinlenseydi, zencilerin kıvırcık saçları gibi kıvrım kıvrım olurdu.

Saçları baş eğmeyenleri kul ederdi, hepsinin de canlarını yoluna saçmalarına sebep olurdu.

Kaşlarını bir çattı mı, âdeta kurulu oka benzerdi.

5740 Peşin zevki, neşeyi vaat eden gözleri bu vaadi yüzünden pek baygındı.

Kirpiklerinin safı saflar bozar, dağıtırdı; iki yandan ok yağmurlarıyla hepsini bozguna uğratırdı.

Delinmiş lâl gibi bir ağzı vardı ki orada delinmemiş otuz inci gizlenmişti.

Lâl gibi dudaklarıyla örtülü o incilerden biri delinmiş olsa bile, ancak elmasa benzer diliyle delinebilir; o inci ancak o söz söylerken görülebilirdi.

Dudağı ebedî ömre ferman yazmıştı, çünkü o dudak cana abıhayattı.

5745 Dişlerinden ancak rivayet yoluyla bahsedilebilirdi, çünkü bir mim içinde otuz iki ayet vardı o dudaklarda.

Diyebilirsin ki güzellikte Yusuf'tu, ama onun çene topağındaki kuyudan nasıl bahsedebilirsin?

Onun vasfında ne vakte dek akıldan, fikirden kalacağım? Değil mi ki onun bir topu olmuşum, susayım gitsin.

Köşkün karşısında pek büyük, pek güzel bir bahçe vardı, orada âdeta bir cennetti o bahçe.

Bülbül aşktan bütün gece uyumaz, güle dikenden çektiklerini söylerdi.

5750 Gül de gonca hâline gelir, yüzlerce nazla, yüzlerce işveyle şekerler gibi gülmeye koyulurdu.

Yemyeşil beşiğinde gül kanlara batmış bir çocuğa benzerdi.

Seher yeli Zeliha gibi koşar, gülün eteği Yusuf'un eteği gibi yırtılırdı.

Hızır'a benzeyen yel o bahçeden geçmişti de her tarafı yemyeşil bir hâle getirmişti.

Yıldız ağması, şimşek çakması, keskin kılıç gibi çekilir, her yanı parlatırdı; bulut yağmurun dizginini yüzlerce defa salıverirdi.

5755 Bulut yeşilliğe el çeker dururdu, fakat eli yağmur katrelerinden incilerle doluydu.

Menekşe hizmet için başını eğmişti, ama kendi ayağını öpebilmişti ancak.

Erguvan birden kanlara bulanmıştı da kanlar saçarak meydana çıkmıştı.

Nergis altın kadehini eline almış, yağmurla dolan şeker gibi sütü alıp içmişti.

Lalenin başı ayağına doğru eğilmiş, külahı, kemeriyle beraber yerlere serilmişti.

5760 Gül bahçesinden binlerce Yusuf gelmiş, Kenan ilinden gömlek kokusu duyulmuştu.

Bütün kuşlar coşmuşlardı, hiçbir kulak sevgiliden nasipsiz kalmamıştı.

Seher çağında misk kokulu rüzgâr suyun yüzünü dalgalandırmıştı.

Efrasyab parıl parıl parlayan zırhını giymiş olmalı ki Nevruz yeliyle su da zırha büründü, parlamaya başladı.

Her yandan öylesine bir kevser akıyordu ki Hızır'ın abıhayatı bile onun bir sızıntısı hâline gelmişti.

5765 Bahçenin önünde Zuhal yıldızına dek yücelmiş bir kemer vardı, o kemerin önüne Hâris'in tahtını koymuşlardı.

Hâris o tahta bir güneş gibi geçmiş, oturmuş, Süleyman gibi kurulmuştu.

İkizler burcu gibi çifter çifter köleler huzurunda duruyorlardı, her birinin boyu salınan selvi gibi yüceydi.

Saf saf, hiçbir şeye baş eğmeyen güzeller, huzurunda el pençe durmada, hizmete amade bulunmadaydılar.

Reyleri isabetli, kadirleri yüce nedimler hizmet için gözlerini yere dikmişler, emir bekliyorlardı.

5770 Bütün âlemin yüce erleri onun karşısında aşağılık bir hâldeydi, âlemin düzeni onun yüce reyiyle düzülüp koşulmadaydı.

Bahtının uyanıklığından fitne bile uykuya dalmıştı, hışmının korkusundan ateşin bile gözü sulanmıştı.

Zuhal kinli, Müşteri talihli, Ay yüzlü, Utarid mertebeli, Güneş gibi yüce bir padişahtı o.

Derken Ka'b'ın kızı dama çıkıverdi, o törenin debdebesi gözünü aldı.

Bir zaman her yana bakındı, sonunda o ay parçasının yüzünü gördü,

5775 Bektaş'ın yüzünü, güzelim libaslar giyinmiş yüce boyunu gördü onun,

Güzellik âlemi yüzüne vakfedilmişti; bütün güzellik Yusuf gibi ona nasip olmuştu.

Padişahın huzurunda sakiyle beraber duruyordu, uzun saçları ayaklarına dökülmüştü.

Sarhoşluktan yüzü narçiçeğine dönmüştü, kirpikleri âşığın gözüne diken gibi batıyordu.

Tatlı mı tatlı kaymaktan şekerler saçıyor, aydan doldurduğu şarabı Pervin'e sunuyordu.

5780 Kâh sarhoş bir hâlde şarap sunmadaydı, kâh gül gibi nazlanmada, cilvelenmedeydi

Kâh bülbül gibi nağmelerle çilemedeydi, kâh gül gibi nazlanmada, cilvelenmedeydi.

Kız o güzellikle onun yüzünü görünce saçının her teline bir gönlünü vakfetti.

Birden âşık oldu, o aşkla ateşlere düştü, nesi varsa hepsini yağmaya verdi gitti.

O ateş canına öylesine tesir etti ki bedeni her şeyden habersiz bir hâle geldi.

5785 Gönlü aşka düştü, canı töhmetlere; varlığı baştan ayağa dek yok oldu.

İki nergis gözünden kanlar saçmaya başladı, bir an içinde tufan gibi gözyaşları döktü.

Bektaş'ın aşkı onu kökünden söküp çıkardı, sanki tümden çarmıha gerdi onu.

Bir bakışta öylesine ağına düştü ki gece uykusu kalmadı, gündüz huzuru.

Çareden kaldı; öyle çaresiz bir hâle geldi ki başını, ayağını fark edemez oldu.

5790 Bütün gece kanlar saçıyor, feryat ediyor, her solukta mum gibi bir başka çeşit yanıp eriyordu.

Canına öyle bir ateş düşmüştü ki tümden ateşe dönmüştü; ne başı kalmıştı, ne ayağı.

Hâsılı o hastalıkla, o hâlde bir ay, bir yıl rahatsızlandı.

Hâris hekim getirtti, fakat hiçbir faydası olmadı; o put gibi güzelin derdi dermansız bir dertti.

Öyle bir derde nereden derman olacak? O derdin dermanı ancak sevgiliden olabilir.

5795 Kızın haremde bir dadısı vardı, düzende bir hayli sermaye sahibiydi bu kadın.

Yüzlerce hileyle, a kızım dedi, doğru söyle, ne derde düştün sen?

O ay yüzlü önce derdini söylemedi, söylemedi ama sonunda birden ağzını açtı,

Filan gün o güzel saçlı, o can yakan, gönül aydınlatan yüzlü Bektaş'ı gördüm dedi.

Sarhoşcasına kucağına bir rebab almıştı, onun yüzünden eli başında bir rebaba döndüm.

5800 O mızrabıyla aykırı gideni bile dilerse düzgün bir hâle sokar, istediği yola getirir.

Âlemde aykırı giden nasıl düzelmezse, benim sızım da o perdeye uymaz.

Ben bu hâle düşmeyi istemedim, ama ne yapayım, elimde değil, bu perdeden çalışım düzgün olmadı işte.

Şimdi her yanda tanındım, uşşak perdesini çalanlara katıldım.

O kimseye baş eğmeyenden bir nağmedir duyunca ben de gözyaşlarımı tel tel ettim de bir saz düzdüm.

5805 Aşkı beni o kadar benden aldı ki yüz yıllık gam geldi bana çattı.

Saçları hâlimi öyle perişan etti ki topluluk, düzenlik mülküm harap oldu gitti.

Saçlarının halkasını öyle bir kemer edip kuşandım ki gönlüm kan oldu, ciğer kesildi.

Bu yüzden böyle hastayım, başım dönüyor; ancak şu kadar biliyorum ki onun kadrini bilecek hâlde de değilim.

Güzellikte Bektaş gibi alımlısı yok, ondan daha güzel birisinin bulunması mümkün değil.

5810 O selvi boyludan bahsedebildikten sonra ne diye başkasına dair söz söyleyeyim?

Onun alnı gümüşten yapılma bir meydanken saçlarını çevgen edinirsem ne pervam var?

O meydanda başı dönmüş çevgeniyle çene topağına bir top sürmek istiyorum.

Saçlarını çevgen yaparsa, başımı top gibi yuvarlar giderim.

Yüzünü apaçık gösterir, o parıltıyı izhar ederse, her zerre yüzlerce ay parçası kesilir.

5815 Yanaklarındaki ayva tüyleri yüzüne hâle gibi gölge saldı mı, yeni ay derdinden feryada düşer.

Saçları gönül kapmak için kıvrıldı mı, her büklümüne, her halkasına yüzlerce can kapılır.

Nergis gözlerinin gözbebekleri o siyah gözleri gördü, onların hayaline daldı da o yüzden meclisinde itikâfa girdi, herkesi de o gözlere vakfetti gitti.

Gamze oklarını atmaya koyuldu mu, okundan mızrak da saklanır, yalman da.

O otuz tane dişin benim kanımı dökmeye fermanı var da o yüzden dudakları gülüyor.

5820 O paha biçilmez incileri gördü de o yüzden sedef haddini bildi, gümüş kutusundan oldu.

Ağzı gülümseyen küçücük bir fıstığa benzemekte, dişleriyse âşıkları oyunda alt etmek için sanki birer zar.

Seher çağı gibi gülümsedi, açıldı mı, kemiklerin mizacına bile bir hararettir basar.

Dudağına yüz binlerden fazla kul köle var, o dudaklar abıhayattan da daha fazla can vermede.

Yanaklarındaki yeni biten yeşilliğe benzeyen tüyleri muhakkak yazısı olmuş, nesih yazısından bu yazıya dönmüş.

5825 Dudakları bütün dünyayı hükmüne alan bir yüzük kaşı, felek eyerinin altındaki otuz yıldızlı bir eğer örtüsü.

Şu çam kozalağına benzeyen kalbimden bir nar tanesi kopardım da onun elmaya çalar yanağına benzettim, yolladım ona.

O yüce boylu güzelden azat olmama imkân yok, yüzüm ayva gibi sarardı, iyilik yüzü göremem artık ben.

Dadı şimdi kalk, yürü; iki güzel arasında miyancı ol.

Git, bu hikâyeyi anlat ona, bu iki sevgilinin aşkını ortaya dök.

5830 Bu sırrı söyle ona, anlar, ama kızarsa, öfkelenirse o da yüz canla başım gözüm üstüne.

İkimizin bu sırrını anlat, çünkü bir tek erkeğin de haberi yok bundan, kadının da.

Bu sözleri söyledi, gönül kanıyla bir mektup yazdı; iyi adı sanı bıraktı gitti. Mektubunda şunları yazdı:

Ey her zaman gönlümde olan, fakat gözümün önünde bulunmayan güzel, gel bana; yanımda değilsin de neredesin sen?

İki gözümün ışığı da senin yüzünden, aşinalık da senden.

5835 Gel de gözüme, gönlüme konuk ol; gelmeyeceksen, buna razı değilsen al kılıcı, canıma kastet.

Cihan mülkünün nimeti sensin, fakat şimdi seni göremediğimden yarı canlı bir hâle düştüm.

Ne diye bu yarım canı da yoluna vermeyeyim? Sen olmadıktan sonra yüzlerce cana bile minnetim yok.

Gönlümü aldın gitti, ama binlerce gönlüm olsaydı, işim yine senin yoluna feda etmekti.

Bir soluk bile gönlümü senden alamıyorum, canımı gönül yoluna feda etmekten çekinmem zaten.

5840 Aşkının gamını canımda saklamaktayım, senin yüzünden başımı alıp çöllere düşeceğim neredeyse.

Çünkü yüzünü göremediğimden ne gönlüm kaldı benim, ne dinim; ne diye beni böyle başı dönmüş, perişan bırakırsın?

Yüzünü göremediğimden sararıp soldum, aşkından yüzüm duvara döndü.

Seni gördüm, benzerini göremedim; senin gibi yüce selvi boyluya tesadüf etmedim.

Gelirsen bu dertten kurtuldum demektir, ama gelmezsen gözümün aldığı yere çekip gideceğim.

5845 Her parmağıma bir mum yakıp her ovada, her bağda, bahçede seni arıyorum.

Mum gibi yanıma gelirsen gelirsin, gelmezsen mum gibi eriyecek, sönüp biteceğim.

Bu mektubu yazdı, bir de o ay yüzlü kendi resmini yapıp mektuba koydu.

Dadıya mektubu verdi, o da alıp yürüdü; o sevgili, merhametli ay yüzlüye vardı.

Bektaş kızın resmini görünce şiir okumaya koyuldu, güzelliğine, letafetine hayran oldu.

5850 Bir anda gönlü elden çıktı; aşk geldi, gönlü kan denizine döndü.

Aşk timsahı hâlini zebun etti, gönlünü kendisi için bir kan denizi hâline getirdi.

Onun yüzünü görmeden dünyaya bakınca öyle bir hâle geldi ki ne yer kaldı gözünde, ne gök diyebilirsin.

Bir top gibi başsız ayaksız bir hâle geldi, külahını ayağına giydi, ayakkabısını başına.

Dadıya, ey iyi sözler söyleyen dedi, kalk, git, o güzele benden de ki:

5855 Ne yüzünü görmeye gözüm kaldı, ne sensiz huzura ermeye sabrım.

Şimdi ben sensiz ne yapacağım? Bunca dert sensiz çekilmez ki.

Saçların perdemi yırttı, ihtiyarımı elimden aldı, yüzüne âşık oldum gitti.

Saçlarının yüzünden altüst oldum, ömrüm saçlarınla baş başa.

Seni görmeden can nasıl huzur bulabilir? Gönlüm benden gitti de kanlara bulandı.

5860 Sen benim canımda gizliyken neden canımın kanına susamışsın?

Ey ay yüzlü, seher çağında bulut altına girip gizlenme, güneş gibi serkeşlik edip kılıç çekme.

Yüzünle gözlerimi aydınlatırsan, yüz canla, yüz gönülle alırım seni.

Ey dirilik, seni bulur, sana kavuşursam, gamınla ölmem, artık ötesini sen bilirsin.

Dadı, o ay yüzlünün yanına gitti, o kölenin aşkını anlattı.

5865 O dedi, senden fazla sana âşık, aşkın hararetiyle ateşlere yanmada.

Gönlün onun aşkını duyar, anlarsa, ondan aşk dersi alır, aşk neymiş, öğrenir.

Kız pek sevindi, gönlü neşeyle doldu, sevincinden gözyaşları yanaklarına aktı.

O gönüller aydınlatanın beyit düzmekten, gazel söylemekten başka gece gündüz hiçbir işi yoktu.

Hemen şiir söylüyor, onu üstadına okur gibi düzüp koşarak ona gönderiyordu.

5870 Köle her şiiri okudukça kıza daha fazla âşık oluyor, ona karşı daha fazla hayranlığa düşüyordu.

Böyle bir zaman geçti, günün birinde o güzel, sarayın dehlizine çıkmıştı.

Bektaş birdenbire kızı gördü, tanıdı, çünkü bir ömürdür onun resmiyle yaşamış, hayalinin sevgisiyle dem sürmüştü.

Hemen kızın eteğine sarıldı. Kız birden kızdı, eteğini silkip kurtardı; ona dedi ki:

Edepsiz, kendine gel, bu ne cüret? Sen bir tilkisin, aslanla ne işin var?

5875 Sen kim oluyorsun ki benim eteğimi tutasın? Gölge bile benim çevremde çizginemez, korkar.

Kölesi, yoluna toprak olayım dedi, mademki benden yüzünü örtecek, bana yüz vermeyecektin,

Gece gündüz ne diye bana şiir gönderdin, neden o gönül aydınlatan resimle aklımı çeldin, gönlümü aldın?

Önce beni deli divane ettin, sonra niçin beni yabancı tutuyorsun?

O gümüş bedenli cevap verdi de dedi ki: Sen bu sırrın zerresini bile anlamıyorsun.

5880 Gönül âleminde bir iştir oldu, ama o iş sana görünmüyor.

Öyle bir iş yüzlerce kölenin bile harcı değil, sana onun dış yüzünü söyledim, bu kadar söz yeter sana.

Bu yetmez mi ki sana, öyle bir işe bahane oldun sen?

Sen bu sırrı ters anladın, yamru yumru gitmeye niyetlendin, derken şehvete kapıldın.

Bu sözleri söyleyip ondan uzaklaştı, o kölenin de gönlüne yüzlerce düşünce geldi, aklı karıştı gitti.

5885 Mihne Şeyhi Ebu-Said'in sözlerinde gördüm; demiş ki: Ben oraya vardım.

Ka'b'ın kızının hâlini sordum, anladım. O bir arif olmuş, hem de sapına kadar arif.

Ebu-Said, öyle anladım ki diyor, onun söylediği şiirler,

Mecazi aşkın, mecazi sevgilinin aşkıyla, o aşk yanışıyla değil, böylesine şiir öyle bir oyun yüzünden söylenemez.

O şiirin mahlukla işi yok, onun zamanı Hakk'la geçmekteymiş.

5890 Mâna âleminde tamamiyle olgunlaşmış, kölesi de o yolda bir bahaneymiş ancak.

Sonunda kız, o yanışla ağlayıp inleyerek gece gündüz şiir söylüyordu.

Günün birinde çayırlık çimenlikte yalnız başına bu şiiri okumaktaydı:

Ey geceleyin esen yel, git, o Yağma Türküne benden haber ver.

De ki: Susuzluktan uykumu alıp gittin; zevkim, neşem kalmadı; yüzümün suyunu döktün.

5895 Kızıl yüzlü bir sakisi vardı onun; her an bir testiyle su getirirdi ona.

O sırada o ay yüzlü, Yağma Türkü yerine, o kırmızı benizli sakiyi koymuştu; onu kastediyor görünmedeydi.

Kardeşi bu yüzden şüpheye düştü, kız kardeşine saygı göstermez oldu.

Derken bir ay geçmişti ki bir ordu Hâris'le savaşa girişti.

Öyle bir orduydu ki sayıya sığmazdı; feleğin dönüşü gibi sayıdan da üstündü, haddi de yoktu.

5900 Koca bir ordu, kılıçla, zırhla dalgalanmadaydı; dünya, kılıç, zırh parıltısından aydınlanmıştı.

Dağdan, belden bir ordudur gelmişti, yer öküzü bile buza saplanmış eşeğe dönmüştü.

Öte yandan Hâris de çıkmış, onlara karşı durmuştu.

Askeri bahtı gibi gençti, çadırları da reyi gibi yüceydi, miğferleri de.

Bir yandan zafer kulağı halkalı kulu oluyor, bir yandan fetih ve nusret onunla omuz omuza gidiyordu.

5905 Hâsılı ordular birbirine girdi, askerler birbirlerini öldürmeye el attılar.

Bütün ovadan bir toz dumandır koptu; feryat, figan gök kubbeye yüceldi.

Davulların sesleri göğün kulağını sağır etti, yeryüzü de gök gibi altüst oldu.

Yer düşmanların kanlarıyla laleliğe döndü, hava ok yağmurundan çiy taneleri yağdırmaya başladı.

Dünya kana boğulmasın diye ölülerin yığıntısından meydana gelen bendin arkasına sığındı.

5910 Ecel cana kastederek pençesini keskinleştirdi, kaza kinlerle dolu bir hâlde dişlerini gıcırdattı.

Kıyametten yüzlerce alamet belirdi, Şeytan o kıyamet yüzünden kamet getirmeye koyuldu.

Derken o safın önüne Hâris çıkageldi, kendisiyle beraber dünya dolusu da asker gelmişti.

Orduyu bir uğurdan hazırladı da aslan gibi saldırdı.

Sert, dayanıklı gök bile onun oklarıyla paramparça oldu.

5915 Âdeta keramet gösterir gibi kılıcını bir vurdu mu, fitnenin bile başı yerlere yuvarlanıyor, o bile kıyamete dek bir daha kendine gelemiyordu.

Kılıcı, düşmanı gül gibi kanla yudu, yıkadı; nusret ve zafer gülü onun kılıcından bitti, boy attı.

Oku gök kubbeye fırladı mı, İsa'nın yakasındaki iğnenin gözünden çıkıyordu.

Öte yandan ay yüzlü Bektaş iki eline iki kılıç almış, her tarafa saldırıp duruyordu.

Bu sırada göz değdi de başı bir kılıçla iyiden iyiye yaralandı.

5920 O güzel yürüyüşlü erin düşmanlar eline düşüp tutsak olmasına ramak kalmıştı.

O safta yüzü nikaplı bir kız vardı, elinde kılıç, bir ata binmişti.

Safın önüne bir dağ gibi gelip durdu, her gönle ondan bir heybettir çöktü.

Kimse o gümüş bedenli kimdir bilmiyordu. Söze geldi, ağzını açtı da bu beceriksizlik de nedir dedi,

Ben o padişahım ki vezirim şu göktür benim, ayla güneş ardımdan yaya gelirler.

5925 Şu yuvarlak satranç tahtasına benzeyen gökyüzüne at salsam, onu bile erlerin padişahı gibi hemen dürer bükerim.

Bu zatın hükmünden baş çekenin başını keser, filinin ayağı altına atar, mat eder giderim.

Keskin kılıcımı bir çektim mi, kükreyen aslanın bile ciğerini koparırım.

Ateşler saçan kılıcım bir parladı mı, ateşin bile ödü kopar, su kesilir gider.

Yılana benzeyen mızrağımı elimde bir salladım mı, safta olanların hiçbirini hesaba almam, hepsini de hiçe sayarım.

5930 Mızrağımın önüne demirci örsü bile gelse vuruşumdan paramparça olur, parça parça yerlere dökülüp saçılır.

Vuruşumdan örslüğü kalmaz, ot kadar bile değeri olmaz.

Bir kuşa benzeyen okum yaydan fırladı mı, gökyüzü kuşunun ağzından aferin sesi çıkar.

Atımı sürdüm de dizgini saldım mı, yel gibi koşar, düşmanı yeryüzüne yıkar geçerim.

At sürer, savaş faslını açarsam, Rüstem kesilirim; savaş biter gider; aslım Rüstem'dir, o soydanım ben.

Bu sözleri söyledi, erler gibi yürüdü, karşı duranların on tanesini yere serdi.

Elinde kılıç, Bektaş'ın başucuna geldi; onu oradan aldı, safa getirdi.

Oraya bıraktı, gözden nihan oldu. Zamane ehlinden hiç kimse onu tanımadı, bilmedi.

O güzel bir bucağa çekilip gizlendi. Düşman askeri deniz gibi yürüdü.

Bir kere daha yaklaştı, ama şehirde de şöhret sahibi hiçbir kimse kalmadı.

Hâris üst oldu, Buhara şahından da bir hayli halk yardıma geldi.

Padişahın düşmanı olan ordu bozuldu, öldürülenler yollarda düşmüş kalmışlardı.

Padişah sevinerek, muzaffer olarak şehre gelince o atlı kimdi, o gün o kahramanlığı kim gösterdi diye araştırdı,

Fakat kimse onun izini bulamadı, herkes peri gibi yitti gitti dedi.

Hâsılı gece zencisi gelip gece yarısı olunca ay

Bütün gece sabun değirmisi gibi nurdan köpükler kusmadaydı.

Âlemi aydınlatan güzel Bektaş, o sabunla gözyaşını döküp candan el yumadaydı.

Gece kuzgunu gelince kızın gönlü de o gönle huzur veren güzelin yüzünden tuzağa tutulmuş kuşa dönmüştü.

Gönlü o kölenin yarası yüzünden öyle bir yanmıştı ki canı üzülmüştü, perişan olmuştu.

O gönül huzuru güzelin başı yaralıydı, o yüzden kızın da gözüne ne uyku girmişti, ne rahat etmişti, gözleri ağrımaktaydı sanki.

O güzel, o gönül huzuru ne olmuştu diye düşünmedeydi, derken gözyaşıyla bir mektup yazdı.

O yasemin kokulu güzelin mektubu şiirle başlıyordu; diyordu ki: Söz söyleyen dilsizin hikâyesini dinle:

Başbuğluk yüzünden büyüklerin başı olan o başta yaranın ne işi var?

Düşmanın başsız ayaksız kalsın, baş kaldırırsa darağacında yücelsin başı.

Varlığında bir yücelik olmayan kişinin başının yere düşmesi hiç de saçma bir şey olamaz.

5955 Bu kapıya toprak olmayan başın, canın, başın hakkı için yok olması gerek.

Başkaldıran düşmanın başköşede bile olsa, yılan gibi başının ezilmesi gerek; böyle baş ona layıktır ancak.

Aklı olmayan düşman baş çekerse, tezce kes başını onun, koy ortaya.

Seninle baş koşmayan, sana uymayan kişinin başı olmasın, çünkü zaten onun derdi başındadır.

Baştan çıkmış düşman senin tapına baş kor, sana teslim olursa başını kurtarır.

5960 Sana karşı baş eğmeyen kişinin başı bir kıl kadar olsun değeri olmayan bir baştır.

Taç bile senin başınla şeref bulur, her baş senin kadrini tanırsa yücelir, baş olur.

Baş aşağı felek bile yeniden yeniye her solukta senin tapında baş eğer de o yüzden yücelere erer.

Başımın derdi başını dertlere soktuysa, dilerim kapında düşmanların başı kesilsin.

O başa karşı yere baş koydum ben, öylesine başa böylesine yüzlerce baş feda olsun.

5965 Aşağı bir hâle düşmekten dolayı kinlenen kişi tapından dönerse, yine senin kahrından dönmüştür.

Yaşayış, zevk dalından meyve yiyen, seni anmadan şarap içerse, ciğerinin kanını içer.

Bilgisizlikten dolayı akıldan dem vurmaya kalkışan altın para bile harcasa, senin adınla bezeyemez onu; kötü, kalp bir para basar ancak.

Haccetmek havasına düşen kişi buyruğun olmadan haccederse, yanlış bir iş işlemiş olur.

Ne oldu sana ki kanlara bulandın? Bu gamla başı yerlere eğilen benim gibisini göremezsin.

5970 Bütün gece mum gibi yandım, eridim; gece geçti, gündüz ölüm gelip çatsın başıma.

Mum gibi aşkla her solukta güldüm, ama senin gözüne karşı yine de yüzümü örttüm.

Mum gibi canı aşkla dirilen, gözyaşıyla ateş arasında güler durur.

Geceleyin gündüze ait bir ümidim olsaydı, belki biraz daha az yanardım.

Canıma düşen ateşin bir gün olup söneceğini umma, böyle bir şeyi aklına bile getirme.

5975 O derecede hararetli olan ateşten böylesine bir su çıktığına şaşma.

Ne istersin benden ki bu kadar yanışla ne gecem yanmaktan hali, ne gündüzüm.

Topraklar içinde kanıma bulama beni, gökyüzü gibi serserice döndürme beni.

Başımın dönmekte olduğunu biliyorsun elbet, ne diye bir de kanlar içinde döndürür durursun beni.

Biliyorsun ki sarhoşunum, senin yüzünden başım dönüyor; senin yüzünden elden, ayaktan olmuş, topraklara serilmişim,

5980 Bu kanlar yutan âşığın, bir kana girmedi ki; neden yalnız kan içinde dönüp duruyorum öyleyse?

Sevginle öyle kendimden geçmişim ki ne önümü görüyorum, ne ardımı; ne yol biliyorum, ne iz.

Derdimle yorulmuş bitmiş bir gönlüm var, hüzünler evinde baş başa kalmışım derdimle.

Ağlayıp inleterek her damarımı, her iliğimi ne diye yakarsın? Ne diye niceye bir çöreotu gibi ateşlere atarsın beni?

Sana kavuşmak ümidi olmasaydı, benden ne bir kül kalırdı, ne bir duman.

5985 Rüsvay oldum, cana yettim; yaşıyorsam ancak sana kavuşmak ümidiyle yaşıyorum.

Gönlüm hicran ateşine dayanamıyor, hatta sevgiliye kavuşmaya da tahammülüm yok artık.

Kararsızlar gibi derdimin binlercesinden birini söyledim sana.

Bir fırsatını bulursam daha fazlasını da söylerim, bulamazsam bu sırrı canımda saklarım.

Dadı bu mektubu alıp götürdü, kalem gibi başını ayak edinip gitti.

5990 Bektaş'ın başı o derecede yaralıyken mektup yüzünden melhem buldu sanki, kendisi de rahatlaştı.

Gözünden kanlı yaşlar aktı, âşıkcasına bir hayli selamlar gönderdi de dedi ki:

Sevgili, ne vakte dek yalnız bırakacaksın beni? Neden hastayı bir gelip sormazsın?

Edep, erkân bilenlerin huyu var sende; ne olur bir soluk gariplerin başucuna gel, otur.

Bugün başımda bir yara varsa, ey gönlü canı aydınlatan güzel, gönlümde binlerce yara var.

5995 İştiyakınla gömleğim kefen oldu. Bu sözleri söyledi, kendinden geçip gitti.

Bektaş birkaç gün sonra yarası iyileşince yerine dönmüştü.

O gönüller aydınlatan kız yolda oturmuştu bir gün, Rodegi de o yoldan geçiyordu.

Rodegi altınsuyu gibi bir beyit söylüyor, o kızsa ondan daha güzel bir beyitle ona cevap veriyordu.

Üstat o gün bir şiir söyledi, o kız da her şiire bir nazire düzdü.

6000 Rodegi o güzel kızın şairlik tabiatına şaştı kaldı.

O yasemin bedenlinin aşkını anladı; oradan yoluna yürüdü gitti.

Rodegi o sırrı anlayınca oradan kalkıp Buhara şehrine vardı.

Hâris'e yardım eden padişahın huzuruna kabul edildi.

Hâris de özür dilemek, teşekkür etmek için o gün o yüce padişahın huzuruna varmıştı.

6005 O gün padişahça bir tören vardı, nasıl anlatayım? O gün meclis gönüller aydınlatan bir cennet kesilmişti.

Padişah, Rodegi'nin şiir okumasını istedi; üstat yerinden kalkıp şiir okumaya başladı.

Ka'b'ın kızının şiirlerini hatırında tutmuştu, onların hepsini okudu, meclistekiler pek takdir ettiler.

Padişah, bu şiirler kimin diye sordu, bu inciye benzeyen şiirleri kim dedi dedi.

Rodegi'nin, Hâris'ten nereden haberi olacak? Zaten şiirle coşmuş, şarapla da sarhoş olmuştu.

6010 Sarhoşlukla dile geldi; padişahım dedi, Ka'b'ın kızının şiirleri bunlar.

Yüzlerce gönülle bir köleye âşık, bir kuş gibi faka tutulmuş.

Bir zamancağız olsun yemiyor, içmiyor; beyit ve gazel düzmekten başka işi yok.

Mâna dolu yüzlerce şiir söylese, hepsini de gizlice köleye gönderiyormuş.

O ateş gibi aşk olmasa onda, bu güzel şiirleri söyleyemezdi.

6015 Hâris bu sözü duyunca sıkıldı, ama sarhoşluğa verdi, sıkıntısını belli etmedi.

Derken şehrine döndü, bunu kızdan gizli tuttu; duyduğunu açmadı.

Ama boyuna kızıp köpürüyor, her an onu gözlüyor, onu izliyordu.

Bir suçunu yakalayıp ondan sonra kanını dökmek istiyordu.

O ay yüzlüyse her söylediği şiiri Bektaş'a göndermedeydi.

6020 Bektaş da o şiirleri bir kutuya koyuyor, üstünü kapatıp saklıyordu.

Yasemin bedenli Bektaş'ın bir arkadaşı vardı, o kutuda mücevherler var sanıp

Kapağını açtı, şiirleri bulup okudu; Hâris'e götürüp ona da okudu.

Hâris'in gönlü ateşlerle doldu, o sırrı anlayıp öfkesi arttı, kız kardeşini öldürmeyi kurdu.

Önce o has köleyi, Bektaş'ı zincire vurdurup zindana attırdı.

6025 Ondan sonra o gümüş bedenli kızı hamamı kızdırıp içeriye kapatmalarını,

İki bileğinin şahdamarlarını yarmalarını emretti. Hacamatcı kızın şahdamarlarını yardı, hamamda öylece bıraktı.

Sonra onu hamama kapattı, hamamın kapısını da taşla, kireçle ördürdü.

O hür selvi çok feryat etti, ama feryadına erişen olmadı.

Onun feryadını duyanların gönülleri ne hâle geldi, kim bilir? Onun yüzünden bütün bir dünyanın ciğeri kan kesildi.

6030 Böyle bir hikâyeyi kim aklına getirir, böyle bir hâle kim düşmüştür?

Bu dertle, bu yanışla dünyada kim bir gün bile geçirmiştir?

Gel de âşıklık nasıl olurmuş gör, er olan âşıkların yolunu yordamını seyret.

O ay yüzlüyü saran ateşler bir uğurdan onun aşk ateşiyle söndü gitti sanki.

Bir yandan o kötü hamamın harareti, bir yandan o ateş gibi şiirlerin harareti,

6035 Bir yandan gençlik ateşi, bir yandan o kadar kan kaybetmenin ateşi.

Bir yandan aşkla, gayretle yanıp yakılmak; bir yandan rusvay oluşun, hasretin verdiği ateş,

Bir yandan hâlsizliğin ateşi, bir de gönül ateşi, aşk sarhoşluğunun ateşi.

Böyle bir ateşi yüzlerce su bile söndüremez, bunca ateşe kim dayanabilir?

O ay yüzlü, parmağını kanına banarak birçok şiir yazmaya koyuldu.

6040 Gönül derdiyle söylediği bir hayli şiiri kanıyla duvarlara yazdı.

O derecede ki hamamda boş duvar kalmadı, zaten kanı da kalmamıştı artık.

Bütün duvarları şiirle doldurdu, sonunda kendisi de bir duvar parçası gibi yere yıkıldı.

Kan, aşk, ateş ve gözyaşı içinde yüzlerce hasretle tatlı canını verdi.

Ertesi günü hamama örülen duvarı yıktılar. Nasıl söyleyeyim, ne diyeyim? O gönül aydınlatan dilber

Baştan ayağa dek safran dalına dönmüştü, ama baştan ayağa dek de kana gark olmuştu.

Alıp götürdüler; yıkadılar, arıttılar; gönlü kanlarla dolu bir hâlde toprağa gömdüler.

O gün duvarlara baktılar, gördüler ki şu ciğerleri yakan şiiri yazmış:

Sevgili, sensiz gözüm kaynak kesildi, yüzüm gönlümün kanıyla tamamiyle boyandı.

Kirpiklerimden akan sellere attın beni, yanlış söyledim, yüzümün suyunu tamamiyle döktün gitti.

Canımı kaptın, geçtin, bir hoşça oturdun o mekâna, yanlış söyledim, ateşler içine daldın da oturdun.

Değil mi ki gönle girdin, çıkmazsın artık oradan, yine yanlış söyledim, sen kanlar içine hiç gelmezsin.

İki gözümden iki ırmaktır akıttın, hamamda bana arınmak için kil verdin.

Tavadaki balığa döndüm ben, bu hamama gelmeyecek misin sen?

Tanrı takdirinden aşkın nasibi bu, insan âşık oldu mu, ölmeden cehenneme atıyorlar insanı,

Cehennemde gönlündeki sırları yana yakıla, ateş içinde nasıl yazacak bakalım diyorlar.

Nasıl yazılır, nereden bileceksin sen? Böyle bir hikâye ancak kanla yazılabilir.

Cehennemde bile aşkına yüz tuttum mu, her yan cennet olur bana.

Tanrı'dan nasibim cehennemmiş, bu yüzden de hikâyem âşıklara cennet kesildi.

Şimdi aşk âleminin üç yolu var: Biri ateş, biri gözyaşı, biri kan.

6060 Kimi vakit kan dökmedeyim, kimi vakit gözyaşı, o yüzden de şimdi ateş içindeyim ben.

Ateşin canımı yakıp bitirmesini istiyorum, fakat senin konağın can; ateş nasıl yakabilir orayı?

Gözyaşımla sevgilinin ayağını yıkamaktayım, kanımla da candan el yumaktayım.

Canımdan alevlenen bu ateşle âlemdeki bütün hamları yakacağım ben.

Bu gamla yüzüme ne gelir, gözüme ne dokunursa arıtacağım; bütün yüzünü yıkamayanların yüzlerini yıkayacağım.

6065 Nasip olursa bu kanla bütün âşıkların yüzlerini gül rengine sokacağım.

Bendeki bu ateşle yana yakıla bak da gör diyeceğim, işte sana yedi cehennem, seyret.

Bu gözyaşlarım bir kan tufanı, bu tufanla yağmura nasıl yağılırmış öğreteceğim.

Bu kanım sanki bir deniz, bu kanla şafağa kızıl yüzlülük nasıl olurmuş belleteceğim.

Bu ateşle öyle bir yanıp yakılmadayım ki cehennem bile benden yüzlerce yalım istemekte.

6070 Bu gözyaşlarımla suda bir kil hazırladım, iki âleme de kıyamete dek yeter.

Bu kanla gökyüzünün yolunu kestim, artık gökdeğirmeni de kanla dönsün.

O nazlı güzele konan tozları gözyaşlarımla suladım da yeryüzüne böylece bir bent kurdum.

Gönlümü parlatan sevgilinin hayalinden başka ne kadar hayal varsa hepsini bu ateşle yaktım.

Ey kadri yüce sevgili, canımın kanını tamamiyle içtin, afiyetler olsun.

6075 Şimdicek ateş, gözyaşı ve kan içinde şu leş dünyadan çıkıp gittim.

Sensiz hayat sona erdi, işte ben gittim, sen ebedî olarak sağ ol.

Bu şiiri yazdıktan sonra Tanrı emri geldi, o başsız ayaksız âşık can verdi gitti.

Yazık, hem bir kere değil, bin kere yazık, o atlı erlerin baş tacı öldü, yazık.

Sonunda bir fırsat gözleyen Bektaş kolayını buldu, bahtı yar oldu ona, zindandan kurtuldu.

6080 Bir gece gizlice gidip Hâris'in başını kesti, ondan sonra vardı

Kızın mezarının başına geldi; elbisesini yırtıp, bir hançer bulup ciğerine sapladı.

Bu geçici dünyadan varını yoğunu derdi, topladı; gönlünü zindandan, ağır bukağılardan, zincirlerden kurtardı.

Eşi bulunmaz sevgilinin ayrılığına sabredemedi, ona ulaştı, hikâye de kısaldı, bitti gitti.

Yirmi İkinci Makale

Çocuk, baba dedi, bu kimya nedir ki onsuz yaşayamıyorum ben?

Kimyayı söyle, ondan bahset de bileyim; onsuz dünyaya el atamıyorum.

***

Babasının Cevabı

Babası ona Yunanlı Eflatun'a ait olan şu hikâyeyi anlattı:

***

Eflatun'la İskender

Cihan üstadı olan Eflatun'un ilk zamanlarda işi şuydu:

Altın bulmaya uğraşır, bakırdan altın yapmaya, iksiri bulmaya çalışırdı.

Elli yıl bir bucağa kapandı, onu kimsecikler göremedi, yumurta kabuğuyla baştaki saçtan

İksiri buldu, azıcık bir kimya ile bir hayli altın yapmayı başardı.

Altın yapmak o kadar kolay olunca da ona toprakla altın aynı değerde göründü.

Bir gün kendi kendine, ey gönül dedi, bir düşün şimdi, senin mayanı, yaradılışını kim iksir hâline getirecek?

Yumurta kabuğuyla baş saçından çalışıp çabalayarak kimyayı elde ettin;

Ama eğer yaradılışını kimya yaparsan, o kimya bütün bir âlemden daha değerlidir.

6095 Canın yumurta kabuğundan aşağı değildir, ruhun da başta biten saçtan üstün olamaz.

Elli yıl içinde bu kimyayı elde ettin, gece gündüz uyumadın, çalışıp çabaladın.

Şimdi aklın başındaysa, bu kimyayı elde etmeye uğraş, iki âlemi de bu kimya ile elde et.

Buna niyetlendi, yıllarca çalıştı; âlem halkından bir yana çekildi.

Derken kendi yaradılışından öyle bir kimya elde etti ki ışığından iki âlem de nurla doldu.

6100 Ona aydan balığa kadar ne varsa göründü, o kimya ile Tanrı sırları açıklandı.

Tam bin yıl bu sırlara baş koştu, kimse ne yaptığını bilmedi, gece gündüz bu işle meşgul oldu, bu dertle uğraştı.

Kışın önünde bir ilaç dururdu, onu tepeden tırnağa kadar vücuduna sürünürdü.

Keçi gibi vücudunda kıllar biterdi, kıştan böyle korunurdu.

Bir başka ilacı daha vardı, yazın da onu sürünürdü.

6105 Vücudunda çıkan kıllar o ilaçla dökülürdü, böylece kışın lazım olan sıcaklıktan kurtulurdu.

Bir başka ilacı daha vardı ki her altı yılda bir kere onu kullanırdı.

Ustalıkla hazırlanmış olan o ilaç mizacını düzeltir, vücudundaki rutubet hiç bozulmazdı.

Yeryüzünün en üstün kişisiydi, ama yemesi, giyinmesi, bin yıl hep bu çeşitti.

Derken Aristo bir gün onun yanına vardı, İskender de beraberindeydi.

6110 Eflatun altı yanı dağlarla çevrili korkunç bir mağarada dertlere batmış oturuyordu.

Üstü örtülü bir merdiven vardı orada, altında da bir kaynak. Eflatun orada gönlü ıstıraplarla dopdolu oturup duruyordu.

İskender de Aristo ile orada bir hayli oturdu, fakat o akıllı er, Eflatun hiçbir söz söylemedi.

Sonunda İskender, artık bir söz söyle, ikimiz de senden bir söz duymaya geldik dedi.

O günler günü çalışıp üstat olan zat, bizim dedi, son vardığımız durak sükûttur.

6115 Çünkü ebedî renk, ebedî neşe sükûttur, sen de o ebedî renge boyan da ebedî ol.

İskender, bir yemek istiyorsan hemen getirteyim, benim gücüm bundan da üstündür dedi.

O erlerin eri, ey padişahlar padişahı dedi, bırak, bedenimi apteshane hâline getirme.

Sen de yeme; bu yemek, içmek, apteshaneye gitmek külfetine değmez.

Karnım pislik çukuru olunca bilgi nereden sığacak bedenime, nereden, nasıl anlayış sahibi olacağım?

6120 İskender, ey âlemin eri dedi, uyu biraz, bir zamancağız dinlen.

O hikmetler düşünen pir, önümde dedi, o kadar uyunacak zaman var ki.

Ne kadar sürecek, nasıl olacak, söylenemez bile; ömrümde uyanıklık ancak şimdi olabilir.

Çünkü her solukta taze bir can veriyorlar bana, iş böyleyken bir an bile uyumam doğru değil.

Hâsılı onların sözlerinden gönlü perperişan oldu da kaçıp bir dağa sığındı.

6125 İskender, akıllı Aristo ile bir hayli derde düştü, beraberce ağlaştılar.

Sen de âlemi aydınlatan kimyayı bilmiyorsan, var Eflatun'dan öğren.

Yumurta kabuğuyla baş saçından meydana gelen, gümüş ve altın meydana getiren kimya ile ne işin var?

Bedenini gönül hâline getir, gönlünü dertlere kar, erler bu çeşit kimya yaparlar.

***

Bir Büyük Kişiyle Hace Aliyy-i Tûsî

Bir büyük zat vardı, hem gönlü iyiydi, hem aklı. O zat Hace Ebu-Ali'den nakletti.

6130 Hace Ali demiştir ki: Şu anda sen belanın ta içindesin, çünkü baştan ayağa dek yoksun, yokluktasın.

Baştan başa arkanı dönmüşsün yola, yolda da yüzün gözün toz toprak içinde. Bütün görüş ol, göz kesil.

Tamamiyle göz ol bir uğurdan, tümden gönül ol da birçok sırları anla.

Tamamiyle gönül olur, dert kesilirsen, tamamiyle derman olursun, adamlığa erersin.

Dert istersen anlarsın, bilirsin ki yüzün ölüme yönelmiştir senin.

6135 Fakat şunu bil ki asıl dert, iki dünyada da kimsenin bilmediği derttir.

***

Bir Meczûptan Dert Nedir Diye Sormaları

Birisi bir meczûba, dert nedir, senin derdin nasıl dert diye sordu.

Hani dedi, eli kesilmiş adam el ister ya, işte dert odur,

Yahut da on gün susuz kalmış kişi suya nasıl muhtaç olur,

İşte aynı onun gibi kişinin Tanrı'yı istemesi, dilemesi derttir. Bu dert sende yoksa bizde var.

Ey yaşayan, ey yaşayışa aldanan; dert, bilmediğin şeye muhtaç olur hani?

Nedir, nasıldır, bilmezsin, sonra da onu istersin; bilmem ki bu nasıl iştir, bu ne biçim sanat?

Ondan başka neyin olursa olsun her şey ıstıraptan, elemden ibarettir, onu dilemelisin onu, başkası hiçtir hiç.

***

Anasıyla Çarşıya Giden ve Kaybolan Çocuk

Kadının biri çocuğunu da çarşıya götürmüştü. Çocuk anasını kaybetti, bir hayli ağladı.

Zaman zaman başına topraklar saçıyor, zaman zaman da kanlı gözyaşları döküyordu.

Onu toza toprağa bulanmış, kanlı gözyaşları döküyor görünce helak olacağından korktular da,

Ananın adı ne diye sordular, söyle dediler. Çocuk bilmiyorum dedi.

Peki dediler, deli misin sen? Evin nerede, neden söylemiyorsun?

O çukura düşmüş, yol yitirmiş çocuk, benim evden de haberim yok dedi.

Bari dediler, mahallenin adını söyle de bu hâlden kurtul.

O, canım dert içinde, mahallenin adını da bilmiyorum dedi.

Peki dediler, ne yapalım sana? Sen yanıp yakılıyorsun, biz de eriyoruz.

O yol yitirmiş çocuk dedi ki: Anamın adını bilmediğim gibi

Mahallenin adını da bilmiyorum, anamdan başka hiçbir şey bilmiyorum ben.

Aciz bir hâlde kimsesiz kalakalmışım, bana ancak anam gerek.

6155 Canım kanlar içinde, anam gerek bana, başka bir şey bilmiyorum ben.

Sen de dert sahibiysen, vuslat haremine yol bulursun.

Ama kanlar yutamazsan, gerçek dileğine eremez, isteğine kavuşamazsın.

Fakat sen sen değilsin, varlığın onun bir aksi, o yüzden iyisin, hem de güzelsin.

Ey iyi gören, iyisin ama bir akisten ibaretsin, o değilsin, onu görmeye bak.

6160 Hâlin nicedir, ona dikkat et. İyi olan sen değilsin, asıl iyi olan gizli.

Sen kendini, şu canım bedenini görme, onu görmeye çalış.

***

Yusuf Aleyhisselamın Aynaya Bakması

Yusuf bir gün aynaya baktı, o ay gibi yüzünü gördü, pek beğendi.

Ama ayna, Yusuf onu beğeniyor sandı; işte budur ehliyetsizlik, ne bilgisizliktir bu.

Yusuf'un öyle bir güzelliği vardı ki görene, gözün aydın, kutlu olsun denirdi; ama ya bakan çirkin olursa, aynaya başın sağ olsun denmesi gerekirdi.

6165 Yalnız şu var: Sevgili aynaya bakmazsa güzelliğini göremez.

Ayna ortadan kalkacak olsa kim kendi güzelliğini görür, anlar?

Yusuf kendi güzelliğini görseydi, turunç doğrarken o da ellerini keserdi.

Yüzü apaçık kendisine görünmüyordu da canı kendisine âşık olmuyordu.

Kendisini görmediği için kendi aşkına düşmemiş, o aşkla kanlar yutmamıştı.

Ama bir başkası onu görünce turunç soyarken elini doğradı gitti.

Sana da bir sevgili Yusuf gerekse, önce Yakup'un gözü lazım sana.

Böylece ayna seni, senin güzelliğini gösterir, yüzünü apaçık görürsün.

Tanrı kendi güzelliğini bir örtüyle örttü, Âdem'i kendisine ayna yaptı.

Âdem yüzünü aynada açıkça görünce izi belirmeyen güzelliğin izini buldu, nişanesini gördü.

O kendi güzelliğini iyice beğendi, sakın başkasını beğendi sanma.

Bir insanoğlu hayale düşer de kendisine ben güzelim derse

O ayna gibi yanlış bir düşünceye kapılır, dairenin çizgisinden dışarıda kalır,

Yüzlerce asır halvette otursan, kendi yüzünü gördükçe gerçeği görmemiş olursun.

Hiçbir kimse gördün mü, kendi yüzünü görebilsin; hiçbir kimse böyle bir şey duymuş mudur, işitmiş midir?

Aynada bir akis görürsen, kendi yüzümü gördüm mü sanırsın?

Yüzün ne bakidir, ne fani; iş böyleyken nasıl olur da kendi yüzünü görebilirsin sen?

Değil mi ki önüne bir ayna koymayınca yüzünü görmene imkân yok,

Öyleyse aynaya karşı ah etme de ay gibi yüzünü kararmış görme.

Soğuk nefesini içinde sakla, dalgıçlar gibi soluğunu tut.

Bir zerre bile kendine dalar, kıvranır kalırsan, aynadaki aksini berbat bir hâlde görürsün.

Ne ölü ol, ne uykuya dal, ne de uyanık dur. Kendine varlık verme, bunu iyice aklında tut.

Çevrede aradığın şey sendedir; kendini yitir, yok et de âşıklar gibi sen de aradığını bul.

***

Ahmed Gazalî'ye Ait Bir Hikâye

Ahmed Gazalî bir gün gönül aydınlatan tertemiz erlerin huzurunda şöyle dedi:

Yakup güzel Yusuf'un yüzünü görmek için Beytü'l-ahzan'dan çıkıp Mısır'a gelince

6190 Yusuf onun huzurunda pek sıkıldı, utandı. Yakup da onu bağrına bastı, sıktı.

Yusuf, yoksa yine kuyuya mı düştü diye feryada başladı.

Ne söylüyorsun dediler, bağrına bastın ya onu, daha ne arıyorsun?

Kenan ilinde gömleğinin kokusunu duymuştun; şimdiyse onu buldun, gördün, görmemiş gibi davranıyorsun?

Yakup Peygamber cevap verdi de şöyle dedi onlara: Bugün ben tamamiyle Yusuf oldum.

6195 O zaman Yusuf'tan yalnız bir koku duymuştum, çünkü Yakup'un kuluydum.

Var olan yalnız bendim, Yusuf ne gezer orada? Ama şimdi asıl kendimi buldum, Yusuf oldum, işim tamamlandı artık.

***

Kendi sırrına bir zamancağız baş eğdin, o sırrı anladın mı, söylediğin sözlerin belirtisini de buldun demektir.

Ama her şeyden hür oldun mu, ne gamlanırsın, ne sevinirsin.

Seni şu dönüp duran gök kubbenin altına getirirler, erlerin rengine boyarlar.

***

Ebu-Aliyy-i Farmidî'ye Ait Hikâye

Sırdaş, soluktaş olan, yol gören, iz bulan erler, Ebu-Aliyy-i Farmidî'ye ait şu hikâyeyi söylediler:

Ebu-Ali, ey er dedi, ne çağrılmaktan, ağırlanmaktan dolayı sevin, hoşlan, ne mahrumiyete düşmekten, kovulup sürülmekten dertlen, tasalan.

Seni kabul ederlerse, bunu ganimet sayma; sürerlerse de bozguna uğrama sakın.

Bir soluk bile nimete aldanmazsın o vakit, belaya düşünce de gam seni alçaltmaz.

Şu boyuna değişen renklerin hepsinden de arıtırlar seni, hepsinden de ayrı bir renge boyarlar seni.

Üstündeki palaspareye bu renk düştü mü, iki âlem de senin kokunla amberleşir.

Ey tek er, bu rengi buldun mu, artık hiçbir şey ebedî olarak gerekmez sana, hiçbir şeye ihtiyacın kalmaz.

Her şey senin yüzünden bir şey hâline gelir, var olur; iş böyle olunca nereden bir şeye meylin olacak?

Sen gerçek varlığa erdin mi, sebepsiz, bahanesiz, her şey ebedî olarak senin olur.

Tanrı'da daimi olarak yok oldun mu, her şeyi senden isterler artık, ama sen hiçbir şey istemezsin.

***

Birinin Mecnun'a Sorusu

Bir dostu dostluğuna güvenerek Mecnun'a Leyla'yı ne kadar seviyorsun diye sordu.

Mecnun o zata, arş ve kürsi hakkı için bari sevseydim onu, ne diye soruyorsun bu sevgiyi dedi.

Arkadaşı, peki dedi, bu kadar şiir söylemek, gece gündüz ne yemek yüzü görmek, ne uyku yüzü;

Kanlara boğulup, topraklara bulanıp ağlamak, inlemek... Bütün bunlar onu sevdiğini göstermez mi?

Mecnun, o zamanlar geçti gitti dedi, çünkü Mecnun Leyla oldu, Leyla da Mecnun.

6215 Aradan ikilik kalktı, her şey Leyla. Mecnun bir kıyıya gitti, kayboluverdi.

Sütle şarabı karıştırdılar mı, ikisi de ikilik noksanından kurtulur.

Burada birlik belirdi de göründü mü, artık araya ikilik giremez dostum.

Onu canla başla satın almayı istiyorsan, bil ki sen kayboldun mu, o görünür.

Öylesine kaybol, öylesine çık aradan ki yaşarken bile kendini bulamayasın.

***

Bâyezid'le Konuk

6220 Bir yerden gelen garibin biri bir bildik gibi Bâyezid'in kapısını çaldı.

Reyi isabetli şeyh, ev içinde ayakta durmuş, bir şey düşünüyordu.

Kapı çalınınca, kim o, nerelisin, nereden geliyorsun diye seslendi. Garip, bildik bir kişiyim.

Garibim ama kokunu aldım da seni görmek için uzak yollardan geldim dedi.

Âlemi aydınlatan şeyh ona şu cevabı verdi: A yoksul, bugün otuz yıl oldu ki

6225 Ben Bâyezid'i arzulamaktayım, onu görmek, onunla görüşmek istemekteyim. Çok aradım, ama izinin tozunu bile göremedim.

Ne oldu, nereye gitti, bilemiyorum, ancak bildiğim şu ki gözden kayboldu gitti.

Varlığından öyle geçti ki otuz yıldır unutuldu gitti.

Ebedî olarak altında yok olan, altın kesilen kişinin asla kendisinden haberi olamaz.

Ama asıl kimya gerçek varlıkta yok olmaktır, gerçek yolcuları bu çeşit yokluğa eren kişiye Allah nuru adını takarlar.

6230 Böyle kişinin ışığı bir soluk kâfire vursa, kâfirin bile nuru dünyayı kaplar.

O ışık Firavun'un büyücülerine vurdu da onları gerçekten o kadar uzak oldukları hâlde yakınlaştırdı.

Bir kocakarıya vurdu mu, onu Rabia gibi dünya eri yapar.

Bir bel belleyene vuruverse, onu yüceltir de Harkanî gibi başını göğe erdirir.

O nurun bir zerresi Maruf'a vursa, onu kâfirlikten kurtarır da sır yollarını bilir bir hâle getirir.

6235 Bu ışık Fuzayl'e görünüverdi mi, o yol kesicilikten vazgeçer, yol sırlarını bilir bir hâle gelir.

Edhemoğlu'nun canına vursa, gönlünü iki cihanın sultanı eder.

Bedene vursa, o toprak yığınını gönül hâline getirir; gönle vursa, tertemiz can hâline sokar.

Can kendisinde o nuru bulursa, iki âlemi de varlıktan uzak bulur.

Can o nurda tamamiyle yok oldu mu, "Tenzih ederim zatımı", "Benim Hakk" sesi duyulur o candan.

6240 Öz temizliğiyle cennete girse, Tanrı'dan duyduğu ses bu olur.

Çünkü bu yazı o eşsiz ve tek padişahtan ebedî padişaha, zatından zatına gelen bir yazıdır.

Bu makama erenler onun hazinesinden verilen elbiseyi giyerler, her şeyden münezzeh olandan her şeyden münezzeh olana gelen bir yazıdır bu.

Her şeyden münezzeh oldun mu, ebedîliğe, ölümsüzlüğe ulaşırsın; bütün beden gönül kesilir, gönül de tamamiyle can olur.

Değil mi ki sana güzel bir yüz, güzel bir öz verdi; gel, çalış da bu marifeti de versin sana.

***

Mahmud'la Şeyh Harkanî

Mahmud bir yoldan gelirken ansızın sabah çağında Harkanî'ye rastladı.

Padişah şeyhi sınamak için has kulu Eyaz'ı çağırdı.

O gün kendi elbisesini ona giydirdi; ben dedi, onun gözcüsü, bekçisiyim; oysa cihanı aydınlatan padişah.

Harkanî bunu görünce Mahmud'a, sen onun gözcüsü, bekçisi değilsin, padişahsın dedi;

Ey derviş padişah, ey yoksul şah. Hakk, benim tapıma gel diye tutmuş, seni öne geçirmiş.

Ey Mahmud, sen padişahsın, fakat gönlün daima yoksulluğu dilemekte.

Bütün dünya saltanatı sana teslim edilmiş, her şey elinde, ama bu da senin için lazım.

Bunca saltanatla, bu derecede padişahlıkla yine de neden yoksullar gibi bir dilim ekmek istemeye kalkışırsın?

Görmez misin ki ezeli Mahmud olan Tanrı da sanki bu çeşit iş işlemede.

Sonu bulunmayan denizler gibi sıfatları olduğu, arifle, marifetle dolu bir cihana sahip bulunduğu hâlde

Hepsini de tutmuş insana ihsan etmiş, âlem halkına vermiş gitmiştir.

Temizlikle o sıfatı almış, o sıfatla sıfatlanarak kendisini izhar etmiştir.

Diyor ki: Hasta oldum, sana ne oldu da hastalığımı sormaya gelmedin?

Kapından ekmek istedim, su istedim, ama senin yüzünden bundan da oldum, ondan da.

Senden malımı mülkümü tekrar satın almak istedim; senden borcumu alayım dedim.

6260 Ey dost, ben sana bu kadar iştiyak çektikten sonra tutar, sen de beni özlersen iyi bir iş yapmış olursun.

Azizim, bilmem ki bu ne iştir? Binlerce gönül olsa yine de kanlar içinde kalır.

Her şeye gani oluş Tanrılığa yaraşır, ama kulluk sıfatı değildir bu.

Saltanata sahip oluş çok yüce bir iştir, ama halktan bu muammayı çözen, bu sırra eren bir kişi bile yoktur.

Halk gerçek âleminde Eyaz'dır, fakat Mahmud'un elbisesine bürünmüştür.

6265 Önce sana kendi suretini verdi, sonunda da kendi sıfatlarını ihsan eder.

Kimi olur kendi adını senin adın yapar, kimi de olur kendisine biz, ben der.

Bundan başka söze izin yok, ne diyeyim? Tanrı sana yakın, sense uzaksın; ne söyleyeyim?

Kendi varlığında oldukça Tanrı'ya nasıl varabilirsin? Ama varlığından geçtin mi, bu yola ayak basabilir, bu yolda yürüyebilirsin.

***

Misk Ceylanı

Kutlu, yüce üstatlar böyle nakletmişler: Bir ceylan vardır, kırk gün kırk gece

6270 Boyuna toz toprak yer, otlar durur; bir iki kerecik de güzel kokulu bir çiçek arar.

Bu kırk günü tertemiz geçirir, derken seher çağı tanyerine doğru başını uzatır.

O güzel soluğu içine çeker; canının, ciğerinin kanı o solukla dolar, derken göbeğinde misk meydana gelir.

O solukla onda misk belirir, o solukla bütün halkı satın alır gider.

Dünyada öyle bir soluk kimde vardır ki bir zaman olsun da o solukla kan misk hâline gelsin?

6275 Temiz bir solukla kan misk olduktan sonra, toprağın da can olması mümkündür.

Evet, Tanrı ışığı cana vurdu mu, bedenin can rengine bürünür.

Ne söyleyeyim? Bundan fazlasını söylemek mümkün değil, bundan fazla söylememe izin yok.

Sen de kimya yapacaksan böylesini yap, ama bu kimyayı da din yolunda harcamaktan çekinme.

Bu kimya arşta da yoktur, kürside de; kendi canından iste bunu, daha ne soruyorsun ki?

6280 Yol eriysen bu kimyayı yap, çünkü canda Tanrı'dan bir kimya vardır.

Bunun ilerisindeki sırları sana söyleyemem, meğerki dara çekileyim de söyleyeyim.

Bunun ötesinde başka duraklar var, fakat bilmem ki bir kimsenin onlardan haberi var mıdır?

O yolda yalnız gitmekten başka çarem yok, bana ah etmekten başka bir şeye izin verilmedi.

Ama izin verildiğine dair bir ses işitirsem söylerim, işitmezsem o sırrın perde ardında kalması daha yeğ.

Kitabın Bitimi

6285 Söz, kadri yüce arştan da üstündür, ama Ferid'in şiirinin de en aşağılık kademesidir.

Yüce âlemleri aşan, o âlemleri boylayan hiçbir kimse bizim söylediğimiz şeyi asla söyleyemez.

Sözü öyle bir yere getirdim ki kimsenin oraya varmaya yolu yoktur.

Sana İsa'nın soluğunu verdim, bu solukla seher çağı gibi yed-i beyza gösterdim.

Benden armağan olan böyle bir bağla, böyle bir bahçeyle dünyayı cennet bahçesi gibi bezedim.

6290 Cömert erlerin çoğu nice gecelerini gündüze dek benim bahçelerimde gönüllerini aydınlatarak geçirir.

İçinden doğan sözleri söyleyen kişi, sabah çağı gibi, tertemiz gönlünden doğanı söylemiştir ama,

Benim çağıma dek yaşasaydı, şiirlerimi görünce ölür giderdi.

Evet, güneş doğunca sabahın zerre kadar değeri kalmaz.

Benim şiir denizim tam olgun bir hâlde coşmuş köpürmüş, o denizden kıyıya binlerce dalga vurmuştur.

6295 Denize benzeyen gözlerimden her kıyıda her solukta bir kaynak coşmada.

O denizin bir kaynağı da feyzini âleme verip duran yüce güneş.

Benim şiir denizimden yardım görmeseydi, kılıç çekip hiçbir zaman baş gösteremez, yücelemezdi.

Kıyamette güneş bile kararır da bu ölümsüz şiir yine apaydın durur.

Durur da cennetteki güzel huriler aşk nağmeleriyle her gün o şiiri okurlar.

6300 Şiirim baştan başa noksan sıfatlardan münezzeh Tanrı tevhididir, cennette okunursa şaşılır mı buna?

İlâhi haznenin kapısını açtım, bu kitaba İlâhiname adını verdim.

Yedi gökteki ulular, melekler bile Attâr'ın İlâhiname'sini okurlar.

Kitabım öyle bir padişaha mensuptur ki eşi benzeri yok, bununla övünmedeyim, çünkü İlâhiname ilâhi feyzle meydana gelmiştir.

O padişah bana her an yeniden yeniye can vermekte, her solukta gayb âleminden bir sofra göndermekte.

6305 Gayb âleminden rızkım gelmede, o rızıkla rızıklanmadayım, ne diye her çaresizin bağıyla bağlanacağım, kaydına düşeceğim?

Ledün bilgisiyle yumuşamış bir gönül insana hararet veren, insanı sıkan yemeği istemez.

Ben Vahşî gibi bir bucakta kimsesiz kalmışım; âlemde Hamza'nın erliği yeter bana, (suteresi neme yetmez).

Değil mi ki bu Vahşî, Hamza yüzünden kararsız bir hâlde; artık Hamza'yla, Vahşî ile ne işim var benim?

Şu gök kubbe altında mahpus olduktan sonra dünyada bir dam bana yeter de artar bile.

6310 Dünyanın enini, boyunu ne yapacağım; göğün maviliğiyle, yerin toprağıyla ne işim var benim?

Bana ait olan şey yeter bana, bir şey dilesem bile dilediğim ancak çöreotu gibi değersiz bir şeydir.

Kanaat mülkünde değil mi ki padişahım; boyuna dilediğimi yapabilirim.

***

Bir Mektebin Yanından Geçen Adam

Büyük bir adam bir mektebin yanından geçiyordu, birden gözüne çocuklar ilişti.

Gördü ki bir çocuğun önünde yemek var, bir başkası da katıksız kuru ekmek yiyor.

Önünde yemek bulunan çocuktan öbürü katık istedi, çünkü katıksız yemek hoşuna gitmiyordu...

Öbürü, benim köpeğim olur, köpek gibi peşimden koşar gelirsen

Sana katık veririm, yoksa kuru ekmek ye, hiçbir şey vermem sana dedi.

O çocuk onun dediğine razı oldu, köpek gibi ardında koşmaya başladı.

Öbür çocuk köpek gibi onun boynuna bir de tasma takmıştı, köpek gibi havlaya havlaya koş diyordu.

Hâsılı o çocuk öbürünün dediğini yaptı, sonunda da ekmeğine katık elde etti.

O din ulusu dedi ki: A çocukcağız, işinde biraz daha atik olsaydın, biraz daha akıllı olsaydın,

Bir zamancağız kuru ekmeğe razı olurdun da şu köpeklikten kurtulurdun.

Katıktan vazgeçseydin, köpek gibi onun ardında koşmaktan kurtulurdun.

Köpek gibi ne vakte dek şu dünyanın ardında koşacağım; bir leş, bir parça kemik için ne diye yelip yortacağım?

Mahmud İran tarihine ait haberlere tutup üç beş dirhem verdi, bunu da çok gördü de ne oldu?

Verdiği para neye yaradı? Az bir şeye bile değmedi, şair onunla bir keyif bile çatamadı.

Şairin o anda ne de büyük bir himmeti vardı, şimdi bak da gör, o caize nasıl ortadan kalktı, nasıl yok olup gitti.

Allah'a hamdolsun ki ben dinde ergenim, dünyada hiç kimseye aldırış ettiğim yok.

Gereken şey fazlasıyla var, ne diye şuna buna el açayım?

***

Tanrı'ya Tapan Kişinin Sözü

Tanrı'ya tapan, sırlarda eli olan adamın biri bir gün şöyle dedi:

Neyin varsa, ne lazımsa sana, onlardan geçmek, onlara sahip olmaktan yeğdir.

İki dünyada da senin olan şeyin sende olmamasından daha iyidir.

İki dünya da esenlik yurdu olsa, cennet kesilse, canımın seyir seyran yeri olan bu yer yeter bana.

Tertemiz canım cennete döndü, bana kurulu yay gibi yüzlerce müşteri bulunur.

Böylesine bir cennet, fakat bir hemdemim bile yok. Aşk sırlarıyla dolu bir gönül, fakat bir mahrem bile bulunmuyor.

Gördüğüm her hemdem bir perde kesilmede, bu yüzden her solukta bana hemdem olan ancak kitap.

Kimseyi hemdem göremiyorum ki ona gamımı söyleyeyim, onunla dertleşeyim.

Gönlümde yalnız bana ait öyle bir dert var ki bunca söz o dertten doğuyor.

İster az söyleyeyim, ister çok; ne diye birisini arayayım da ona söyleyeyim, kendimle söyleşirim.

Âlemin çevresine el attım, fakat kendime uygun bir hemdem ele geçiremedim.

Hemdem sandığım da bana teselli vereceğine her solukta sıkıntı vermede.

Bunca adamın içinde hiçbir yerde kıl kadar bile vefa göremiyorum.

Bende bir zerre vefa yokken başkasından vefa ummam yerinde bir şey değil.

Ben bile bir zamancağız olsun kendime mahrem olamıyorum, artık dünyada kim mahrem olabilir bana?

6345 Din yoldaşları arasında da bir adam göremedim, ihvan-ı safanın izlerinden bir toz bile bulamadım.

Yetiştiğim yere de birçok defa gittim, ama bilmem ki bu gidişten ne fayda elde ettim?

A gönül, seninle düşüp kalkanlar, eşlerin, dostların gittiler.

Sen ne zamana kadar sevdalara dalacaksın, gezip duracaksın? Yürü git, ne vakte dek bugün yarın diyeceksin?

İşsiz güçsüzler gibi dünyayı yedin, sömürdün, ama bir zamancağız olsun kendi işinin peşine düşmedin, göremiyorum bunu.

6350 Seher çağının soluğu da var, ama seninle gerçekten soluktaş değil ki.

Şimdi bir işe koyul, çünkü vaktin var. Bir ateş yak, yalımlandır, çünkü hararetin var.

İster sarhoş olsun, ister ayık, hepsi de yatıp uyudu, sen ne vakit uykudan uyanacaksın?

Ne vakte dek böyle ince, böyle güzel sözler söyleyeceksin; oysaki sana gönül evini bir iyice süpürüp arıtmak gerek.

İbrahim gibi sözler söylüyorsun, ama neden Nemrutçasına harekette bulunuyorsun?

6355 Bir iş eri olarak ölmeye kudretin yok, fakat pis ölürsen ne de hasret bu.

Niceye bir sözün çevresinde dönüp dolaşacaksın? Aslan gibi bir ersen, hâl âlemine ayak bas.

Gönlün sözle huzur bulursa, nereden erlerin hâlinden haberdar olacak, nereden hâl ehli olup ad san kazanacak?

Bu söz nihayet bir kabuktur, artık erler gibi hâl iste, hâl ehli olmaya bak.

Sen aziz ömrünü tamamiyle sözle geçirdin, ne vakit işe koyulacaksın?

Görüyorum ki putun boyuna şiir, puta tapmaktan başka hünerin, sanatın yok.

***

Üveys'ten Soru Soran Kişi

O tertemiz can Üveys'ten sordu, dedi ki: Filan otuz yıldır diyorlar,

Bir mezar kazmış, oraya da kefenini asmış,

Boyuna o mezarın başında oturmaktaymış, bir an bile ağlamaktan usanmıyormuş.

Gündüz huzuru yokmuş, geceleyin uykusu; ağlamaktan gözlerinde yaş kalmamış.

Öyle bir korkuya düşmüş ki dünyada hiçbir korku çeken o hâle düşmemiş.

A yaradılışı temiz er, o adamı gördün mü sen? Üveys o adama, beni oraya götür dedi.

Oraya gidince onu ölüm kılıcının korkusuyla yarı canlı bir hâlde buldu.

Ağlayıp inlemekten, eriyip zayıflamaktan bir hayale dönmüş, arık bedeni bir yeniay kesilmiş.

Gözlerinden sel gibi kanlar akmada, gönlü ateşlerle dolu, dili bir yalım sanki.

Önünde kefen, karşısında kazılmış bir mezar; ölüye dönmüş, mezarın başına oturmuş.

Üveys ona, ey sırlara mahrem olmayan dedi, bu mezarla, bu kefenle Tanrı'dan kalmışsın sen.

Kendi hayaline tapmadasın, mezarla kefene kulluk etmedesin.

Seni mezarla kefen oyalamış, nice yıllardır Hakk'tan ayırmış gitmiş.

Otuz yıldır mezarla kefen sana put olmuş, Tanrı'ya gideceğin yolda bunlar yolunu kesmiş.

6375 O adam önünde bu felaketi görünce, o yoksul âşık bunu anlayınca ölüm hâline geldi.

Gerçek sırrından kör olduğunu anlayıp bir nara atıp mezara düştü.

Bir kuş gibi varlık tuzağından uçup gitti, öldü de puta tapmaktan kurtuldu.

Hadsiz, hesapsız zabitliği olan böyle bir kişiye bile mezarla kefen bu derecede perde kesilirse artık düşün.

Senin perden de şiir, onunla perde ardında kaldın, sen de bu putla Tanrı'dan mahrum kalırsın.

6380 Çeşit çeşit putlar vardı, hepsini kırdım geçirdim de şimdi şiirimin önünde puta tapmaktayım.

Tahtadan yontulup yapılmış binlerce put kırdım da şimdi altından yapılmış bir put bana bağ oldu, ona bağlandım.

Bu kaydı da terk edersem uçarım, edemezsem baş aşağı bir hâlde şu kayıt içinde ölür giderim.

Put kaydıyla Tanrı'dan geri kalırsam, nasıl sırdaş olabilirim Tanrı'yla?

Ama başıma gelen belayı da iyice biliyorum ki benden geldi.

6385 Attâr, sana bu kadar söz söyledi, bir kerecik de kendisine hitap etseydi,

Değeri yedinci kat göğü de geçer, kutlu melekleri de aşardı.

Ne şaşılacak hikâyedir ki sözün şomluğundan köpek bile kurtulur da insan kurtulamaz, söze bağlanır kalır.

A gönül, değil mi ki konak yerin burası değil, buradaki suyun, ekmeğin, yerin, yurdun baş aşağı düşmektir ancak.

Değil mi ki başını bu kayıtlardan kurtaramıyorsun, kan yut da ah etme.

6390 Nice zamandır dil kesildin, şimdi de erler gibi baştan ayağa kulak kesil.

Dilden nice afetlere uğradın, altın sustuğundandır ki yüceliklere ermiştir.

Ağzında iki dili vardır da kalem o yüzden daima baş aşağıdır.

Terazi damağından dilini çıkardı da günler bir bir arpadan arpaya hesabına baktı onun.

Adalet sahibi Tanrı yarınki mahşer gününde dilini tutar da her uzvuna ayrı ayrı dil verir.

6395 Süsen on dili varken yine de dilsizliği seçti de o yüzden hürlüğe kavuştu.

Bir şey olacaksan, dağ gibi sus; ağzında köpük, deniz gibi coşma.

***

İskender-i Rumi'nin Ölümü

İskender dünyadan giderken bir hakîm, ey talihi kutlu padişah dedi;

Değil mi ki toprak altında kaybolup gidecektin, ne lüzumu vardı bu kadar nimetin, bu kadar devletin?

Yazıklar olsun, yazıklar olsun ki ömrüm geçip gitti, benimse yazıklar olsun demekten başka işim gücüm yok.

6400 Zamanımın bittiğini, ömrümün geçip gittiğini gördüm de kendimden ümidimi tamamiyle kestim.

Boyuna kendi canımın kanına girdim, ömrüm boyunca ziyan etmekte olduğumu gördüm.

Bir iyiliğe, bir esenliğe kavuşurum ümidiyle bekledim; fakat ömrüm sona erdi, hâlimse beter oldu.

Dünya sıhhatimi elimden aldı, yerine de hastalık verdi; gençliğimi aldı gitti, yerine ihtiyarlık verdi.

Ne bedenimde kuvvet var, ne canımda güç; bir zamancağız bile yaşamayı istemiyorum artık.

6405 Ölümden başka bir dileğim kalmadı, birazcık bile yaşamayı istemiyorum.

Yokluktan da bir eser görmedim, görmedim ama görüyorum ki yok olmaktan başka çarem yok.

Kimi vakit yastayım, kimi vakit bayramda; zaman oluyor Tanrı vaadine güvenip ümide düşüyorum, zaman oluyor Tanrı korkusunu düşünüp elemlere düşüyorum.

Bütün dünya mülkünden elimde bir gönül vardı zaten, o da kan kesildi, başka bir şey bilmiyorum.

Gönlümde şaşılacak kadar çeşitli gamlar var; gönüldeki bu ateş, bu kan, ne şaşılacak şey, ne de fazla.

6410 Bu denize muhakkak batacağım, ama nasıl çıkacağım? Bundan korkuyorum.

Ölümden niçin gönlüm ıstıraplara düşsün, kıvransın? Zaten bir hiç olan âlemdeyim, neden bir hiçe gönül bağlıyorum?

Bütün ömrüm masalla geçti gitti; ömür geçip gittikten sonra başka ne gelecek, ne olacak ki?

Elim boş, işim bozuk; şaşkınlıktan canımın ayağı balçığa kakıldı kaldı.

Musa'nın kavmi gibi çölde kaldım, tatilden teşbihe düştüm.

6415 Ne bir şey okudum, ne yol aldım; küfürle iman arasında kalakaldım.

Şimdi şaşkın bir hâlde bir bucağa yaslandım; yükümün altına da elimi koydum, yastık edindim.

Dünyada gam, tasa lazımsa sana, gel de birazcık gönlümün yanında otur.

O kadar gamım, elemim var ki sanki gönlümün üstüne yüzlerce dağ yıkılmış.

Her solukta binlerce derde batıyorum, gönlüme yağmur gibi dert yağıyor.

6420 Aziz ömür gülüm dikene takıldı, sona erdi; bense daha işin başındayım.

Başımdan geçenleri anlatmama imkân yok; soluğumu kıstım, dilsiz olup kaldım.

Ne söyleyeyim? Ne söylediysem yine de söyleyeceklerim var. Kime söyleyeyim? Halkın hepsi de uykuda.

Bilgi dili güneş gibi parlamada, irfan diliyse ebedî olarak susmada.

Bir sarhoş gibi şaşkınlığımı söyledim, bir avuç toprak gibi toprak altına girdim, uyudum gittim.

6425 Bana söyleme diyorsun, söylemeyeceğim artık. Ama ne yapayım? Söylemezsem de yanarım.

Halk benden boyuna sözler sorar, ama yanıp yakılmamdan hiç mi korkmaz?

Azizim, başımdan geçeni söyledim sana, sen de bir duayı esirgeme benden.

Senden bir tertemiz dua gelirse, toprak altında bile olsam, bana o dua yüzünden yüzlerce nur gelir.

Eline bir şey geçmeyen, hatta geçse bile boyuna değil de arada bir geçen kişinin

6430 Gösteriş yapmaksızın seher çağlarında duaya koyulması daha iyi.

Şimdi gönül ehlinden halvetlerde öz doğruluğuyla bana dua etmesini istiyorum.

Bu sözlerimden maksat da ancak dua istemektir; garezsiz, karşılıksız iş Tanrı'dan başkasında olamaz.

Azizim, sana erlerin hâllerini söyledim; sen de ersen, unutma beni.

Bu sırdan bir zerre nasibin varsa, işin boyuna gönül yanışıdır.

6435 Bu işte yasa batmışsan, ağlayıp feryat etmek yaraşır sana.

Ama sen öylesine aldanmışsın, öylesine süse püse dalmışsın ki ağlayış duysan oyun sanırsın.

Ağlayıp feryat ediş hürlere yaraşır, feryat etmek işi bozulmuşların işidir.

Sen de âşıksan, bir sevgiliyi yitirdiysen, sen de o işe düşmüş, başı dönmüş kişiysen,

İzinin tozu bile belirmeyenin izini arıyorsun demektir, bir an bile bu aramaktan bıkmazsın elbet.

6440 Bir şey kaybetmediysen, şaşılacak şey şu: Bunca arayış neden, ne istiyorsun ki?

***

Toprağı Eşeleyen Adam

Birisi toprağı eşeleyen, eleyen bir adama, senin bir şeyine şaşıyorum dedi;

Bir şey kaybetmediğin hâlde a aciz kişi, kaybetmediğin şeyi arıyorsun, asla bulamazsın ki.

Adam, bundan daha şaşılacak bir şey var dedi, kaybetmediğim şey elime geçmezse,

Pek incinirim, buna şaşmak öbürüne şaşmaktan daha fazla olur elbet.

6445 Ne bulunabilir, ne kaybedilir; ne susmanın yolu var, ne söylemenin lüzumu.

Bunu söylemekten maksadım da şu: Sen yok olur, ortadan kalkarsan ne bu olursun, ne o; ama ikisi de sensin o vakit.

***

Eyyûb Peygamber

Büyük biri dedi ki: Eyyûb Peygamber nice yıl bedenine düşen kurtlardan aciz bir hâle geldi.

O kadar eziyetten, zahmetten maksat bir ah etmesiydi, bir kerecik ah etti, ibadete layık Tanrı onu kurtarıverdi.

Ama Zekeriya'nın başına horlukla testere dayandı mı, Tanrı ona dedi ki: Bir ah edersen

6450 Adını peygamberler defterinden kazırım, testere seni tamamiyle ikiye biçinceye dek sesini bile çıkarma.

Şaşılacak şeye bak ki onun bir ah etmesini istedi; bundan da bir ah bile etmemesini, susup dayanmasını istedi.

Demek ki ne kendiliğinden bir ah etmeye imkân var, ne susup dayanmaya; bir düşün artık.

Şu iki göz ve can bir deryaya benzer; ne başı vardır, ne dibi görünür, ne kıyısı.

Şu denizde ne susmak mümkün, ne söylemek; ne durmak yaraşır, ne gitmek.

6455 A cömert er, bunca kıvranıp durmadasın, bunca ıstıraplar içindesin, nasıl kurtulacaksın, gerçekte hiçin de hiçisin sen.

Önde karanlıktan, ışıktan binlerce perde var; bu uzak, bu uzun yol nasıl aşılacak?

Kıyamete dek binlerce bağla bağlanmışsın; sağlıkla, esenlikle nasıl yol alacaksın?

Meğerki önündeki perde kalka, meğerki Tanrı lütfuyla bir güneştir doğa.

Çünkü o lütuf olmadıkça bir dünya dolusu derde derman yok.

***

Peygamber'in Huzurundaki Bedevi

6460 O ulular ulusu Peygamber'in huzuruna bir bedevi geldi, eteğini çemremiş, sımsıkı tutmuştu.

Peygamber'e, eteğimde ne var, söylersen Müslüman olurum dedi.

Peygamber, iki yavrusunun üstüne yatmış bir güvercin var buyurdu.

O yüce Peygamber'in dosdoğru mucizesini görünce bedevi gönül doğruluğuyla Müslüman oldu.

Peygamber'e, ey Peygamber dedi, bunu kim söyledi sana? Peygamber, o ulu padişah, Tanrı söyledi dedi.

6465 Orada bulunan Araplar, Peygamber'in bu güvercini bilmesine şaşıp kaldılar.

Gerçekten de güvercin iki yavrusunun üstüne kanatlarını germiş, yatıyordu.

Peygamber, ey ashap, ey ansar, neden bu işe şaştınız buyurdu,

Beni apaçık delillerle halka gönderen Tanrı hakkı için

Bugün şu ana güvercinden hepiniz esirgemeyi, acımayı öğrendiniz ya,

6470 Allah şu dünyada isyan eden kişiye bu güvercinden daha fazla acır, onu daha fazla esirger.

***

Peygamber'in Anlattığı Kadın

Peygamber buyurdu ki: Kötü bir kadın vardı, din yolunda eteği balçık gibi ıslaktı.

Çölde bir yola gidiyordu, önüne bir kuyu çıktı.

Gördü ki orada bir köpek durmuş, susuzluktan dili çıkmış.

Ona acıdı; işini bıraktı, ayakkabısını kova, üstündeki örtüyü ip olarak kullandı,

6475 Kuyudan su çekti, köpeğe verdi; Allah da o kadını iki dünyada da yüceltti.

Miraç gecesi onu gördüm, yüzü ay gibiydi, Adn cenneti de ona yurt olmuştu.

Bir kötü kadın bir köpeğe su verdi de mükâfatı Tanrı'dan bu kadar büyük oldu, bu derece sevaba girdi.

Bir solukcağız bir gönle huzur verirsen, sevabı iki dünyaya bile sığmaz.

Çünkü gönül Tanrı'yladır, bu yüzden gönül yapmanın sevabı da iki âlemden daha üstündür, daha fazladır.

6480 Kendi şeytanlığından arınırsan, Âdem gibi toprağın tertemiz bir hâle gelir.

Ama İblis gibi varlığa düşersen, ebedî rahmete nasıl erişebilirsin?

***

Arafat'ta Şiblî ile Şeytan

Âlemi aydınlatan imam, Şiblî bir gün Arafat'tan geçiyordu.

Ansızın gözüne İblis ilişti; ona, ey Allah rahmetinden kovulan dedi,

Ne Müslümanlığın var, ne kulluğun; ne diye bu topluluğa katıldın?

6485 Bu kapkaranlık günün nasıl oldu, nasıl bunların içindesin, yoksa hâlâ Tanrı'dan ümidin var mı?

Gamlarla dolu İblis bu sözü duyunca, ey âlem şeyhi diye söze başladı,

Tanrı'ya binlerce yıl korkuyla ümit arasında kulluk ettim.

Tanrı tapısına götürmek için meleklere kılavuzluk ettim, onun tapısında her başı dönmüşe kapı açtım.

Onun yüceliğiyle dolu bir gönlüm vardı, birliğini ikrar etmiştim.

6490 Bütün bunlarla beraber sebepsiz olarak birden kapısından sürdü beni.

Öylesine sürdü ki halktan hiç kimsenin neden birdenbire onu tapından sürdün diye soru sormaya da gücü yetmez.

Bu sefer de tutar, hiçbir sebep olmaksızın beni kabul ederse şaşılmaz, kimse bir şey diyemez ki.

Sebepsiz kovdu beni, sebepsiz olarak da tapısına alabilir.

Tanrı işinde nelik, nitelik, sebep, müsebbip yoktur; Tanrı'dan ümit kesmek de layık bir iş değildir.

6495 Kahrı hükmetti, tuttu beni sürdü; lütfu tekrar çağırır, kabul ederse şaşılmaz bu işe.

İlâhi, bilmiyorum, bilmiyorum; ne istediğini ancak sen bilirsin, sen.

Birisini tutar yüzlerce naz ü naimle tapına çağırırsın, birisini de yüzlerce itapla kapından sürersin.

Ne bundan bir kulluk meydana gelmiştir; ne o bir suç işlemiştir; senin sırrına ermeye kimseye yol yok.

Kimse eşit olamaz sana; birliğin, yüceliğin hakkı için kimsenin kimseye bakmadığı anda sen lütfet,

6500 Suçumdan geç, adam olmayışıma bakma; lütfunla bu adam olmayana bir kez nazar et.

Benim zaten bir karıncaya bile tahammülüm yok, kahır filinin ayağı altında inleterek öldürme beni.

Bir karıncaya bile gücüm yetmezken senin kahır filine karşı hiçbir gücüm kuvvetim yok.

Bu gamdan, tasadan ölmüş kulun gönlünü şad et; öldürme, boynumdaki bağı çöz, azat et beni.

Bir kötülük ettiysem kendime ettim; çok kötülük ettim, ama sana etmedim; lütfet.

6505 İyilik de ettiysem kendime ettim, kötülük de ettiysem kendime ettim, sen biliyorsun.

Bizim iyiliğimizden, kötülüğümüzden müstağnisin sen; ikisinden de geçer, işimi düzene sokarsın.

İyiliğe, kötülüğe bağlanmışım, ama iyiye kötü, kötüye de iyi dememişim.

Sebepsiz birçok devlet ihsan ettin, şimdi de sebepsiz lütuflarda bulunursun.

Sebepsiz olarak ihsan ettin de var ettin beni, sebepsiz olarak da cömertlik denizine daldır.

6510 Beni incitmekle esenleşecek değilsin ya, senin ihsanına bir sebep yoktur.

Yaptığım işlerin perdesini yırtma, işlediğim suçların üstüne bir çizgi çek gitsin.

Hani o kâfir bile dindar olmadı mı, ahirete vardığı ilk gün iş eri kesilmedi mi?

Gönlündeki bunca yıllık küfür, bir şehadet getirmesiyle yıkanıp arınmadı mı; kâfirliği kutluluğa dönmedi mi?

Tanrım kanlara bulanmışım, ama tut ki şimdicek gelmişim,

Tut ki o kâfir gibi pişman olmuşum, yepyeni Müslüman olmuşum.

***

Bâyezid ve Zünnar Bağlanışı

Bıstam piri ölüm hâline gelmişti; dostlara, benim iyiliğimi isteyenler dedi;

Bana bir zünnar getirin de bu yoksul hemen kuşansın.

Topluluktan bir coşkunluktur koptu; zünnar kuşanman doğru bir şey değil, bu sana yaraşmaz diyorlardı.

Diyorlardı ki: A sırlar sultanı, Bâyezid'in beli, ondan sonra da zünnar; nasıl olur bu?

Bâyezid yanındakilerden bir kere daha zünnar istedi, hiç kimsenin bu işe tahammülü kalmadı.

Nihayet Şeyh pek ısrar etti, hiç kimse bu derde derman nedir bilemiyordu.

Hepsi de, takdir şeyhin kötülüğünü dilediyse, buna karşı ne tedbir kullanılabilir ki dedi.

Yanındakiler bir zünnar getirdiler, Bâyezid beline bağladı, iki gözünden de yaş dökmeye koyuldu.

Yüzünü yerlere sürdü de canı yanarak gönlünün derdiyle ağladı, inledi.

Kan ağlayan gözlerinden bir hayli kanlı yaşlar döktükten sonra belinden zünnarı çözdü.

Dilini açtı da, ey her an mutlak olarak tedbir ve tasarrufta bulunan Tanrım dedi, ebedî Tanrılığın hakkı için,

Şu anda belime zünnar bağladım ya, tut ki yetmiş yıllık Mecusiyim ben.

Bir solukta batıl dininden dönen Mecusi, senin bir lütfunla sırlara mahrem olmaz mı?

Ben de o Mecusi gibi kötülüklerden geçtim, geç geldim ama yine de geçtim kötülükten.

6530 Bu sırrı söyler söylemez de şehadet getirdi, bir hayli ağlayıp inledi.

Uzun bir yoldan geldim, ama öyle say ki şimdicek yöneldim sana.

Biliyorsun Allahım, ben bir hiçim; bir hiçten bütün bu istediklerin nedir, ne istersin?

Neyim var benim? Sonsuz derdim var ancak, mal mülk olarak da ter ü taze bir gönlüm var ancak.

Yıkılmış, yanmış kavrulmuş bir gönlüm var; yıkık yerden ne diye haraç istersin?

6535 Acizlik istiyorsan fazlasıyla var, bilmem ki benim gibi bir aciz daha var mı?

Derdimi senden başka kimsecikler bilemez, ama kimse bilmese de sen biliyorsun.

Daha ne söyleyeyim? Biliyorum ki her hâlimi görüyorsun. Ne arayayım ki sen zaten hazır nazırsın.

Arasam da aramasam da sen bağışlarsın beni, söylesem de söylemesem de sen bilirsin zaten.

Hepimiz de başsız ayaksız birer bedeniz; kayıtlara düşmüşüz; şu başsız ayaksız birkaç bedenden ne gelir, ne umulur?

6540 Halktan sana ne bir kâr gelir, ne bir ziyan; bütün rahmet de asileredir.

***

Edhemoğlu İbrahim'in Münacatı

Edhemoğlu İbrahim Kâbe önünde Tanrı'ya diyordu ki: Ey âlemin sahibi,

Beni masum say, suçsuz say; işlediğim günahları bağışla, bir daha da günah işletme bana.

Hatiften bir ses geldi ona, deniyordu ki: Yolda istediğin şu masumluk,

Bütün halkın benden istediği şey; senin de, onların da işlerini düzene sokarsam,

Herkes suçsuz olursa, hepiniz de o zaman rahmetimden mahrum kalırsınız.

Hadde, nisaba sığmaz binlerce rahmet deryası var, ama yine de kulun korkması, çekinmesi gerek.

Dünyada can korkusundan, onun verdiği derde tercüman olan dilden başka hiçbir şeyim yok benim.

Zaten ömrümden ne bir iyilik gördüm, ne bir düzen. Ziyan gördüm, ama bir fayda elde etmedim,

Bu yaşayıştan bıktım, razıyım ölüme, ama yine de beni kurtarabilirsin, gücün yeter buna.

Baştan ayağa dek bakılacak, görülecek, gözetilecek bir tek yerim yok. Her zaman yeni bir yaraya tahammülüm yok.

***

Bir Dükkândan Bir Şey İsteyen Rint

Rindin biri yana yakıla bir dükkânın önüne gelip durdu.

Dükkân sahibinden bir şey istiyordu, ama o da vermiyordu bir türlü. Bir hayli durdu dükkânın önünde.

Sonunda canı sıkılan dükkân sahibi, seni yaralamadan hiçbir şey vermem dedi,

Seni yaraladım mı, ne istersen iste; buna razı olmazsan istediğin kadar bekle, söylenedur.

Rint elbisesini sıyırdı, vücuduma bak dedi,

Bedenimde tepeden tırnağa kadar yaralanmamış, dağlanmamış bir yer bulursan,

Orayı yaralayayım de; yüzlerce yara almamış bir yerim var mı? Bilmiyorum ki.

Yarasız bir yer bulursan maşallah, nazar değmesin sana; orayı yarala, hiçbir günahın olmaz.

Baştan ayağa dek yarasız, beresiz yerim yok; bari bir şey ver de lütfunla esenleşeyim.

6560 Bugüne bugün bedenim tamamiyle yara bere içinde, artık yaralanmak nöbeti canıma geldi.

Allahım, ben o yoksulum ki bedenimde yüzlerce yara almamış bir yer yok.

Baştan ayağa dek bütün bedenim, nasıl ararsan öyle, nasıl dersen o çeşit, o kadar yarayla dolu.

Bir soluk bile rahatım yok mu yok; yüzlerce yaradan baş kaldıramıyorum.

Ama bir soluk bile yüzlerce yara almasam, ömrümden bir rahat bulamam, ömrümde huzura kavuşamam.

6565 Baştan ayağa dek derdin ta kendisiyim, ama derde de doyarsam kâfirim.

Senin âleminden bana yalnız gamın gerek; senin gamın var ya, başka bir gamım yok benim.

Yazıklar olsun ki yüz binlerce canım yok, olsaydı da hepsini senin gamının ayakları altına dökseydim.

Kulağıma hayhuy sesleri gelmede, senin adını duymadayım; bütün bu seslerle de coşmaktayım, köpürmekteyim,

Seni gördüm de varlığımı yok ettim, seninle dirildim de kendi varlığımdan, benliğimden öldüm.

6570 Hep bu hâlde olursam olgunlaşırım, ama varlığıma, benliğime büründüm mü, asıl benim zevalim o vakittir.

Tanrım, bu gönlü coşkunun elini tut, gönlümü sıkan şu zindandan kurtar beni.

Can boğazıma gelince, halktan hiçbir ümidim kalmayınca,

Bedenimi mezarda aydınlat, gönlüme ebedî bir bilişlik ihsan et.

Şu varlık mülkü yok olunca da cömertliğinin denizinden nasipsiz bırakma beni.

***

Mesudoğlu Abdullah'la Cariyesi

Mesudoğlu Abdullah'ın bir cariyesi vardı, yüzlerce hünere sahipti.

Abdullah'ın paraya ihtiyacı oldu, o cariyeyi satmaya kalkıştı.

Dedi ki: A gönüller alan, yürü, elbiseni yıka, saçını tara.

İhtiyacım var, seni satmaya mecburum, gönül yıkkınlığına bedenin haraç vermesi gerek.

Cariyecik efendisinin buyruğuna uydu, başındaki iki üç ağarmış saçı kopardı,

Derken o ağarmış saçlarını görünce binlerce elemle gözyaşları yüzüne akmaya başladı.

Mesudoğlu Abdullah onun gözlerinden bulutlar gibi yaş döktüğünü görünce,

Neden ağlıyorsun dedi, benim cariyemsin, seni satacağım dedim,

Ama şimdi kendi kendime ahdettim, satmayacağım seni; coşup ağlama.

Cariyecik dedi ki: Ben onun için ağlamıyorum, hüküm senin, satabilirsin beni.

Şunun için ağlıyorum ben, birisinin hizmetinde ömrümü yitirdim,

Saçım onun hizmetinde ağardı, sonunda ümidim kalmadı, ümitsizliğe düştüm.

Ne diye birisinin hizmetinde ömrümü yok ettim ki sonunda o bir derde düşünce beni satıyor?

Ne diye gençliğimi bir yerde harcadım ki ihtiyarlığımda beni bir paha karşılığında satmaya kalkışıyor?

Ne diye bir yerde ömrümü harcadım ki hizmetim kabule geçmedi de karşılığında satışa çıkarıldım?

Önümde hizmetimin makbul olacağı bir kapı varken neden bir başkasının kapısına yol buldum, başkasına hizmet ettim?

Birinin öyle bir kapısı varken başka kapıya nasıl yol bulur da gider?

Efendi, sen benim sözüme bakma, işitme benim laflarımı; hiçbir şeye değmem, ama sat beni gitsin.

O anda Cebrail, o zevalsiz büyüğün (Hz. Peygamber'in), o dolunayın huzuruna vardı da dedi ki:

Tanrı Abdullah'a şöyle buyurdu: Ey vefalı er, bu derde bu devayı layık görme.

6595 O cariyenin Müslümanlıkta saçı ağardı, azat edilmekten başka bir şey yapılamaz ona.

Tanrım değil mi ki sana kulağı halkalı bir kulum ben, ihtiyarlığımda satma beni.

Kulluğa ait bir şeyim yok, buna güvenemem. Ama Müslümanlıkta ağardı saçım.

Beni satarsan canım yanar, cehennem böyle bir anda alevlenir işte.

Canın yanışından, gönlün kavruluşundan ne elde edilebilir? Bir karıncanın böyle bir günde neye gücü yetebilir?

6600 Ey sırları bilen, yüceliğin hakkı için aciz hendeğine atma beni.

Kahrının elinde muma döndürme; lütfundan, kereminden mahrum etme beni.

İyi, kötü, ne yaptıysam, yapmadım say, lütfunla beni bir uğurdan benliğimden kurtar.

Yaptığım her iyi, kötü iş, ümitsiz bir hâle soktu beni; boynuma bir zincir kesildi.

Beni uyandırmamayı diliyorsan, gaflet uykusunda ölü say beni.

6605 Başı dönmüş biriyim, aşağılık biriyim; sense yücesin, yükseksin. Beni aşağılattığın gibi yücelt, yükselt.

Nice zamandır sana tutulmuşum; bana senin tarafına, yakınlığına bir yol göster.

Kapıyı aç, bunağın say beni; gönlümü al, hayran et beni.

Benden bana birçok kötülükler geldi; Allahım, Allahım, sen beni benden kurtar.

Beni benden kurtar; kurtarırsan lütfundur senin bu; dilediğini yaparsın, her şeye gücün yeter senin.

6610 Beni benliğimde bırakma; varlığımı, benliğimi al. Kendime doymuşum ben; varlığımı da yoğa say, yok et gitsin.

Neyim, nasılım, bilirsin sen, bu bilgin hakkı için şu kan denizinden kurtar beni.

Beni bensiz bırak da kendine al, bir daha da varlık verme bana.

Beni köpeğin say, kapından kovma; kapında bir kemiğe razı köpeğinim senin.

Kapından bir kemik parçası bulursam, ihtiyar feleğe bile sofra döşerim ben.

* * *

Büşr-i Hâfî'nin Yüce Tanrı'nın Adını Miske Bulaması

6615 Bir seher çağı Büşr-i Hâfî tortulu şarapla sarhoş, fakat canı arı duru bir hâlde,

Yolda giderken üstünde Allah yazılı bir kâğıt parçası buldu.

Âlemde bir arpadan başka bir şeyi yoktu; onu da verdi, misk satın aldı; işte kârı buydu onun.

Geceleyin o Hakk'ı arayan er Allah adına o miski sürdü, o adı, güzel bir kokuyla bezedi.

O gece sabaha karşı bir rüya gördü, ona şöyle hitap edilmedeydi:

6620 Ey benim adımı tozdan topraktan alan, ona saygı göstererek arıtan, güzel kokulu bir hâle getiren,

Biz de seni gerçeği arayan bir er ettik; hem arıttık seni, hem de güzel kokulara bürüdük.

Tanrım, şu güzel sözler söyleyen Attâr da şiirinin güzel kokusuyla senin adını güzel kokulara kardı.

Attâr, senin adını ebedî olarak güzel kokulara kardığındandır ki sözleri güzel oldu.

Sen de lütfunla o kapının toprağı et onu, kendi adınla adını andır onun.

6625 Kulluktan bir kıl kadar nasibi yok, ama senin lütfundan başka da bir ümidi yok.

British Museum ve İst. Fatih Kütüphanesi Nüshalarından İlâhiname'nin İkinci Rivayetindeki Seçme Beyitler

---

(Prof. H. Ritter'in tashihiyle
1940'ta Alman Müsteşrikler Cemiyeti tarafından
İstanbul' da Maarif Matbaası'nda bastırılan
İlâhiname'den; s. 385-395)

Seçme Beyitler

Mülkü zevalsiz olan, tavsifinde akıl sahibinin dili tutulan Tanrı'nın adıyla.

Adı canlara ferahlık verir; divanların dibacesidir, fihristinin ilk yazısıdır.

Diller, damaklar, adıyla tatlanır; kılıçlara benzeyen diller anışıyla parlar, keskinleşir.

Onun adı anılmadan meydana gelen, duyulan koku solup giden bir renkten ibarettir; onun adı anılmadan kazanılan ad san bir ayıptan başka bir şey değildir.

Öyle bir mülk sahibidir ki bütün varlıklar onun zatına karşı aşağıdır, hiçten başka bir şey değildir.

Zatı bildiğimiz her şeyden üstünken onu nasıl anlatmaya gücümüz yeter?

Sanatının elinde bir topa benzeyen yeryüzü göklerin çevgeni önüne düşmüş, yuvarlanıp durmadadır.

Hiç kimsenin aklı onun yüceliğine eremez, bundan dolayı da hiç kimse onun nimetlerini hakkıyla bilemez.

Bütün âlemin hiçliği onu ispat etmektir, bütün âlem onun zatına delildir.

Sıfatları zatının zuhurudur, iyice dikkat edersen görürsün ki her şey zatının zuhurudur.

Her şeyin varlığı onun varlığının gölgesidir, her varlık onun kudretindeki sanatın eserleridir.

İyi, doğru söyleyen biri zatı anlatırken, Tanrı'yı bir bilmek, bütün izafi olan şeyleri bir yana atmaktır; bütün izafi şeylerden geçmektir demiştir: Ne de yerinde söylemiştir bu sözü.

Ne rütbedir ki aydan balığa dek ne varsa onun zatına nispetle bir karaltı içindeki bir kıldır sanki.

Ne yücelıktir ki müstağnidir her şeyden; bunca akıl ve can onun yüceliğine karşı bir oyundur, bir oyuncaktır ancak.

Ne ululuktur ki canda bir belirse, her zerreden yüzlerce tufan zuhur eder.

Ne birliktir ki o birliğe bir kıl bile sığamaz, o birlikte cihanın bir kıl kadar değeri yoktur.

Ne rahmettir ki İblis bile o rahmetin bir zerresini bulsaydı, İdris'ten topu çeler, kapardı.

Ne gayrettir ki âleme bir düşse, bir anda iki âlem de birbirine girerdi.

Ne heybettir ki güneş bile bir zerre ondan mahrum kalsaydı, ebedî olarak gölgede kaybolur giderdi.

Ne huzurdur ki herkes ancak orayı büyük tanır, ondan başkasının kapısına kimse yol bulamaz.

Ne saltanattır ki başkasından elde edilmemiştir, ezeli ve ebedîdir; ne eksilir, ne artar.

Ne kuvvettir ki dilerse bir solukta yeri de mum gibi eritir gider, göğü de.

Ne şerbettir ki can "Rableri onları suvarır" ayetini[1*] okuya okuya kanlara dalar.

Ne alandır ki âlem olmasaydı da bir kıl ucu kadar yer bile eksilmezdi o alandan.

Ne sonsuzluktur ki aklın, anlayışın gözü onun sonsuzluğundan yerlere düşer, sonunu göremez.

Ne mühlet veriştir ki zamanı gelip çattı mı, bir kılla bütün bir âlemi tuzağa düşürür.

Ne şiddettir ki delil getirmek, özür beyan etmek için elde ne susmak azığı vardır, ne söylemek kudreti.

Ne birliktir, ne istiğnadır ki bunca erkek, bunca kadın, koştular gittiler de izinin tozunu bile bulamadılar,

Ne gaflettir ki bizi zincire vurmuş, yoksa bizde hiçbir kusur yok.

---

1 Kuran-ı Kerîm; 76. sûre (İnsan), 21. ayet.

Ne takattir o ki bize emanet olarak verilmiş candan olduk mu, emanete hıyanet etmemiş varalım.

Ne hasrettir bizdeki? Ama bu hasret de hiçbir fayda vermez bize.

Aşk âleminin ne önü vardır, ne sonu; oraya gönül kanından başka bir kılavuz yoktur.

Birisi âşık oldu da baştan ayağa dek aşk kesildi mi, gül gibi ilk adımda kana gark olur.

Efendim benim, çok beyhude laf ettim; olmuş olmamış birçok söz söyledim.

Asinin suçu yüzlerce âlem dolusu olsa, bir zerrecik ihsanın bile ondan çoktur, ondan üstündür.

Bizde kusurdan başka bir kulluk yokken bu azıksız bir avuç toprağın ne değeri olabilir?

Şimdi değil mi ki iş bu hâle geldi; Tanrım, lütfet; bizi bize bırakma.

Nelikten, nitelikten münezzehsin; âlemden de ötesin, âlemdekilerden de öte.

Tanrım, rahmetin herkesi, her şeyi kaplar; o deryadan bir katrecik lütfet, yeter bize.

Şu suçlu halkın suçlarını o deryada bir kerecik yıkayıp arıtsan,

O derya bir an bile bulanmaz, ama bütün âlemin işi iş olur; bütün âlem arınır, aydınlanır.

O rahmet denizinden bir katresini halka bölüştürsen, ne eksilir o denizden?

Ne hoştur kuldan feryat, Tanrı'dan imdat; kulla Tanrı arasında bir niyazdır, bir nazdır bu.

A kul, bütün âlemde bir tek bile aşinan yok, kimin kimsen yok; neden boyuna kendine ağlamazsın?

Evinde yüz tane aşinan olsa, öldün mü hepsi de yabancı kesilir.

Ama bu derdi kolayca vermezler sana, bir saman çöpünün avucuna koca bir dağı sunmazlar.

Ecelden önce bir an ölürsen, o solukta bütün âleme sahip olursun.

A dosttan ayrı düşmüş kişi, kimden bu çeşit uzak kaldın, bir anlasan,

Hasretle bağrını, böğrünü dağlar, perperişan başını dizine dayar kalırdın.

Tanrı yoluna girmeye layık görüyorsan kendini, heva ve heves gözüne tümden mil çek.

İstek, dilek gözün görmez olursa, seni doğru yola götürecek gözün görmeye başlar.

Şaşıp kalışın sonu görünmez, bir iğne bile deryadan haraç alır.

Dünyayı iki kapılı bir kervansaray bil; bu kapıdan girdin mi, ötekinden çıkacaksın.

Sen gaflet içinde uyuyup kalmışsın, hiçbir şeyden haberin yok; ister dile, ister dileme; sonunda öleceksin.

İster yoksul ol, ister padişahlar padişahı; yoldaşın, üç arşın bezle on kerpiçtir.

Felek bir hayli yalımlar vermiş, bir hayli âlemi aydınlatmıştır, ama kimseye ölümden kurtuluş yok.

Sonunda dilediğin, dilemediğin her şeyden ayrılacaksın.

Balıktan aya dek âlem senin olsa, yine sonunda bu kapıdan çıkıp gideceksin.

İskender bile olsan fani dünya bir gün ağır, değerli elbiseni kefen eder gider.

Azizim, padişah sen yokken kendisi için bir yere bir define koydu.

Takdir ederse o defineyi oradan kaldırır, alır; dilemezse öylece bırakır.

Vefasız dünyanın nuru, piri yoktur; hiçbir an yaşsız düğünü, derneği bulunmaz.

Sana gümüş verse taş eder; bir özür getirmeni dilerse özrünü aksak kılar.

Ayrılığı olmayan buluşup kavuşmak kimseye nasip olmaz; dikensiz gül, sinek üşüşmeyen şeker yoktur.

Gamsız hiçbir kimseyi bilmiyorum ki bir an olsun varayım, ona elimi süreyim de kutlanayım.

Yürü, ağır gam yükünün altına gir; boyuna can çekiş; can isterlerse de ver gitsin.

Ben sende o erliği, o gücü göremiyorum ki mezara girmeden göğe ağasın.

Âdem bir buğday için altı yüz yıl dert içinde kalmadı mı, yeryüzüne kanlı gözyaşı dökmedi mi?

Ona bile bir buğday tanesi yüzlerce bela olursa, senin de bir lokmayı bile gamsız yemen yerinde değildir.

Benim de kârım ziyan oldu gitti, senin de; feryat benim de şu varlığımdan, senin de şu varlığından.

Ey dünya, senin cefandan şad olan kimdir? Senin bütün cevrin, cefan da yelden ibarettir, dönüp duruşun da.

Dünyanın senin işin yüzünden gamlanmadığı meydanda; peki, ne diye tutuyor da onun eliyle başına toprak serpiyor, yaslara batıyorsun?

Dünyanın senin gibi nice güveyi var; nice bayramlar hatırlar, nice düğün, dernekler bilir.

Ben bir ömürdür bir hemdem bulayım da ona sırlarını açayım, onunla dertleşeyim derim; bu isteğin peşinde koşarım.

Ama bana uygun bir tek soluktaş göremem, feryat bu münafık eş dosttan.

Değil mi ki toprağa girmek için anandan doğdun, şu aşağılık yerde ne diye köşk kurar, saray yaparsın?

Değil mi ki bedenin, toprakta yok olacak, çürüyüp toprağa karılacak, pencereni ne diye göklerin yücesine ağdırır da açarsın?

Altınla, gümüşle dolu bir hazneye sahip olsan da bir an zahmet çekmeden, derde düşmeden bir yudum su bile içemezsin.

Sen kendi derdine yan, kimsecikler senin derdinden haberdar olmaz. Ama ne söyleyeyim ki senin de kendi derdinden haberin yok.

Yerin toprağın altı, ama tertemiz can tertemiz topraktan yoğrulmuştur.

Senin aslın meleklerin secde ettikleri Âdem değil mi? Senin başında halifelik tacı yok mu?

Sen halife oğlusun, külhanı bırak, gül bahçesine git; şu ağırcanlılıktan vazgeç.

Mısır'da padişahlık senin, sen ne diye Yusuf gibi kuyunun dibindesin?

Ama senin devin Süleyman tahtına oturmuş da o yüzden mülküne hükmün geçmiyor.

Sen önde de padişahsın, sonda da, ama görenin gözü şaşı.

Biri iki görüyorsun, ikiyi de yüzlerce; oysaki bir ne, iki ne? Hepsi de sensin.

Ekmek ve elbise derdini ne vakte dek çekeceksin? Ne vakte dek halkın ayıplamasından çekineceksin?

Aslında şaşılacak bir yaradılışın var; bir palaspare, atlas kumaşa eklenmiş.

Her solukta huzura ermeye, vuslata erişmeye çalışırsan, "Secde et de yaklaş" ayetinden hilat giyersin.[1]

Nice zamandır beyhude düşüncelere daldın da yaradılışını yıprattın gitti.

A uykuya dalmış adam, aklın varsa kalk da ihtiyaç kapısını üstüne ört, kapat.

Âdemoğlunun gönlünde ne de hırs var, âlemde nasıl da şaşkın, nasıl da başı dönmüş.

Ey harisliği yüzünden gözü körleşen, çukurun ta dibine çöken,

Sen gebermedikçe hırsın azalmaz, senin hırs yaranın melhemi gebermektir ancak.

Dünyanın ağzına dek dopdolu kadehini çektin durdun, bunca dünya malını ne yapacaksın?

Billahi bütün dünya malı mülkü yol erinin gözünde bir arpaya bile değmez.

---

1 Kuran-ı Kerîm; 96. sûre (Alâk), 19. ayet.

Feryat şu sinek yiyen örümceklerden, hepsi de akbabalar gibi leş peşinde.

Feryat şu ağızlarında laf çiğneyen karınca tabiatlılardan, hepsinin de karıncalar gibi ne kılavuzu var, ne yol gözcüsü.

Feryat şu bir avuç kuruyup ufalanmış kemik parçalarından, hepsi de fareleşmiş köpek tabiatlı.

Ey gece gündüz gam yiyen, ey hırs elinde çaresiz kalan,

Hırs bir yular gibi boynuna bağlanmış; senin yuların hırs, devenin yuları kayış.

Rızık veren Tanrı'dan emin ol; sabret, rahat otur artık.

O, kâfirin bile rızkını kesmezken, akıllı adamın nasıl olur da keser?

Ey dost, seher çağlarında tembellik etme; sağ esensin, tembel olma.

Seher çağında uyanık oldun da duaya koyuldun mu, o anda dilediğini elde edersin.

O tapıdan hilat giyenler hep seher çağında giyerler.

O bağın bahçenin kapısını seher çağlarında açarlar; onun yüzünü, hasret çekenlere, özleyenlere seher çağlarında gösterirler.

O sırada sana padişahlık gerekse, Muhammed'in kapısında yoksul kesil, dileğini o kapıdan iste.

İlâhiname'nin Başlangıcı

İlâhî, kitaba başladım; kitabın kapısını senin adınla açtım.

Dile fesahate doğru yol verdim, ağzı belagatle açtım.

Allah'a dayanarak, kusuru kendime vererek bu son kitabı önüme koydum.

Gönlümü arıtıp bu kitabın yazmasına verdim, güzel yazdıysam topu kaptım demektir.

Söz hazinesinin kapısını açtım, bu kitaba İlâhiname adını verdim.

İlâhî, kitabın adı senin adındır, kitap da senin kitabın; evet, "Kalem yazdı ve mürekkebi kurudu" sözü senin kalemin, senin takdirin hakkındadır.

Bu kitaba sen başlattın; sonunu da lütfet, sen bitirt.

Tab'ıma sen lütfunu, inayetini yoldaş et, sen başarı ver; hatırıma düşüncede bocalama verme.

Lütfet de şu kitabı sana getireyim; insanları da, canları da huzura kavuşturayım.

Ebedî olarak halka doğru yolu gösteren sensin; gizli, açık, her şeyi bilirsin sen.

Sırrımın başlangıcını sona eriştir de canım bedenimde oldukça başımı yücelteyim.

İlâhî, lütfunu yâd et bana, rahmetle bir nazar et işimize.

Lütfet de canımın dileğini elde edeyim; bir gönül olsun, kabul etsin bunu.

Bir gönül bile bu şiirden hoşnut olursa, canım muradına erer; gönlümün dileği tezce meydana gelir.

Söz benden, hidayet Tanrı'dan; İlâhî, sen beni kendinden, lütfundan ayırma.

Bu işi lütfuna havale ettim, sen tembellikten koru beni.

Bu sözler rızana uygun olsun; beni kabul et, sözlerim makbul olsun; bunlara halkın rağbetini artır.

Önce canımın dileğini ver; lütuflarını esirgeme, kerem et.

Bana birliğini övüp anlatmam için bir tercüman ver, yetiştirip geliştirmene dair şu şairliğime bir iz göster, bir nişane belirt.

Ey nişanı olmayan, bir nişane belirt de gönlümün dileğince dilimi açayım, söze başlayayım.

Bir dudu kuşuna benzeyen canımı güzel nağmelerle öttürmeye başlayayım; anlatmama şiirimden şekerler bağışlayayım.

Senin lütfunu anlatmaya başlasın; denizden, madenden bahsediş ayıbından kurtarayım onu.

Tamamiyle can olayım, teni bırakayım; ruhu gönülden de kurtarayım, candan da.

Baştan ayağa dek nur olayım, misksem kâfur hâline geleyim.

İlâhî, dilime doğru sözü ilham et, kulunun duasını kabul eyle.

Tortuyla dopdolu gönlümü arıt, lütfunla nazar et, sözlerime karşı şekeri bile abes, beyhude bir hâle getir.

Beni kapında muradına erişmiş bir kul et, eğri büğrü söylemekten dilimi koru.

Bana başarı ver de sana hamd edeyim; sıfatlarını, zatını dile getireyim.

Senin dergâhından aman dilemekteyim işte. Yarabbi, bu maksadıma ulaştır beni.

Söz sona erince birliğinden bahsetmeye koyulayım, seni öveyim, ululuğunu söyleyeyim.

Baharlardaki bülbül gibi çileyeyim, şakıyayım, göz bulutlarından yağmur yağdırayım.

Can ve gönül zincirlerini oynatıp şakırdatayım; balçığı ruh hâline getireyim, can hâline sokayım.

Münacata koyulup dua elini açayım; ağlaya inleye, ey hacetleri reva eden, ey dilekleri veren diyeyim:

Beni sana hamd etmekte sahib-kıran et, şiirim gibi dilimi de aç, sözümü de akıt.

İşimi muradımca düzelt, dile bir tercümanlık beratı ver.

Tanrım, anlatmaktan yoruldum; neşe yaygısını dürdüm, devşirdim.

Artık zatını övmeye başlayayım; sıfatlarını anlatmaya koyulayım.

Tanrım, senin vergilerin umumidir; herkesi, her şeyi kavrayan inayetlerin daimidir.

Bizi bir avuç topraktan yarattın, bir balçık parçasıyken bütün varlıklardan bizi seçtin.

Ümmetlerin hayırlısı dedin de bu söz yüzünden başımız yüceldi, bu lütufla senin itaat libasına büründük.

Bu ihsanla, bu hilatle padişah kesildik; "Âdemoğullarını yücelttik" ayetiyle uluyuz, murada ermişiz.[1]

Tanrım, bilensin, adalet ve lütuf sahibisin; zatının sıfatları "Tanrı Uludur" sözüyle anlatılmıştır.

Kadının, yakının, oğlun yoktur, münezzehsin bunlardan; sana ortak, eşit, benzer olamaz.

Oğlu olmayan, evveline evvel düşünülemeyen bir Tanrı'sın; yakını bulunmayan ve her an tedbir ve tasarrufta olan bir zatsın. Zenginin sığınağısın, yoksulun övüncüsün.

Bir dumandan göğü yarattın, bir avuç topraktan bütün insanları halk ettin.

Göğü direksiz tuttun, toprağı bir serap üstüne kurdun.

Bir yelden Meryemoğlu İsa'yı yarattın, bir ateşten Âdem'in düşmanını halk eyledin.

Kaf ile nun[2] sözüyle varlığı meydana getirdin; insanlara da, cinlere de cihanı, canı sen verdin.

Yollar, beller senin yüzünden ayıktır, sarhoştur; ülkeler senin lütfunla varlığa erişmiştir.

Gerçekten de padişahlık sana yaraşır, seninle bezenir; bir aydan bir başka ay meydana getirir, ayı balık burcuna alır, gösterirsin sen.

Görünen, görünmeyen her mahluka rızık veren sensin; her bileni, her bilmeyeni yaratan sensin.

"Hiçbir mahluk yoktur ki" ayeti padişahlığının fermanı, "Bilmez misin" ayeti buyruğunun yürürlüğüne delildir.[3]

Sen vardın, ne gökler vardı, ne dünya, ne ahret; sen vardın, şu "iki yay arası" bile yoktu.[4]

Kalan sensin, ne varsa fanidir; senin takdirinle var olanlar da yüce değildir, hepsi de alçalmıştır sana karşı.

Dirilten sensin, ölenleriz biz; sensin padişah, bir avuç yoksullarız biz.

---

1 Kuran-ı Kerîm; 76. sûre (İsrâ), 70. ayet.

2 Kün = ol

3 Kuran-ı Kerîm; 6. sûre (En'âm), 38. ayet.; 2. sûre (Bakara), 107. ayet.

4 Kuran-ı Kerîm; 53. sûre (Necm), 9. ayet.

Suçluyuz ama muhtacız sana; Müslümanız, o yoldan lütuf ve ihsan şehrindeyiz.

Dünya müminlerin zindanıdır, ama müminin malı mülkü, kazancı da oradadır.

Lütfun hâlime yoldaş olursa, yıkık dökük varım, varlığım, tümden mevki kesilir, mal mülk olur.

Kula lütfeder, inayet buyurursan, yüz yıllık kulluğun bile ne değeri olur.

Tanrım, koruyucu sensin, hazır nazır olan sensin; kullarının hâllerini görüp gözeten sensin.

Şu hatalarımızı bir çizgi çekip yapılmamış say, lütfunla suçlarımıza bir kalem çek gitsin.

Bizi bağışlarsan kerem sahibisin, bağışlayabilirsin; bizi ulularsan lütfedersin; ulular ulususun.

Bizden bir suç meydana gelirse, bizdendir bu; unutkanlığımız da özürlerimizdendir.

Havva ile Âdem bile yanıldı; yaptıkları ne oyundu, ne oyuncak.

Unuttular, yanıldılar da o suça düştüler; ey padişahım, onları bağışladın, suçlarından geçtin.

Biz çaresizlerin suçlarımızdan da geçersen, padişahlık etmiş olursun.

Bu kapının toprağına çökmüş oturmuşuz; ah etmeye eş olmuşuz, eyvah demeye koyulmuşuz.

Emaneti avucumuza almışız, dilimiz boyuna seni anmakta.

Tertemiz zatını övmedeyiz; ağzımız, dilimiz, seni anıp anlatmakla nağmeler terennüm etmekte.

Yüzlerce feryat ve figanla, yüzlerce ağlayıp sızlaya sızlaya kurtuluş yolunu arayıp durmadayız.

"Bana dua edin" emrine uymuşuz, "icabet ederim" vaadiyle haberler okumaktayız.[1]

Allahım, senden başka kimseyi istemiyoruz; o yüzden de sana sığınmışız ancak.

Allahım duamızı kabul et, Allahım lütfunu kılavuz et bize.

---

1 Kuran-ı Kerîm; 40. sûre (Mü'min), 60. ayet.

Attâr'ın gönlünü Beytü'l-Harem hâline getir, nazarınla şereflendir, hürmete mazhar bir hâle getir.

Hüzünler kulübemize kadem bas, bas da bunu canımıza minnet bilelim.

Attâr'ın gönlü derdinle yıkık dökük bir hâldedir, yıkık dökük yerlerden geçmek doğrudur.

Tanrım, canımıza bir nazar et; hüzünler kulübemize lütfunu bir uğrat.

Bizi kendi aşkına müptela kıl; aklımızı da bizden razı olacağın yola sahip et.

Allah'ın salatü selamı ona, soyuna ve sahabesine olsun, Hz. Peygamber'in Na'ti Bahsinde

Bu bölüm Fatih nüshasında 332 beyittir, ilk ve son beyitleri:

Muhammed iki âlem ehlinin de uyduğu zattır, Muhammed Âdemoğullarının en büyüğüdür.

***

Senin suyunu içmeye layık değilsem, o kadar suvarma beni; Allah daha iyi bilir.

***

Bu bölüm British Museum nüshasında 17 beyittir, ilk ve son beyitleri:

Muhammed öyle bir zattır ki Arap'ın en yücesidir, vücudu istek denizinin incisidir.

***

Değil mi ki elin İmranoğlu Musa'nın eli gibi, can kadehinden abıhayatı içedur.

Açılama

B. 45. "Bir gizli hazineydim. Bilinmeyi sevdim, diledim. Beni bilsinler diye halkı yarattım" meâlinde bir hadis-i kutsi, yani Kur'an'dan olmayan ve Peygamber tarafından rivayet edilen Tanrı sözü vardır derler.

B. 48. **Kâf ve Nun:** Kün sözünü meydana getirir ki Türkçede "ol" demektir. Tanrı bu sözle âlemleri yaratmış ve yaratılanları meydana getiregelmiştir. İradeyi bildirir. Sûre 36 (Yâsîn), ayet 82.

B. 74. Sûre 24 (Nûr), ayet 35'ten

B. 134. **Kıyamet:** Dindarlara görę bu dünya fanidir. Sonunda mahvolacak, ahret âlemi başlayacak, ölenler dirilecekler, bu âlemde iyilik edenler cennette zevk ve safalarla ebedî olarak mükafatlanacaklar, kötülük edenler cehennemde azap çekeceklerdir. Dünyanın mahvoluşu kıyamettir. Müslümanlığa göre kıyametin ne vakit kopacağını Tanrı'dan başka kimse bilmez. Yalnız dünyanın düzeni bozulacak, Tanrı'yı tanıyan kalmayacak, insanlar kötü bir hâle gelecekler, zulüm çoğalacak, adam öldürmek alelade bir şey sayılacak, nihayet bir gün güneş batıdan doğacak, biraz yükselip sonra yine batacak ve üç gün doğmayacak, üçüncü günü yine doğudan doğacaktır. Güneşin batıdan doğuşu kıyametin en büyük alametidir. Güneş batıdan doğunca tövbe kapısı kapanacak ve artık kimsenin tövbesi kabul edilme-

yecektir. Derken, rivayete göre bir cuma günü birdenbire ortalığı bir duman kaplayacak, bir şiddetli deprem olacak, denizler karalara saldıracak, dağlar pamuk gibi atılacak, İsrafil adlı melek Sûr denilen boruyu üfürecek, bütün canlılar bir anda ölecek, bu suretle kıyamet kopmuş olacaktır.

B. 135. Sırat yol demektir. Müslümanlığa göre kıyametten sonra İsrafil tekrar Sûr'unu üfürecek, ruhlar cesetlere girecek, herkes dirilecek, Arasat meydanına toplanacaklar. Orada iman ehline sağ yanlarından, kâfirlerle suçlulara sol yanlarından ve arkalarından dünyada yaptıkları işler yazılı olan amel defterleri verilip okutulacak, sonra mizan, yani büyük bir terazi kurulup herkesin yaptığı iyiliklerle kötülükler tartılacak, bundan sonra herkes Sırat denen bin yıl yokuş, bin yıl düz, bin yıl inişi olan, kılıçtan keskin, kıldan ince bir köprüye sevk edilecektir. İman ehli olanlar imanlarındaki kuvvete ve yaptıkları iyiliklere göre göz yumup açacak bir zaman zarfında, yahut yel gibi, koşar at süratinde, yahut yürüyerek veya sürüne sürüne o köprüden geçip, "Hazîre-i Kuds-Kutlu Avlu" denen yere varacaklar, kâfirlerle suçlular Sırat'tan geçerken altındaki cehenneme düşeceklerdir. Hazîre-i Kuds'e varanlar oradaki iki kaynağın birinden içecekler, öbürüyle yıkanacaklar, cennete gideceklerdir. Mizan ve Sırat, Zerdüşt dininde de vardır.

B. 176. Eski yıldız bilgisine göre Müşteri [Jupiter] ile Güneş iki kutlu yıldızdır. Herhangi bir padişahın tahta çıktığı anda bu iki kutlu yıldız aynı derecede bulunur, yani o anda "kıran-ı sa'deyn–iki kutlu yıldızın kıranı" olursa, o padişaha "sahib-kıran" denir ve zamanında büyük zaferler olacağına inanılırdı. Sahib-kıran padişahlar, dört kılıç takınırlardı. Aynı zamanda kıran, sikke, yani üstünde padişahın tuğrası bulunan para mânasına geldiğine göre sahib-kıran sikke sahibi padişah da demektir.

B. 180. Mekân, yani yer, kevne, yani var olan şeye tabidir. Herhangi bir şey olunca onun boşlukta kapladığı bir yer

de olur. Fakat tasavvufa göre mekân mücerret ve zihnî bir mefhumdur. Çünkü bütün varlıklar hakikatte yoktur. Âlem, Tanrı olan "vücud-ı mutlak-mutlak varlık"ın bilgisinde sabit olan ilmî suretlerin tecellisinden ibarettir. Diğer bir anlatışa göre âlem âlem olmak itibarıyla yoktur, Tanrı tecellisi olmak bakımından vardır. Şu hâlde nisbî olan mekân âlemi hakikatte mekânsızlık âlemidir. Lamekân, yani mekânsızlık âlemi, mutlak varlık zuhur edince mekân âlemi meydana gelmiştir.

B. 181. Muhammed bir hadisinde "Rüyasında beni gören, hakikaten beni görmüştür. Çünkü Şeytan benim şeklime giremez" der. Sûfîler bu hadisi "Beni gören Hakk'ı, yani Tanrı'yı görmüştür" anlamına alırlar.

B. 190'dan itibaren birçok mucizeler anlatılmaktadır. Mucize insanı acze düşüren, tabiat kanunlarına aykırı, olmayacak bir şey anlamına gelir. Musa'nın sopasının büyük bir yılan olup büyücülerin yılan hâline gelen ip ve sopalarını yutması, İsa'nın ölüyü diriltmesi gibi.

B. 209. Miraç: Peygamber bir gece Cebrail'le Mekke'den Kudüs'e gitmiş, oradan göklere çıkmış, Sidretü'l-münteha denilen sınır ağacına kadar Cebrail'le gitmiş, Cebrail orada kalmış, Muhammed'in altındaki Burak, yani cennet atı da oradan ileriye geçememiş, Refref denen halıya benzer bir şey Peygamber'in önüne serilmiş. Peygamber ona oturmuş, onunla gitmiş, nihayet Refref de geride kalmış, Muhammed vasıtasız olarak Tanrı'dan emir almış, sonra dönüp evine gelmiş, yatağını henüz sıcak bulmuştur. Miraç, Müslüman âlimlerinin bir kısmına göre Muhammed'in bedeniyle olmuştur, bir kısmına göre ruhuyla olmuştur. Bir kısmı da Kudüs'e kadar bedeniyle olduğunu, ondan ötesinin ruhuyla olduğunu söylemişlerdir. Kur'an'ın 17. sûresinin başlarında (İsrâ) Mekke'den Kudüs'e gittiğini, 53. sûresinin (Necm) 7-14. ayetlerinde de Sidretü'l-müntehada Cebrail'i gördüğü, aralarındaki mesafenin iki yay, yahut yayın iki tarafı

kadar, hatta daha da az bulunduğu anlatılmaktadır. Yine Kur'an'ın 17. sûresinin (İsrâ) 60. ayetine göre de miraç bir rüyadır, Sûfîlerin bilhassa Hukema mesleğini benimseyenleri ise miracı Muhammed'in nefsinde vaki bir hâl telakki ederler. Onlarca Cebrail, Muhammed'in aklının temsilî bir ifadesidir. Burak ruhaniyeti, Refref aşkıdır. Gökler letafeti, Tanrı da hakikatidir. Bu bakımdan miraç, Muhammed kulluğundan geçerek ruhaniyetine dayanıp aklıyla aklın son hududuna kadar varmış, sonra aşkıyla daha ileriye yürümüş, kendi hakikatine ulaşmıştır demektir ki şeriat diliyle yukarıda anlattığımız gibi söylenir. Miraç hakkında birçok hadisler vardır.

B. 294. "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" diye bir hadis-i kutsi, yani Kur'an'a dahil olmayan, fakat Muhammed'e ilham edilen Tanrı sözü rivayet edilmiştir.

B. 387. Muhammed, "Ben ve Ali bir nurdanız" demiştir.

B. 395-396. Ali bu meâlde bir söz söylemiştir.

B. 398. "Perde kaldırılsa yakıynim artmazdı." Ali'nin sözü.

B. 582. Haraç-Baç: Eski toprak kanununa göre toprak hükümetindir, yalnız tasarrufu halka verilir. En mahsuldar topraklar, "has"tır ve bunlar saray erkânına, padişaha aittir. Diğer topraklar o toprakları fetheden komutanlara, yahut saray mensuplarına timar ve zeamet olarak verilir. Köylü bu topraklarda işler, mahsulün mühim bir kısmını o zamanın kanununa göre has, timar ve zeamet sahipleri alır. Bu kanun Selçuk devrinden kalmadır, Osmanoğulları da Tanzimat'a kadar bu kanunu tatbik etmiş, sonradan aşar usulü konmuştur.

B. 858. Alevi: Ali soyundan gelenlere verilen bir addır. Alevilerin İmam Hasan soyundan gelenlerine Şerif, İmam Huseyn soyundan gelenlerine Emîr ve Seyyit dendiği gibi bütün Alevilere umumi olarak Seyyit de denmiştir. Ayrıca Peygamber'den sonra Ali'yi halife tanıyan ve hatta Ali hakkında ileriye gidip onu Tanrı bilenlere de Alevi denir.

B. 1561. Ahı, Arapça kardeşim demektir. Akı, Türkçe bir kelimedir. Eli açık, cömert mânasına gelir. Ortaçağlarda önceleri din ve mezhep farkı gözetmeksizin esnafları içine alan ve mal iştirakini kabul eden bir teşkilattır. İnanış bakımından Ahılar Bâtınidirler. Sonradan Bayrami Melâmileri-Hamzaviler bu teşkilatı yürütmüşlerdir.

B. 1655. Güya bir suç yapanlar hayvan şekline dönerek çarpılırlarmış. İsrailoğullarının bir kısmı maymun ve domuz olmuşlar. Muhammed ümmetinde mesh denen bu çarpılma yokmuş, fakat bunun yerine Müslümanların gönülleri insan gönlü hâlinden çıkarmış.

B. 1653-1664. Efrasyab iki yıl İran'ı istila edip sonradan Keyhusrev tarafından öldürülen Turan hükümdarıdır. Ekvan, Rüstem'le savaşan ve Rüstem'i bir kaya üstünde uyurken kaya ile kaldırıp denize atan, sonunda yine Rüstem tarafından öldürülen devdir. Bijen, Rüstem'in kızının, yahut kız kardeşinin oğludur, Efrasyab'ın kızı Menije'yi bir avda görüp sevmiş, kız da onu sevmiş, Efrasyab bunun üzerine Menije'yi yedi yıl bir kuyuda hapsetmiş, sonunda Rüstem bir tacir kılığında gidip Menije'yi kurtararak İran'a götürmüştür. Keyhusrev meşhur hükümdardır. Rüstem de meşhur İran kahramanıdır. İran'ın mitolojik tarihine ait olan bu şahısların hemen hepsi eski Hint dininin mabut ve ifritlerinden bozmadır.

B. 1773. Mevlânâ bu hikâyeyi "Mesnevi"sine almıştır (Cilt I. Millî Eğitim Bakanlığı, Klasik Yayınları, s. 93, bkz. 906'dan itibaren).

B. 1798. Bu hikâye şu suretle Nasreddin Hoca'ya izafe edilerek söylenegelmiştir: Hoca bir gün damdan düşmüş. Görenler başına üşüşmüşler. İçlerinden biri, Hoca hâlin nasıl, ne oldun diye sormuş. Hoca, içinizde damdan düşen var mı demiş. Adamlar hayır deyince, öyleyse anlamazsınız. Gidin, bir damdan düşen getirin. O bilir benim hâlimi demiş. Hatta bu hikâyeye uygun olarak bir de "damdan düşen hâlden bilir" diye atalar sözü vardır.

B. 1816. Mevlânâ'nın "Öyle bir aşka batmışım ki bu aşkta evvel gelenler de gark olmuşlardır, sonra gelenler de" beyti bu beyti pek andırıyor. Mevlânâ'nın beyti şudur:

Garka-i ışkam ki garkast enderîn
Işkhâ-yı evvelîn-ü âhırîn

B. 1922-23. Bu iki beyit şunlardır:

Dehâneş bûd çün harfî zi şengerf
Şude ez cezm-ü vakfeş bist-ü nüh harf
Derû ez zıyk harfî çün nekünced
Sezed kez bist-ü nüh bîrun nekünced

Nüsha farklarıyla ikinci mısra:

Şude ez cezm-i vakf

Yahut:

Şude ez cürm-i vasf-ı

Üçüncü mısra:

Çün harfî nekünced
Derû ez zıyk harfî mînekünced

Dördüncü mısra da:

Sezed ger bist-ü nüh bîrun nekünced

Yahut nekünced yerine nesenced okunabilir.

B. 1995 Mevlânâ bu hikâyeyi de Mesnevi'sine almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Klasik yayınları, c. II, s. 13, bkz. 141'den itibaren).

B. 2501. Kur'an, sûre 7 (A'râf), ayet 11-12.

B. 2504-2505. Sarığın secdeye mâni olmaması için ön tarafta az, yanlarda ve arkada çok olarak ve âdeta önden ikiye ayrıldığı için Arap alfabesindeki Lâmelife benzer bir şekilde sarılması âdetmiş ve bu çeşit sarığa "Lâmelifvari sarık" denirmiş. Osmanoğulları devrindeki "Kâtibî destar" lâmelifvariydi.

B. 2616. Eskilerce insan vücudunda kan, safra, balgam ve sevda vardır ki bunlara ahlât denir ve mizaç, yani sıhhat, bunların aynı miktarda oluşundan, hastalık da birinin çoğalmasından meydana gelir.

B. 2797. Biz hadislerde böyle bir şeye rastlamadık. Bu hikâye de Nasreddin Hoca'ya izafe edilir; kadınları, Hoca'dan, hangimizi seviyorsun? diye sormuşlar. Hoca da her birine bir mavi boncuk verip bunun sevgi alameti olduğunu, fakat ortaklarına söylememelerini tembih etmiş. Sonra kadınlar ne vakit o çeşit bir soru sorsalar Hoca, mavi boncuk kimdeyse benim gönlüm onda dermiş, kadınların her biri sevinirmiş. Bu söz atalar sözü gibi söylenir de.

B. 3173. Elestü "değil miyim" anlamına Arapça bir sözdür. Tanrı, Âdemoğullarının ruhlarına kendileri yaratılmadan "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demiş, onlar da tasdik etmişler. Sûre 7 (A'râf), ayet 172.

B. 3187. Sahabenin Ensar, yani yardımcılar, Medineliler kısmından Ebu-Eyyûb Hâlid-ibn-i Zeyd'dir. Mezarı İstanbul'da Eyüp'tedir.

B. 3275. Lohrasb, Keyhusrev'in veziriymiş. Keyhusrev'in oğlu olmadığı için padişahlığı buna bırakmış.

B. 3448. Sûre 24 (Nûr), ayet 35'ten.

B. 3452. Eskilerce pek küçük bir ölçü ve paranın cüzülerinden.

B. 3474. **Abıhayat.** Bengisu, içenin ölmeyeceği su. Aynı anlamda Abızindegi, Abıhayvan gibi terkiplerle de geçer.

Kur'an-ı Kerîm'in 18. sûresinin (Kehf) 60-64. ayetlerinde Musa Peygamber'in yanındaki genç arkadaşıyla iki denizin kavuştuğu yere vardığı, orada bir kaya dibinde Musa'nın uyuduğu, yanlarındaki torbada bulunan, bir kısmı yenmiş, kızarmış balığın Musa, yahut arkadaşı Yuşa'nın oradaki kaynaktan aptes alması ve suyun torbaya sıçraması üzerine dirilip denize atıldığı ve bir müddet denizde iz bırakarak gidip kaybolduğu bildirilir.

Rivayete göre Makedonya hükümdarı İskender de bu suyu aramıştır. Attâr, Mantık Al-Tayr'da abıhayattan bahsetmiş (A. Gölpınarlı tercümesi; III. basım. İst. 1968-M. Eğitim Basımevi, s. 64, bkz. 808-809), karanlıklar diyarı-

nı, İskender'in kılavuzsuz kalışını hikâye etmiş (III. basım, c. II, bkz. 3833), İlâhiname'nin XIII. Makalesinin sonunu da buna hasretmiştir. XIV. Makale bu suyun ilim olduğunu bildirir. (Abıhayat hakkındaki çeşitli rivayet ve kanaatler, doğu ve batıdaki telakkiler için Dîvân-ı Kebîr tercümemizin I. cildinin açılamasına bkz. İst. Remzi K. 1957, s. 394-397.)

B. 3481. İskender-i Rumi (Zülkarneyn). Büyük İskender veya İskender-i Kebir. İskender-i Rumi diye anılan bu hükümdar, Makedonya hükümdarı Filip'in oğludur; milattan 356 yıl önce doğmuş, Aristo'dan okumuş, babasının ölümü üzerine 336'da yirmi yaşında hükümdar olmuş, 335'te Yunanistan'ı idaresi altına almış, İran'la savaşmış, 323'te ölmüştür. Eskiler bu zatı Kur'an'ın 18. sûresinin (Kehf) 83. ayetinden itibaren bahsedilen Zülkarneyn olarak kabul etmişlerse de Hindistan'ın eski Maarif veziri rahmetli Mevlânâ Ebu'l-Kelâm Âzâd'ın tahkikine göre Zülkarneyn, Med ve Fars hükümetlerini birleştiren ve milattan önce 519'da vefat eden İran hükümdarı Kuruş-ı Kebir'dir (A. Gölpınarlı; Kur'an-ı Kerîm ve Meâli; 1377 H. 1938; Remzi K. II. c., Açılama; s. LXXXII-LXXXIII).

B. 3502. Yedi iklim. Eskiler dünyanın insanların yaşadığı bölümünü havası bakımından yedi bölge olarak kabul etmişlerdir. Akaalim-i Seb' ve Heft iklim de denen yedi iklim, Türkçede çok defa çokluk ve genişlik bildirir ve doğu, batı, güney ve kuzeyle beraber "yedi iklim, dört bucak; yedi iklim, dört köşe" diye kullanılır (Hafız Dîvânı terc. bkz. II. basım. İst. Milli Eğitim Basımevi-1968; Açılama, s. 675; beyit 242'nin izahı).

B. 3515-3517. İskender Seddi. Ye'cüc, Me'cüc. Kur'an-ı Kerîm'in 18. sûresinin (Kehf) 93-100 ayetlerinde Zülkarneyn'in iki seddin arasına vardığı, orada bulunanların yeryüzünde bozgunculukta bulunan Ye'cüc, Me'cüc kavimlerinin geçememesi için bir set yapmasını istedikleri, onun da bir set yaptığı, son zamanlarda, kıyamete yakın bu seddin yı-

kılacağı, bu kavimlerin de âleme yayılacağı bildirilmektedir. Ye'cüc, Me'cüc, 21. sûrenin (Enbiyâ) 96. ayetinde de geçer. Yine Ebu'l-Kelâm'ın tahkikine göre bu set Hazar deniziyle Kafkas dağlarının geçit yerine yapılan settir ki Araplar buna "Babu'l-Hazar" derler. Ye'cüc, Me'cüc de Karadeniz kıyılarında yaşayan ve arada bir Kafkas dağlarını aşarak Batı Asya'ya saldıran boylardır (Kur'an-ı Kerîm ve Meâli; Açılama; s. LXXXIV).

B. 3518. Ûcoğlu Unuk, yahut Unaak. Üç bin altı yüz yıl yaşadığı rivayet edilen bir zalim. Cüssesi pek büyük, boyu pek uzunmuş. Elini denize daldırır, balık tutar, elindeki balığı güneşe doğru kaldırır, balığı güneşin hararetiyle kızartır, yermiş. Nuh tufanında sular bu adamın ancak dizine kadar çıkmış. Musa tarafından öldürülmüş (Şeyh Abbas-ı Kummi: Safinata'l-Bıhar; 1355 - Nacaf; c. 2, s. 283).

B. 3530. Suç - Yağmur yağmaması. "Beş şeye beş karşılık var; ahdini bozar topluma düşmanını musallat eder, Allah'ın emrine uymadan hüküm verenlere yoksulluk verir, açıkça kötülükte bulunanlarda ölüm artar, ölçeği, teraziyi doğru ölçmeyen, tartmayan topluluğun ekini bitmez, nebatları yetişmez, dertlere, kıtlığa uğrar, zekât verilmezse de yağmur yağdırılmaz." Hadis (Câmiu's-Sagıyr; Mısır, Hayriyye mat. 1321, c. II, s. 5).

B. 3558. Dinar. Devletin damgasını taşıyan altın para. Gümüşüne dirhem denir.

B. 3565. Azrail. Tanrı emriyle eceli gelenlerin canlarını alan melek; İzrail. (İslam Ansiklopedisi'ne bkz. cüz. 12, s. 156-157.)

B. 3585. Merzuban. Vali ve bilhassa sınır eyaletlerinin valilerine ve sınır muhafızlarına verilen ad.

B. 3591. Diyet. Herhangi bir kişiyi öldüren, yahut bir uzvunu kesen veya iptal eden kişi. Öldürülenin velisinin, yahut uzvu kesilen veya iptal edilenin rızası ve hâkimin de muvafakatiyle muayyen miktarda hayvan veya para vererek

kısastan kurtulur. Bu verilene diyet denir. Fıkıh kitaplarından "diyat-diyetler" bahsi ayrı bir bölümdür.

B. 3605. **Kisrâ (Nûşirevân), Buzurcmihr.** Husrev kelimesinin Arapçalaşmış şekli olduğu söylenen Kisrâ, Sasanilerden Kubad'ın oğlu olup Miladi 531'de şah olan, Roma ile savaşan ve mağlup eden, kırk sekiz yıl hüküm süren, 579'da vefat eden ve adaletiyle şöhret kazanan Nûşirevân'ın lakabıdır; sonradan bütün şahlara denmeye başlanmıştır. Buzurcmihr, akıl ve dirayetiyle meşhur olan ve Nûşirevân'a vezir olan zattır; 580 yahut 90'da vefat etmiştir.

B. 3657. **Behlûl.** Doğrusu Bühlûl'dür. Halk rivayetine göre Abbasoğullarından Harun'un kardeşidir, fakat bu rivayetin aslı yoktur. Kendisini deli gösteren bu zata birçok hikâye ve kerametler atfedilmiştir. Harun zamanında 190 H. de (806) vefat etmiştir (Safina'ye bkz. I. s. 113).

B. 3666. **Bârbed.** Husrev-i Perviz'in sazendesi.

B. 3678. **Şa'bî.** Tabiinden, yani sahabeye ulaşanlardandır. Asıl adı Ebu-Amr Amir'dir. Yemenlidir ve Hımyer boyundandır, fakat Hemdan kabilesinden sayılmıştır. Hicri 20'de (640-641) Basra'da doğmuş, Kûfe'ye yerleşmiş, 104'te (722) orada vefat etmiştir. Alaycı bir zat olan Şa'bî'nin Roma'ya elçilikle gittiği de vardır.

Bu hikâyeyi Mevlânâ Celaleddin, Mesnevi'nin IV. cildinde zikreder (Kıssa-i on morg-ı girifte ki vasiyyet kerd ki ber guzeşte peşîmanî mehor... Reynold A. Nicholson basımı, Londra 1929, s. 410-411).

B. 3718. **Kaf Dağı.** Eskilere göre dünyayı çepeçevre kuşatan dağ. Sûfilerin tevilince insan.

B. 3739. **Rabi'oğlu Fadl.** Üçüncü halife Osman'ın azatlı kölesi Keysan'ın soyundandır. Babası Rabi, Abbasoğullarından Mansur'un zamanında şöhret kazanmıştı. Fadl, Me'mun zamanında 208'de (823) menkuben vefat etmiştir.

B. 3773. **Yedi aza.** Baş, iki el, iki diz ve iki ayak.

B. 3813. Eflatun. Meşhur Yunan filozofu ve ide nazariyesinin kurucusu Platon'dur. Sokrates'in talebesi, Aristoteles'in hocasıdır. Milattan 430 yıl önce doğdu. Sokrates'in öldürülmesinden sonra seyahate çıkmış, Mısır'da epeyce oturmuş, Yunanistan'a dönmüş, 388'de Akademia'yı kurmuş, 348 yahut 347'de ölmüştür. Doğu edebiyatında akıl timsali olarak anılır.

B. 3814. Hürmüs. Hesap, hendese, mimari, musiki, tıp vs. bilgileri icat ettiği söylenen zat, birkaç tane olduğu için Hürmüsler anlamına "Heramise" diye de anılır. İdris Peygamber olduğunu kabul edenler vardır.

B. 3835. Nemrut. Doğrusu Nümrud. İbrahim Peygamber zamanındaki Keldanistan hükümdarı olup İbrahim'i ateşe attırmış, fakat ateş güllük gülistanlık hâline gelmiştir. Kur'an-ı Kerîm'in 21. sûresinin (Enbiyâ) 56-70 ve 37. sûresinin (Sâffât) 91-98. ayetlerinde anlatılır.

Mevlânâ Celaleddin, Mesnevi'nin VI. cildinde Nemrut'un yetişmesini muhtasar tarzda anlatır (Reynold A. Nicholson basımı; Londra 1933, s. 550-553).

B. 3962. Mecnun-Leyla. Şark'ta en meşhur aşk hikâyesindeki birbirini seven erkek ve kız. Asıl adı Kays olan delikanlı Leyla'nın aşkından dağlara düşmüş ve deli anlamına Mecnun diye anılmıştır. İran ve Türk şairlerinden birçoğu bu aşk hikâyesini nazma çekmişlerdir (Hafız Dîvânı terc. bkz. II. basılış, İst. Milli Eğitim Basımevi-1968, Muhammed Aliyy-i Tebrizi'nin Rayhane'sine de bkz. III, 369, 1329 Ş. H. s. 471-474).

B. 3999. Mahmud-Eyaz. Gazneviler hükümetini kuran ve Hicri 421'de (1030) Gazne'de vefat eden meşhur Gazneli Mahmud'un pek sevdiği güzel bir kölenin adı Eyaz'dır (Ayâz). Şark edebiyatında Mahmud daima Eyaz'la anılagelmiştir.

B. 4011. İsaoğlu Muhammed. 412 Hicri'de (1012) vefat eden Sülemî, Tabakaat'ında. İbnü'l-Bagavî'ye Seriyy-i

Sakatî'nin ahvalini sorduğu nakledilen bir Muhammed b. İsa'd-Dahkaan var; bu olsa gerek. Bu takdirde Seriyy-i Sakatî, 253'te (857) vefat ettiğinden bu zat IV. asır sûfîlerindendir (Tabakaatu's-Sûfîyye; Nurüddin Şarîba basımı, 1373 H. 1953; s. 165 nota da bkz.).

B. 4062. Mehistî-Sultan Sencer. Mehistî, Sultan Sencer'in zamanında (512-552 H. 1118-1119-1157) şöhret kazanmıştır. Ay anlamına gelen "meh" kelimesiyle hanım anlamına gelen "sitti" kelimesinden meydana çıkan Mehistî adı başka şekillerde de mânalandırılmıştır. İbn-i Hatib-i Gence diye tanınan şair Genceli Emîr Ahmed'in zevcesidir. Ölüm yılı belli değildir. İki yüz kadar rubaisi eldedir (Said Nafîsî: Tarih-i nazın ü nesr der İran ta payan-ı karn-ı dehum-ı hicri; Tehran-1344 Şemsi Hicri, c. I, s. 85; Rayhanetü'l-Edeb, IV, 1371 H. 1331 Ş. H. s. 108-109).

B. 4135. Sopaya Binmiş Meczûb. Bu hikâye bir başka tarzda Mesnevi'de de geçer (R. A. Nicholson basımı; Londra 1925, II, s. 376-377, 380 ve devamı).

B. 4295. Hüma. Hümay da denen boz renkli ve ayaksız bir kuşmuş, dirisi ele geçmezmiş. Hindistan'da, Hita ve Huten ülkeleriyle Kıpçak çölünde bulunurmuş. Saksağana benzermiş. Hafız Dîvânı'nı şerheden Sûdî, Şam'da bir İranlı tacirde hümayı gördüğünü söylüyor (Hafız Dîvânı terc. Açılama, 1446. beytin izahı). Bu kuşa devlet kuşu da denir.

B. 4305. Muhammed Gazalî. Ebu-Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. 450, yahut 51'de (1058-1059) Tus'un Gazale köyünde doğmuş, 505'te (1111-1112) vefat etmiştir. Medrese-i Nizamiyye'de müderrislikte bulunan bu zatın Şafii fıkhına, kelama, tasavvufa ait birçok eseri vardır (Rayhane'ye bkz. III, 1369 H. - 1329 Ş. H. s. 152-156).

B. 4328. Çeşnigir. Çaşnigir. Padişahların yiyip içecekleri şeyi onlardan önce gözleri önünde yiyip içen, bu suretle yenecek ve içilecek şeyin zehirsiz olduğunu belirten kişiye denirdi. Tada bakan anlamına gelen Farsça terkiptir.

B. 4388. **Edhemoğlu İbrahim.** Ebu-İshak İbrahim b. Edhem, Belhlidir. Hükümdar soyundan ve bir rivayette hükümdarken saltanatı terk edip tasavvuf yoluna sülûk etmiş, Hicri 161, yahut 62, yahut 66'da (777, 778. 782) Şam'da vefat etmiştir (Lami'i terc. Nafâhât; İst. 1289, s. 95-96).

B. 4421. **Rükneddin Ekkâf.** Bu zatın Sencer'le çağdaş olduğu ve Hicri VI. yüzyılın (XII) ilk yarısında yaşadığı anlaşılıyor.

B. 4476. **Harunü'r-Reşid-Zübeyde.** Harun 170-193 Hicri'de (786-809) hüküm süren Abbasi halifesidir. Ümmü Cafer Zübeyde, Harun'un amcasının kızı ve zevcesidir. Birçok hayratı vardır.

B. 4711. **Ömer Hayyam.** 515 Hicri'de (1121-1122) yetmiş yaşını geçkin olarak vefat eden ve rubaileriyle şöhret bulan Hakîm Hayyam'dır (Hakkında etraflı bilgi edinmek için Rubailer ve Silsilate't-Tartîb, İbni Sina'nın Temcîd'i ve Tercemesi adlı eserimizin Önsöz'üne bkz. İst. Remzi Kitabevi 1953, s. III-XLVI).

B. 4717. **Yedi kat gök.** Eskiler, yeryüzünü âlemin merkezi sayarlar, yerin çevresinde birbirini kaplayan yedi gök bulunduğuna inanırlardı. Bu yedi gökte sırasıyla şu yıldızlar vardır: 1. Ay, 2. Utarid, 3. Zühre, 4. Güneş, 5 Mirrih, 6. Müşteri, 7. Zühal. Bu gökleri burçların, yani sabiteler kümelerinin bulunduğu sekizinci gök, bunu da Atlas göğü kaplardı. Bu inanca göre seyyarelere nazaran gökler yedi, sayılarına göreyse dokuzdu.

B. 4725. **Satranç.** Bu beyitten itibaren satranç taşlarından ve hanelerinden bahsedilmektedir.

B. 4733. **Taştahta.** İnce tahtadan, yahut taştan yapılmış, üstü sabit siyah boyayla boyanmış, kenarı çerçevelenmiş, düz bir şeydir. Çocuklar tebeşirle üstüne derslerini yazarlar, sonra süngerle silerlerdi. Bu yüzden "Yaz-boz tahtası" da denirdi.

B. 4735. **Yazıp bozmak.** Kur'an-ı Kerîm'in 13. sûresinin (Ra'd) "Allah dilediğini bozar ve dilediğini sabit kılar, bı-

rakır; kitabın aslı, takdir, onun katındadır" meâlindeki 39. ayetinden mâna bakımından iktibas vardır.

B. 4743. Yoksulluk, miskinlik. "Yoksulluk benim övüncümdür" hadisine işaret vardır (Safina, II, s. 378), miskin bir günlük geçimi dahi olmayana denir. "Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve miskinlerle haşret" meâlinde de bir hadis vardır (aynı s. Câmiu's-Sagıyr, I, s. 51). Ancak "Az kaldı ki yoksulluk küfür olayazdı" (Safina, aynı s. Cami', II, s. 74) ve "Allahım, yokluktan, yoksulluktan, zilletten, zulmetmekten ve zulüm görmekten sana sığınırım" (Cami', II, s. 51) meâlindeki hadislere nazaran övünülen yokluk, manevi yokluk, yani varlığa dayanmamak, hatta ferdiyetten geçmek, kendini insanlığa adamak ve vermektir.

B. 4747. Fatıma. Hz. Muhammed'in en küçük kızı olup annesi Hz. Hatice'dir. Hz. Peygamber'in peygamberliğinin ikinci yılından sonra (613), birinci yılından sonra (612), peygamberliğinden beş yıl sonra (616), peygamberliğinden beş yıl önce (606) doğduğunu rivayet edenler olmuştur. Peygamberliğinden beş yıl sonra doğduğu hakkındaki rivayet daha kuvvetlidir. Lakabı Zehra ve Betül'dür. Hz. Ali'nin zevcesidir. En doğru rivayete göre hicretin on birinci yılı Cumadelahıra'sının üçüncü günü vefat etmiştir (26.VIII.632).

B. 4747. Üsame. Sahabedendir (Safina'ya bkz. I, s. 22).

B. 4750. Haydar. Aslan anlamına gelir ve Hz. Ali'ye annesi tarafından konmuştur; kendileri de bir şiirlerinde bunu açıklarlar (Seyyid Murtaza'l-Huseyniyyü'l-Firûzâbâdî: Fadâilü'l-Hamseti mine's Sıhâhı's-Sitte; Necef-1383 H. C. I, s. 205).

B. 4752. Misvak. Ağaçtan yapılan, ucu tel tel, iptidai diş fırçası.

B. 4764. Kayser. İlkçağ'da Roma imparatorlarına verilen umumi ad.

B. 4776-4780. Kova, Öküz [Boğa]. İki yıldız kümesi. Bu burçlar yıldızların duruşlarına göre, yıldızdan yıldıza çekilen

mefruz hatların meydana getirdiği şekillere göre şu adlarla anılagelmiştir: Koç, Öküz [Boğa], Kova, Oğlak, Yay, Balık, İkizler, Akrep, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi.

B. 4819. Ebu-Bekr-i Varrak. Muhammed b. Ömeri'l-Hakîmi't-Tirmizî. Sûfîlerin ulularından olan bu zat 240 Hicri'de (854-855) vefat eden Ahmed Hidraveyh'le çağdaştır ve Hicri üçüncü asır (IX) ricalindedir (Nafâhât terc. s. 174).

B. 4847. Süfyân-ı Sevrî. İlk sûfîlerden ve fakihlerden olan bu zatın lehinde ve aleyhinde birçok söz söylenmiş. Ehli Beyt imamlarıyla onlara uyanlar tarafından hoş görülmemiştir. 161 Hicri'de (777-778) Basra'da ölmüştür (Hâl tercümesi ve hakkındaki kanaatler için bkz. Ma'sûm-Ali Şah: Tarâikü'l-Hakaaik; Muhammed Cafer Mahcub tashihiyle; Tehran-1345 Şemsi Hicri, c. II, s. 197-204).

B. 4880. Enes. Sahabeden ve ansardan Malik b. Enes. Hz. Peygamber'e Medine'de on yıl hizmet etmiştir, birçok hadis rivayet eden Enes 93 Hicri'de (711 712) Basra'da vefat etmiştir (Safina, I, s. 47).

B. 4909. Cennet Hatunu. Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'ya verilen lakaplardan biri.

B. 4936. Mağara dostu. Ebu-Bekr'e verilen lakap. En mahrem dost anlamına da gelir.

B. 4939. Ejderha. Eskilere göre yılanın ölümü mutlaka insan elinden olurmuş. İnsan tarafından öldürülmeyen yılan yüz yıl yaşayınca ejderha olur, soluğuyla canlıları çekip yutar, geçtiği yerleri ağzından çıkardığı ateşle yakar kavururmuş. Zararı fazlalaşan ejderhayı melekler gökten bir zincir indirerek çekerler, Kaf Dağı'nın ardına atarlarmış. Ejderha inancı Hind-İran mitolojisinden geçmedir. Bu mitolojide şer müvekkili olan Aji-Dahaka bir yandan ejderha, bir yandan da İran'ın mitolojik tarihinde Dahhak olmuştur (Muhammed Muin: Mazda-Yasma ve Tesîr-i on der Edebiyyat-ı Pârisî; Tehran Üniv. Yayın. Tehran-1326 Şemsi Hicri, s. 36, 178, 451).

B. 4952. Süleyman Peygamber'in tahtının eğilmesi. Bu hikâye "Mesnevi"de, IV. ciltte anlatılmaktadır (R. A. Nicholson basımı; Leiden 1929, s. 390-391).

B. 4963. Süleyman-Zembil. Süleyman Peygamber o kadar devlet ve saltanatla beraber beytü'l-mâlden, yani devlet hazinesinden aldığı parayı yoksullara verir, kendisi zembil örüp satar, onunla geçinirdi.

B. 4968. Me'mun. Abbasoğulları halifelerindendir, halifeliği 198-218 Hicri'dedir (813-833).

B. 4970-4971. Nafe, Çin. Saç-Misk. Nafe, Çin alanlarında bulunan ve göbeğinden misk çıkan ceylandır. Çin aynı zamanda kıvrım ve büklüm anlamına gelir. Misk siyah olduğu için klasik Şark-İslam edebiyatında bütün bu anlamlarla mecazlar yapılagelmiştir.

B. 5003. Ölçek-Yük. Yusuf Peygamber kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, bir kervan tarafından kurtarılmış, Mısır'a satılmış. Mısır azizi, yani maliye işlerinin başı tarafından alınmış, azizin karısı Yusuf'a âşık olmuş, Yusuf ona yüz vermediğinden iftiraya uğrayıp zindana atılmıştı. Bir rüya tabiri yüzünden zindandan çıkartılıp maliye işlerine memur edilen Yusuf, kıtlık yıllarında erzak almak için Mısır'a gelen kardeşlerine kendisini bildirmemiş, ikinci defa gelişlerinde evvelce kendisini öldürtmeyip battal kuyuya attıran kardeşinin torbasına su içtiği kabı koydurup onu tutturmuş, yanında alıkoyup kendisini tanıtmış, kardeşlerinin bundan sonra gelişlerinde onlara da kendisini tanıtıp babalarıyla Mısır'a gelmelerini sağlamıştı. Kur'an-ı Kerîm'in 12. sûresi olan Yûsuf Sûresi'nde bütün bu olaylar anlatılır.

B. 5005. Yürüyerek gelirsen. "Yüce Allah der ki: Ey Âdemoğlu, beni kendi kendine anarsan, ben de seni anarım; bir toplulukta anarsan, andığın topluluktan daha hayırlı bir toplulukta anarım seni. Bana bir karış yaklaşırsan, sana bir zira' yaklaşırım; bir zira' yaklaşırsan bir fersah yaklaşırım

sana; bana yönelir gelmeye başlarsan, ben koşarak gelirim sana." (Hadis-i kudsi. Muhammedü'l-Medeni: Al-ithafatü's-seniyye fi'l-Ahadisi'l-Kudsiyye; Haydarabaddeken-1323 H., s. 31-32).

B. 5008. Asma'i. Abdül-Melik b. Kurayb b. Abdül-Melik b. Aliyy b. Asmai'l-Bisrî. Lügat ve nahivde üstat olan, birçok hikâyeler bilen, hafızası çok kuvvetli, anlatışı ilgi çekici bulunan bu zat 122, yahut 3'te (739-740) Basra'da doğmuştur. Harunü'r-Reşid ona "şiir şeytanı" derdi. Me'mun'un zamanında tekrar Basra'ya göçmüş, 214, 215, 216, 217 yahut 221 yılında (829, 830, 831, 832, 835-836) Merv, yahut Basra'da ölmüştür (Safina, II, s. 51-52; Rayhane, I, s. 86-88).

B. 5039. Perde kalkmak. "Ant olsun ki gafletteydin bundan, derken perdeyi kaldırdık gözünden, artık gözün keskin bugün" (Kur'an-ı Kerîm, Sûre 50 (Kâf), 22. ayet).

B. 5041 Sidre. B. 209'un izahına bkz. II. basım, İst. MEB 1967.

B. 5050. Yusuf, kardeşlerini bağışlaması. "Allah'a ant olsun ki dediler; Allah seni gerçekten de bizden üstün etmiş ve doğrucası biz hata etmiştik. Bugün size ne ayıplama var, ne de kınama; Allah yarlıgasın sizi ve o merhametlilerin en merhametlisidir." (Kur'an-ı Kerîm, Sûre 12 (Yûsuf), 91-92. ayetler. Birinci ayetteki söz Yusuf'un kardeşlerinin, ikinci ayetteki Yusuf'undur.)

B. 5063. Pir Halo-yi Serahsî. Nefahat'ta geçmekteyse de vefat tarihi kaydedilmemiştir. Yalnız 481'de (1088) vefat eden Şeyhülislam Abdullahi'l-Herevî bu zattan bahsettiğine göre bu tarihten önce yaşamıştır (s. 326-327).

B. 5091. Yahya b. Muâz, Bâyezid-i Bıstâmî. Yahya 258'de (871-872) Belh'te vefat etmiştir. Kuşayri bu zatın bazı sözlerini nakleder (Ar-Risâletü'l-Kuşayriyya; Bulak-1284, s. 21, Nafâhât terc. s. 108-109). Bâyezid meşhur sûfîdir; 261'de (874-875) vefat etmiştir (Aynı kitaplar; s. 17-18, 109-111).

B. 5105. Ebu-Aliyy-i Rûdbârî. Ahmed b. Muhammed b. Kasım b. Mansur. Kisrâlar soyundan, vezirler evladından olan bu zat Cüneyd'le ve diğer şeyhlerle sohbet etmiş, tasavvufta ileri ve ulu tanınmış bir şeyhtir. 321'de (933) Mısır'da vefat etmiştir. Attâr'ın anlattığı bu hikâye Nafâhât'ta da aynen vardır (s. 247-249).

B. 5115. İrem. Bir rivayete göre bir boyun adıdır, bir rivayete göreyse bir şehirdir. Bu şehri Şeddâd adlı ve tanrılık davasına girişmiş bir hükümdar cennet olarak yaptırmış, fakat şehrin ve şehirde kendisi için yaptırdığı köşkün bittiği haber verilince görmeye giderken Tanrı gazabıyla bir yanda şehir ve köşk, bir yanda da kendisi yere batmıştır. Kur'an-ı Kerîm'in 89. sûresinin (Fecr) 7. ayetinde İrem'in adı geçer.

B. 5156. Mihne Şeyhi. Sûfîlerce pek meşhur olan, rubaileri bulunan ve 440 Şaban'ının dördüncü günü (1049) vefat eden Ebu-Said Ebu'l-Hayr'dır (Nafâhât terc., s. 339-347).

B. 5169. İsa-İğne. Kur'an-ı Kerîm'in 4. sûresinin (Nisâ) 156-158. ayetlerinde İsa Peygamber'in öldürülmediği, asılmadığı, Tanrı'nın onu kendi manevi yakınlığına yücelttiği bildirilmektedir. Halk rivayetine göre İsa göğe ağarken yakasında bir iğne bulunduğu için dördüncü kat gökte kalmıştır.

B. 5193. Kimya. Eskilere göre cıva, bakır, gümüş vs. madenler muayyen miktarda karılıp eritilir, içine de iksir adı verilen ve ne olduğu bilinmeyen nesne konursa, o halita altın olur. Bu bilgiye kimya denmiştir.

B. 5201'den sonraki hikâye. Bu hikâye "Mesnevi"nin V. cildinde de geçer (R. A. Nicholson basımı, Londra 1933, s. 183-184).

B. 5202. Atâ. Hikâyeye nazaran Horasanlı, yahut Horasanilerden, yani Melametilerden bir sûfîdir.

B. 5217. İsa-Ruhullah. Kur'an-ı Kerîm'in 4. sûresinin (Nisâ) 171. ayetinde İsa Peygamber'e, Meryem'e verilen "Allah kelimesi" ve "Allah'tan ihsan edilen bir ruh" denmektedir. Bu yüzden İsa'ya Ruhullah denir.

B. 5221. Mesih. Kur'an-ı Kerîm'de İsa, Mesih diye de anılmıştır. Sûre 5 (Mâide) 17, 75. ayetler, Sûre 9 (Tevbe) 30. Ayet. Arapçada bir şeye el sürmek, bir şeyin izini yok etmek, seyahat etmek anlamlarına gelen "mesh" kökünden geldiği kabul edilen bu söz, İsa çok seyahat ettiğinden, hastaları eliyle sıvazlayıp iyileştirdiğinden, yahut anasının rahminden yağla meshedilmiş olarak doğduğundan onun lakabı olarak kullanılmıştır. Kendisinden kötü huylar giderildiğinden Mesih denmiştir ve bu söz İbranca "maşuh" sözünden Arapçalaştırılmıştır diyenler de vardır (Ragıb-ı İsfahani: Al-Mufradât fi Garibi'l-Kur'an; Tahran-Murtazaviyye Mat. Muhammed Seyyid-i Giylani tashihiyle; s. 467-468).

B. 5244. Nûşirevân. B. 3605 izahına bkz.

B. 5246. Dünya-Leş. "Dünya bir leştir, onu dileyenler de köpeklerdir" meâlindeki bir söz hadis olarak rivayet edilmiştir. (Bediu'z-zaman Firûzan-Fer: Ahadis-i Mesnevi, Tehran Üniv. Yayın, 1334 Şemsi Hicri, s. 216.)

B. 5252. Beş yüz yıl. "Dünya beş yüz yıllık yoldur" meâlindeki hadise işaret (Munâvî: Künûzü'l-Hakaaik; Câmiu's-Sagıyr haşiyesinde, II, s. 67).

B. 5264. Abbâse-i Tûsî. Harunü'r-Reşid'in kız kardeşidir. 182'de ölmüştür (798). Güzelliğiyle meşhurdur.

B. 5279. Vilâyet. Caferü's-Sadık. "Vilâyet" sevmek, dost olmak, tedbir ve tasarrufa sahip ve malik bulunmak, yardım etmek gibi anlamlara gelen Arapça bir sözdür. Sûfîlere göre Tanrı'nın verdiği kudretle muayyen bir işte, muayyen bir yerde, yahut umumi olarak her işte ve bütün âlemde tasarrufa sahip olmaktır. Bu dereceye eren kişiye "veli", hepsine birden "evliya" denir ki Türkçede "eren", "erenler" denegelmiştir. Umumi tasarruf sahibine "kutb, kutbü'l-aktab" denir. Kutb değirmen taşının mili demektir, taş nasıl milin etrafında dönerse âlem de o kişinin tasarrufu çevresinde döner. Şia-i İmamiyye'ye göre Peygamber'in Tanrı'dan aldığı emirleri ümmetine bildirmesi nübüvvet ve risâlettir; o

emirlere uygun olarak ümmetin işlerini tedbir ve tasarrufu imamettir ki buna vilayet de denir. Peygamber'den sonra nübüvvet ve risâlet biteceği cihetle onun vefatından sonra Tanrı emriyle ve her hususta yanılmadan, kendi dileğine uymadan ümmetin işlerini tedbir ve tasarruf edecek birisinin, bir imamın vücudu lazımdır. Bunu da ancak Allah Peygamber'ine bildirir ve Peygamber ümmete bildirir. İmam peygamber gibi masumdur, yalnız ona vahiy gelmez. Hz. Muhammed'den sonra imam Hz. Ali, sonra onun iki oğlu Hasan ve Huseyn, ondan sonra da Huseyn soyundan babadan oğula intikal etmek üzere dokuz imamdır ki bunlara On İki İmam denir.

İmam Caferü's-Sadık On İki İmam'ın altıncısıdır ve Ali oğlu Huseyn oğlu Ali Zeyne'l-Abidin oğlu Muhammedü'l-Bakır'ın oğludur. Hicretin 83. yılı Rabiulevvel'inin on yedinci günü (702) Medine'de doğmuş, 148. yılı Şevval'inin yirmi beşinci günü (765) vefat etmiştir; Medine'de medfundur.

B. 5338. Âzer. Kur'an-ı Kerîm'in 6. sûresinin (En'âm) 74. ayetinde adı geçer. İbrahim Peygamber'in babasının adıdır diyenler varsa da İbrahim'in babasının adı Tareh'tir. Kur'an'da "eb" kelimesi Arapçada ananın babasına ve amcaya da denir. 14. sûrenin (İbrâhim) 40-41. ayetinde İbrahim'in babasıyla anasının mümin olarak anıldığı ve Hz. Peygamber'in Âdem'e kadar soyunda kâfirlik ve nikâhsızlık bulunmadığını bildirmesi dikkate alınırsa, Âzer'in İbrahim'in babası olmadığına hükmedenlerin haklı oldukları meydana çıkar.

B. 5349. Ruhü'l-Kudüs. Kur'an-ı Kerîm'in 2. sûresinin (Bakara) 87. ayetiyle 253. ayetinde, İsa'nın Ruhü'l-Kudüs'le kuvvetlendirildiği bildirilir. 16. sûrenin (Nahl) 2. ayetinde "Ruh" diye geçer. Aynı sûrenin 102. ayetinde Tanrı tarafından gerçek olarak inananları inançlarında tespit için indirildiği bildirilir. 26. sûrenin (Şu'arâ) 193. ayetinde Ruhü'l-Emin diye anılır ve Hz. Muhammed'in kalbine Kur'an'la indiği söylenir. 40. (Mü'min) sûresinin 15 ayetinde Ruh'un kullardan Tanrı'nın dilediğine, Tanrı emriyle ilkaa edildiği, 58. sûrenin

(Mücâdele) 22. ayetinde inananların ruhla teyit edildiği söylenir. Ayrıca üç yerde de adı Ruh diye geçer. Cebrail'in bir adıdır (Kur'an-ı Kerîm ve Meâli; Açılama, s. XLIII-XLIV).

B. 5350. Halilullah. Allah dostu demektir; 4. sûrenin (Nisâ) 125. ayetinde geçer. İbrahim Peygamber'in lakabıdır.

B. 5393. İstihâza. Kadınların şer'î hayız müddetinden az, yahut çok bir zaman gördükleri kan hâline denir. İstihâza hâline ait şer'i hükümler fıkıh kitaplarında zikredilir.

B. 5394. Zengin-Ölü. "Ölülerle oturup durmaktan, düşüp kalkmaktan sakının. Onlar kimlerdir denince, zenginler buyurdu." (Hadis. Ahadis-i Mesnevi; s. 156).

B. 5396. Zerdüşt. Milattan 660 yıl önce Azerbaycan'da doğmuş, yirmi yaşında inziva hayatına çekilmiş, otuz yaşında peygamber olduğunu bildirmiş bir İranlı. Yetmiş yedi yaşında Belh ateşgedelerinden birinde öldürülmüştür. Milattan 1100 yıl önce doğduğunu söyleyenler de vardır (Mazdayasna, s. 62-69). Zerdüşt'ün İbrahim Peygamber olduğunu, yahut onun torunlarından İrmiya, yahut Uzeyr Peygamber'in şakirtlerinden bulunduğunu söyleyenler de olmuştur (aynı, s. 83-101). Bu dinin temeli tek ve bir Tanrı'ya inanmaktır. Ahora-Mazda: Bu bir Tanrı'nın adıdır. Şer kuvvetlerinin başı Ahrimen, Ahora-Mazda'ya değil, kutlu akıl anlamına gelen Spenta-mainyû'ya karşıdır. Son zamanlarda bu şer kuvvetleri bütün kötülüklerle beraber yok olacak, âlem tümden hayır âlemi olacaktır (s. 152-170). Sonradan yeni bir din kuran Mani'nin tesiriyle Zerdüşt dini hayır ve şer tanrısı tanıyan bir din sanılmıştır (s. 170-173).

Hz. Muhammed'in Zerdüşt dini mensuplarından cizye almak suretiyle onları kitap ehli saydığına dair hadisler vardır (Zabidi: At-Tacrîdu's-Sarih; Mısır-Hayriyye Mat. 1322 H. II, s. 29).

B. 5398. Hallâc. Ebu'l-Mugıys Huseyn b. Mansuri'l-Hallâc. 309'da (922) inancı ve sözleri yüzünden Bağdat'ta öldürülen meşhur sûfîdir (Nafâhât terc. s. 199-202. Rayha-

ne, I, s. 339-340 Hakkındaki çeşitli kanaatler için Safine'ye bkz. I, s. 296-297).

B. 5419. Yoksulluk-Kâfirlik. "Az kaldı ki yoksulluk kâfirlik olayazdı," Hadis (Cami', II, s. 74).

B. 5469. Erdeşir, Mûbid, Şâpûr. Erdeşir, İsfendiyar oğlu Behmen'dir. Sasanilerin ilk padişahı da Erdeşir-i Babekan'dır. Şiruye b. Perviz'in oğlunun adı da Erdeşir'dir. Bu söz lügat bakımından kızgın mânasına gelir. Mûbid, Zerdüşt dini ruhani ve bilginlerine verilen addır. Şâpûr, şehzade anlamına gelir. Eşkaniyan'dan bir padişahın adıdır. Erdeşir-i Babekan'ın oğlunun adı da Şâpûr'dur (Huseyn b. Halef-Mütercim Asım: Tibyan-i Nafi' der terce-me-i Burhan-ı Kaatı', İst. 1268).

B. 5543. Yakup-Yusuf, Koku-Gömlek. Kur'an-ı Kerîm'in 12. sûresi olan Yûsuf Sûresi'nin 93-96. ayetlerinde Yusuf'un gömleğini Mısır'dan kardeşleriyle babasına gönderdiği, kervan yoldayken Yakup'un Yusuf'un kokusunu aldığı, gömlek getirilip kendisine verilince gözlerine sürdüğü ve ağlamaktan ağaran ve görmez olan gözlerinin görmeye başladığı anlatılmaktadır.

B. 5551. Circis. İsa'dan sonra Şam ülkesine gönderilen ve çeşitli ezalarla öldürülen peygamber.

B. 5562. Zeliha. Yusuf'a âşık olan ve Mısır azizinin zevcesi bulunan kadın. Rivayete göre azizin ölümünden sonra Yusuf'a varmıştır.

B. 5611. Şuayb. Musa Peygamber'in kaynatası olan peygamber. Kur'an-ı Kerîm'de Medyen'e gönderildiği, kendisini dinlemediği için kavminin helak edildiği anlatılır. Sûre 7 (A'râf) 85-92, sûre 11 (Hûd) 84-94, sûre 26 (Şu'arâ) 177-189, sûre 28 (Kasas) 25-27, sûre 29 (Ankebût) 36. ayetler.

B. 5642. Ebu-Ubeyde. Hicretin on sekizinci yılında (639) vefat eden ve Sünnilerce cennetle müjdelenen on sahabeden biri.

B. 5653. Rüstem. Eski Hint-İran dininde bir mabutken sonradan İran mitolojik tarihinde milli kahraman olan muhayyel şahıs. Kuvvet ve kahramanlık sembolü. Babasının adı Destan'mış, aynı zamanda bu kelime hile mânasına da geldi-

ğinden şiirde her iki mâna kastedilerek sanat yapılır. Babası anasından kaşı, kirpiği, saçı bembeyaz olarak doğduğu için Zal diye anılmış olduğundan Rüstem'e Rüstem-i Zal, Türkçede Zaloğlu Rüstem de denmiştir.

B. 5700. Adn, Rıdvan. Bu sözün Süryancadan geldiği söylenir, oturma ve ebedîlik makamı anlamına gelir. Cennette bir şehir olduğu, peygamberlerle şehitlerin makamı bulunduğu, öbür cennetlerin Adn cennetinin çevresinde olduğu da söylenmiştir (Tabrasi: Macmu'l-Bayân; Tebriz 1311-1312, c. I, s. 512-513). Rıdvan, cennetin kapıcısı olan melektir.

B. 5708. Kevser. Bol ve sonsuz hayır, bereket, kesilmeyen soy-sop, sayıya sığmaz ümmet anlamlarına geldiği gibi cennette bir nehir ve havuz olup kıyısında inciden ve yıldızlar kadar çok kaplar bulunduğuna dair hadis de vardır (Al-Tacrîd, II, s. 120). Sûfîlerce feyz-i Muhammediye işarettir.

B. 5763. Efrasyab, Nevruz. Feridun soyundan olup Turan padişahıdır.

Nevruz güneşin koç burcuna girdiği gündür. Aslen Hint-İran dininde göğü ve güneşi temsil eden bir mabutken sonradan İran mitolojik tarihinde bir hükümdar olarak kabul edilen Cemşid tarafından yılbaşı ve bayram kabul edilmiştir. Mart ayının 21. gününe rastlayan ve baharın ilk günü olan Nevruz, sonradan bazı İslami vakaların o güne tesadüfü yüzünden bilhassa Şii Müslümanlar tarafından da kutlu sayılmıştır. İran'da resmi takvim olan ve Celalî de denen Şemsi Hicri takvimde yılbaşıdır (Mevlevi Adab ve Erkânı adlı eserimize bkz. İst. İnkılap K. 1963, s. 146-148).

B. 5765. Zuhal. Yunan mitolojisinde Uranos'la Gaia'nın, yani gökle yerin oğludur ve zamanı temsil eder. Romalılar Satürn adını verirler. Yedinci kat gökte olduğu için yücelikle de anılır. Doğu'da kutsuz bir yıldızdır (Dîvân-ı Kebîr terc. I, Açılama, s. 421-422).

B. 5772. Müşteri, Utarid, Ay, Güneş. Müşteri, Yunanlılarda Zeus, Romalılarda Jüpiter'dir. Doğu'da en kutlu yıldızdır. Ay Artemis'tir (Diana). Zeus'la Leto'nun, yani

Müşteri ile günün kızıdır. Geceleyin aydınlık kaynağı olduğundan Doğu'da saç geceye, ay da yüze benzetilir. Utarid Yunanlılarda Hermes, Romalılarda Merkür'dür. Zeus'la Atlas kızı Maya'nın oğludur. Doğu'da sürati dolayısıyla Tir, yani ok diye de adlandırılmıştır. Fasahat ve belagatı temsil eder, bu yüzden "debir-i felek-gökyüzünün kâtibi" diye anılır, kadir ve mertebe yüceliğini de temsil eder. Güneş eski Hind-İran'da Mitra, sonra Avesta'da Mithra, yeni Farsçada "Mihr" olmuştur; dostluk ve sevgiyi temsil eder. Yunanlılarda Apollon olmuştur. Doğu'da yücelik, güzellik, aydınlık timsalidir (Muhammed Muin: Mazda-Yasna; Karl Kerenyi: Die Mythologie Der Griechen, Zurich-1951).

B. 5779. **Pervin.** Arapça Süreyya, Türkçe Ülker denen ve öküz [boğa] burcunda bulunan yedi yıldız.

B. 5824. **Muhakkak, Nesih.** Arap yazısının sülüs tarzının bir şekline "muhakkak", ince ve kitap metinlerinin yazıldığı şekline de "nesih" denir. Yanakta yeni beliren tüyler Doğu'da yeşilliğe ve yazıya benzetilir.

B. 5885. **Mihne Şeyhi.** Ebu-Said Ebu'l-Hayr. 5156. beytin izahına bkz.

B. 5893. **Yağma.** Güzellikleriyle meşhur olan bir Türk boyudur. Güzeller âşıkların sabır ve kararını yağmaladıklarından doğu edebiyatında her iki mâna kastedilerek kullanılır.

B. 5982. **Hüzünler evi.** Yusuf'tan sonra Yakup'un gidip Yusuf'un ayrılığından ağladığı ev. Hz. Peygamber'in vefatından sonra kızı Fatıma'nın gidip ağladığı çardağa da bu ad verilmiştir.

B. 5997. **Rodegi.** Semerkant, yahut Buhara köylerinden Rodek'te doğduğu için bu mahlası alan Muhammed oğlu Abdullah, yahut Cafer. İran'ın eski şairlerindendir; onu İslam'dan sonra Farsça şiir söyleyen ilk şair sayanlar da vardır. Rod denen sazı pek güzel çaldığından bu mahlası aldığını söyleyenler de mevcuttur. 304, 329, yahut 339, bir rivayete göre de 313'te (916, 940, 950, 954) vefat etmiştir (Rayhane, II, s. 98-100).

B. 6066. Yedi cehennem. 15. sûrenin (Hicr) 44. ayetinde cehennemin yedi kapısı olduğu, her kapıdan ayrı bir bölüğün gireceği bildirilir. Bu bakımdan cehennemin birbiri üstünde yedi tabaka olduğu, en alttan itibaren cehennem, laza, hutama, sakar, cahim, sair, haviye adlarıyla anıldığı kabul edilmiştir. Bir kavle göreyse en attaki haviye, en üsteki cehennemdir. (Kur'an-ı Kerîm ve Meâli, Açılama; s. LXXVI-LXXVII)

B. 6100. Ay-Balık. Ay en yukarıda, gökte, balık da en aşağıda, denizin içinde olduğundan yukarıdan aşağıya her şey anlamına "aydan balığa dek" sözü bir deyim hâlinde kullanılagelmiştir.

B. 6109. Aristo [Aristoteles]. Yunan filozoflarından olup MÖ 322'de ölen, kitaplarının çoğu Arapçaya çevrilmiş bulunan, edebiyatta akıl, mantık ve hikmet sembolü olan Aristo'dur.

B. 6129. Hace Ebu-Aliyy-i Tûsî. Horasan'ın Şeyhü'ş-şüyuhu sayılan Ebu-Aliyy-i Farmidî olsa gerektir. 6200. beytin izahına bkz.

B. 6170. Turunç-El doğramak. Kur'an-ı Kerîm'in 12. sûresi olan Yusuf Sûresi'nin 30-31. ayetlerinde Yusuf'a olan aşkını kınayan kadınları Zeliha'nın çağırdığı, meyve getirip her birerine birer bıçak verdiği, Yusuf'u çağırınca onu gören kadınların meyve yerine ellerini kestikleri, bu bir insan değil, melek dedikleri anlatılır, buna işaret edilmektedir.

B. 6188. Ahmed Gazalî. Muhammed Gazalî'nin kardeşidir. "Sevanih" adlı kitabı meşhurdur. 517 Hicri'de (1123) vefat etmiştir. Kabri Kazvin'dedir (Nafâhât terc. s. 408-409).

B. 6200. Ebu-Aliyy-i Farmidî. Gençliğinde Ebu-Said Ebu'l-Hayr'ı gören, Ebu'l-Kaasım-ı Gürgani ve Ebu'l-Hasan-ı Harkanî'ye müntesib olan Ebu-Ali, Hicri V. yüzyıl sûfilerindendir (XI). Zamanında Horasan'ın Şeyhü'ş-şuyuhu sayılmıştır (Nafâhât terc. s. 402-404).

B. 6220. Bâyezid-i Bıstâmî. 5091. beytin izahına bkz.

B. 6231. Firavun-Büyücüler. Musa Peygamber Firavun'u imana davet etmek ve İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak

için gönderildiği vakit yere atınca sopasının bir yılan olması, tutup eline alınca yine sopa hâline gelmesi mucizesine karşı Firavun'un büyücüleri de ipleriyle sopalarını yılan şeklinde göstermişler, fakat Musa'nın asası o yılanları yuttuktan ve Musa'nın elinde sopa şekline girdikten sonra iplerle sopalar ortada görünmeyince büyücüler Tanrı'ya ve Musa'ya inanmışlardı. Firavun bunların kol ve ayaklarını kırdırıp hurma ağaçlarına astırmıştı. Bu vakıa Kur'an-ı Kerîm'in 7. sûresinin (A'râf) 113-120, 10. (Yûnus) sûresinin 79-81, 26. sûresinin (Şu'arâ) 38-47. ayetlerinde anlatılır.

B. 6232. Rabia. Basralı İsmail adlı birinin kızıdır. Babasının dördüncü çocuğu olduğundan Rabia adı verilmiştir. Mısırlı olduğu da rivayet edilir. Ümmü'l-Hayr ve Tacü'r-rical, yani hayırların aslı, anası ve erlerin tacı lakaplarıyla anılan ve zamanındaki sûfîlerin saygısını kazanmış olan Rabia, 135 yahut 136'da (752, 753) Kudüs'te vefat etmiştir. 180, yahut 185'te vefat ettiğini söyleyenler yanılmışlardır (Tarâikü'l-Hakaaik; II, s. 215, Rayhane, II, s. 56-57).

B. 6233. Ebu'l-Hasan-ı Harkanî. Sûfîlerin büyüklerindendir. Bâyezid-i Bıstâmî'nin ruhaniyetinden feyz almıştır. 425 Hicri'de (1033) vefat etmiştir (Nafâhât terc. s. 348-349).

B. 6234. Ma'ruf-ı Kerhi. İlk sûfîlerdendir. Künyesi Ebu-Mahfuz, adı Firûz, yahut Firûzan'dır. On İki İmam'ın sekizincisi olan Aliyyü'r-Rıza'nın (203 H. 818) elinde Müslüman olmuş, onun hizmetini ihtiyar edip kapuculuğunu yapmış, 200 Hicri'de (815) halk bir gün imamın huzuruna girmek için birbirine girdiği bir sırada kaburgaları kırılmış, bu yüzden vefat etmiştir (Nafâhât terc. s. 92-93). Halveti tarikatının silsilesi Ma'ruf-ı Kerhi'ye ulaşır. (Taraık, II, s. 366 ve devamı)

B. 6235. Fuzayl ibni Iyaz. Kûfeli, Mervli, Semerkantlı olduğu rivayet edilen sûfî, önce yol kesen biriyken tövbe etmiş, sûfîler arasında şöhret bulmuş, 187'de (802) vefat etmiştir.

B. 6236. Edhemoğlu. 4388. beytin izahına bkz.

B. 6239. Tenzih ederim zatımı. Benim Hakk. İlk söz Bâyezid-i Bıstâmî'nin, ikincisi Huseyn b. Mansur'undur.

B. 6257-6259. Hasta oldum. "Gerçekten de yüce Allah der ki kıyamet günü: Ey Âdemoğlu, hasta oldum, neden beni dolaşmadın? Kul, yarabbi der, ben seni nasıl dolaşabilirim? Sen âlemlerin rabbisin. Allah der ki: Bilmedin mi ki filan kulum hastalanmıştı, neden onu dolaşmadın, bilmiyor muydun ki onu dolaşsaydın beni onun katında bulacaktın. Ey Âdemoğlu, senden yemek istedim, neden vermedin? Kul, yarabbi, ben seni nasıl doyurabilirim, sen âlemlerin rabbisin der. Allah, bilmiyor muydun ki filan kulum yemek istemişti, sen doyurmadın onu, bilmiyor muydun ki onu doyursaydın bunun sevabını katımda bulacaktın. Ey Âdemoğlu, senden su istedim, neden su vermedin bana? Kul, yarabbi der, ben sana nasıl su verebilirim? Sen âlemlerin rabbisin. Allah, filan kulu, senden su istedi, vermedin; verseydin bunun sevabını katımda bulurdun der." (Hadis'i Kudsi, Al-İthafat; s. 90)

B. 6265. Kendi sureti. "Allah Âdem'i kendi suretinde yarattı." (Hadis. Cami', I, s. 4. Yani esma ve sıfatına mazhar olarak halk etti.)

B. 6288. İsa-Nefes. Kur'an-ı Kerîm'de İsa Peygamber'in topraktan kuş şekli yapıp ona üfürdüğü. Tanrı izniyle kuş olup uçtuğu, anadan doğma körlerin gözlerini Tanrı izniyle açtığı, abraş illetine tutulmuşları Tanrı izniyle iyileştirdiği, ölüyü Tanrı izniyle dirilttiği, evlerde saklananları Tanrı izniyle haber verdiği bildirilir (III, 49, V. 110). Bu yüzden edebiyatta İsa çok defa nefesle anılagelmiştir.

B. 6288. Yed-i beyza. Kur'an-ı Kerîm'in 7. sûresinin (A'râf) 108, 20. (Tâ Hâ) sûresinin 22-23, 26. sûresinin (Şu'arâ) 33, 27. sûresinin (Neml) 12, 28. sûresinin (Kasas) 32. ayetlerinde Musa Peygamber'in koynuna soktuğu elini çıkarınca elinin parıl parıl parladığı ve bunun da Firavun'a gösterdiği bir mucize olduğu bildirilir. Bu ele "Yed-i beyza" denmiştir.

B. 6306. Ledün bilgisi. Tanrı katından verilen bilgi. Kur'an-ı Kerîm'de 18. sûrenin (Kehf) 65 ayetinde Musa

Peygamber'in buluştuğu zata Tanrı katından bir bilgi verildiği söylenir. Bu zatın Hızır olduğu rivayet edilmiştir.

B. 6307. Hamza-Vahşî. Hamza, Hz. Peygamber'in amcasıdır. Vahşî, Uhud Savaşı'nda Hamza'yı şehit eden kişinin adıdır. Sonradan Müslüman olmuş, bağışlanmıştır (Macalis-i Sab'a tercümemizin Açılama'sında "Hamza-Vahşî" maddesine bkz. Konya Turizm Derneği yayını; Konya-Yeni Kitap Basımevi-1965, s. 118-119). Hamza aynı zamanda "suteresi" anlamına gelmekle Attâr burada bir söz sanatı da yapmaktadır.

B. 6325-6327. Mahmud-Üç beş dirhem. "Şeh-Nâme"yi vücuda getiren Firdevsi'ye Gazneli Mahmud'un, bazı kimselerin, Firdevsi'nin Şiiliği dolayısıyla kovuculukları yüzünden, vaat ettiği altın caize yerine gümüş vermesi dolayısıyla şairin hamama gidip bu caizeyi hamamcıya, şerbetçiye vermek suretiyle padişaha hakaret ettiği ve bu yüzden de Gazne'den kaçtığı ve meşhur hicviyesini yazdığı hakkındaki hikâyeye telmih vardır. Son zamanlarda bu vakıanın uydurma olduğu anlaşılmıştır. Firdevsi, Tus köylerinden birinde 323-329 sularında (934-935, 940-941) doğmuş, 400'de (1009-1010) "Şeh-Nâme"yi yazmış, 411 (1020), yahut 416'da (1025) vefat etmiştir. (Tarih-ı Nazm ü nesr; I, s. 39-41; II, s. 716. Rayhane, III, s. 205-208)

B. 6345. İhvan-ı Safa. Temiz kardeşler. Hicri IV. yüzyılda Basra'da teşkilatlanan, Müslümanlığı zamanlarındaki bilgilere göre anlayıp anlatmaya çalışan, Bâtıni inançları benimseyen ve yayan gizli bir cemiyet. Sonradan, bilhassa tarikat erbabı aynı tarikatta bulunanlara "ihvan-ı safa" diyegelmiştir (Rayhane, I, s. 51-53).

B. 6361. Üveys. Tabiinden, yani sahabeye ulaşanlardandır. Tabiinin en üstünü olduğunu kabul edenler vardır. Yemen'de Beni Karen boyundan Üveys b. Amir hakkında Hz. Peygamber'in hadisleri vardır. Rabia ve Mudar boyları, yahut koyunları çok olan bu kabilenin koyunlarının tüyleri sayısınca kişinin onun şefaatiyle cennete gireceği tebşir edil-

miştir. Hz. Peygamber'in bu zata selam gönderdiği, Sıffin'de Hz. Ali'nin maiyetinde şehit olacağı hakkında hadisler mevcuttur. Sıffin'de Hz. Ali'ye ulaşıp ölüm üzerine bey'at etmiş ve geldiği gün savaşa girerek şehit olmuştur. (Sahihi Müslim; İst. M. Amire-1334; c. VII, s. 44-45; Safine, I, s. 53)

B. 6394. Azanın söylemesi. Kur'an-ı Kerîm'in 36. sûresinin (Yâsîn) 65 ayetinde kıyametten sonra haşredilip hesap görülürken dillerin tutulacağı, insanların elleriyle ayaklarının yaptıklarına tanıklık edip dile geleceği bildirilmekte, 41. sûrenin (Fussilet) 21. ayetinde de ne diye aleyhimize tanıklıkta bulundunuz dendiği zaman, azanın her şeyi söyleten Allah, bizi de söyletti diyeceği beyan edilmektedir.

B. 6414. Musa'nın kavmi-Çöl. Ta'til, Teşbih. Musa Peygamber İsrailoğullarını Mısır'dan çıkardıktan sonra, onları kendilerine vaat edilen yurda sahip etmek için savaşa teşvik etmiş, fakat onlar buna yanaşmamışlar, Tanrı da ceza olarak onları kırk yıl çölde bırakmıştır. Kur'an-ı Kerîm; sûre 5 (Mâide), ayet 20-26.

Ta'til, Tanrı sıfatlarının tümden, yahut bir müddet işlemediği sonucuna varacak bir inanç gütmektir. Müslümanlıkta Tanrı sıfatları her an zatıyla kaimdir ve zati sıfatlarından başka halkına raci' fi'li sıfatları da böyledir. Sûfîlere göre Allah her an yaratıcıdır, diriltıcidir, kahredicidir, öldürücüdür... Bu yüzden yaratılış daimidir, kâinat her an yaratılmakta ve her an yok olmaktadır. Sıfatlarının hiçbiri ta'tile uğramaz.

Teşbih Tanrı'yı kula benzetmektir. İslam'da bu da caiz değildir. Bazı müteşabih ayetlerdeki mecazları tevil etmeden kabul eden bir fırka (müşebbihe, mücessime) varsa da cumhur bunu kabul etmemiştir ve Müslümanlık tenzih üzerine kurulmuştur. İsrailoğullarının çölde yaptıkları bir öküze tapmaları teşbihe bir örnek olarak gösterilmektedir. 2. sûrenin (Bakara) 51-54, 92-93; 4. sûrenin (Nisâ) 153, 7. sûrenin (A'râf) 152, 20. sûrenin (Tâ Hâ) 85-97 ayetleri.

B. 6447. Eyyûb Peygamber. Ahd-i Atik'te Eyyûb'a ait bir bölüm vardır. Kur'an-ı Kerîm'de 4. sûre (Nisâ) 163. ayet ve

6. (En'âm) sûre 84. ayette peygamber olduğu belirtilmekte, 21. sûrede (Enbiyâ) zarara uğrayıp Tanrı'ya yalvardığı bildirilmekte, ona elinden çıkanlarla beraber bir misli daha verildiği bildirilmektedir (83-84ayetler). 38. sûrenin (Sâd) 41-42. ayetleri de aynı meâldedir.

Eyyûb'un ehli, ayali, evladı ölmüş, sürüleri yok olmuş, sonunda vücudu yara bere içinde kalmış, hepsine dayanmış, bedenindeki yaralara kurtlar düşüp etlerini yemeye başlamışlar, sonunda yüreğine ve diline de kurt düşünce, biriyle seni düşünüyorum, öbürüyle seni anıyorum, acı bana diye şikâyet etmiş. Tanrı onu iyileştirmiş, elinden çıkanlardan daha fazlasını ihsan etmiş. Bir peygamberin halkın nefretini çekecek bir ayıbı, bir kusuru olmamasının gerekli bulunduğu bakımından bu kurt düşmeyi kabul etmeyenler olmuştur.

B. 6471. Kötü Kadın-Cennet. "Kötü bir kadın sıcak bir günde susuzluktan dili ağzından dışarı çıkmış bir köpeğin bir kuyunun çevresinde dönüp dolaştığını görünce ayakkabısıyla su çekip köpeği suvardı, bu yüzden de yarlıgandı." (Hadis, Sahihi Müslim, c. VIII. İst. Mat. Amire-1334, s. 44-45 Buhari'de de aynı meâlde bir hadis var; Cami', II, s. 60)

B. 6482. Şiblî. Ebu-Bekr Cafer b. Yunus-ı Şiblî aslen Horasanlıdır. Mısırlı veya Bağdatlı olduğu da rivayet edilmiştir. Meşhur sûfîledendir; 334 Hicri'de, Zilhicce ayında (946) Bağdat'ta vefat etmiştir (Nafâhât terc. s. 228-231).

B. 6575 Mesudoğlu Abdullah. Sahabenin ulularından olup Kur'an'ı en iyi okuyanlardandı. Ebu-Cehl'i öldürenlerden, Hz. Fatıma'nın namazında bulunanlardandır. Hicretin 32. yılında (652) Medine'de vefat etmiştir (Safine; II, s. 137-138).

B. 6615 Büşr-i Hâfî. Büşr b. Hâris b. Abdürrahman-ı Hâfî, Merv köylerinden bir köyde doğmuş, Bağdat'ta yerleşmiştir. Hicri 227 Muharrem'inde (841) vefat etmiştir (Nafâhât terc. s. 102).

Eserde Geçen Hadisler ve Bazı Sözler

Allah Âdem'i kendi sureti üzere yarattı B. 6265
Allahım, beni yoksul yaşat, yoksul öldür B. 4743
Ben bir gizli defineydim (Hadis-i Kudsi) B. 45
Ben ve Ali bir nurdanız B. 387
Dünya beş yüz yıldır B. 5251
Dünya leştir B. 5246
Hasta oldum da koşmadın (Hadis-i Kudsi) B. 6257-6259
Kötü bir kadın bir köpeğe su verdi B. 6471
Çarpılıp başka şekle girmek B. 1655
Perde kaldırılsaydı (Hz. Ali'nin) B. 398
Rüyada beni gören B. 181
Sen olmasaydın B. 294
Yoksulluk övüncümdür B. 4743
Yüce Allah der ki: Ey Âdemoğlu (Hadis-i Kudsi) B. 5005
Zekat verilmezse yağmur yağmaz B. 3550
Zenginler ölülerdir B. 5394

Açılamada İzah Edilenler

Şahıs Adları

Mekân ve Soy-Boy Adları

Bibliyografya

"Açılama"da Faydalanılan Kitaplar

1. Kur'an-ı Kerîm.
2. Abbas Kumi (Şeyh Hacı): Sefinetü'l-Bıhar ve Medinetü'l-hikemi ve 'l-asar, 2 cilt, Necef 1355 H.
3. Asım (Mütercim): Tıbyan-ı Nafi' der terceme-i Bur-han-ı Kaatı', İst. Mat. Amire 1268.
4. Bediu'z-zaman Firuzan-fer Prof.: Ahadis-i Mesmeni, Tehran Üniv. Yayını, 1334 ŞH.
5. Gölpınarlı Abdülbaki: Rubailer ve Silsilate't-Tartîb. İbni Sina'nın Temcîd'i ve Tercemesi. Hayyam (Rubailer), İst. Remzi K. 1953.
6. Gölpınarlı Abdülbaki: Dîvân-ı Kebîr tercemesi (Açılamaları, 1-5 cilt.), İst. Remzi K. 1957-1960.
7. Gölpınarlı Abdülbaki: Kur'an-ı Kerîm ve Meâli, 2 cilt, İst. Remzi K. 1377, H. 1958.
8. Gölpınarlı Abdülbaki: Mevlebi Adab ve Erkânı. İst. İnkılap K. 1963.
9. Gölpınarlı Abdülbaki: Macalis-i Sab'a terc. Konya Turizm Der., Konya, Yeni Kitap Basımevi 1965.
10. Gölpınarlı Abdülbaki: Hafız Dîvânı terc., 11. Basım, İst. M. Eğitim Basımevi 1968.
11. Gölpınarlı Abdülbaki: Mantık Al-Tayr terc., 2 cilt. III. Basım, İst. M. Eğitim Basımevi 1968.
12. Karl Kerenyi: Die Mythologie der Griechen, Zurich 1921.
13. Kuşeyri Abdülkerim: Ar-Risâletü'l-Kuşeyriyye, Bulak-1284 H.
14. Lami'i-Cami: Nafâhât terc. (Futahü'l-Mücahidin li Tervihı Kulubi'l-Müşahidin), İst. 1289 H.
15. Ma'sum Alişah (Muhammed Şirazi) (Naibu's-Sadr): Tarâikü'l-Hakaaik, 3 cilt, Tehran 1345, Ş.H.
16. Medeni Muhammed: Al-İthafatü's-Seniyye fi'l-Aha-disi'l-Kudsiyye, Haydarabad 1323 H.
17. Mevlânâ (Celaleddin Muhammed): Mesnevi. Reynold A. Nicholson basımı, 3 ciltte 6 cildi tekmil, Londra 1925, 1933.
18. Muin Muhammed, Dr. Prof.: Mazda-Yasna ve Tesîr-i on der Edebiyyat-ı Pârisî, Tehran Üniv. Yayını, 1326 Ş.H.

19. Müderris Muhammed Ali: Rayhanetü'l-Edeb fi Teracimi'l-ma'rufin bil-künyeti evi'l-lakab ya Keney ve Alkaab, 6 cilt, Çap-hane-i Şirket-i Sehami-i tab'ı kitab, 1328-1335 Ş.H.
20. Münavi Abdü'r-Rauf: Künûzü'l-Hakaaik fi Hadisi Hayri'l-Halaık (Câmiu's-Sagıyr hamişinde), Mısır-Hayriyye Mat. 1321 H.
21. Müslim b. Haccac-ı Nişaburi: Sahihu Müslim, c. VIII, 8. cilt, İst. Mat. Amire, 1334 H.
22. Nafisi Said: Tarih-i Nazm ü nesr der İran ta payan-ı karn-ı dehum-i hicri, 2 cilt, Tehran 1344 Ş.H.
23. Ragıb-ı Isfahani (Ebu'l-Kaasım Huseyn): Al-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an. Tehran-Murtazaviyye Mat.
24. Sami Şemseddin: Kaamusu'l-A'lam, 6 cilt, İst. Mihran Mat. 1306-1316.
25. Sülemi Abdü'r-Rahman: Tabakaatü'l-Şufiye (Nurüddin Şariba tashih ve notlarıyla), 1373 H. 1953.
26. Süyuti Celaleddin: El-Câmiu's-Sagıyr fi Ahadisi'l Beşir'in-Nezir, Mısır, Hayriyye Mat., 1321 H.
27. Tabrasi Ebu-Ali Fadl b. Hasan: Macmaü'l-Beyan, 10 cilt, Tebriz 1311-1312.
28. Zabidi Huseyn b. Mubârek: Kitabu Tecridi's-Sarih li Ahadisi'l-Camii's-Sahih, 2 cilt, Mısır, Hayriyye Mat. 1322 H.
29. İslam Ansiklopedisi.

Feridüddin Attâr (y.1140-1220): Klasik Fars edebiyatının 12. yüzyıl sonu 13. yüzyıl başındaki en önemli şair ve mutasavvıflarındandır. Bilgi, düşünce ve inancını manzum hikâyeler halinde dile getirmiş, Mantık Al-Tayr, Tezkiretü'l-Evliya *ve* İlâhiname *gibi eserleriyle kendisinden sonra gelen pek çok şairi etkilemiştir.* Mantık Al-Tayr *gibi* İlâhiname *de Mevlânâ'nın* Mesnevî*'sini besleyen önemli kaynaklar arasında yer almıştır.*

Abdülbâki Gölpınarlı (1900-1982): 20. yüzyılda ülkemizin yetiştirdiği en önemli edebiyat tarihçilerinden ve (şarkiyat) doğubilimcilerindendir. Hasan Âli Yücel'in MEB Klasikleri'nden 1980'lere, dîvân, tasavvuf ve halk edebiyatımızdan ve Farsçadan yaptığı temel yapıt çevirileri ve incelemeleriyle de kültür hayatımızda unutulmaz bir iz bırakan Gölpınarlı'nın sayısız eseri arasında, Mevlâna Külliyatı, Fuzulî, Nedim ve Yunus Emre'nin dîvânları da vardır.

dahil fiyatı